

İbrahim Denizci

TÜRK - İŞ
Yönetim Kuruluna
sunulan
İCRA KURULU RAPORU

15 Mayıs 1972
Ankara

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

Türk-İş Yönetim Kurulunun değerli üyeleri,

Hatırlanacağı üzere Türk-İş Yönetim Kurulu bundan önce 11/11/1971 tarihinde Ankarada toplanmış, gündemindeki çeşitli konuları inceleyerek karara bağladıktan sonra 5-7 Ocak 1972 günleri İstanbulda ayrıca olağanüstü bir toplantı yapılması zorunluğu doğmuştu.

Olağan Yönetim Kurulu toplantısından bu tarafa İcra Kurulumuzca yapılan çalışmaları ve meydana gelen olayları değerlendirmeden önce, geçen Yönetim Kuruluna sunulan raporda üzerinde önemle durulan ve bugün artık gerçekleşmiş bulunan bir konuya kısaca temas etmede ve kanunun yayınlanmasından önce yapılan görüşmeleri özetle sizlere duyurmada yarar ummaktayız.

Şöyleki:

Geçen Yönetim Kurulu raporunda Sosyal Sigortalar Kurumunun eczane açması ve ilâç fabrikası kurabilmesi için Millet Meclisine verilen Kanun teklifi ve bu teklif üzerinde yapılan görüşme ve gelişmeleri bütün ayrıntıları ile sizlere arz etmiştik. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda büyük tartışmalara yol açan teklif Kuruma ilâç fabrikası açma yetkisi veren kısmının çıkartılmas ile Millet Meclisine geri gönderilmiş, Millet Meclisi daha önce kabul ettiği metinde ısrar edince karma komisyon kurulması yoluna gidilerek Anayasanın öngördüğü prosedür işletilmiş, karma komisyon bir oy farkı ile Senato görüşünü benimseyince Millet Meclisi Genel Kurulunda yeniden müzakere açılarak bu müzakereler sonucunda da Meclis kendi görüşünde ısrar etmiştir. Böylelikle eczane açma yetkisine ilâve olarak ilâç Fabrikası kurabilme olanağına da Sigortayı kavuşturan hüküm kesinleşmiş, ancak Sayın Cumhurbaşkanının kanunu geri çevirme endişesi kalmıştı. İlâç işverenlerinin çok yoğun çalışmaları, Devlet Reisi nezdindeki teşebbüslerine rağmen Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin vaki daveti üzerine Genel Sekreterimiz Cumhurbaşkanlığı köşküne giderek geniş bilgi vermiş sonunda Sayın Cumhurbaşkanınca kanun metni imzalanmış böylelikle de Türk İşçi Hareketinin üzerinde tam bir dayanışma ve hassasiyetle durduğu bir önemli sorun daha çözüme bağlanmış oldu.

Diğer taraftan geçen İcra Kurulu raporunda sözü edilen ertelenmiş veya uygulanmaya başlanmış bulunan grevler de taraflar arasındaki uyuşmazlıklar giderildiği için kaldırılmış bulunmaktadır

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Tarih:.....

Demirbaş No:.....1290

Tasnif No: 331.8806.T

31.7.72

Bilgi Sayfaya işlenmiştir

Bu kısa özetlemeden sonra 11 Kasım 1971 den bu tarafa yapılan önemli çalışmaları ve bu çalışmalarla ilgili gelişmeleri gözden geçirelim:

5'inci Çalışma Meclisi ve Türk-İş

Çalışma Bakanlığının kuruluşundan bu tarafa Beşinci Çalışma Meclisi 1'inci Erim Hükümetinin Çalışma Bakanı Atilla Sav tarafından toplantıya çağırıldı. Beşinci Çalışma Meclisi alışılmış Çalışma Meclislerinden değişik bir tarzda ve tek gündem maddesini tartışmak üzere toplantıya çağırılmıştı. Çalışma Meclisinin gündemi yurdumuzun en önemli sorunlarının başında gelmekte olan İSTİHDAM sorunu ile ilgili tebliğlerin tartışılması amacını güdüyordu. Çalışma Meclisine D.P.T. ve Devlet İstatistik Enstitüsü uzmanları ile üniversite mensupları İşveren Konfederasyonu ve Türk-İş tarafından İstihdam sorunu değişik açılardan işleyen tebliğler sunuldu. Türk-İş temsilcileri hemen hemen bütün tebliğler üzerinde söz alarak görüş ve kanaatlerini belirtme olanağına kavuştular.

Sunulan tebliğlerin eleştirilmesinde Türk-İş kesiminin net tekliflerine işveren kanadına bağlı olanlar açık cevap vernekten kaçındılar, İşçi kanadının İstihdam sorununun çözümlenebilmesinde yardımcı bir faktör olarak ileri sürdüğü İYAK teklifi hakkında mutabakat temini mümkün olamadı.

Türk-İş tarafından Beşinci Çalışma Meclisine sunulan tebliğ raporun eki olarak sunulmaktadır.

Akşam Gazetesinin durumu

Geçen Yönetim Kurulunda yayın hayatına Türk-İş'in sahipliği ile devam eden Akşam gazetesinin durumunu da geniş ölçüde ele alındığı ve gazetenin durumunun bir komisyon aracılığı ile incelenmesi ve komisyonun hazırlıyacağı rapora göre gazetenin Türk-İş'e yüklemekte olduğu zararların telafisi için tedbirler alınmasının kararlaştırıldığı hatırlardadır. Gazete ile ilgili olarak Enver Turgut, Mustafa Başoğlu, Halit Mısırlıoğlu, Mustafa Ulucan ve Mali Sekreter Ömer Ergün'den oluşan Komisyonun raporu üzerine, Türk-İş Yönetim Kurulu İstanbul'da 5-7 Ocak 1972 günleri toplantıya çağırılmış ve toplantıda alınan karar uyarınca Akşam Gazetesi Türk-İş'e bağlı Basın-İş Sendikasına devredilmiş bulunmaktadır.

Pahalılık ve Türk-İş

Türk-İş topluluğunu olduğu kadar bütün vatandaşlarımızı da tedirgin eden önemli konulardan birisinin gittikçe artan hayat pahalılığı sorunu olduğu bilinmektedir. Raporun hazırlandığı sırada hükümetçe alınan tedbirlerle hayat pahalılığında nisbi bir duraklama müşahade edilmekte ise de, ciddi ve köklü tedbirler alınmadığı takdirde duraklamanın geçici olduğu ve hayat pahalılığındaki artışların devam edeceği tabiidir. Kontrolsüz piyasa mekanizmasının mevdana getirdiği sun'î fiat artışları üzerinde Türk-İş İcra Kurulu, konu üzerinde ötedenberi olduğu gibi bir defa daha ciddiyetle durma zorunluluğunu duymuş ve 26 Kasım 1971 tarihinde kamuoyuna metni ayrıca sunulan bir bildiri yayınlamıştır.

Bildiri metninde de açıkça belirtildiği üzere aşırı kazançların önlenmesi ve bunu temin edecek adil bir vergi reformunun süratle çıkarılması için ötedenberi yapılagelen çalışmalarımıza devam edilecektir.

TRT Kanun Tasarısı ile ilgili olarak yapılan çalışmalar:

1961 Anayasasında yapılan değişiklikler cümlesinden olmak üzere TRT'nin özerkliğinin kaldırıldığı bunun yerine tarafsızlık ilkesinin getirildiği bilinmektedir. 359 sayılı TRT Kanununda değişiklik yapmak üzere Hükümetçe hazırlanan tasarıda (Ek 4 ncü madde) TRT'nin eğitici yönü dikkate alınarak grev yasakları içine alınmak istenmiş bunun üzerine Başbakan ve Mecliste Grubu bulunan siyasi partilerin genel başkanlıkları nezdinde teşebbüse geçilmiş ve yapılan yazılı müracaata rağmen yurdumuzdaki olağanüstü şartlar nedeniyle başarı sağlanamamıştır.

İşçi emekli aylıklarının düzenlenmesi konusu

Memur emekli aylıklarında Devlet Personel Kanununa uygun olarak yapılan değişikliklerden sonra işçi emekli aylıklarında ayarlanması ve artan hayat pahalılığı karşısında işçi emekli aylıklarına da zam yapılmasının gerektiği malumdur. İşçi emeklilerinin tavan ve taban ücretlerini ayarlayan kanunun kabülünden sonra özellikle arada kalan emekli aylıklarına da zam yapılması zorunlu hale gelmiş ve bu konuda Enver Turgut ve arkadaşları ile Osman Soğukpınar ve arkadaşlarının kanun teklifleri Meclis Komisyonlarında müzakereye başlanmış bulunmaktadır. Türk-İş, işçi emekli aylıklarının 1425 sayılı kanunla memur emekli aylıklarına getirilen artışlara paralel bir artış sağlanması konusunda Yönetim Kurulundaki arkadaşlarımızın kanun tekliflerinin kanunlaşabilmesi için gerekli çabayı göstermeye devam edecektir.

Asgari Ücret sorunu

931 Sayılı Kanunun 33 üncü maddesile asgari ücretlerin iki yılda bir Asgari Ücret Tesbit Komisyonları aracılığı ile yeniden düzenlenmesinin kanun hükmüne bağlandığı ve ilk defa asgari ücretlerin tesbit edilerek ilân edildiği hatırlardadır. 1475 Sayılı Kanunun 33 ncü maddesiyle de aynı hüküm kanunlaştığından asgari ücretlerin yeniden tesbiti konusunda gereken teşebbüsler Çalışma Bakanlığı nezdinde yapılmış ve Asgari Ücret Tesbit Komisyonunun bir an önce toplantıya çağırılması talep edilmiş idi. Yönetim Kurulumuzun geçen toplantısında Asgari Ücret Tesbit Komisyonunda görev alacak arkadaşlarımız seçilerek, seçim sonucu Çalışma Bakanlığına bildirilmiş bulunmaktadır. Çalışma Bakanlığınca 24 Nisan 1972 günü toplantıya çağırılan Asgari Ücret Tesbit Komisyonunda halen yurdumuzda uygulanmakta olan asgari ücretleri yeniden müzakere edilerek karara bağlanacaktır. Temennimiz Asgari ücretlerin yeniden tesbitinde işçi arkadaşlarımızın daha fazla yararlanabilecekleri ve uygulama alanı sağlanabilecek bir asgari ücret seviyesinin tesbit edilmesidir. Türk İşçi Hareketinin, komisyondaki arkadaşlarımızın başarısında yardımcı olmaları gerektiğine işareti zait telakki ediyoruz

S.S.K. ve Zelenka raporu

Değerli Üyeler;

Türk İşçi Hareketinin 1969 yılında tam bir dayanışma ile elde ettiği en mühim hak 1186 ve 1189 Sayılı Kanunlarla emeklilik konusunda elde ettiği haklardır. Yurdumuzda hüküm süren olağanüstü şartlardan kendi çıkarlarına yararlanmasını bilen çevreler, 12 Mart muhtırasından sonra henüz geniş uygulama sahası bile bulamamış bu kanunların değiştirilmesi için yoğun bir çabaya giriştiler. Birinci Erim Hükümetinin işverenlerle yaptığı ilk toplantıda İşveren Konfederasyonu ve sermaye çevrelerinin Başbakana verdikleri gizli bir muhtıra da bu kanunların eski haline dönüştürülmesini istedikleri hatırlardadır.

■ zamanlar bu çabalarının sonucunu alamayan bu çevreler, bu defa bir başka yoldan hareketle kanunların bütünlüğüne halel getirecek gayretlerini artırmaya başladılar. 1186 Sayılı Kanunun geçici üçüncü maddesine göre borçlandırma yolu ile ihya edilen eski hizmetlerin belgelendirilmesinde yapılan bazı yolsuzluklar bahane edilerek çok satan bazı gazeteler aracılığı ile yoğun bir kampanya açılması ve kamuoyunun hazırlanması yoluna gidildi. Uluslararası şöhrete sahip olduğu iddiası ile ülkemize davet edilen Zelenka adlı uzmanın incelemeleri sonunda hazırladığı raporda getirilen hakların ortadan kaldırılması ve özellikle 25 sigortalılık yılından sonra emekliye ayrılma olanağının ortadan kaldırılması ve yaş hadlerinin eski haline getiril-

./...

mesi için yapılan tavsiyeden yararlanarak kanunların esasını değiştirecek çalışmalara maalesef gizlilik içinde devam edilmektedir.

Sağlık Bakanlığının açıklamasına göre ülkemizde erkekler için yaş ortalamasının 52 yaş olarak tesbit edildiği, kadınlar için bu sürenin erkeklerden 4 yıl daha fazla olduğu dikkate alınacak olursa 1186 Sayılı Kanunla emeklilik yaşlarında yapılan değişikliğin ne derece isabetli olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İşçi arkadaşlarımızın ne denli zor şartlar içinde yaşadıkları ve emeklilik süresini doldurabilen işçi sayısının 1186 Sayılı Kanundan önce çok cüz'î olması, kanunlar üzerinde daha da büyük bir önemle durulmasını gerektiren bir husustur. İşveren çevrelerinin bu kanunlar üzerinde ki gayretleri sadece aşırı kazanç ve işçiyi eskiden olduğu gibi ölesiye çalıştırma arzularından doğmaktadır. 1975 yılı, işçi emekliliği bakımından önemli bir yıl olacak ve 25 sigortalılık yılını dolduran işçi arkadaşlarımızdan büyük bir kısmı galip bir ihtimalle emekliye ayrılmayı isteyeceklerdir. İşverenler 1975 yılından önceki özellikle 25 sigortalılık süresini dolduran işçilerin kendi istekleriyle emekliye ayrılmalarına engel olmak istemekte ve bu durumda olan işçilerin 1975 yılında ödemeleri gereken kıdem tazminatlarından kurtulmayı tasarlamaktadırlar. Bu konudaki bir başka amaçları da işçilere ödenmesi gereken kıdem tazminatlarını daha uzun bir sürede kendi yararlarına işletmek arzusudur.

Zelanka raporunu çok detaylı cevaplandırmak mümkündür. Ancak biz ülkelerin kendi imkân ve özelliklerinin teknik seviyede halledilebilmesinin mümkün olmadığını iddia ile yetiniyoruz. Yönetim Kurulumuz hiç şüphe yok ki, bu konu üzerinde çok cepheli olarak duracak ve başta Anayasa ile devlete verilmiş bulunan sosyal güvenlik sorunu olmak üzere. SSK'nun tutum ve davranışını işverenlerin anlayışını eleştirerek kamuoyuna Türk-İş görüşünün kesinlikle açıklanmasına vesile olacaktır. Ügrunda mitingler düzenlenip Millet Meclisinden çıktığı gibi Senatoda da kabul edilmesi için büyük çabalar harcanmış bulunan 1186 ve 1189 Sayılı Kanunların bütünlüğüne hallet getirecek çalışmalara engel olmak ve bu konuda tam bir dayanışma içinde bulunmak hem görevimiz, hem de hakkımız olarak kabul edilmelidir.

Aydın Tekstil grevi ve işverenler

Türk-İş bütünlüğü içerisinde gönemli bir yeri bulunan Teksif Sendikamızın Aydınla Tekstil işyerinde uygulamakta olduğu grev raporun hazırlanmakta olduğu sırada devam etmekte idi.

Aydın Tekstilde uygulanan grev ve bu işverinde işverence alınan lokavt kararı üzerine Türk-İş İcra Kurulu, metni aşağıda bulunan bildiriyile kamuoyuna yayınladı 1972 yılının ilk aylarından bu tarafa başvurulmuş bu ilk grev Türk işçi topluluğuna bazı gerçekleri öğretmektedir. İşverenler artık eski işverenler değildir. Sadece kendi menfaatlerini düşünmeden öte, kollektif bir menfaat koruma zihniyeti içine girmişler ve dayanışmaya başlamışlardır.

Aydında işverenin uğradığı kayıplar, işveren sendikası tarafından fazlasıyla karşılanmaktadır. Bu karşılamaya ne kadar devam edecekleri bilinmemektedir. İşveren kesiminde hal böyle olduğu halde, işçi kesiminde eski tutkunluk ve dayanışma ruhunun kalmamış bulunması kaygı vericidir. Bünyemizde 1963 yıllarına kadar süregelen tam bir dayanışma ve ülkücü sendikacılık ruhuna yeniden dönme zorunluğu vardır. İşverenlerin gittikçe hızlanan ve metodlu bir şekilde gerçekleştirilen teşkilatlanmaları ve ortak dayanışma hareketleri karşısında tehlikeleri görmezlikten gelemeyiz.

Aydındaki grev uygulaması karşısında, işverenlerin davranışını yalnız Teksif'in konusu olarak değil, Türk İşçi Hareketinin ortak sorunu olarak değerlendirme zorunluğu vardır. (Bildiri ektedir.)

Mevzuat Komisyonu çalışmaları

İstanbulda toplanan olağanüstü Yönetim Kurulu toplantısında alınan karar uyarınca Feridun Şakir Ögünç başkanlığında, Kaya Özdemir ve Mustafa Başoğlu arkadaşlarımızdan kurulan Mevzuat Komisyonumuz, kendi aralarında görev bölümü yaptıktan sonra, Tarım İş Kanunu ve Dernekler Kanunu üzerinde yaptıkları incelemeyi tamamlayarak Türk-İş Başkanlığına raporlarını tevdi etmiş bulunmaktadır.

Mevzuat Komisyonumuzun bundan böyle Millet Meclisine sevk edilmiş bulunan kanun tasarı ve tekliflerini yakından takip ederek Parlemantoya Türk-İş görüşünün zamanında ve etkili bir biçimde aksettirebilmesi için gerekli tedbirler tamamlanmaktadır. Mevzuat Komisyonumuz Türk-İş bünyesinde yapacağı hizmetler bakımından gereken çalışma olanaklarına kavuşturulacaktır.

Başbakana üç önemli konuda verilen muhtıra ve belirtilen görüşlerimiz

Başbakan Sayın Erim'le İktisadi Devlet Teşekküllerinin durumu dış ülkelerde çalışmakta olan Türk işçilerinin durumu ve işçi konutları konusunda yapılan görüşmeler sonunda, bir muhtıra hazırlanarak kendi-
/..

lerine takdim edilmiş bulunmaktadır.

Bu üç konuda Başbakana sunulan Türk-İş İcra Kurulunun görüşü ile ilgili metinler daha önce Yönetim Kurulu üyelerine sunulmuştur. Sunulan metinlerin Yönetim Kurulumuzun değerli üyeleri tarafından incelenmesine ve görüşlerimizin paylaşılacağına inanmak istiyoruz.

Özellikle yurt dışında çalışan işçi kardeşlerimizin sorunlarının çözümlenebilmesi için kurulmasını önerdiğimiz kurul konusunun tartışılmasını ve şimdiye kadar maalesef sadece bir döviz makinesi gözü ile bakılan işçilerimizin çok çeşitli sorunlarını asrımızın temposuna ayak uydurabilecek bir düzeyde halletme konusunda çalışmalar yapmasını dilediğimiz kuruluş hakkında görüş ve düşüncelerin tartışılarak alınacak kararın uygulanması için İcra Kuruluna direktif verilmesini temenni ediyoruz.

Madencilik Reform Tasarısı ve Türk-İş

Değerli üyeler,

İkinci Erim Hükümetinin işbaşına gelmesinden sonra Meclise bazı reform tasarıları birbiri ardından sunulmaya başlanmış bulunmaktadır. Sunulan tasarılarla ilgili olarak Türk-İş'in görüşü ilgililer tarafından istenmekte ve tesbit edilen görüşler ilgililere takdim edilmektedir.

Reform tasarıları hazırlanarak Meclislere sunulduğunda tesbit ettiğimiz bir husus şu olmaktadır. Tasarı gerçek anlamda reformcu bir düşünceye sahip olsun ya da olmasın, çıkar çevreleri hemen yaygarayı basmakta ve engelleme çalışmalarına başlamaktadırlar! Bu tutum, alışılan aşırı kazanç ve kısa yoldan zahmetsizce ter dökmeden zengin olma heveslerinin büyük bir iştihâ ile yaşamakta olduğuna belirgin delildir. Nitekim Madencilik Reformu Tasarısı konusunda da İşveren Konfederasyonu ile TRT aracılığı ile kamu önünde tartışma bu yüzden çıkmış bulunmaktadır. Bu tasarı ile ilgili görüşümüz de Sayın Yönetim Kurulu üyelerine sunulmuş bulunmaktadır.

Doğu ve Güney doğu bölgesinin kalkınması ile ilgili Meclis araştırması ve Türk-İş

Ülkemizin sorunlarını bir bütün olarak düşünen ve halledilmesi için yıllardır çaba harcayan Türk-İş topluluğunun üzerinde önemle durduğu bir konu da bölgelerarası kalkınma dengesizliğinin giderilmesi ve ülkemiz içinde geri kalmış bölgeler durumunda bulunan Doğu ve Güney Doğu Anadolumuzun kalkınması sorunudur.

./..

Bu zorunluk M.Meclisince de hissedilmiş ve bu bölgelerin kalkınma koşullarını incelemek amacı ile bir Meclis Araştırması yapılması kabul edilmiştir. Millet Meclisi Genel Kuruluna teşkil edilen 9 Nolu Araştırma Komisyonu Türk-İş'ten de görüşünün bildirilmesini istemiş ve tesbit edilen görüşümüz Komisyon başkanlığına takdim edilmiştir. Dosyada bu konuda hazırlanan metin de incelemelerinize sunulmuş bulunmaktadır.

Sermaye Piyasası Tanzim ve Teşviki hakkındaki kanun tasarısı
ve Türk-İş -----

Ülkemizde gelişmiş bir sermaye piyasasının mevcut bulunmaması, küçük halk tasarruflarının değerlendirilerek yatırma kanalıze edilememesinin ve yatırım bankacılığı kaynaklarının yeterli olmayışının Türk-İş'in de ötedenberi üzerinde durduğu ve tedbir alınmasını istediği bir husus olduğu malûmunuzdur.

Sermaye piyasası tanzim ve teşviki hakkında Meclis, Hükûmetçe sevk edilen kanun tasarısını görüşmek üzere teşkil olunan 35 nolu Geçici Komisyon Başkanlığın talebi üzerine tasarı ile ilgili olarak tesbit edilen TÜRK-İŞ görüşü bir rapor halinde komisyon başkanlığına sunulmuş bulunmaktadır. Bu rapor da tetkiklerinize sunulmuş bulunmaktadır.

Bingölde kurulacak fabrika

Bingöl depreminden sonra bu bölgeye yardım amacı ile Türk-İş'e bağlı işçilerden toplanan paraların Bingöl ilinde kurulacak bir fabrika için kullanılmasının Yönetim Kurulumuzca kararlaştırıldığı hatırlardadır.

Yönetim Kurulumuzca bu konuda alınan karar üzerine Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığına başvurularak kurulacak fabrika için Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından proje, prejenin uygulanması ile ilgili fizibilite hesaplarının yapılması talep edilmiş ve talep olumlu karşılanarak hazırlıklar ikmal edilmiştir.

Kuruluşundan sonra törenle Bingöl ili Özel İdaresine devredilecek olan fabrikanın bir an önce inşasına başlanabilmesi için ilin valisi ve yetkilileri de büyük bir çaba göstermektedirler. Bingölde kurulacak fabrika Türk-İş'in Erzurum'da yaptığı Sekizinci Genel Kurulunda alınan temenni kararının da gerçekleştirilmesinde önemli bir adım olacaktır.

c)- Kıdem tazminatlarında tavan tesbit edilmeli, örneğin toplu iş sözleşmeleriyle kıdem tazminatları için senesine 25 yövmiye sağlanmasına çalışılmalıdır.

d)- Yıllık ücretli izinlerde tavan bazı 30 günü aşmayacak şekilde düzenlenmelidir.

e)- Ücretlerle ilgili zam talepleri için de sektörlerin özelliği dikkate alınarak taban ve tavan bazları tesbiti yoluna gidilmeli, taleplerde a bendinde belirtilen özellik de dikkate alınmalıdır.

f)- Teşekküllerin işyerinin yönetiminde daha etkili söz sahibi olabilmeleri için gayret gösterilmeli, örneğin işletme komitelerinin kurulmasına imkân verecek çalışmalar yapılmalıdır.

g)- Sendikalararası rekabeti kamçılayan davranışlardan kaçınılmalı, objektif kriterlere dayanan bir çalışma düzeyine behemehal girilmelidir.

h)- Dördüncü veya beşinci döneme girildiği halde çok sayıda maddeyi kapsayan değişiklik teklifleri yerine az sayıda ve daha önemli maddeleri kapsayan değişiklik teklifleri verilmesi tercih edilmelidir.

ı)- Toplu iş sözleşmeleri taslakları hazırlanırken işçilere anket dağıtılarak talep tesbiti usulu mutlaka terkedilmelidir.

i)- İlgili her sendika veya federasyon yöneticileriyle daha sıkı bir işbirliği yapılarak sözleşmelerde başarı sağlanması için azami gayret gösterilmelidir.

Değerli Yönetim Kurulu üyeleri,

Halen yurdumuzun içinde bulunduğu olağanüstü şartları da dikkate alarak bu sıkıntılı dönemi en az fire ile geçiştirmek ve haklarımızı alma çabamızı hakların kısıtlanmasına vesile olabilecek davranışlarla gölgelememek zorundayız. 1972 yılında kamu kesiminde müzakereleri tamamlanacak olan toplu iş sözleşmeleri görüşmelerinde sendikacılık dayanışma ve disiplin ruhunun, taşıdığımız sorumluluğa uygun bir şekilde değerlendirilmesi zorunluğu vardır.

Toplu İş Sözleşmeleri Koordinasyon toplantısı ve alınan kararlar

5-7 Ocak 1972 günleri İstanbul'da yapılan olağanüstü Yönetim Kurulu toplantısında 1972 yılının kamu kesiminde önemli toplu iş sözleşmeleri-nin yenilenmesi yılı olduğu dikkate alınarak toplu iş sözleşmelerinin koordinasyonunu sağlamak amacı ile bir komisyon seçildiği ve ilgili kuruluşlarla ortak bir toplantı yapılmasının da ayrıca kararlaştırıldığı bilinmektedir.

Seçilen komisyonun, komisyondaki görevli arkadaşlarımızın çeşitli mazeretleri yüzünden verimli bir çalışma yaptığı iddia edilemez. Ancak komisyon ilk toplantısını yaparak bazı prensip kararları almış ve bu kararlarının takibini istemiştir.

Diğer taraftan Türk-İş İcra Kurulunun daveti üzerine 1972 yılında toplu iş sözleşmeleri yenilenecek olan Türk-İş'e bağlı kuruluşların yetkililerinin iştirakile 18 Mart 1972 Çumartesi günü Türk-İş toplantı salonunda bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı Başkanın bir konuşması ile açılmış ve Türk-İş Genel Sekreteri tarafından hükümetin, işverenlerin tutum ve davranışları toplu sözleşmelerle sağlanan ücretler, ücret fiyat ilişkileri, hayat pahalılığı ve reel ücretler konusunda vesikalara dayanan projeksiyonlu geniş izahat verilmiştir.

Teksif, Maden Federasyonu, Yol-İş, Şeker-İş, Basın-İş, Tes-İş, Çimse-İş, Haber-İş, Tek Gıda-İş, Likat-İş, Sağlık-İş ve Ağaç-İş yöneticilerinin büyük ölçüde katıldıkları ve objektif bir biçimde sorunları tartıştıkları toplantıda, konuşmacıların hepsi yararlı önerilerde bulunmuşlar ve toplu iş sözleşmelerinin bu dönemde ülke şartları da dikkate alınarak aşağıda belirtilen konularda görüş birliğine varılmıştır.

a)- Sürekli olarak seyyanen zam talepleri kalifiye elemana büyük ihtiyacı bulunan yurdumuzda kalifiye işçilerin zararına bir gelişme göstermektedir. Sürekli seyyanen zam talepleri kalifiye işçilerin de yararlanabilecekleri bir sisteme dönüştürülmeli ve birinci yıl seyyanen zam talebi yapılacaksa ikinci yıl için yüzde zam talebi yapılmalıdır. Kalifiye işçilerin emeklerinin daha iyi değerlendirilebilmesi için tedbirler alınması yoluna gidilmelidir.

b)- Sosyal yardımlarda örneğin çocuk zamlarında baz olarak tesbit edilen ve Sekizinci Genel Kurul kararına bağlanmış bulunan 25 TL.da yeknesaklık sağlanmalıdır.

c)- Kıdem tazminatlarında tavan tesbit edilmeli, örneğin toplu iş sözleşmeleriyle kıdem tazminatları için senesine 25 yövmiye sağlanmasına çalışılmalıdır.

d)- Yıllık ücretli izinlerde tavan bazı 30 günü aşmayacak şekilde düzenlenmelidir.

e)- Ücretlerle ilgili zam talepleri için de sektörlerin özelliği dikkate alınarak taban ve tavan bazları tesbiti yoluna gidilmeli, taleplerde a bendinde belirtilen özellik de dikkate alınmalıdır.

f)- Teşekküllerin işyerinin yönetiminde daha etkili söz sahibi olabilmeleri için gayret gösterilmeli, örneğin işletme komitelerinin kurulmasına imkân verecek çalışmalar yapılmalıdır.

g)- Sendikalararası rekabeti kamçılayan davranışlardan kaçınılmalı, objektif kriterlere dayanan bir çalışma düzeyine behemehal girilmelidir.

h)- Dördüncü veya beşinci döneme girildiği halde çok sayıda maddeyi kapsayan değişiklik teklifleri yerine az sayıda ve daha önemli maddeleri kapsayan değişiklik teklifleri verilmesi tercih edilmelidir.

ı)- Toplu iş sözleşmeleri taslakları hazırlanırken işçilere anket dağıtılarak talep tesbiti usulu mutlaka terkedilmelidir.

i)- İlgili her sendika veya federasyon yöneticileriyle daha sıkı bir işbirliği yapılarak sözleşmelerde başarı sağlanması için azami gayret gösterilmelidir.

Değerli Yönetim Kurulu üyeleri,

Halen yurdumuzun içinde bulunduğu olağanüstü şartları da dikkate alarak bu sıkıntılı dönemi en az fire ile geçiştirmek ve haklarımızı alma çabamızı hakların kısıtlanmasına vesile olabilecek davranışlarla gölgelememek zorundayız. 1972 yılında kamu kesiminde müzakereleri tamamlanacak olan toplu iş sözleşmeleri görüşmelerinde sendikacılık dayanışma ve disiplin ruhunun, taşıdığımız sorumluluğa uygun bir şekilde değerlendirilmesi zorunluğu vardır.

Gerçekleştirilemeyen İYAK konusu

5.nci Çalışma Meclisi bölümünde kısaca da değindiğimiz gibi, gerek istihdam sorununun çözümlenebilmesinde büyük etkisi, gerekse Türk-İş topluluğunun ortak arzusu uyarınca İYAK üzerinde de durmak ve gerçekleştirilebilmesi için bir önerimizi sizlere arz ederek görüşlerinizin tesbitini istiyoruz.

İyak teklifi, işveren çevrelerinin karşı koymaları ve yoğun çalışmaları sonucunda bugüne kadar gerçekleştirilememiştir. Diğer taraftan işçi çevrelerinin kanun teklifi üzerindeki aktüerya hesaplarına ilişkin endişelerini giderebilmek amacı ile de yeni bir çalışma daha yapılması zorunluğu vardır.

İyak'ın süratle gerçekleştirilebilmesi için, İyak için toplanacak primlerin belirli bir oranının borç olarak düşük faizle Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı ile Türk Donanma Vakfına verilmesinin kanun teklifine ilâvesine yarar ummaktayız Bu konunun da Yönetim Kurulumuzca eleştirilmesini ve kesin bir görüş etrafında birleştirilmesini bekliyoruz.

Muhterem Yönetim Kurulu üyeleri,

Arkada kalan yıl boyunca lüzumsuz tartışmalar ve sürtüşmelerin heba ettiği zamanımızı daha iyi değerlendirmek ve Türk-İş topluluğunun üzerinde büyük bir hassasiyetle durduğu sorunlarımızı gerçekleştirebilmek ve işçi arkadaşlarımızın hak ve menfaatlerini daha güçlü savunabilmek için kısır tartışmaları ve hele kamuoyuna yansıtılan lüzumsuz suçlamaları terkederek eğitimden teşkilâtlanmaya, teşkilâtlanmadan 24 maddelik ilkelerimizin gerçekleştirilmesini sağlayacak daha etkili çalışma sistemine kadar bütün sorunlarımızı daha olumlu ve anlayışlı bir hava içinde çözümleyebilecek esaslarda ortak bir zeminde buluşma zamanının geldiğine inanma zorunluluğuna nefislerimizde duymalıyız.

Sürtüşmeler teşkilâtlarımızın genel kurullarında sadece seçim kazanma arzu ve hevesi yeygınlattıkça ülkücü sendikacıların ve sendikacılığın yerini sorumsuz sendikalar ve sendikacılık almakta ve ufku, hedefi belli olmayan bir çalışma düzenine doğru kayılmaktadır. Bu ise yalnız Türk sendikacılığına değil, aynı zamanda ülkemizin tüm menfaatlerine zarar getirebilir.

Karşılıklı saygı, sevgi ve fikre hürmet duygusunun eskiden olduğu gibi yeniden ve daha etkili bir şekilde canlandırılması ve Türk-İş yöneticileri arasında ahenkli bir çalışma ortamının kurulabilmesi için

elbirliği etmeğe mecburuz. Dar boğazlardan geçmekte olduğumuz vakıasını bir tarafa itemeyiz.

Yurdumuzun içinde bulunduğu olağanüstü şartların, mensublarımızı tedirgin eden olayların demokratik sisteme varlığını borçlu bulunan hür sendikacılık için sabırlı anlayışlı eğilmeyen inandırıcı bir ortamda dayanışma ve disiplin ruhunun gerektirdiği bir çalışmaya bizi zorladığını idrak ederek çalışma ortamımızı ona göre düzenlemeliyiz.

Türk-İş topluluğunu yönetenler arasında anlaşamamazlıklar olduğu intibai işçi haklarına karşı olanları güçlendirmekte ve heveslendirmektedir. Önce kendimize sonra da teşkilâtımıza çek-i-düzen verme ve Türk sendikacılığını disipline bir halde başarıya götürme sizlerin tutumunuza bağlıdır. Bundan böyle daha sık toplanabilme ve sorunlarımızı daha geniş tartışma olanağına kavuşma isteği ile raporumuzu tetkiklerinize sunuyoruz.

Saygılarımızla,

İCRA KURULU

15 Kasım 1971

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU BİLDİRİSİ

Türk-İş Yönetim Kurulu'nun 11 Kasım 1971 günü başlayan toplantısı dün sona ermiş ve bir bildiri yayınlanmıştır.

Türk-İş Yönetim Kurulu'nun bildirisi şöyledir:

"Türk-İş Yönetim Kurulu, 11 Kasım 1971 tarihinde başlayıp, dört gün süren çalışmaları sırasında, gündemindeki konuları ele almış, bu arada, Türk İşçi Hareketinin birlik ve beraberlik içinde bulunmasının yurdumuzun selâmeti bakımından her zamankinden büyük bir önem taşıdığı noktasında görüş birliğine vararak, çalışmalarını bu görüşün ışığında yapmıştır.

Kamuoyuna "12'ler raporu" diye yansıyan raporu da inceleyen Yönetim Kurulu, ayrıca, ülkemizin ekonomik durumu üzerinde önemle durmuş, gittikçe büyüyen hayat pahalılığının, sosyal bünyemizde artık kapanması imkânsız bir yara açmış olduğunu tesbit etmiştir. Ekonomik koşulların gittikçe ağırlaşmasının doğal bir sonucu olarak, işçilerin ciddi bir yaşama mücadelesi içine girmiş bulunduğu, dolayısıyla da toplu sözleşmelerin her zamankinden büyük bir önem kazandığı görüşünden hareket eden Yönetim Kurulu, başlamış ve başlayacak grevleri tek tek incelemiş çok haklı nedenlere dayandığı anlaşılan bu grevlerin sonuna kadar desteklenmesini kararlaştırmıştır.

Türk-İş Yönetim Kurulu, çalışmalarıyla ilgili olarak şu hususların kamuoyuna duyurulmasını yararlı saymaktadır:

"12'LER RAPORU"

1- Yönetim Kurulu'nun gündeminde yer almış olan ve "12'ler raporu" diye adlandırılan rapor, Yönetim Kurulu tarafından, geniş bir görüşme konusu yapılmıştır.

Türk-İş'in uyguladığı partilerüstü politikanın bir ilke olmayıp, sadece, işçi hareketinin bütünlüğünü korumayı sağlayan gerçekçi bir tutum olduğuna inanan Yönetim Kurulu, bugüne kadar, partilerüstü politika uygulamasının benimsenmiş olmasının, sonuna kadar aynı uygulama içinde bulunacağı anlamı taşımamakla beraber, ./...

bugün içinde bulunulan koşulları en gerçekçi şekilde tesbit etmenin Türk İşçi Hareketinin bütünlük ve çıkarlarını korumanın ön şartı olduğunu da bir kere daha tesbit etmiştir. Ülkemizin karşılaştığı buhranlarda, siyasal partilerimizin içine sürüklen- diği kısır çekişmelerin oynadığı rolü, bugüne kadar defalarca kamuoyuna duyurarak gerekli uyarmaları da yapmış bulunan Yönetim Kurulu, bu çekişmelerden uzak kalmış olan Türk İşçi Hareketini, çekişmelerin ortasına itmenin, bugün, herşeyden önce yurt çıkar- larıyla bağdaşmayacağı görüşünden hareketle, raporun siyasal bölümünde yer alan, "bir siyasi parti kurma", "bir siyasi partiyi destekleme" ya da "partilerüstü politikadan vazgeçilmesi" öneri- lerini onaylamamış: bugüne kadar sürdürülen politikanın bundan sonra da izlenmesi kararına varmıştır. Ancak, kamuoyunda yapılan tartışmalarda zaman zaman, "partilerüstü politika" uygulamasının, politika dışı kalmak olarak yorumlanmak istendiğini de dikkate alarak, bu noktayı açıklığa kavuşturmayı yararlı görmüştür. Ülke- nin sosyal ve ekonomik meseleleriyle uğraşmayı başlıca ve en önemli görev olarak, yüklenmiş bulunan Türk-İş'in, bu konuların ayrılmaz bir parçası olan politikanın dışında kalması olanağı elbette yoktur. Türk-İş'in benimseyip uyguladığı, partilerüstü politika, Türk İşçi Hareketinin, siyasal partilere karşı tam bir bağımsızlık taşıyarak, ülkenin bütün meselelerinde, sadece yurt çıkarları açısından hareket etmesi, kısır çekişmeler yerine uyarıcı ve yol gösterici bir politika izlemesini öngörür.

Türk-İş Yönetim Kurulu, yine bu görüşlerin ışığında, 12'le raporunun ülkemisin sosyal ve ekonomik durumunu inceleyen ve bu konuda öneriler taşıyan bölümünün, Türk-İş'in 24 ilkesinin uygu- lanışında dikkate alınıp, yararlanılmasını kararlaştırmıştır.

"12'ler raporu"nda imzası bulunan Yönetim Kurulu üyeleri, yap- tıkları açıklamalarda, amaçlarının, Türk İşçi Hareketi içinde ayrıma yol açmak olmadığını, aksine, birlik ve beraberliğin geliştirilmesinin her zamankinden daha büyük bir önem taşımakta olduğunu belirtmişler, Türk-İş çatısı altındaki beraberliğin sürdürülmesi gereğini savunmuşlardır. Bu görüş Yönetim Kurulu tarafından oybirliğiyle benimsenmiştir.

PAHALILIK

2- Türk-İş Yönetim Kurulu, çalışmaları sırasında, ekonomik durum üzerinde de önemle durmuş ve gittikçe büyüyen pahalılık acısının, yurttaşın dayanma gücünü çıktan aştığını eldeki verilerden tesbit etmiştir.

Türk-İş Yönetim Kurulu, bugüne kadar, bütün toplantılarında en önemli gündem maddesini teşkil eden ekonomik durum üzerinde, şimdiye kadarki çalışmaları ve bu çalışmaları sonucu olarak yetkililer nezdinde yaptığı uyarmaların, uygulamada dikkate alınmadığını kamuoyuna hatırlatmayı gerekli görmektedir.

Türk-İş yıllardan beri yaptığı çalışmaların sonucunu, bugüne kadar, en iyi niyetlerle ve sadece işçiler değil, yurttaşlarımızın çok büyük bir çoğunluğunun çıkarlarını göz önüne alarak, yetkililerin dikkatine sunmuştur. Türk-İş Yönetim Kurulu'nun bütün bildirilerinde, bu konu en büyük ağırlık noktasını teşkil etmiş ve özellikle, sosyal adaleti sağlayıcı, sosyal ve ekonomik reform tedbirlerinin geciktirilmesinin, yurdu pahalılık girdabına sürükleyeceği, tutulan ekonomik volun tutarsız olduğu kamuoyu önünde sorumluluk taşıyan yetkililere anlatılmaya çalışılmıştır.

Pahalılık yüzünden şu anda bütün yurttaşlarımızın çektiği ızdırapta, uyarmaları zamanında dikkate almayan yetkililerin tarih önünde büyük manevi sorumluluk taşıdıkları da inkâr edilmez bir gerçektir. Türk-İş Yönetim Kurulu, bu gerçeği, tarih ve kamuoyunun hakemliği önünde tescil etmeyi, gelecek çalışmaları bakımından yararlı görmektedir.

Bugünkü Hükümetin, işbaşına gelmesine yol açan olaylar henüz hatıralarda bütün canlılığını korumaktadır. Huzuru sağlamayı programının ana hedefi sayan Hükümete, asıl ve en tehlikeli huzursuzluğun ekonomik bunalımların yarattığı huzursuzluk olduğunu hatırlatmak yararlı olacaktır.

Bugün karşılaşılan uygulamanın da geçmiş iktidarların yanlış uygulaması paralelinde olduğu üzümlere gözlenmektedir.

Bir buhran içinde sayılabilecek ekonomimizi kurtarmak için bugüne kadar alınan tedbirler, yeni zamlardan ve yurttaşı, özellikle, işçiyi daha zor hayat şartlarına itecek kısıtlamalardan öteye gitmemiştir. Oysa, bugün ekonomimizi kurtaracak tek yol, köklü reform tedbirlerinin cesaretle ve en gerçekçi bir şekilde ele alınmasıdır.

Türk İşçi Hareketi, 24 ilkesinde de yer alan reformların bir an önce ele alınmasının ekonomimizi kurtaracak ve pahalılığa karşı asıl tedbir olacak tek yol sayılması gerektiğinde görüş birliği halindedir. Türk-İş bu reformların gerçekleştirilmesi

için, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da olanca gücüyle çaba gösterecek ve reformları gerçekleştirme yolundaki bütün çalışmaları destekleyecektir.

Bir yandan pahalılık, öbür yandan işsizlik tehlikesinin bir çılg gibi büyüdüğü yurdumuzda, yetkililer tarafından şu ana kadar gerçekleştirilmiş tedbirlerin, meseleyi yüzeyden ele alan ve köklü hiçbir çözüm getirmeyen tedbirler olduğu hususunda görüş birliğine varan Yönetim Kurulu, reform tedbirlerinin daha da geciktirilmesi halinde, sosyal adaletsizliğin artacağı, sınıflar arasındaki uçurumun daha da büyüyeceğini, bu durumun yurdumuzu geçmiş sorunlardan daha büyük ve tehlikeleriyle karşı karşıya bırakabileceğini ilgililere hatırlatmayı bir görev saymaktadır.

ASGARİ ÜCRETLER

3- Pahalılığın doğal bir sonucu olarak, şu anda uygulanmakta olan asgari ücretler geçerliğini kaybetmiş ve bir yandan Anayasamızın, diğer yandan da yürürlükteki yasaların bir emri olarak yeniden asgari ücret tesbiti gereği ortaya çıkmıştır.

Çalışanların, insan haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesine ulaşmaları için Devlet tarafından alınması gereken tedbirlerin başında yer alan asgari ücret tesbitinin, günümüzün koşullarına uygun ve gerçekçi bir şekilde yapılması gerekmektedir.

İki buçuk yıl önce saptanmış bulunan eski asgari ücretler, bugünkü fiyatlar karşısında gülünç denecek rakamlar hâline gelmiştir. Türk-İş Yönetim Kurulu, sosyal niteliği taşıyan devletimizin bu yapısına uygun bir anlayış içinde harekete geçilerek, çalışanların daha da zor durumlara düşmelerinin bir an önce önlenmesini yetkililerden kesinlikle istemektedir.

GREVLER

4- Yine pahalılığın, işçiler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri biraz olsun gidermek amacıyla, teşkilâtımız tarafından girişilen toplu sözleşmeler her zamankinden büyük önem taşımaktadır.

Yönetim Kurulu, bu sözleşme görüşmeleri sonucunda, Kristal-İş Sendikası tarafından Paşabahçe ve Çayırova fabrikalarında uyguladığı grevler ile Sellüloz-İş'in kâğıt sanayiinde, Çimse-İş'in Konya Magnezit Tuğla Fabrikasında uygulayacağı grevlerin haklı nedenlere dayandığını tesbit etmiştir. ./..

Türk-İş ve ona bağlı kuruluşlar, bütün güçleri ile destekleyerek bu grevleri başarıya ulaştırmada eksiksiz takipçi olacaklardır. Türk-İş Yönetim Kurulu'nun inancı odur ki, bugüne kadar, yüzlerce işyerinde uygulanan diğer grevler gibi, bu grevler de başarıya ulaşacaktır.

Türk-İş Yönetim Kurulu, bu arada, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin Horozlu Un Fabrikasında uygulamakta olduğu lokavt, haksız nedenlere dayanan ve devletimizin sosyal niteliğini çığneyen bir uygulama saymıştır.

Bugüne kadar, işçilerin anayasa teminatı altındaki toplu sözleşme ve grev hakkı aleyhinde kamuoyunda bir eğilim yaratmaya çalışmış olan özel sektör, bu çabalarında başarı göstereyince, kamu kesimi ile işçi hareketini karşı karşıya getirme yolunu seçmiştir. İşin üzüntü yaratan yönü, kamu kesiminde yer almış olan bazı kuruluşlar yöneticilerinin de bu oyunun içinde yer almakta hiçbir sakınca görmemelidir. Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından uygulanan lokavtı da bu görüşün ışığı altında ele alan Türk-İş Yönetim Kurulu, yetkilileri uyarmayı ve sosyal devlet anlayışıyla tamamen ters düşen bu uygulamanın derhal durdurulmasını istemeyi kararlaştırmıştır.

ULUSAL İLÂÇ SANAYİİ

5- Türk-İş Yönetim Kurulu, Sosyal Sigortalar Kurumunun eczane ve ilâç fabrikası açması için vasada yapılacak değişikliği ve bu konudaki parlamento çalışmalarını görüşmüş, bu arada, ilâç sanayiinin durumu üzerinde de önemle durmuştur.

Yurdumuzdaki ilâç sanayiinin bugünkü durumunun, montaj sanayiinde olduğu gibi, dışa bağlı bulunduğunu, büyük döviz transferlerine ve dolayısıyla ekonomimize zarar verdiğini tesbit eden Yönetim Kurulu, bu sanayi kolunda mutlaka ulusal endüstrinin kurulması gerektiği görüşünde birleşmiştir.

Bugün yurdumuzda yapılmakta olan ilâçların büyük bir çoğunluğu, yabancı firmaların patentli altında imâl edilmekte, bir yandan patent hakkı olarak, öbür yandan da ham madde bedeli olarak milyonlarca liralık döviz kaybı ile karşılaşılmaktadır. Türkiye-de kurulmuş bulunduğu bazı çevreler tarafından iftiharla söylenen ilâç sanayii, aslında bir paketlenme sanayiinden öteye geçememiştir.

Bu durum karşısında, yurdumuzun ulusal bir ilâç sanayiine kavuşması için, Sosyal Sigortalar Kurumunun eczane açması kadar, ilâç fabrikası kurması da önem taşımaktadır.

Türk-İş Yönetim Kurulu, ulusal ilâç sanayii kurulması yolunda yapılacak bütün çalışmaların destekçisi olmayı yurt çıkarları bakımından gerekli görmektedir.

İŞÇİ-MEMUR AYIRIMI

6- Yıllardan beri, kamu kesiminde çalışanların en büyük endişesini teşkil eden ve zaman zaman, onların büyük baskı altına alınmalarına yol açan işçi-memur ayrımı, halâ bir sorun olmakta devam etmektedir.

Kamu kesiminde çalışmakta olan ve yaptıkları işin niteliği olarak, işçi sayılmaları gerekenler, Anayasa teminatı altındaki toplu sözleşme ve grev haklarını kullanamamaları için memur statüsüne geçmeye zorlanmaktadırlar.

Türk-İş Yönetim Kurulu, bu konuda işçilere baskı yapılmasını ve onların, mevzuattaki boşluklardan ve hukuk oyunları ile haklarından fedakârlık yapma zorunda bırakılmalarını, ne Anayasa, ne mevzuatın asıl amacı, ne de batı ülkelerindeki uygulama ile bağdaştırmaktadır.

Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmayı ana hedef sayan Hükümetin, bu konudaki uygulamasında da çağdaş uygarlık düzeyindeki modern toplumların anlayışından örnek alması gerekir.

Türk-İş Yönetim Kurulu, bu konuda bugüne kadar yapılan baskıların işçiler arasında büyük huzursuzluklara yol açtığını, yasaların ruhuna uygun şekilde ve boşluklardan yararlanmadan uygulanmasında, yurttışa örnek olması gereken kamu kesiminin tutumunun ise, üzüntü verici olduğunu yetkililere duyurmayı, bu konudaki bütün gelişmeleri dikkatle izleyerek, işçinin Anayasadan doğan haklarının zedelenmesine yol açacak her türlü davranışla mücadele etmeyi kararlaştırmıştır.

BİNGÖL'E FABRİKA KURULACAK

7- Türk-İş Yönetim Kurulu, Bingöl depremi felâketzedeli için Türk-İş tarafından açılan yardım kampanyası sonucu toplanmış bulunan paralarla, Bingöl'de bir fabrika kurulmasını kararlaştırmıştır.

Türk-İş Sekizinci Genel Kurulunda alınan "Doğu bölgesinin kalkındırılması" için çaba sarfedilmesi kararının ışığında, yapılan görüşmelerde, vakıf olarak kurulacak fabrikanın bir yandan felâketzede yurttaşlarımıza iş alanı açacağı, öbür yandan da yıllardır ihmâl edilmiş bulunan bölgeye yatırımların yöneltilmesinde öncülük edeceği belirtilmiş ve Yönetim Kurulu bu konuda bir an önce teşebbüse geçilmesi için İcra Kuruluna direktif vermiştir.

KARAYOLLARI VE YSE'DE ÜCRETLERİN GEÇ ÖDENMESİ

8- Türk-İş Yönetim Kurulu, bugüne kadar Karayolları ve Yol, Su, Elektrik Genel Müdürlüğüne bağlı işyerlerinde işçi ücretlerinin devamlı olarak geç ödendiğini, bu durumun bugüne kadar yapılan bütün uyarmalara rağmen önlenemediğini tesbit etmiştir.

Türk-İş Yönetim Kurulu, bu konuda yaptığı görüşmeler sonucunda, yetkililer nezdinde gereken teşebbüslere geçmesi için İcra Kuruluna direktif vermiştir.

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLERİN SORUNLARI

9- Türk-İş Yönetim Kurulu, yurt dışındaki işçilerin sorunları üzerinde ve işçilerimizir çalıştığı ülkelerin ekonomilerinde görülen gelişmeler ve bu gelişmelerin Türk işçilerin durumunda yaratacağı etkiler üzerinde de önemle durmuştur.

Türk-İş'in bugüne kadar bu konuda yaptığı ve çeşitli defalar yetkililere duyurduğu görüşlerinin, nihayet Çalışma Bakanlığı tarafından da benimsenmiş olması ve yine Çalışma Bakanlığının, yurt dışındaki işçilerin sorunları ile bugüne kadar yeterince ilgilanilmemiş olduğunu kabul etmesi olumlu bir aşama sayılmıştır. Çalışma Bakanlığının yaptığı açıklamalardan, bu konuda alınacağı anlaşılan tedbirlerin, olumlu sonuçlar vermesi Türk-İş'in samimi dileğidir. Ne var ki, yeni bir anlayış dönemine gireceği anlaşılan Çalışma Bakanlığının, ister yurt içinde olsun, isterse yurt dışında olsun, işçilerle ilgili bütün sorunların ve bu sorunların çözüm yollarının tesbitinde yapılacak çalışmalarda,

Türk İşçi Hareketinin görüşlerini alması, çalışmalarını başarıya ulaştıracak başlıca koşullardan biridir.

Sayın Çalışma Bakanının son yaptığı açıklamadan anlaşıldığını göre, yurt dışındaki işçilerle ilgili olarak bir komite kurulması kararlaştırılmıştır. Türk-İş Yönetim Kurulu, bu komitede Türk-İş'in de temsil edilmesi gereğinin sayın Çalışma Bakanı tarafından kabul edileceğini ümitetmektedir".

TÜRK İŞÇİ HAREKETİ
PLANLI DÖNEMDE SOSYO-EKONOMİK FONKSİYONLAR
ve
İSTİHDAM İLE İLGİSİ

(Sunan: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Türk-İş)

Beşinci Çalışma Meclisi, siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan yurdumuzun en kritik dönemlerinden birinde toplanmış bulunuyor.

1971 yılı, ekonomik ve sosyal sorunların ve kalkınma çabalarının geniş bir şekilde ele alındığı bir dönem olarak hatırlanacaktır.

Bilindiği üzere, Ocak 1971, Birleşmiş Milletler İkinci On Yıllık Kalkınma Dönemi'nin başlangıç tarihidir.

Mart 1971'den bu yana, yurdumuzda, plân disiplini içinde kalkınma çabalarının neden olumlu sonuç vermediği Hükümet seviyesinde de ele alınmış bulunmaktadır.

Türkiye nihayet, ekonomimizi ve sosyal hayatı saran ağır problemlerin ancak yapısal tedbirlerle, köklü reformlarla çözümlenebileceği yolundaki yerleşmiş işçi görüşünün Hükümet edenlerce de açıkça paylaşıldığı bir noktaya ulaşmıştır.

Bu küçümsenemeyecek bir aşamadır.

MUTSUZ ULUSLAR ve TÜRKİYE

1961-1971 döneminde uluslararası alanda girilen ve geri kalmış ülkeleri geliştirmeye yönelmesi beklenen çabalar, maalesef, olumlu sonuçlar vermemiştir. Bu dönemde, geri ülkeleri daha da gerilere götüren ekonomik ve sosyal koşullara tanık olunmuştur. Dünya nüfusunun geniş bir kesimi, bu dönemde, gene aç, gene işsiz, gene eğitimsiz, gene konutsuz durumunu muhafaza etmiştir. Madalyonun diğer yüzü ise farklıdır. Azınlık teşkil eden bir grup ulus, varlıklarına varlık katmışlardır.

1971 yılı başında, uluslararası alanda kalkınma çabalarının yeni bir anlayışla yeni baştan düzenlenmesi, yeni bir kalkınma stratejisi izlenilmesi gereğinin kesinlikle ortaya konduğu onbir ay öncesinde karşılaşılan tablo şudur: ./..

Dünya nüfusunun % 66'sını teşkil eden bir çoğunluk dünyada gelirin % 12.5'ünü; % 34'ünü teşkil eden bir azınlık ise gelirin % 87.5'ünü almaktadırlar.

1961'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Savaşı'nın ilk ortaya atıldığı günlerde, büyük bir ümitle geleceğe yönelen Türkiye de, ne yazık ki, on yıllık dönem sonunda, halâ bu mutsuz % 66'lık grubun üyesi olmakta devam etmektedir.

ÇALIŞMA MECLİSİ'NİN ÖNEMLİ YÖNÜ

Beşinci Çalışma Meclisi, işte, tüm mutsuz uluslar için yeni bir anlayışla, sosyal adaletsizliğin kol gezdiği dünyamızda yeni bir ümit ışığının yaratılmak istenildiği sırada toplanmış bulunmaktadır.

Bu toplantının, Türk İşçi Hareketi için iki önemli yönü vardır:

Bunlardan ilki, Çalışma Meclisi'nin, geçmiş uygulamanın bugün içinde bulunduğumuz durum bakımından hiçbir tartışmaya imkân bırakmayacak biçimdeki kesin başarısızlığının nedenlerini açıkça ortaya koymaya imkân hazırlamış olmasıdır. İkincisi ise, geçmiş acı tecrübelerin ışığında geleceği düzenlemesi beklenen çalışmalara ışık tutması ihtimalidir.

Çalışma Meclisi'nin "istihdam" gibi, kalkınma çabalarında başarının "kriteri" kabul edilebilecek bir soruna eğilmesi de dikkati çekicidir. Çalışma Bakanlığı'nın faaliyet ve etki alanını aşan bu sorunun tartışılmasında, Çalışma Meclisi'nin çabasının ciddi bir başlangıç teşkil etmesini temenni ediyoruz.

PLÂNLAMA: ANAYASAL BİR İLKE

Toplumumuzu çepeçevre kuşatan ekonomik ve sosyal bunalımlarla geri kalmışlığımız arasındaki kesin bağlantı, 1961'lerde, mutsuz tüm uluslarda olduğu gibi, Türkiyemizde de kabul edilmiştir.

Kalkınma sürecinin Devlet'çe hızlandırılması prensibinin benimsenmesi ve bunun en etkin aracının "plânlama" olduğunun kabul edilmesi, aynı tarihe tesadüf eder. Bu gerçekçi anlayış, "plânlı siyaset sistemi" ni, bir "Anayasa kurumu" haline getirmiştir.

Bu değerlendirmede, tutarlı bir anlayış ve gerçekçi bir görüşle, başlıca sorunumuzun, "hızla kalkınmak, ekonomik ve sosyal dertlerimize, sosyal adaletçi bir görüşle gözüm bulmak" olduğu saptanmıştır.

Bu görüşten hareketle, Türk Anayasası, ulusal özelemler doğrultusunda gelişmeyi hızlandırmayı amaç alan; ekonomik, sosyal ve kültürel kapsamlı, kavrayıcı ve bütüncü bir "plânlama anlayışını" seçmiştir.

1961 Anayasası, "plânlı kalkınma" ilkesini bir "kamu düzeni" aracı olarak yerine oturturken, aynı zamanda, klâsik hak ve özgürlükleri, siyasal, sosyal, ekonomik nitelikte yeni hak ve özgürlüklerle pekleştirerek, Devlet'e "açık" ödevler vermiş, Devlet yönetiminde izlenilmek gereken yolu saptamıştır.

Anayasamızın "sosyal adalete ve gelir dağılımına ilişkin hükümleri" ile "kalkınmanın gereklerini, koşullarını ve devamlılığını sağlayacak hükümleri" arasında kurduğu kesin bağ, sosyo-ekonomik gelişme sürecimizi doğrudan doğruya etkilemesi gereken temel rehber, kaynak niteliğindedir.

Anayasa ile Türk kamu düzenine getirilen kuralların en önemlisi ise, tereddütsüz, "kalkınmanın plânlı olacağı; kalkınma plânı yapmanın Devlet ödevi olduğu; plânların bütünlüğünün korunması zorunluluğu" ilkeleridir.

İŞÇİ HAREKETİ ve PLÂNLAMA

Plânlı kalkınma ihtiyacının bir "anayasal ilke" niteliğinde ortaya konması, Türk İşçi Hareketi'nin 1946'lardan beri savunduğu bir temel görüşün benimsenmesi anlamını taşımaktaydı.

1961 aşamasının varlıksız kitlelerin temsilcisi sıfatıyla ilk takipçisinin ve destekleyicisinin Türk işçileri olması bundandır. Bu, bir yönüyle, "sendikacılık hareketinin geleneksel ekonomik düzen anlayışının", diğer yönüyle, "yurt gerçeklerinin" doğal bir sonucuydu.

Türk İşçi Hareketi bu konudaki görüşünü şöyle saptamıştır:

"Demokratik bir sistem içinde hızlı, dengeli ve adil bir kalkınma için plânlamanın gerekli olduğu açıktır. Plânlama, ekonomik gelişmalara yön veren, yol gösteren, kamu ve özel sektör arasında ahenk sağlamayı hedef tutan, tekrarları önleyen, atılan adımları birbiri ile bağdaştırıp, koordine eden, çelişmelere engel olan bir uyum şeklidir..."

./..

Hükümet adamlarının bu faktörü dikkatlice değerlendirememiş olması, bu alanda yapılan ilk hatayı ve maalesef "en vahimini" teşkil etmiştir.

Bu hata, anayasal amaçlarla siyasi ve yönetsel davranışların uyuma halinde olmadığı ölkemizde, plânlama çalışmalarını ve uygulamasını kaçınılmaz sonucuna, başarısızlığa, sürüklemiştir.

KARŞI ETKENLERİN DESTEKLENMESİ

Tüm kalkınma plânlarının, özellikle sosyo-ekonomik kalkınma plânlarının hazırlık safhasında ve uygulamada çeşitli engellerle karşılaşması mukadderdir.

Kişilerin "özçikarı prensibi"ne dayanan, ilerleme için, evrensel kanunların serbestçe işleyişine engel olunmamak gerektiğini savunan çevreler, yurdumuzda da, plânlama çalışmalarında ve uygulamasında, işçi hareketine gerekli katılma olanağının sağlanmak istenilmesinden geniş ölçüde yararlanma yolunu bulabilmişlerdir.

Bu karşı etkenlerin, 1961-1971 dönemindeki tüm kalkınma çabalarımızda, plânlamanın benimsenmesine ve başarı göstermesine engel oldukları, plânlama aracını yıprattıkları bugün hemen herkesce kabul edilen bir vakiadır.

Plânlama teorübesinin, Türk kalkınmasına özlenen hızı verememesinde, dışa bağıllığın ve dış açıkların devamında, yapısal sorunlara yapısal, köklü tedbirler getirilememiş olmasında, Anayasamızın öngördüğünün dışında bir ekonomik kalkınma şeklini hakim kılmaya çalışanların etkisi muhakkaktır.

Bu karşı etkenlerin, siyasi ve yönetsel davranışlarla da desteklenmesi, 1961'lerin ümit kapısı olan ve Anayasamızca bir kamu kurumu niteliği tanıyan plânlamanın ve plânların, zamanla, özel çıkarların iftihar vesilesi olmasına yol açmıştır.

NEREDEN NEREYE...

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plâni hakkında, "... özel tasarruf ve yatırımları teşvik edici bir mali politika takip edileceği yolunda zaman zaman rastlanan pasajlar yanında, çok sık olarak, asıl amacın süratle kalkınmak olduğunu unutan ve bu hedefle telifi güç olan, rakkip, çelişmeli ilkelerin sık sık tekrar edildiğine şahit olmaktadır. Özel tasarruf, yatırım ve özel teşebbüs faaliyetlerinin desteklene-
./..

ceğini vaat eden temennilerin nasıl gerçekleştirileceği hususunda Plânda kâfi bir vuzuh bulunmadığı kanaatindeyiz... " diyen bu çevrelerin, zamanla, gelişmeyi nasıl gördükleri şu sözlerinden anlaşılabilir:

"...Evvelâ tebşir edelim ki, 1968 yılı, iktisadiyatımız ve camiamız bakımından gayet parlak bir perspektifle girmiş bulunmaktadır. Şöyle ki, 1968 yılında tatbikata konulan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı ile müteşebbisin, sermayenin ve yabancı sermayenin beklediği müsait ortam getirilmiştir.... Binaenaleyh kuracağımız teşebbüslerde kârlılık birinci prensibimizi teşkil etmelidir..."

Kalkınma sürecinin "devletçe hızlandırılması" prensibinden ne ölçüde sapma olduğunu gene en yetkili temsilcilerinin şu sözleriyle ortaya koymak mümkündür:

"... Görülüyor ki, camia olarak, öteden beri üzerinde durduğumuz ve her fırsatta tayin ve tesbit edilmesini istediğimiz kamu sektörü ve özel sektör faaliyet sahaları, görüşümüze uygun olarak, ayrılmış ve yine görüşümüze uygun olarak, özel teşebbüsün müreffeh Türkiye hedefinin tahakkuk ettirilmesinde üzerine düşeni yapabilmesi için lüzumlu ortamın sağlanacağı tey'id edilmiş bulunmaktadır. Plânlama Teşkilâtına götürülen özel sektör teklifleri bütün camiamızın yardımı ile hazırlanmıştır. Bu tekliflerde özel sektörün temel istekleri bulunmaktadır. Plânlama Teşkilâtı bu tekliflerimizi plân hazırlığında göz önünde tutmuş ve ana prensiplerimiz plânda yer almıştır..."

YORGANI BÜYÜLTEBİLMEK SORUNU

Yurdumuz ve geleceği açısından bir "varoluş ya da yok oluş" sorunu olarak kabul edilen plânlama siyasetinden böylesine kesin hatlarla dönüş yapılması, hiç tereddütsüz, bugünleri yaratmıştır.

Aynı dönemde, Türk İşçi Hareketi, sosyo-ekonomik gelişme sürecinin etkenliğini arttırmak için süratle yapısal tedbirlere eğilmek gerektiğini ısrarla savunmaktadır.

Yurt ve toplum sorunlarını tümüyle kapsayan ve kavrayan "24 ilke" bu dönemin mahsulüdür.

./..

Türk-İş'in 1965'lerde ortaya koyduğu gibi, "... hayat seviyesi düşük ve nüfus artış hızı yüksek olan ülkemizde kalkınma hızını azâmi seviyeye çıkarmak, bunun için de geniş çapta yatırım yapmak gerekmektedir. İhtiyaçlar büyümekte, mali imkânlar dış yardımlara nazaran cılız kalmaktadır. Enflasyon, ihtiyaçların basıncı ve mali yetersizlik arasındaki dengesizliğin kesin sonucudur. Ayağı yorgana göre uzatmak ise güç ve ızdıraplıdır; zira yorgan küçüktür. Bu durumda yapılacak iş yorganı büyültmektir. Yorganı büyültmek te köklü reformları gerektirmekte" dir.

BİR DİĞER TUTARSIZLIK ÖRNEĞİ

"Yapısal sorunlara yapısal tedbirlerle çözüm" isteyen Türk İşçi Hareketi'ne yöneltilen hücumlar, yakın geçmişin plân uygulamasının ve anlayışının bir diğer tutarsızlık örneğidir.

Bu hücumlar o noktaya varmıştır ki, Türk İşçi Hareketi, israf zihniyetinin, mazideki hatalı yatırım kararlarının, hatalı fiyat ve üretim politikalarının kamu sektöründe yarattığı açıkları kapamak, para darlığından sızlanan özel teşebbüsü tatmin etmek için izlenilen enflasyonist politikanın müsebbibi olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Milli gelir dağılımındaki adaletsizlikler gözlerden gizlenilmeye, sorumsuz kârlılık anlayışının tehdidi altındaki reel ücretlerin durumu unutturulmaya uğraşılarak, toplu sözleşme düzeni suçlanılmaya çalışılmıştır.

Yurdumuzun sosyal adaletsizlikle malûl yapısına uymayan çeşitli öneriler ortaya atılmıştır.

Ve nihayet, on yıl sonra, toplumca, Anayasamızın öngördüğü, yurt ihtiyaçlarından doğan köklü reformların derhal yapılması gereğinin kesinlikle hatırlatıldığı bir döneme gelinmiştir.

Bu, Türk İşçi Hareketinin ekonomik ve sosyal görüşlerinin ne kadar haklı, ne kadar gerçekçi temellere oturduğunu gösteren çok önemli bir oluşumdur.

Şurasını önemle belirtmek gerekir ki, sosyo-ekonomik fonksiyonlardan beklenen başarının sağlanabilmesi, sosyo-ekonomik plânlamanın, geçmişteki durumun aksine, yozlaştırılmamasına bağlıdır.

Kitleleri harekete geçirme, temel yurt ve toplum sorunlarını çözümlmeye çalışmada birleştirme, ancak bunu yapabilecek kuruluşlar tarafından sağlanabilir.

Bu kuruluşlar, bağımsız, hür sendikalardır.

Geçmişin acı teorübesinden ders alarak gelecek düzenlenirken, Türk İşçi Hareketi'nin bu özelliği mutlaka dikkate alınmalıdır.

Bu alanda, Türk İşçi Hareketi tarafından 1963'lerde ortaya atılan bir "Plânlama Konseyi" kurulması görüşü önemli bir adım teşkil edebilir. Hükümet-işçi-işveren temsilcilerinin sorumluluk yüklenebilecekleri bu çeşit bir "danışma kurulu", plânlama çalışmalarının ve uygulamasının özel çıkarlara tâbi kılınmasını önleyebilir; kalkınmanın devletçe hızlandırılması prensibinin gereklerinin eksiksiz yerine getirilmesine hizmet edebilir; plânlama ve programlamada "demokratik karar alma kavramının yerleşmesini" sağlayabilir.

1964 yılında Türk İşçi Hareketi tarafından sunulan ve Uluslararası Çalışma Teşkilâtı'na oybirliği ile kabul edilen "Plânlama ve Programlamada demokratik Karar Alma" konulu, ILO kararı, "plânlama konseyi" nin meydana getirilmesinde ve çalışmalarında dikkate alınmak gereken prensiplerin "kaynağını" teşkil edebilir.

SOSYO-EKONOMİK FONKSİYONLARIN YÜRÜTÜMÜ İÇİN...

Kaynağını Anayasadan alan bir "kamu kurumu" niteliğindeki Türk plânlaması, toplumun ilerleyişini hızlandırmak için izlenilecek kültürel, ekonomik ve sosyal politikaların tümünü, sistemli bir biçimde, ortaya koyacağı plânlarda toplamaya mecburdur. Bu sistemli araç bir devlet siyaseti olarak uygulanmak gerekir. Bu, her alanda, ileriye dönük ve sürekli bir değişimi amaç almalıdır. Değişmenin başarılı olabilmesi için, ulusal yarar prensipleri ile gelişmeyen bir özgürlüğün toplumda egemen olması, engelleyici kurum ve kuralların ortadan kaldırılması, insan unsurunun kendisinden bekleneni ortaya koyabileceği bir güvenlik ortamının kurulması ve bunun bütünüyle, tüm halkımızı içine alması şarttır. Gelişmeyi, devletin bilinçli, demokratik karar ve tercihlerine bırakmak istemeyen; toplum yararı yerine, kişilerin öz çıkarlarını, ekonomik ve sosyal oluşumda hakim kılmaya çalışan çevrelerin bu çabaları mutlaka önlenmelidir.

Bu alanda, toprak reformu yapılmasını, dış ticaretimizin belirli ölçülerde devletleştirilmesini, yer altı kaynaklarımızın millileşti-
./..

rilmesini, vergilendirmede, eğitimde âdil bir düzenin kurulmasını öngören Türk İşçi Hareketi'nin "24 İlke" si, çok önemli bir kaynak teşkil edebilir. Külfette ve nimette âdil bir ulusal dağılım gerçekleştirildiği, yapısal sorunlara yapısal tedbirlerle eğilinildiği sürece, Türk İşçi Hareketi, kitleleri plân hedefleri gerçevesinde birleştirme görevini eksiksiz yapacaktır. Kooperatifçilik Hareketi'nin fonksiyoner hale getirilmesinde, her şekil ve seviyede eğitim faaliyetlerinin yürütümünde, sosyal güvenlik müesseselerinin geliştirilmesinde ve genişletilmesinde, etkili bir işbirliğinin yapılması mümkündür.

Bütün bunlar için ön şart, haklara ve özgürlüklere, toplum ve yurt çıkarları ile gelişmedikleri sürece saygı, karşılıklı güven ve iyi niyettir.

İŞSİZLİKLE SAVAS

Mutsuz tüm uluslarda olduğu gibi, yurdumuzda da işsizlik, geri kalmışlığımızın en acı, en adaletsiz yönünü teşkil etmektedir.

İşsizlik, yurdumuzun ekonomik kalkınma çabalarında, üzerinde en hassasiyetle durulması gereken sorunumuzdur.

İşsizlikle savaş, herşeyden önce, bir anayasal ödevdir. İktisadi hayatın, adalete, TAM ÇALIŞMA ESASINA ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenmesi bir Anayasa emridir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde işsizlik sorunu, öngörülen çözüme kavuşturulamamıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı ise, ekonomik gelişmenin işsizlik sorununu -kendiliğinden- gözeceği gibi bir varsayımdan hareket etmiştir. Bunların temel nedenleri hakkındaki görüşlerimizi yukarıda etraflıca arzetmiş bulunuyoruz.

Yurdumuzun acı realitesi, milli gelirin çok düşük, işsizliğin çok yüksek bir seviyede bulunmasıdır.

Ekonomimiz yıllardır, enflasyon ile durgunluk arasında bocalamaktadır.

Milli geliri hızla arttırmak ve işsizliği azaltmak için, Kalkınma Plânlarında öngörülen yatırım hacminin, enflasyona gidilmeksizin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu da vergi kaçakçılığını önleyen ve yüksek tarım gelirlerini gerçekten vergilendiren ciddi bir vergi ./..

reformunun yapılmasını, kamu yatırımlarının zamanında ve eksiksiz gerçekleştirilebilmesi için gerekli idari reform tedbirlerinin alınmasını, özel sektör tasarruflarının, (Anayasaya Devlet'e verilen "yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek" ödevinin ışığı altında) verimli yatırımlara yönltilmesini, döviz ve yatırım kaynaklarımızı kurutan ithalât-ihracat oyunlarına son verilmesini gerektirmektedir. Geçirdiğimiz dönemde, yapıdan doğan sorunların hemen hiçbirine yapısal tedbirlerle eğilinmemiş, kolay ve geçici tedbirlerle hastalık ağırlaştırılmıştır. Ciddi kabul edilemeyecek bir diğer günlük tedbir "yurt dışına işçi gönderme" uygulamasıdır. İşsizlik sorununu, Batı Avrupa ekonomilerinin kaderine bağlamak şaşılacak bir tedbirdir. Gün geçtikçe kapanan bu kapı, önümüzdeki yıllarda yurdumuzu altından kalkamayacağı bir problemle karşı karşıya bırakacaktır. Dışarıya işçi gönderilmesinin, sorunu, bir an için hafiflettiği kabul edilse bile, yurt içindeki açık işsizler, tarımdaki gizli işsizler ve büyük kentlerimizdeki gizli işsizler çığ gibi büyümektedir.

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânlarının, bu alanda, aksayan bir yönü de, istihdamın etkenleri olan nüfus, eğitim, teknoloji, yatırım gibi unsurları, yekdiğeri ile irtibatsız, müstakil faaliyet uniteleri olarak ele almış olmasıdır. Nüfusta amaç aile plânlaması iken, nüfus plânlaması durumuna getirilmiş, eğitim politikası ile üretim arasında bağ kurulamamış, yatırımlar konusunda alınması gerekli tedbirler, sadece, "özel sektörü teşvik tedbirleri" niteliğinde kalmıştır.

İşsizlik sorununun çözümü, özel ekonomi politikası tedbirlerinin alınmasını ve ekonomimizin "devletçe hızlandırılması prensibinden" sapmalar yapılmamasını gerektirmektedir.

Türk İşçi Hareketi'nin ekonomik ve sosyal görüşlerini yansıtan "24 İlke" çerçevesinde, Anayasanın öngördüğü temel reformlar derhal yapılmalıdır. Plân uygulamasında, hedeflerden saptırma çabalarına karşı, geniş işçi kitlelerini, kendi kuruluşları aracılığıyla plân hedef ve ilkelerinde birleştirmek suretiyle, mücadele edilmelidir.

Devlet sektörünü, özel sektör hizmetinde kullanmaya çalışan, yurt ekonomisinde özel sektörü esas alan, kalkınmayı özel sektör eliyle gerçekleştirmeyi öngören zihniyetle mutlaka mücadele edilmelidir.

İşsizlikle savaşta alınabilecek özel ekonomi tedbirleri konusunda, yurt gerçeklerine ve koşullarına uyduğu sürece, Uluslararası Çalışma Teşkilâtı (ILO) nın "istihdam" ile ilgili sözleşme ve tavsiye kararlarından, aynı kuruluşun 1969 yılında kabul edilen "Dünya İstihdam Programı"nda yer alan esaslardan yararlanabilme imkânları araştırılmalıdır.

Türk kalkınmasında başarının başta gelen ölçüsü, işsizlik sorununa getireceği çözümler olacaktır.

Türk İşçi Hareketi, bu alanda, sosyal adalet ilkelerine, hak ve özgürlüklerine ters düşmeyen tedbirleri desteklemiştir; desteklemeğe devam edecektir.

26 Kasım 1971

Türk-İş'in bildirisi

"PAHALİLİĞİ AŞIRI
KARLAR YARATIYOR"

Türk-İş bugün bir bildiri yayınlavarak, fiyatların başıboş gidişine dikkati çekmiş ve pahalılığın, toplumu büyük bunalımlara ittiğini belirterek, kâr hadlerinin açıklanmasını istemiştir.

Türk-İş'in bildirisi şöyledir:

"KontROLSÜZ ve başıboş gidişin sonucu, hergün, bir önceki günü aratır hâle gelen fiyatlar, toplumumuzu büyük bir buhrana doğru itmektedir.

Uzun bir zaman önce, yurttaşın dayanma gücünü aşmış olan pahalılık, şu anda, kelimelerle tarif edilemeyecek bir düzeye ulaşmış ve yaşama çabasını dahi bir ızdırıp hâline getirmiştir.

Her doğan gün fiyat artışlarının kara habercisi olmakta, yurttaş, eline geçen paranın, karnını duyormaya dahi yetmediğini çaresizlik içinde görmektedir.

Bu ortamın yarattığı huzursuzluk, diğer bütün huzursuzluklardan çok fazladır ve toplumu büyük bunalımlara itmektedir. Bu bunalımın patlama noktasına yaklaştığı uyarısında bulunmak, ne kadar yurtseverlik göreviyse, bütün ilgili ve yetkililerin de bu uyarının ışığında hareket geçmeleri, sorumluluklarının ihmal kabul etmez bir gereği hâlini almıştır.

Yetkililerin, pahalılık acısını ve sebep olabileceği felâketleri açık yürekle kabul ederek, gereken tedbirleri almaları beklenirken, "fiyatların altı ayda sadece %7 oranında artmış olduğunu" söylemeleri yurttaşın çektiği sıkıntının halâ anlaşılamadığını göstermektedir.

Verilecek pahalılık rakamları ister çok düşük, ister çok yüksek olsun, gerçeği değiştirmeyecek ve yurttaşın çektiği acıyı dindirmeyecektir. Şu anda asıl gerçek, açıklamalarda yer alan rakamlar değil, yurttaşın, eline geçen para ile yaşayabilme olanağını kaybettiğidir.

./..

Bu gerçeğe rağmen, bir kısım yetkililer, halâ, dar ve sabit gelirli yurttan, özellikle işçilerden fedakârlık beklediklerini söyleyebilmektedirler. 8400 liraya geçinemediğini, samimi bir yakınma olarak kamuoyuna duyuranlar, işçinin, asgari ücreti olan 500 liraya nasıl geçineceğinin sırrını açıklamalı, ondan sonra fedakârlık istemelidirler.

Yıllardır, bütün hükümetler gözlerini işçinin lokmasına dikmiş, fedakârlığı sadece işçiden istemişlerdir. İşçinin aldığı ücret zaten fedakârlık ücretidir. Ama hiçbir Hükümet, asıl fedakârlık istenmesi gerekenlere dokunamamış, büyük kazançları, aşırı kârları, vergi kaçakçılıklarını, vergi istisnalarını "sermayeyi ürkütmemek" hayali içinde dokunulmaz saymışlardır.

Bu anlayış ve tutumun, bir sonucu olarak, ürkütülmemek istenen sermaye, kendi çıkarlarına azıcık dokunulacağını hissetti mi, devlete kafa tutar hale gelmiş ve ekonomiyi, yurdu zor koşullara istme bahasına, buhrana sürükleme gücüne erişmiştir.

Bu güç, bugün yarattığı ortamı, devlete şartlarını kabul ettirmek için bir şantaj unsuru olarak kullanmak istemektedir.

Bu şantaja boyun eğilip, köklü tedbirlere yönelinmemesi halinde, ekonomimizi ilerde daha da karanlık günler bekleyecektir.

Şu anda yapılması gereken ilk iş, kâr hadlerinin tesbihi edilip, açıklanması, piyasaya sunulan malların bir sürü elden geçerek kârların yükseltilmesinin önlenmesidir.

Fiyatların gerçek artış nedeninin işçi ücretleri olduğunu öne sürenler, aşırı kârlarının tartışma konusu olmasından çekinenlerdir. Ne yazık ki, bir kısım yetkililer de bu oyunun farkına varmamakta ve halâ işçi ücretlerinin yükseltildiğinden söz edebilmektedirler. Türkiye'de iş gücünün ne kadar ucuz olduğu, dışarıya işgücü satmamızdan anlaşılmaktadır. Buna karşı, kârların yüksekliği de hiçbir üretim maddemizin dünya piyasasında yer alamayışından bellidir.

Yetkililerin zaman zaman yaptıkları açıklamalardan, aşırı kârlarla sağlanan kazançların yurt dışına kaçırılmakta olduğu öğrenilmiştir. Anlaşılmaktadır ki, bir takım kişi ya da çevreler fırsattan yararlanarak, "ne vurgun vurulursa kârdır" düşüncesi içinde hareket etmekte ve kendilerine, gizlice, yurt dışında bir hayat hazırlamaktadırlar.

Bu gerçeklerin açıkça ortaya konması, alınacak tedbirlerin geçerliğinin sağlanması bakımından gereklidir.

Türk İşçi Hareketi, bütün bu şartların dikkate alınarak, aşırı kazançların en kısa zamanda önlenmesi için, yukarda belirtilen tedbirlerden başlanmak üzere, vergi reformunun da süratle ele alınmasını istemektedir."

9 Aralık 1971

TÜRK-İŞ GENEL BAŞKANI SEYFİ DEMİRİSOY'UN DEMECİ

Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi tarafından yayınlanan bildiri hakkında Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy bugün şu demeci vermiştir:

"Türk İşçi Hareketi, sendikaların güçlenmeğe başladığı günden bu yana, belirli siyasi kanaat taşıyan kişi ya da kuruluşların dikkatlerini üzerine çekmiştir. Zaman zaman da, bazı sendika yöneticileri aracılığı ile, Türk Sendikacılık Hareketi üzerinde siyasi emellerine ulaşma gayreti içine girmişlerdir. Ancak, Türk-İş ve Türk-İş'e bağlı kuruluşlar, bugüne kararki tutumlarıyla, olaylara doğru teşhis koymasını bilmiş ve siyasi partilere karşı bağımsızlıklarını korumayı başarmışlardır.

Bir kısım politikacılar, ekonomik ve politik bir buhran içinde bulunan yurdumuzun, bugünkü ortama gelmesinin nedenlerini çabuk unutmışa benzemekte, ideolojik tartışma ve çatışmalara yol açarak, kavram ve sloganlar kargaşasını bu defa da İşçi Hareketi bünyesinde sürdürmek istemektedirler. Bu çeşit kavram kargaşalıklarının, yurdu nerelere getirdiği tesbit olunmuştur. Bizans oyunlarından vazgeçmenin, millet hayrına ve yurt çıkarlarına olduğunun bilinmesi zamanı gelmiştir.

Türk İşçi Hareketinin, bünyesi dışından telkin edilecek yeni modellere ihtiyacı yoktur. Türk Sendikacılığı, Atatürkçülüğü bir metod olarak benimsemiş ve bu yolda hareketle 24 ilkesini gerçekleştirmeyi kendisine hedef almıştır. Bunun dışındaki her türlü davranış, İşçi Hareketinin bütünlüğüne aykırı düşecektir.

Türk İşçi Hareketinin, bünyesi dışında kimsenin yol göstericiliğine de ihtiyacı yoktur. Yolunu kendisi çizecek, yönetimini kendisi tayin edecek bilinçtedir.

Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi bildirisine gelince:

Bildiride önerilen görüşleri ortaya atanlar, bunu yalnız kendi görüşleri olduğunu söylemek durumundadırlar. Zira sendikaların politika-larının demokratik birer teşekkül olan sendikalarımıza yetkili organlar görüşüp karara bağlar. Bildiride önerilen görüşlerin, adı geçen bütün teşkilâtın yetkili organlarında görüşüp karara bağlandığını kabul etmek mümkün değildir. Aksine, bildiride ismi geçen teşkilâtlardan birçoğu,

bu görüşlerin, teşkilâtlarını bağlamadığını hiç bir tefsire mahal bırakmayacak şekilde Türk-İş'e bildirmişlerdir.

Konu, daha yirmi gün önce Türk-İş Yönetim Kurulunda ele alınmış ve çoğunlukla Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi bildirisinde su yüzüne çıkan görüşler reddedilmiştir. Yönetim Kurulunun yürürlükte olan bu kararı karşısında tartışmayı sürdürmek, sendika içi demokrasiye aykırı düşmekte sendikacılık prensipleri ve disiplini ile de gelişmektedir.

Türk-İş Yönetim Kurulunun 15 Kasım 1971 tarihinde kamuoyuna duyurduğu görüşünün konu ile ilgili bölümü aynen şöyledir:

"Türk-İş'in uyguladığı partilerüstü politikanın bir ilke olmayıp sadece İşçi Hareketinin bütünlüğünü korumayı sağlayan gerçekçi bir tutum olduğuna inanan Yönetim Kurulu bugüne kadar Partilerüstü politika uygulamasını benimsemiş olması sonuna kadar aynı uygulama içinde bulunacağı anlamı taşımamakla beraber bugün içinde bulunan koşulları en gerçekçi şekilde tesbit etmenin Türk İşçi Hareketinin bütünlük ve çıkarlarını korumanın ön şartı olduğunu da bir kede daha tesbit etmiştir.

Ülkemizin karşılaştığı buhranlarda partilerimizin içine sürüklenmediği kısır çekişmelerin oynadığı rolü bugüne kadar defalarca kamuoyuna duyurarak gerekli uyarmaları da yapmış bulunan Yönetim Kurulu bu çekişmelerden uzak kalmış olan Türk İşçi Hareketini çekişmelerin ortasına itmenin bugün herşeyden önce yurt çıkarları ile bağdaşmayacağı görüşünden hareketler raporun siyasal bölümünde "bir siyasi parti kurmağa", "bir siyasi partiyi destekleme" ya da "partilerüstü politikadan vazgeçilmesi" önerilerini onaylamamış bugüne kadar sürdürülen politikanın bundan sonra da izlenmesi kararına varmıştır."

Türk-İş'in, bugüne kadarki tutumu ile, yurt sorunlarına doğru teşhis koyduğu, geçerli çözüm yollarını önerdiği meydanda iken, halâ arkadaşlarımızın inkâr kalesine sığınmak istedikleri tesbit edilmiştir Türk İşçi Hareketi, bu tutum ve davranışı ile bir milyon işçinin olduğu kadar, tüm vatandaşların da itimadını kazanmış bir topluluktur Vatanseverlik şuuru onun davranışlarına rehber olmuştur. Böyle bir topluluğun tümünü, âtisi belli olmayan siyasi bir harekete sokmak, kimsenin erişemeyeceği bir davranış olacaktır.

Sosyal Demokrat Sendikaları Konseyi bildirisinde belirtilen siyasi güç alma yolunda Konsey mensuplarını hiçkimse engellememektedir. Mevzuatımız ve Türk-İş Ana Tüzüğü buna mani değildir. Uygulama alanına koyarak öneddikleri siyasi partiyi kurabilirler. İşte o zaman ne dereceye kadar yarıldıklarını öğrenmiş olacaklardır. Bunun yakın misali ortadadır. Ne var ki, hedeflerine ulaşmak için yetkili organlarca alınan kararların karşısına dikilmek, suçlamalarda bulunmak, mevcut olan tesanüdü bozar, hizipçiliğe yol açar, bölücülüğü daha da teşvik eder. Bu şekilde de, İtalya ve Fransa sendikacılığının perişen durumuna düşeriz.

Sendikacılıkta disiplin esastır, kararlara saygılı olmak şarttır. Aksi takdirde tedbir almak durumuna girilecektir.

Öteden beri ülkemizde gelenin gideni uluorta suçladığı vakıadır. Hedeflerine ulaşmayı arzulayan kişilerin, müessese ve temsilcilerini insaf hududu tanımadan tahrip metodlarını kullanarak giriştikleri mücadeleye, bu defa da bir kısım arkadaşlarımın katılmış olması hazindir. Bir yıla yakın süre içerisindeki tutumlarını ibretle takip ettim. Kamuoyunda tartışmayı istemedim. Ümit etmiştim ki, yetkili organlar konuyu kararlaştırdıktan sonra suçlamalar bitmiş olacaktı. Fakat gördüm ki, aksine, daha değişik şekilde ve uslûpta suçlamalar devam ediyor.

Türk-İş'in 11 yıldır idaresini elinde bulunduran kişilerin bu defa Türk-İş'i acze düşürdükleri ithamı karşısında susmak istemedim. Bu iddialarını reddediyorum. Kanaatlerinde ısrarlı iseler Türk-İş Tüzüğüne göre hareket etmelerini bekliyorum."

T.B.M.M. Başkanlığına

TRT Kurumu Kanununda yapılması öngörülen değişiklikler arasında tasarıda yer alan ek 4'üncü madde ile, Kurumda görevli ve işçi statüsünde bulunan san'atçıların Anayasadan doğan grev hakları ellerinden alınmak istenmektedir.

San'ata ve kültüre önem verilerek Kültür Bakanlığının kurulduğu bir dönemde, san'atçının Anayasal haklarının elinden alınması, bu görüş ve inancı ters düştüğü kanısı ile, konu hakkında Konfederasyonumuzun görüşünü sizlere iletmeyi yararlı bulduk.

275 Sayılı Yasanın 20'inci maddesi, grev yasaklarını belirlemekte ve sınırlamasını yapmaktadır. Bu maddenin 8'inci fıkrası, eğitim ve öğretim kurumlarında grev yasağı koymuştur. Kanun koyucu, gerekçelerde de görüldüğü gibi, okullarda eğitimin aksamaması amacını gütmüştür. Bu yasa sadece, eğitim yapan kurumları, yani okulları kapsamaktadır. Eğitime yardımcı olan kurumları da kapsamış olsa idi, maddenin "eğitim ve öğretim kurumları ve buna yardımcı kurullar" şeklinde yer alması gerekirdi.

TRT Kurumu ise, eğitim yapmak üzere kurulan bir okul niteliğinde değildir. Yayınlarının eğitime yardımcılığı da, ana görevi sayılmamalıdır. Özel bir kanun maddesinin, başka bir kanunda yer alan madde ile yorumu ise hukuk tekniğine aykırı düşmektedir.

Kanunların yorumu, yasama ve yargı yolu ile olduğu yüksek malûmlarınızdır. T.B.M.M.'nin kararları veya mahkeme içtihadları dışında, bir yorum yapmak mümkün değildir. TRT bir öğretim kurumu ise, malûmu ilâm kabilinden bu maddeye gerek yoktur. Bu durumda getirilmek istenen madde 275 Sayılı Yasanın esaslarına ve Anayasal haklara da ters düşmektedir.

Nitekim, Yargıtay 9'uncu Hukuk Dairesinin, TRT'nin eğitime yardımcı yayın yapmasını onun, öğretim kurumu sayılmasını gerektirmediği ve burada grev yapılmasının mümkün olduğu şeklinde 15.1.1968 tarih ve 11699/120 sayılı içtihadı da vardır. Ayrıca, TRT'nin eğitime yardımcı yayınlarının oranı 1/9'dur. Bu yayınlar, memur statüsündeki

./..

personel tarafından yürütülmektedir. Grev hakkı olan ve yüzde 45 yayın oranına sahip müzik yayınlarını yürüten müzisyenlerin ise öğretim görevi ile ilişkileri olamayacağı ortadadır.

Tasarının 2'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, TRT yayınları "eğlendirici" olmalıdır. TRT'nin tek ve asıl görevi, eğitim yapmak olmadığına göre, burada eğitimin akması da mümkün değildir.

Böylece, bu maddenin hiçbir toplumsal gerek ve yararı veya tehlikeyi önleme fonksiyonu olmadığı, Anayasada öngörülen temel hak ve özgürlüklere, 275 Sayılı Yasanın sağladığı grev hakkına ve hukuk tekniğine de aykırı olduğu apaçık meydandadır. Ancak geriye, Konfederasyonumuza bağlı Müzisyenler Sendikası üyesi olan ya da olmayan Türk san'atçılarının TRT'ye karşı grev haklarının haksız bir biçimde ellerinden alınması kalmaktadır.

Konfederasyonumuz üyesi san'atçılar, TRT ile hizmetlerinde daima gerçekçi olmuşlar, yurt çıkarlarını herşeyin üstünde tutmuşlardır. San'atçılarımıza karşı böylesine bir tedbire başvurmak, yersiz olduğu kadar haksız da olmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle, ek 4'üncü maddenin tasarı metninden çıkarılması yolunda ilgi ve yardımlarınızı rica ederiz.

Saygılarımızla,

Seyfi Demirsoy
Genel Başkan

Halil Tunç
Genel Sekreter

Sayı : 71/3071

Ankara, 10/12/1971

Türk-İş Birinci Bölge
Temsilciliğine
İstanbul

Temsilcilik çalışmalarında bundan böyle aşağıda kaydedilen hususlara harfiyen riayet edilmesi kaçınılmaz bir zaruret haline gelmiştir.

1- Federasyon, milli sendika başkan ve icra heyeti üyelerinin huzır bulundukları kendi teşkilâtları kongrelerinde muvafakatlari alınmadan Divana sizin veya eğitim müdürlerinin talip olmanız veya teklif halinde seçilmeniz doğru değildir. Tasvip edilemez.

2- Üyesi olduğunuz teşkilâtlardan vazife almanız Temsilcilik ödevinin aksayacağı düşüncesi ile ya teşkilâtınızdaki işini, ya da Temsilcilik vazifesini tercih etmeniz şarttır. Bu şart, eğitim müdür ve sekreterler için de mevzubahistir.

Böyle bir durum mevcut ise tercihin en geç bir ay içinde yapılması zarurettir.

3- Bir takım yanlış yorumlara yol açacağından Türk-İş Genel Kurullarına delege olarak gelmeniz İcra Heyetince arzulanmamaktadır.

4- Üye kuruluşlarımızın, teşkilâatlanmada belirli politikalar haricine çıkılarak Bölgeniz dahilinde sendika kurulmasına müzahir olunamaz.

Bölgenizde teşkilâatlanması gereken işyerlerinin bulunması halinde ilgili üye kuruluşlarımızla istişare şarttır.

Bölginizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

Seyfi Demirsoy
Genel Başkan

Halil Tunç
Genel Sekreter

Gereği için: Bölge Temsilciliklerine,
Bilgi için : Teşkilâtımıza gönderilmiştir.

Sosyal Sigortaların aktüaryel
ve mali durumu

G İ Z L İ

I- Giriş

1- Sosyal Sigortaların mali bünyesinin tetkikinde çeşitli nedenlerle bazı özel problemler ortaya çıkmaktadır. Sigortanın kapsamı peyderpey genişletilmiştir. Bu teşmiller pek yakın tarihlere kadar devam etmiş ve son olarak, 1971 Martında İstanbul bölgesindeki küçük işyerleri sigorta kapsamına alınmıştır. Böylece, prim ödeyenler sayısının gelişmesinde, bu güne kadar, kapsam genişletilmesinin de etkisi olmuştur ve ancak bundan sonraki gelişmeler demografik faktörlerle iş piyasasındaki değişmelerin neticesi olacaktır. Bu itibarla, geçmiş yıllar tatbikatından elde edilen istatistiklerin yorumlanmasında ve kullanılmasında ihtiyatlı olmak gerekmektedir. Kaldı ki, daha derin bir analiz için lüzumlu istatistikler de mevcut değildir. 1964 ve 1969 yıllarında yapılan çok önemli tadiller münasebetiyle yapılmış olması gereken aktüaryel ve mali tahminlere ait hiç bir bilgi elde edilememiştir. Öyleki, tatbikatın tahminleri ne ölçüde doğruladığı ve sapmaların hangi faktörlerden doğduğunu tetkik etmek mümkün olamamıştır.

2- Bu etüdde yapılan aktüaryel ve mali durum analizi, büyük ölçüde, Kurumun yıllık mizanlarından elde edilen mali verilerle istatistik yıllıklarında yayınlanan istatistik verilere ve Kurumun çeşitli servislerince temin edilen diğer bilgilere dayanmaktadır. Yukarıda belirtilen güçlüklerle rağmen ve bu durumun sonucu olan çekince kayıtlı, bu analiz, Sosyal Sigortaların bu güne kadarki gelişmesiyle gelecekteki mali durumunu tahmin ve takdire ve bu gelişmeye etki yapan faktörleri ortaya koymaya imkân vermektedir. Analizin ortaya çıkardığı sonuçlar, sigortanın iyi işlemesinden sorumlu milli makamların teşebbüse geçebilmeleri için verecekleri karara esas olacak ölçüde açıktır.

3- Mevzuat her sigorta kolu için ayrı prim alınmasını öngörmektedir. Fakat diğer gelirlerle bazı giderlerin tam olarak ayrımı her zaman için olanaksızdır. Çünkü Kurum faaliyetlerinin bir çoğu bütün sigorta kolları için ortaktır. Bununla beraber, bu durum sigorta ./..

G İ Z L İ

kollarının mali plânları ile mali durumların farklı olduğu cihetle, yapılacak analizde, her sigorta kolunun ayrı ayrı ele alınmasına engel teşkil etmez.

4- Kurumun yıllık gelir-gider hesaplarında görülen gelirlerle fiili giderler ve çeşitli karşılıklara, özellikle Kanunda öngörülen teknik karşılıklara yapılan aktarmalar arasında bir ayırım yapmak lâzımdır. İş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortası için bir malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları için iki teknik karşılık öngörülmüştür. Bu karşılıkların oluşturulması ve devam ettirilmesi, gelirlerden bu karşılıklara aktarmalar yapılmasını kapsamakta ve bu aktarmalar her üç sigorta kolunu da ilgilendirmektedir. Sigorta kollarının her birinin mali durumunun incelenmesini ayrıntılar ile ağırlaştırmamak gayesiyle, teknik karşılıklar ve bunlarla ilgili muhasebe işlemleri bu etüde ekli (Ek A) ayrı bir notta incelenmiştir.

5- Eksperin çalışmaları, Sosyal Sigortaların mali ve aktüaryel yönlerinin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, etüdümüz sadece bu konuları kapsamakta ve Kurumun diğer çalışmaları ve işleyişi üzerinde hiç bir inceleme veya değerlendirmeyi kapsamamaktadır. Aşağıda formüle edilen bazı telkinler, bu günkü durumun mali ve aktüaryel bakımından tahlilinden ve gelecekteki gelişmesinden çıkarılan sonuçlara dayanmaktadır ve hedefi Sosyal Sigortaların mali dengesinin sağlam esaslara dayandırılmasıdır.

Sosyal Sigortaların aktüaryel ve istatistik faaliyetinin geliştirilmesi hakkında BIT nin 1959 tarihli raporu (OIT/TAP/TURQUIE/RG) yalnız kısmen uygulanmıştır.

II- HASTALIK ANALIK SİGORTASI

6- Hastalık - Analık Sigortalarının mali rejimi basit roparatasyon sistemine uymakta ve bu sisteme göre, bir yıl içinde yapılan masrafların aynı yıla ait primlerle karşılanması gerekmektedir. Bu sistemde prim oranını değişmez tutabilmek için eksəriya bir ihtiyat fonunun teşkil edilmesi ve giderler veya gelirlerdeki geçici değişmelerin bu fonla karşılanması öngörülür. Fonun tutarı büyük değildir ve ortalama iki üç aylık masraf tutarına eşit olur. Kanun, bu maksatla 137. maddesinde bir "Olağanüstü karşılık" tesisini öngör-
./..

G İ Z L İ

müştür. Ancak, Kanun yapıcısının bu olağanüstü karşılığı sigorta kollarının tamamı için öngördüğü anlaşılmaktadır. Zaten, bu karşılığın kuruluş ve idamesi ile ilgili hükümlere göre böyle bir fon fiilen kurulamaz.

7- Sigortanın mali durumundaki gelişmeyi incelemek için, 1966-1970 yıllarında yapılan çeşitli sağlık ve para yardımları giderleriyle yönetim giderleri ve diğer giderlerin prime esas kazançlar toplamına oranı, her yıl için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Hesap sonuçları raporun ekindeki 1 No.lu tabloda icmâl edilmiştir. Bu tablonun incelenmesinde görüleceği üzere, giderler toplamı, prime esas kazançlar .. toplamına oranla aşağıdaki yüzdeleri vermektedir.

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Giderlerin ücretler toplamına oranı	% 5,56	%5,70	%5,58	%5,87	%6,37

Yine 1 No.lu tablodan görüleceği üzere, para yardımlarının nisbi mahiyeti oldukça kararlı ve hafif bir düşme eğilimi göstermektedir. Giderler toplamının nisbi maliyetinde ve özellikle sağlık yardımları maliyeti ve yönetim giderlerinde yükseliş kaydedilmiştir. Bununla beraber, bu masraf artışı, sağlık yardımlarının peyderpey aile fertlerini kapsaması nedeniyle prim oranı ortalamasının yükselmesiyle karşılanmıştır. Gerçekten, bu kapsatmalarla prim nisbeti %4 ten %8 e çıkarılmıştır. 1966 yılında sigortalıların %26,4 ü %8 prime tabi iken bu nisbet 1967 de %35,4 e, 1968 de % 48,0 a, 1969 da %55,6 ya çıkmış 1970 yılında %59,5 e ulaşmıştır. Prim oranının yükselmesinden ileri gelen gelir artışı aile fertlerine yapılan sağlık yardımlarının fiili tutarının çok üstünde olmuş ve böylece sigorta kolu açık verirken, aşağıda görüldüğü gibi, gelir fazlası meydana gelmiştir.

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Gelir fazlası veya açık (Bin lira)	10.259+	25.277	+76.910	+137.954	+ 118.522
Gelir fazlası veya açığın ücretler toplamına oranı	-%0,13	+%0,30	+0,72	+ 1,10	+ %0,82

G İ Z L İ

8- Sigortalıların eş ve çocuklarının sağlık yardımlarından yararlanmaları normal olarak beklenmesi gereken düzenin çok altında olması nedeniyle, bunlara yapılan yardımların maliyeti çok düşüktür. 2 No.lu tabloda, 100 sigortalıya düşen ortalama yatakta tedavi gün sayısı ile ayakta tedavi sayısı hesaplanmış ve bu sayılar, sigortalılarla eş ve çocuklar için ayrı ayrı gösterilmiştir. Sigortalılara ait tekrarlanma oranları normal olarak kabul edilebilir. Ancak, eşlere ve çocuklara ait tekrarlanma oranları son derece düşüktür. Bu durumun nedenlerinin araştırılması bu etüdün çerçevesi dışında kalmaktadır. Bununla beraber, eş ve çocukların Kurumca sağlanan tedavi yardımlarından gittikçe daha çok yararlanacaklarını beklemek gerekir. Gerçekten son üç yıl içinde eş ve çocukların yardımlardan yararlanma oranında hafif fakat devamlı bir yükselme görülmektedir. Dolayısıyla, giderlerde önümüzdeki yıllarda bir artışın beklenmesi gerekir.

9- Sağlık yardımları giderlerini karşılıksız olarak, ve uzun yıllar boyunca artıracak olan diğer bir sebep daha vardır. Malûl-lük ve yaşlılık sigortalarından aylık alan kimselerle iş kazası veya meslek hastalığı sonucu devamlı işgöremezlik geliri olanlar aktif sigortalılarla aynı şartlarla sağlık yardımlarından yararlanma hakkına sahip bulunmaktadır ve bunların sayıları gerek rakam olarak gerekse prim ödeyenler sayısına oranla hızla yükselmektedir. 100 aktif sigortalıya karşı, ayakta tedavi olundukları aylıklı sayısı son üç yıl içinde bariz bir yükselme göstermektedir. Bu sayı 1968 yılında 7 iken 1969 yılında 10 a, 1970 de ise 17 ye yükselmiştir.

10- Bu gün için, Hastalık-Analık sigortasında, mali yönden müdahaleyi gerektirir bir durum yoktur. Rasyonel ve etkili bir şekilde idare edildiği takdirde, yakın bir gelecekte de açık verme tehlikesi görünmemektedir. Bununla beraber gider artışı gelir artışından daha hızlı olacaktır. Bu nedenle sigorta kolunun mali durumunu etkileyen faktörlerin gelişmesinin çok dikkatle ve sistematik bir biçimde izlenmesi lâzımdır.

III- İSKAZALARIYLA MESLEK HASTALIKLARI SİGORTASI

11- Bu sigorta kolunun mali sistemi, "tesis sermayelerinin repartisyonu" metoduna göre kurulmuştur. Bu sistemde, bir yıl içinde meydana gelen olgular dolayısıyla gerek yıl içinde gerekse ./..

ileride yapılacak bütün masrafların o yıla ait primlerle karşılanması esastır. Devamlı işgöremezlik ve ölüm gelirleri için yapılacak gelecekteki ödemelerin beklenir peşin değerleri hesaplanır ve gelirlerin "tesis sermayesini" gösteren bu tutar matematik karşılıklara aktarılır (Ek A ya bakınız). Her işyerinin ödeyeceği prim, yapılan işin niteliği gözönüne alınmak suretiyle ve Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiş bir tarife göre tayin edilir. Ortalama prim oranı, son yıllarda, prime esas kazançlar toplamının % 1,70 i olarak görülmektedir.

12- Fiili giderlerin, yeni, matematik karşılıklarla ilgili muhasebe işlemleri hesaba katılmaksızın, fiilen yapılan ödemelerin gelişmesi, çeşitli yardımların prime esas kazançlar toplamına oranları hesaplanarak incelenmiş ve 1966-1970 yıllarına ait sonuçlar 3 No. lu tabloda icmâl olunmuştur. (Ek C) Giderler toplamının nisbi maliyeti şu gelişmeyi göstermiştir:

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Ücretler toplamına oranla giderler toplamı	%1,00	% 1,04	% 1,02	% 1,04	% 1,20

İşgöremezlik maliyetinde az değişme olmuştur. Sağlık yardımları maliyetinde ise çok az bir düşme eğilimi görülmektedir. Ancak bu düşüş Kurum sağlık tesislerinde yapılan tedavi masraflarının bu sigorta kolu ile Hastalık-Analık Sigortasına dağıtılmasından ileri gelmiş olabilir. Her halde kısa süreli yardımlarda her hangi bir yükselme eğilimi görülmemektedir. Keza, devamlı işgöremezlik ve ölüm gelirlerinin nisbi maliyeti de 1969 yılına kadar hemen hemen değişmez kalmıştır. Bu, kısmen, sigorta kapsamının yapılması ile prim ödeyenler sayısının sürekli olarak artmasından ileri gelmektedir. Bu giderlerin ücretler toplamına oranının 1969 da %0,37 den 1970 de %0,54 e sıçramasını, 1186 sayılı Kanunla gelir tutarı oranının %70 e yükseltilmiş ve ödenmekte olan bütün gelirlerin ayarlanmış olmasıyla açıklamak mümkündür. Bu istisnai durum hariç tutulursa bütün yardımların nisbi maliyeti son yıllarda kararlı kalmıştır.

G İ Z L İ

13- Bu denge, olgu tekrarı oranında gerek olgu toplamı olarak, gerekse tehlike derecesine göre dağılışı bakımından, görülen denge ile korelasyon halindedir. Bu tekrar oranları hesaplanmış ve 4 No. tabloda (Ek C) iomâl edilmiştir. İşkazası olgu oranlarında pek hafif bir yükselme eğilimi görülmekte ise de, istatistik verilerin pek sıhhatli olmaması nedeniyle, bu görünüş önemli değildir. Meslek hastalıkları oranı ise, aksine, 1967-1969 yıllarında madenciler arasında görülen ve mali bakımdan önemli tek hastalığı olan meslek silikoz sayısının artmış olması sonucu, çok yükselmiştir. Bundan önceki yıllarda silikoz olguları meydana çıkarmak için yapılan çabalar, eski yıllara ait silikoz olguların teşhis gözlenmesini ve sigortaya, gecikerek haber verilmesini sonuçlamıştır.

Dolayısıyla oranı gelecekte düşmesini beklemek gerekir, nitekim 1970 yılına ait geçici rakamlar da bunu doğrulamaktadır.

14- 1966 dan 1970 e kadar her yıl alınan primler yapılan masrafların üstünde olmuştur. Gelir fazlaları, mutlak rakam olarak ve ücretler toplamına oranla aşağıda gösterilmiştir.

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Prim fazlası (1000 lira)	42,422	46,669	64,618	81,501	68,749
Ücretler toplamına oranı	%0,55	%0,52	% 0,60	%0,65	% 0,47

Gelir fazlalarından, bir yıl içinde meydana gelmiş fakat işlemi tamamlanmamış olgu için tahmin olunan masraflar çıktıktan sonra kalan tutar matematik karşılıklar olarak birikmekte ve bunların yatırımından elde edilen nemalar prim gelirine eklenmektedir. Bu nema oranı, Kurumun yıllık raporlarında karşılıklar için gerçekleştiren faiz oranına eşit kabul edilecek, işkazarlarıyla meslek hastalıkları sigortasının 1966-1970 yıllarındaki gelir fazlaları şöyle olmuştur:

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Gelir fazlası (1000 lira)	52,749	60,744	80,345	101.299	90.877
Prime esas kazançlar toplamına oranı	%0,68	%0,68	%0,75	%0,81	% 0,62

./..

1970 yılında görülen düşme yukarıda da söylendiği gibi, 1186 sayılı Kanundan ileri gelmiştir.

15- Bu genel incelemeden çıkan sonuç, işkazalarıyla Meslek Hastalıkları sigortasının mali durumu bakımından bu gün için bir problem yoktur, yakın gelecekte de bu sigorta kolunda gelirlerin fiili giderlerden daha fazla olacağı ve gelir fazlalarının matematik karşılıkları hiç olmazsa nominal değer bakımından artıracacağı, bu karşılıklar kanunda öngörülen tutara ulaşamayacak olsa da, beklenebilir. Aylık ve gelirlerin ayarlanması, bazı problemler doğuracaktır. Aylık ayarlamalarının mali sonuçları Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına oranla daha hafif olmakla beraber, bu ayarlamalar için asgari hadlerin ayarlanması dahil, aynı prosedür ve metodların uygulanması dilenir.

IV- MALULLÜK-YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARI

16- Bu sigorta kolunun başlangıçtaki mali rejimi değişmez ortalama prim metodudur. Bu metoda göre, birikmiş olan fonlarla ileriki yıllarda alınacak primlerin peşin değerlerinin toplamı, gelecekteki bütün üstlenmelerini başlıca, bağlanmış bütün aylıklarla ileride bağlanacak olan bütün aylıkların peşin değerleri toplamına eşit olması gerekir. Bu dengenin sürekli olması ve hatta çok uzak gelecekte dahi bu dengenin devam ettirilmesi gerekir. Öyle ki, prim oranı bir defa saptandıktan sonra artık hiç değiştirilmeyecektir. Bu dengenin mevcut olup olmadığını ve hangi ölçüde dengenin mevcut olduğunu anlamak için, periyodik olarak aktüaryel etüdlerin yapılması gerekir. Bu etüdler, ya, gelecek yıllar için beklenir gelir ve gider projeksiyonları şeklinde, veya, aktüaryel bilanço şeklinde olabilir. Bir aktüaryel bilanço son derece sadeleştirilmiş biçimiyle aşağıdaki modeldedir.

Aktüaryel aktifler

a) Mevcut fon.....	1000
b) Primlerin peşin değeri	
1) Mevcut sigortalılar	3500
1 1) İleride sigortaya	
girecekler.....	5500
Aktifler Toplamı	10000

Aktüaryel Pasifler

a) Mevcut aylıkların peşin	
değeri.....	500
b) Müstakbel aylıkların peşin	
değeri:	
1) Mevcut sigortalılar	4500
1 1) İleride sigortaya	
girecekler.....	5000
Pasifler Toplamı	10000

G İ Z L İ

Bu modelde, aktifler toplamı ile pasifler toplamı eşit olduğuna göre, aktüaryel denge mevcuttur.

17- Bununla beraber, aktüaryel etüdlerin dayandırıldığı demografik ve biyometrik esaslar gelecekteki uygulamada önemli sapmalar göstermeseler bile, ekonomik faktörlerdeki gelişmeler ve, özellikle, hayat pahalılığına bağlı olan ücret düzeyleri için durum böyle değildir. Aylık tutarı son yıllardaki ücretlere bağlı olarak hesaplandığında- Türkiye Sosyal Sigortalarında böyledir- gelecekteki primlerin peşin değeri ile gelecekteki aylıkların peşin değeri orantılı olarak artar. Meselâ, genel ücret seviyesinin %10 oranında yükseldiği kabul edilirse, yukarıda verilen aktüaryel bilanço modeli aşağıdaki değişikliğe uğrar:

Aktüaryel aktifler		Aktüaryel pasifler	
a) Mevcut fon	1000	a) Ödenmekte olan aylıkların peşin değeri	500
b) Primler peşin değeri		b) Gelecekteki aylıkların peşin değeri	
1) Mevcut sigortalılar	3850	1) Mevcut sigortalılar	4950
11) İleride sigortaya girecek olanlar	6050	11) İleride sigortaya girecek olanlar	5500
	10.900		10950

Buna göre, denge bozulmuştur.

50 Ünite kadar bir aktüaryel açık görülmektedir. Eğer, ödenmekte olan eski aylıkları da, hakiki değerini koruyabilmek üzere artırılırsa, bu aylıkların bilançodaki peşin değeri 550 ünite olacak ve aktüaryel açık 100 üniteye yükselecektir.

Hayat pahalılığı artmakta süregeldikçe açıklar üst üste biner ve artar.

18- Endüstrileşmiş veya gelişme halindeki bütün ülkelerde hayat pahalılığı artışı son bir kaç on yıl içinde genel bir olgudur. Ülkeden ülkeye ve yıldan yıla sadece bu artışın şiddeti değişir. Türkiyedeki bu gelişmeyi prime esas günlük kazançların asgari ve azami sınırlarında ard arda yapılan yükseltmelerden anlamak mümkündür.

./..

Asgari günlük kazanç	azami günlük kazanç
1.3.1950 den itibaren 2 lira	20 lira
1.5.1956 " " 3 lira	50 lira
1.3.1959 " " 6 lira	50 lira
1.3.1965 " " 8 lira	100 lira
1.3.1969 " " 12 lira	120 lira
1.10.1971 " " 18 lira	165 lira

Dolayısıyla ücret düzeyindeki değişmeler çeyrek yüzyıl önce düşünülmüş olan aktüaryel dengeyi kesin bir biçimde ve tamamen bozmuştur. Zaten, genel sosyal sigorta sistemlerinde değişmez ortalama prim metodunu uygulayan bir tek ülke kalmamıştır.

19- Değişmez ortalama prim metodunun avantajı olarak, saptanan prim oranının -hiç olmazsa teorik olarak- artık değişmeyeceği düşünülür, her halde, doğru ve tam olarak uygulandığında uzun yıllar boyunca prim oranının kararlı kalmasını sağlayacağı kabul edilirdi. Bu denge, sigortalılar ve işverenler için olduğu kadar milli ekonomi bakımından da istenen bir durumdur. Bu düşünceler bir çok ülkeleri, emeklilik sigortalarının kuruluşundan bu yana oldukça uzun bir süre (5-10 yıl) için gelir-gider dengesini kurabilecek bir kademelendirilmiş prim oranı uygulamaya yöneltmiştir. Kademelendirilmiş prim usulünde de bir fon birikimi olmakla beraber bu fonlar değişmez ortalama prim sistemindeki oranla daha küçüktür ve dolayısıyla, para değerindeki düşmelerde karşılıkların değer kaybı nisbeten daha az olur. Fonların nemalandırılması oldukça uzun bir süre için prim oranının korunmasına olanak sağlar ve prim oranının yükseltilmesi, ancak prim gelirleriyle nemaların toplamı cari masrafların toplamına eşit olduktan sonra düşünülür.

BIT'nin aktüerler kurulu çeşitli mali rejimlerin yarar ve sakıncalarını inceledikten sonra, özellikle, aylıkların ekonomik koşullardaki değişmelere göre ayarlanmasının gerekli olduğunu da gözönünde bulundurarak, kademelendirilmiş prim sisteminin en iyi çözüm yolu olduğu sonucuna varmıştır. Bu sistem, uygulamadan; her ülkenin özel koşullarını dikkate almağa olanak verecek biçimde esnektir. Sigortanın kuruluşunda kabul edilmiş olan değişmez ortalama prim sistemi devam edemediğine göre, bu gün için en iyi çözüm, kademelendirilmiş prim daha aynen kalması mümkündür. Bu sürenin uzun veya kısa olması malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının yapısına ve mevzuatta yapılabilecek değişikliklere bağlıdır. Fakat yapılacak prim artırmanın birden bire çok büyük

./..

G İ Z L İ

ölçüde olmaması için gecikmeden yapılması ve onu takiben yine küçük ölçülerde prim artırmaları yapılmasına dikkat edilmelidir.

20- Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının gelişmesini incelemek için bu sigorta koluna ait olarak birikmiş olan fonların işletilmesinden elde edilen gelirlerin de hesaba katılması gerekir. Kurumun yıllık raporları bu sigorta koluna ait nema gelirlerinin ne olduğunu doğrudan doğruya göstermemekle beraber bunu çok yakın bir yaklaşımla tahmin etmek mümkündür. 5 No.lu tabloda (Ek C) 1966-1970 yıllarındaki ortalama nema nisbetleri hesaplanmıştır. Bu nisbet Kurumun bilânço aktiflerine göre aşağıda gösterilmiştir.

Bu gelirler, sigorta kolunun aynı yıllardaki fiili giderleriyle karşılaştırılırsa, önemi açık olarak görülür:

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Giderler top.(1000.-)	157.588	185.891	247.847	316.910	785.681

Görüldüğü gibi, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının birikmiş fonlarının neması 1969 yılına kadar bu sigorta kolunun fiili giderlerinden daha fazla ve alınan primlerin tamamı kapitale aktarılabilirken 1970 yılında giderler kısmen bu yıla ait primlerle karşılanmış ve fon birikiminin hızı düşmeye başlamıştır.

21- Ücret düzeyi değişmese de, her yaşlılık sigortasında giderler kuruluştan bu yana uzun yıllar sürece yükselir. Her yıl yeni bağlanan aylık sayısı ölüm ve diğer nedenlerle aylıktan çıkanlar sayısından daha fazla olduğu için aylık almakta olanlar sayısı yükselir. Bu gidiş, sigorta kapsamının peyderpey genişlemiş olması nedeniyle, halen nisbeten yavaş olmaktadır. Çünkü sigorta kapsamına yeni girenlere bağlanacak ilk aylıklar ancak beş yıl sonra, yani, malûllük ve ölüm aylığına hak kazanmak için kanunda öngörülen sigortalılık süresinin sonunda başlayacaktır: Geçmiş yıllar uygulaması incelenirken, özellikle, bu gözlemlere dayanarak ileriki yıllar için tahminde bulunurken bu durumun hesaba katılması gerekir.

Yardım hakkının devamı yönünden malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarıyla diğer iki sigorta kolu arasında çok önemli bir fark vardır. İş kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Hastalık-Analık Sigor-

G İ Z L İ

talarında, yalnız olgunun olduğu tarihte veya bu tarihten önceki devrede prim ödemiş olanlar yardım hakkına sahiptirler. Dolayısıyla, belli bir süre içindeki giderlerin o süreye ait primlerle doğrudan doğruya veya yakın bir ilgisi vardır. Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarında ise, aksine, "Sigortalı" olma hali sınırsız olarak devam etmektedir. Gerçekten kanunun 108.- maddesine göre bu sigorta kolunda sigortalılık süresi işçinin ilk tescil tarihinden yardım talep tarihine kadar veya ölüm tarihine kadar geçen süredir. Buna göre, yalnız halen prim ödemekte olan sigortalılar değil eskiden prim ödemiş ve sigortaya bağlı işten çok zaman önce ayrılmış olanlar dahi aylık veya toptan ödeme hakkına sahip olmaktadır. Söz konusu eski sigortalıların sayısı bilinmediği gibi elde bulunan istatistikler de azçok akılsal bir tahmin yapmaya elverişli değildir. Tescil edilen ve sigortalılıkları halâ devam ediyor kabul edilen kimseler sayısı ile prim ödemekte olanlar sayısının karşılaştırılması bu rakamın büyüklüğü hakkında bir fikir verebilir:

Yıllar	1968	1969	1970
Yıl sonunda tescilli sayısı	4.938.952	5.453.123	5.786.342
Ortalama prim ödeyenler sayısı	1.134.485	1.167.611	1.215.395

Tekrarlanan, hatta bir çok kereler tescil edilmiş kimseler ve hak sahipleri tarafından yardım isteminde bulunulmamış ölüm olayları nedeniyle, yukarıdaki tescilli sayısının gerçek sayıdan fazla olduğu şüphesizdir. Çok eskiden veya çok az bir süre için prim ödemiş olan bazı kimselerin yardım isteminde bulunmadıkları veya bulunmayacaklarını düşünmek de akla yakın olur. Bununla beraber, eski sigortalılar sayısının çok yüksek, hatta prim ödemekte olanlarla karşılaştırılabilir olduğunu kabul etmek gerekir.

(x) Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
ortalama nema %	%5,4	%4,8	%4,8	%5,0	% 5,1

Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları karşılıkları için %4 oranında hesaplanan faizler ise, 1000 lira olarak, şöyledir.

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
	161,843	199,697	244,984	303,715	130,503

G İ Z L İ

Bununla beraber, 1970 yılında ödenmiş primler karşılığına eklenmesi gereken ve faizlerin dağıtılışında uygulanan kurallara göre hesaplanan 225.987 lira olması gereken faiz payı bu rakamın içinde değildir. (1970 yılında bu karşılıktaki düşme nedeniyle sonuç değişmemektedir.) Bu ek tutar ve nazari %4 oranı ile fiili nema oranları arasındaki farklar da hesaplanmak suretiyle, sigorta koluna ait fonların işletilmesinden elde edilen fiili gelirler şöyle olmaktadır:

İŞLETME GELİRLERİ

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
1000 lira olarak	218.461	239.676	293.980	379.644	454.525
Ücretler toplamına oranla	% 2,86	% 2,86	% 2,74	% 3,02	%3,13

(x) Kurumun aktüarya şubesi teknik karşılıklar toplamı için, yatırım nevilерine göre aşağıdaki nema nisbetlerini hesaplamıştır:

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Kasa ve bankalar	%7,0	%4,9	% 5,6	% 4,5	%4,9
Tahviller	%7,1	%5,6	% 6,0	% 6,2	%6,4
İşçi meskenleri	%1,0	%2,8	% 2,5	% 2,8	%3,0
Gayri menkuller	%1,7	%2,3	% 2,1	% 2,1	%1,9
Diğer yatırımlar	%8,0	%5,9	% 8,0	% 7,1	%7,5
Ortalama nema	%5,2	%4,9	% 5,0	% 5,1	%5,3

22- "Tehlikeye düşebilecek sigortalı" sayısının çok kaba tahminle de olsa elde edilememesi nedeniyle, yardım hakkını doğuran olayların tekrarlanma sayısı prim ödeyenler sayısına oranla "Brüt" tekrarlanma oranından hareketle incelenebilir. 1966-1967 süresinde her yıl yapılan çeşitli tahsisler (x) sayısını bu yıllardaki prim ödeyen ortalama sigortalı sayısına oranlamak suretiyle bulunan brüt tekrarlanma oranları 6 No.lu tabloda gösterilmiş, 7 No.lu tabloda da bu oranlar erkek ve kadın sigortalılar ayrılmıştır, aylığa hak kazanamayarak toptan ~~ödenen~~ **yapılan olaylar mali yönünden büyük bir önem taşımamaktadır.** Gerçekten bu yardımların tutarı, sigortalı için ödenmiş

(x) Tehlike vukua geldiği tarihle tahsis tarihi arasında bir aralığın bulunması zorunludur. 1971 yılının eylül ayında yapılan tahsislere göre bu aralık, malûllük ve yaşlılık aylıkları için ortalama 5 ay, ölüm aylıkları için 12 ay olarak tahmin edilmiştir. ./..

G İ Z L İ

olan primlerin faizsiz olarak tutarı kadardır. Evlenme nedeniyle yapılan toptan ödemeler ise bu tutarın yarısıdır. Bu itibarla, bu yardımların nisbi maliyeti de, 8 No.lu tabloda (Ek C) görüldüğü gibi çok azdır. 1968 ve 1969 yıllarına ait olan ve maliyetin biraz yüksek oluşu, kadın sigortalılar için evlenme nedeniyle primin geri verilmesinin 899 sayılı Kanunla iyi bir duruma getirilmiş olmasından ileri gelmiştir.

Aylık bağlama oranları düzensiz bir değişme göstermektedir. Özellikle 1967 yılında geçici olmakla beraber, hayret edilecek derecede düşmüştür. Bu düzensizliğin kısmen, bir yıl içindeki istemler yerine işi biten olayların dikkate alınmış olmasından ileri gelmesi olağandır. Mevcut istatistikler bir yıl içinde ortaya çıkan tehlike sayısını değil, yalnız bağlanan aylık sayısını göstermektedir. Bu sebeple idari işlemlerdeki yavaşlama veya hızlanmalar olayın tekrarlanma oranında kendini göstermektedir. Genel olarak olay oranlarında yükselme eğilimi görmekle beraber yükselme düzeni nisbeten hafiftir. Bu durum, sigorta kapsamının devamlı olarak genişlemesi sebebiyle yeni tesoil olunan sigortalılara aylık bağlanabilmesi için tescil tarihinden sonra belli bir sürenin geçmesi ile açıklanabilir. En çok göze çarpan durum, 1186 sayılı Kanundan sonra yaşlılık aylığı sayısında 1970 yılındaki birden bire yükseliştir. Bu konuya ileride tekrar döneceğiz.

Kadın sigortalılar için malûllük olay oranının erkek sigortalılara oranla daha yüksek olması normaldir. Ancak aradaki farkın pek büyük olduğu göze çarpmaktadır. Bu da hiç olmazsa kısmen, erkek ve kadın sigortalıların yaş gruplarına göre dağılışının farklı olması ile açıklanabilir. Malûllük olay oranlarının yaş grupları itibarıyla hesaplanması mümkün olsa idi aradaki fark, muhtemelen kadın ve erkek sigortalıların toplam sayılarına göre hesaplanmış olan "Brüt" oranlara nazaran daha az belirli olacaktı.

Yaşlılık aylıklarında da kadınlara ait olay oranlarının erkeklerle oranla yüksek olduğu görülmektedir. Bu da kadınlar için yaşlılık aylığına hak kazanma yaşının erkeklere oranla 5 yaş daha düşük olması nedeniyle, gayet doğaldır. Ölüm aylıkları oranında görülen ters yöndeki ayrılık da normaldir. Ve bir erkek sigortalının ölümünde hak sahibi sayılan kimselerin ortalama sayısıyle bir kadının ölümündeki hak sahipleri sayısı arasındaki ayrılığı göstermektedir. .X..

G İ Z L İ

Yaşlılık aylığı sayısında 1970 yılında gözlenen yükseliş hariç olmak üzere, olay oranları ve bugüne kadarki gelişme bütün olarak, önemli ve ağır sorunlar ortaya koyacak ölçüde görülmemektedir. Önemli olan bu oranların gelecekteki seyrinin izlenmesi ve halen mevcut istatistiklere oranla daha tam ve daha ayrıntılı istatistiklere dayanmak suretiyle bu gelişmenin incelenmesi ve çözümlenmesidir.

23- Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının 1966-1970 yıllarındaki fiili giderleriyle bu giderlerin prime matrah olan ücretler toplamına oranları 8 No. tabloda (EK:C) icmal edilmiştir. Tabloda görülen yüzde oranları çeşitli yardım nev'ileriyle diğer giderlerin nisbi maliyetini göstermekte ve sigorta kolunun mali durumunun gidişini mutlak sayılara nazaran daha açık bir şekilde izlemeğe imkân vermektedir. Meselâ 1966 yılından 1969 yılına kadar fiili toplam giderler iki kat artmış olduğu halde, nisbi maliyet dörtte birden biraz daha az yükselmiştir.

Nisbi maliyetteki gelişme aşağıdaki gibi icmal olunabilir;

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Aylıklar	%1,20	%1,25	% 1,41	% 1,61	% 4,29
Diğer Yardımlar	% 0,07	%0,06	% 0,13	% 0,12	% 0,11
Yönetim giderleri	% 0,63	%0,63	% 0,62	% 0,67	% 0,85
Diğer giderler	<u>% 0,16</u>	<u>%0,14</u>	<u>% 0,15</u>	<u>% 0,14</u>	<u>% 0,16</u>
Toplam maliyet	% 2,06	%2,08	% 2,31	% 2,52	% 5,41

(Tablolarda da olduğu gibi toplam rakamları sütunundaki elemanların toplamına uymayabilir. Bütün rakamlar ayrı ayrı yuvarlak yapılmıştır.)

Toplam maliyetteki gelişmeyi aylıklardaki gelişme belirlemektedir. Aylıkların nisbi maliyeti 1969 yılına kadar muntazam bir artış seyri göstermiştir. Artış temposu sigorta kapsamındaki yaymaların sonucu olarak hissedilir derecede yavaş olmuştur. Gerçekten her yayma prime esas kazançlar toplamını artırdığı halde bu yayma kapsamına giren sigortalılara yapılacak ilk aylık ödemelerin beş yıl sonra başlaması nedeniyle masraflar başlangıçta çok küçüktür ve ancak ./..

G İ Z L İ

sonraki yıllarda artmaya devam eder. Ayrıca, genel ücret düzeyinin devamlı olarak artması da aylıkların nisbi maliyetlerinin normal artış temposunu hissedilir derecede yavaşlatmıştır. Çünkü genel ücret düzeyinin yükselmesi prime esas kazançlar toplamını hemen artırdığı halde masrafları yeni bağlanan aylıklar ölçüsünde ve belli bir süreden sonra etkiler.

23 Ekim 1969 tarih, 1186 sayılı Kanun bu durumu tamamiyle değiştirmiştir. Kanun, geçmişe etkili olarak 1 Mart 1969 dan itibaren yürürlüğe girmiş olmakla beraber, ödenmekte olan bütün aylıkların yeni hükümlere göre tekrar gözden geçirilmesi gerektiğinden, 1969 yılı giderlerinde az bir yükselme olmuş, yapılan değişiklikler 1970 yılında kendini göstermiştir. Aylıkların revizyonu 1970 yılında da tamamlanamamıştır. Öyle ki 1970 yılı giderlerinde görülen artış da bu mühim değişikliklerin mali neticelerini tam olarak yansıtmamaktadır. Bununla beraber malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları giderleri 1969 yılında prime esas kazançlar toplamının %2,52 sini teşkil ederken 1970 yılında bu oran %5,41 e varmıştır. Bu yükseliş, büyük ölçüde, aylıkların nisbi maliyetinin %1,61 den 4,29 a çıkmasının sonucu olmuştur. Bunun yanında, yardımlar dışındaki diğer giderlerle yönetim giderlerinin nisbi maliyeti de % 0,81 den % 1,01 e yükselmiş, bu da, alınan primlerden yardımların finansmanına ayrılabilcek kısmın küçülmesine sebep olmuştur.

24- 1969 değişiklikleri ile, mevcut ve yeni bağlanacak bütün aylıkların tutarları hissolunur derecede artırılmış, öteyandan, aylığa hak kazanmak için gerekli prim ödeme gün sayısı düşürülmüştür. Aylığa hak kazanma yaşı erkeklerde 60 dan 55 e kadınlarda 55 den 50 ye indirilmiş ve 25 yıl sigortalılık süresini tamamlayarak en az 5000 gün için prim ödemiş olan sigortalılar için yaş koşulu tamamen kaldırılmıştır. 506 sayılı Kanunun geçici 8.maddesindeki aylığa hak kazanma koşullarını hafifleten hükümler yenilenmiş ve portesi genişletilmiştir. Ayrıca, yeni bir geçici hükümle, herhangi sebeple sigortalı olunmamış en çok 10 yıllık eski çalışma sürelerinin, bu sürenin başlangıcında elde edilen ücretler üzerinden hesaplanacak bir prim ödemek yoluyla sigortalılık süresine ilâve edilmesi olanağı tanınmıştır. Bu hüküm 1 Mart 1950 den, yani ihtiyarlık sigortasının kuruluş tarihinden önceki çalışma süreleri için dahi uygulanmaktadır. Kanunda bir limit tarih saptanmamış olduğuna göre, ilgili, bu hakkı herhangi bir tarihte kullanabilir.

G İ Z L İ

25- Aylıkların yükseltilmesini öngören bir çok değişiklikler yapılmıştır.

a) Aylığın hesabına esas olan kazanç ortalamasına göre aylık oranı, malûllük aylığı ve 25 yıl sigortalılıktan sonra bağlanacak yaşlılık aylığı için %50 den %70 e çıkarılmış, 15 yıllık sigorta süresinde (Geçici 8.maddeye göre 5 yıl sigortalılıktan sonra) bağlanacak aylık nisbeti de % 45 ten %65 e yükseltilmiştir. Ölüm aylıkları da bu aylıkların hesabına esas olan ve sigortalının ölümü tarihinde hak kazandığı veya hak kazanabileceği malûllük veya yaşlılık aylığına paralel olarak artmıştır.

b) Malûllük ve yaşlılık aylıklarının yıllık en az tutarı, prime esas günlük kazanç asgari sınırının 360 katı olarak saptanmasıyla, 3000 liradan 4320 liraya yükseltilmiştir.

c) Aylığın hesabına esas olan yıllık kazanç, sigortalının işten ayrıldığı tarihten önceki 5 takvim yılı içinde en yüksek kazançlı 3 yıl ortalaması olarak tanımlanmıştır. (Daha önce bu rakamlar sıra ile 10 ve 7 yıl idi.)

d) Aylığın hesabında nazara alınacak kazançlar, her yıl için saptanmış ve kanunun ekinde gösterilen yeni kat sayılarla çarpılmak suretiyle revalorize edilmiştir.

Kanunda yapılan bu değişikliklerin aylık tutarında sebep olduğu artışın hesaplanması olanaksız olmakla beraber bu artış en az %50 olarak tahmin edilebilir. Gerçekten, 6 ve 7 no.lu tabloların incelenmesinden anlaşılabileceği üzere 1970 yılında malûllük ve ölüm aylıkları olgu oranı daha önceki yıllardaki düzeyini korumuştur. Buna göre, bu yardımların nisbi maliyetinin de aynı yıllardaki tempoya uygun bir artış göstermesi gerekirdi. Bundan dolayı, bu yardımların maliyetinde 1970 yılında görülen yükselme, daha çok, aylık tutarının hesap şeklinde yapılan değişiklikten ileri gelmiştir.

26- Masraflarda en büyük artış gerek miktar gerekse nisbet olarak yaşlılık aylıklarında görülmektedir. 1968 yılında ödenen yaşlılık aylıkları bütün aylıkların % 43'4 ü, 1969 yılında %45,3 ünü teşkil ederken 1970 yılında bu nisbet %61,4 olmuştur. Netice olarak, yaşlılık aylıklarının nisbi maliyeti %0,73 den 1970 yılında %2,64 e yükselmiştir.

G İ Z L İ

Diğer aylık türlerine nazaran yaşlılık aylıklarında görülen bu çok büyük artış, aylığa hak kazanmak için asgari yaş haddinin indirilmesinden ileri gelmiştir. 6 No.lu tabloda açıkça görüldüğü üzere 1970 yılında yaşlılık aylığı bağlama oranı önceki yıllar ortalamasının 5 katına yükselmiştir.

Aylık istem sayısının 1970 yılındaki düzeyde devam edeceği düşünülemez çünkü, kanunun değiştirildiği 1969 yılını takip eden bu yıl içinde, 5 yıl indirilmiş olan yeni yaş haddini 5 takvim yılında doğmuş olan sigortalıların hepsi birden doldurmuş ve derhal aylık istem hakkına sahip olmuşlardır. Bundan dolayı 5 yıllık birikimin sonucu olan bu halin ilerideki yıllarda aynen devam etmeyeceği beklenebilir; Nitekim geçici rakamlar da bunu doğrulamakta, gerçekten 1971 yılının ilk 6 ayında Kuruma 7435 yaşlılık aylığı bağlanmıştır. Bu rakam 1970 yılındaki ortalama 6 aylık rakam olan 9499 un altındadır.

Bununla beraber gelecek yıllarda aylık istem oranı 1970 yılından öncekine göre mutlaka yüksek olacaktır. Öyle ki aylık almakta olanlar sayısı geçmiş yıllara oranla çok daha hızlı olarak yükselecektir. Ödenen yaşlılık aylığı sayısının artışı, sayı ve indeks olarak aşağıda gösterilmiştir:

Tarih	Aylık sayısı	İndeks
25 Kasım 1969	24,613	100,0
25 Şubat 1970	25,410	103,2
25 Mayıs 1970	26.572	108,0
25 Ağustos 1970	28.369	115,3
25 Kasım 1970	38.589	156,8
25 Şubat 1971	39,045	158,6
25 Mayıs 1971	44,375	180,3
25 Ağustos 1971	47,858	194,4

Bu istatistikler, yukarıda da hatırlatıldığı gibi kullanıldığı yerler ve idari işlemlerin düzenine bağlı olduğundan bunların sakınma kaydıyla yorumlanması gerekir. Bununla beraber rakamlardan, önümüzdeki yıllarda yaşlılık aylığı sayısındaki artışın 1970 den önceki yıllara oranla çok daha hızlı olacağı anlaşılabılır. (25 Kasım 1967 den 25 Kasım 1969 a kadar iki yıl içinde yaşlılık aylığı almakta olanlar sayısı yalnız %15,6 oranında artmıştı) ./..

G İ Z L İ

Bu nedenle, masraflarda da, gerek mutlak rakam gerekse nisbi maliyet olarak, hızlı bir artışın beklenmesi lâzımdır. Nisbi maliyetteki yükselme, prime esas kazançlar toplamı da artacağından, masrafların mutlak rakam olarak artışından biraz daha yavaş olacaktır.

27- Yukarıdaki mülâhazalardan varılan sonuç, aylığa hak kazanma yaş sınırının indirilmesi, mali durum üzerinde çok önemli yansımalar yapmıştır. Ve bunun ileriki yıllarda doğuracağı sonuç daha ağır olacaktır. 1969 değişiklikleriyle getirilen diğer bir yenilik, yani, 25 sigortalılık yılını tamamlayan ve bu süre içinde en az 5000 günlük prim ödeyen sigortalılar için yaş sınırının tamamen kaldırılmış olmasının doğuracağı sonuçlar da incelenince yukarıda açıklanan kuşkular çok daha tehlikeli olmaktadır.

Bu hükmün portesini daha iyi anlayabilmek için, sigortalılık süresinin tanımını hatırlamak gerekir. Bu süre, işçinin sigorta kapsamındaki bir işe ilk defa girerek tescil edildiği tarih ile aylık bağlanması için müracaat ettiği tarih arasında geçen süredir. Buna göre, meselâ 15 yaşında iken tescil olunan her sigortalı 40 yaşında aylık isteminde bulunabilecektir. Ve bu hak, sadece günlük prim ödemiş olma koşuluna bağlıdır. Bu prim ödeme gün sayısı ise, tam olarak, 13 yıl 8 ay 5 günlük sigortaya bağlı işlerde çalışmaya karşılık olmaktadır. Gereğinde isteğe bağlı sigorta süreleri de bunun içindedir. Tescil istatistiklerinden anlaşıldığına göre, sigortaya ilk girişlerin bir çoğu 15 yaşın da altındadır. (1970 yılında yapılan tescillerde 5289 erkek, 10644 kadın sigortalı 9-14 yaşları arasındadır) ve bu kimseler 40 yaşından önce ihtiyarlık aylığı hakkına sahip olacaklardır. Her ne kadar malûliyet aylığında olduğu gibi, yaşlılık aylığında da ilgilinin sigortaya bağlı bir işe girmesi halinde aylığın ödenmesi durdurulmakta ise de sigorta kapsamı dışında kazanç getiren diğer her hangi bir işte çalışması olanaklıdır. Ayrıca, kurumun aylık bağlanmış olan kimselerin bu işte çalışıp çalışmadığını kontrol etme olanağı da sınırlıdır.

Bu etüd Türk Sosyal Sigortalarının sadece mali yönü ile sınırlıdır. Ancak sosyal güvenliğin esas amacı üzerinde ısrar etmemek de mümkün değildir. Bu amaç malûllük veya yaşın ilerlemiş olması nedeniyle çalışamaz duruma gelen kimseler için geçim olanaklarının teminat

./...

G İ Z L İ

Bu nedenle, masraflarda da, gerek mutlak rakam gerekse nisbi maliyet olarak, hızlı bir artışın beklenmesi lâzımdır. Nisbi maliyetteki yükselme, prime esas kazançlar toplamı da artacağından, masrafların mutlak rakam olarak artışından biraz daha yavaş olacaktır.

27- Yukarıdaki mülâhazalardan varılan sonuç, aylığa hak kazanma yaş sınırının indirilmesi, mali durum üzerinde çok önemli yansımalar yapmıştır. Ve bunun ileriki yıllarda doğuracağı sonuç daha ağır olacaktır. 1969 değişiklikleriyle getirilen diğer bir yenilik, yani, 25 sigortalılık yılını tamamlayan ve bu süre içinde en az 5000 günlük prim ödeyen sigortalılar için yaş sınırının tamamen kaldırılmış olmasının doğuracağı sonuçlar da incelenince yukarıda açıklanan kuşkular çok daha tehlikeli olmaktadır.

Bu hükmün portesini daha iyi anlayabilmek için, sigortalılık süresinin tanımını hatırlamak gerekir. Bu süre, işçinin sigorta kapsamındaki bir işe ilk defa girerek tescil edildiği tarih ile aylık bağlanması için müracaat ettiği tarih arasında geçen süredir. Buna göre, meselâ 15 yaşında iken tescil olunan her sigortalı 40 yaşında aylık isteminde bulunabilecektir. Ve bu hak, sadece günlük prim ödemiş olma koşuluna bağlıdır. Bu prim ödeme gün sayısı ise, tam olarak, 13 yıl 8 ay 5 günlük sigortaya bağlı işlerde çalışmaya karşılık olmaktadır. Gereğinde isteğe bağlı sigorta süreleri de bunun içindedir. Tescil istatistiklerinden anlaşıldığına göre, sigortaya ilk girişlerin bir çoğu 15 yaşın da altındadır. (1970 yılında yapılan tescillerde 5289 erkek, 10644 kadın sigortalı 9-14 yaşları arasındadır) ve bu kimseler 40 yaşından önce ihtiyarlık aylığı hakkına sahip olacaklardır. Her ne kadar malûliyet aylığında olduğu gibi, yaşlılık aylığında da ilgilinin sigortaya bağlı bir işe girmesi halinde aylığın ödenmesi durdurulmakta ise de sigorta kapsamı dışında kazanç getiren diğer her hangi bir işte çalışması olanaklıdır. Ayrıca, kurumun aylık bağlanmış olan kimselerin bu işte çalışıp çalışmadığını kontrol etme olanağı da sınırlıdır.

Bu etüd Türk Sosyal Sigortalarının sadece mali yönü ile sınırlıdır. Ancak sosyal güvenliğin esas amacı üzerinde ısrar etmemek de mümkün değildir. Bu amaç malûllük veya yaştan ilerlemiş olması nedeniyle çalışamaz duruma gelen kimseler için geçim olanaklarının teminat

./..

G İ Z L İ

altına alınmasıdır. Kadın veya erkek, bir kimsenin henüz fizik ve moral gücünün mevcut olması lâzım gelen bir yaşta, malûller hariç, çalışamayacağını iddia etmek akla uygun değildir ve tartışmaya girmeksizin yaşlılık aylığının işsizlik ve düşük istihdam sorunları için bir çözüm olarak düşünülemediğini de belirtmek gerekir. Şuna da işaret edelim ki, sosyal sigortalar, bütün diğer sosyal güvenlik sistemleri gibi, sadece gelirlerin yeniden dağılımı için bir araçtır, bunun mali kaynakları da istihsalin faktörlerinden çekilir. Bu kaynaklar sınırlıdır ve şayet bu paralar henüz çalışarak geçimlerini sağlayabilecek durumda olan kimseler için harcanırsa, bunu yapamıyacak durumda olanlara, malûller, çok ileri yaşlara varmış olanlar ve aile reisinin ölümü halinde geriye kalanlara yardım için yetersiz kalacaktır.

28- Aylığa hak kazanma yaş sınırının kaldırılmasının mali neticeleri tam olarak 1975 yılından itibaren yani 1950 yılında tescil edilen ilk sigortalılar 25 yılı tamamladıktan sonra kendini gösterecektir. 1 Mart 1975 den önce bu haktan yalnız 991 sayılı Kanunla Kuruma devrolunan Demir Yolları ve Askeri Fabrikalar Sandıklarının mensupları ile 1186 sayılı Kanunun geçici 3.maddesine göre 1950 yılından önceki çalışma sürelerini borçlanmak suretiyle değerlendirilen veya değerlendirecek olan sigortalılar yararlanabileceklerdir. Bu sebeple, 1970 yılında bu olayların sayısı çok az olmuş, 40-49 yaşlar arasında yalnız 80 sigortalıya yaşlılık aylığı bağlanmıştır. Ayrıca, 50-54 yaşlar arasında 720 erkek sigortalıya aylık bağlanmıştır. Fakat bunların büyük kısmı 60.maddenin C bendine göre erken yaşlanma sebebiyle veya madenlerde yeraltı işlerinde en az 1800 gün çalışmış olanlar için 50 yaşından itibaren aylık bağlanması hakkını tanıyan hükümlere dayanmaktadır.

Yaş haddinden önce aylık istemlerinden doğacak masrafların hesaplanması olanaksızdır. Bunun için gerekli istatistiklere sahip olunsa dahi, ilgilileri daha erken aylık isteminde bulunmaya yönelten faktörler tahmin edilemez. Aylık tutarın son yıllar kazancının %70 i olduğu -bu %70 oranını fiili kazançtan sigorta primleri çıktıktan sonra kalan %91 oranıyla karşılaştırmak gerekir- aylığın asgari tutar üzerinden bağlanması halinde bu oranın %70 in de üstüne çıktığı ayrıca beden ve kafa güçleri henüz mevcut olan kimselerin meşru veya gayri meşru olarak, başka işlerde çalışıp para kazanmalarının olanaklı olduğu da gözönüne alınırsa, erken aylık istemlerinin, halen yürürlükte

G İ Z L İ

ki mevzuatla tanınan olanaklar ilgililerce öğrenildiği ölçüde daha da artması kuvvetle beklenir.

29- Yaş sınırı olmaksızın bağlanacak aylıkların mali zorluğunu anlayabilmek amacıyla, aşağıda, bir erkek sigortalıya 25 yılın sonunda yıllık tutarı 7000 lira olan bir aylık bağlanabilmesi için gerekli yıllık prim miktarı hesaplanmıştır. (7000 lira yıllık tutar, aylığının hesabına esas olan 10.000 liralık yıllık kazanca karşılık olmaktadır.)

Yapılan prim hesabında, İstanbul Üniversitesinde Profesör Dr. Muhterem Öcal tarafından hazırlanan 1960-1961 Türkiye mortalite tabloları kullanılmış ve aktüaryel faiz sınırı % 4 kabul edilmiş, ödenecek yıllık primin aylara bölüştürüleceği ve aylığın üç aylık devrelerle ödeneceği varsayılmıştır.

Sigortaya giriş yaşlarına göre, ödenecek yıllık primler şunlardır:

Sigortaya giriş Yaşı	7000 liralık aylığın başladığı yaş	Ortalama yıllık net prim tutarı
15	40	2553 lira
20	45	2269 "
25	50	1955 "
30	55	1617 "

Bu örneklerden hemen bir sonuç çıkarmakta acele edilmemelidir. Çünkü bu hesaplamadan kabul edilen şartlarla, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarındaki şartlar aynı değildir. Kanunda yalnız hayat boyunca ödenecek bir aylık değil yaşlılık aylığının yanında malûllük ve ölüm aylıkları da öngörülmüştür. Ödenecek primler kazanca göre değişmekte, aylık tutarı ise son 5 yıl içindeki kazanca göre hesaplanmaktadır. Yukarıdaki örneğimizde hesaplanan yıllık primin her yıl ödenmesi lâzım gelir. Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında ise durum her zaman böyle değildir. Sigortalı 14 yıldan biraz daha az prim ödemekle aylık hakkını kazanmaktadır. Bununla beraber, bu misal yaş haddinden önce aylık bağlanmasının ortaya koyduğu mali problemlerin maliyet ve önemini anlatmağa yeterlidir. ./..

30- Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları mali dengesinin ileriki yıllarda göstereceği seyri açık bir şekilde gösterebilmek için, sigortaya ilk defa giren grupların gelir-giderleri arasında devamlı bir dengenin sağlanabilmesi için gerekli prim oranlarının karşılaştırılması gerekir. Bu amaçla, bir yıl içinde gerekli tescil olunan sigortalılara ait prim ve aylıkların peşin değerlerini, karşılaştırmak gerekir. Bunun önoeden sıhhatle hesaplanabilmesi için bir çok istatistiklere ihtiyaç vardır. Fakat bu istatistiklerin bir kısmı mevcut değildir, bu sebeple, varılacak sonuçlar arzu edilen sıhhatte olmasalar bile akla yakın ölçüde yaklaşık değerler olacaktır.

Bu hesaplar için 1970 yılında tescil olunan sigortalılar nazara alınmıştır. Bu yıl içinde hiç bir yeni kapsam genişlemesi olmamıştır. Bu nedenle, yapılan tescillerin cinsiyet ve yaşa göre dağılışı normal bir dağılışı olarak kabul edilebilir. Yapılan tescil sayısı 381.563 tür. Bunun 336.979 u erkek 44.584 i kadındır. Bu sayı oldukça büyüktür ve tekrarlama tesciller yüzünden hakiki sayının üstünde olduğu muhakkaktır. Ancak aktüaryel tahminlerin doğruluğu bakımından önemli olan nokta cins ve yaşa göre dağılışı olduğuna göre, tekrarlanan tescillerin bu dağılışı pek az etkilediği kabul edilebilir.

Bu efektifin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılışı şöyledir:

Yaş grupları	Erkek	Kadın
9-24	%54,9	% 64,8
25-44	%38,6	% 29,9
45-59	%5,6	% 4,6
60 +	%0,9	% 0,7
Toplam:	%100,0	% 100,0

İleri yaşlarda sigortaya girişler, daha önceki yıllara oranla çok az bir düşüş göstermekle beraber fazladır. Sigortaya girişlerin yaş gruplarına göre dağılışı mali denge bakımından lehde bir dağılışı değildir. Fakat yaş kaydı olmaksızın aylığa hak kazanmak için tescil tarihinden itibaren 25 yılını geçmiş olması şartı hesaba katılırsa, bu hal normal yaş haddinden itibaren aylığa hak kazanılmasına oranla daha lehde olmaktadır. ./..

G İ Z L İ

Biyometrik aktüaryel esaslar, önce kurum istatistiklerine ve 6 ve 7 No.lu tablolarında (Ek: C) gösterilen çeşitli rizikoların "Brüt" tekrarlanma oranlarına dayanılarak belirlenmiş veya bunlara dayanılarak hesaplanmıştır. En önemli teknik esas olan mortalite cetvelleri esas olarak yukarıda bahsolunan Türkiye Mortalite cetvelleri kullanılmıştır. Bu cetveller 1960 ve 1961 yıllarında Türkiye'nin büyük şehirlerindeki gözlemlere dayanmaktadır.

Bütün aktüaryel esaslar ve aktüaryel formüller Ek D de verilmiştir. Ayrıntılara ilişkin cetveller, yardımcı hesapların yapıldığı kurumun aktüarya şubesinde bulunmaktadır. Yapılan hesaplar ölüm aylıklarını kapsamamakta yalnız yaşlılık ve malûllük aylıklarına ilişkin bulunmaktadır.

31- Aylık ve primlerin peşin değerlerinin hesaplanmasında, bazı sigortalıların aylığa hak kazanmak için gerekli şartları doldurduktan sonra bu çalışmaya devam edeceklerini hesaba katabilmek amacıyla, fiili emeklilik yaşı bakımından bazı hipotezlerin kabul edilmesi gerekmiştir. Bu hipotezlerin az çok keyfi olması nedeniyle, iki ayrı hipoteze göre ayrı ayrı tahminler yapılmıştır. En kötümser olan birinci hipotezde bütün sigortalıların Kanunda yazılı koşulları yerine getirdiği tarihte yaşlılık aylığı isteminde bulunacakları; oldukça iyimser olan ikinci hipotezde ise, sigortaya ilk girişlerinde çok ileri yaşlarda olan sigortalılar hariç olmak üzere, sigortalıların aylık istemlerini 5 yıl geciktirecekleri var sayılmıştır.

Kanunda geçici madde olarak gösterilmekle beraber devamlı olarak uygulana gelen ve bazı sigortalılara 15 yıllık sigortalılık süresini doldurmadan da aylık hakkını tanıyan hükümlerin mali külfetinin de hesaplanması gerekmektedir. Bu hükümler, ezcümle 40 yaşından daha ileri yaşlarda sigortaya giren erkek sigortalılarla (1970 yılında yapılan tescillerin %12 si) 35 den daha yukarı yaşlarda sigortaya giren kadın sigortalıları (1970 de % 17,2) ilgilendirmektedir. Ancak bu hükümlerin mali yükünü az veya çok sıhhatle tahmine olanak sağlayacak istatistikler de yoktur.

G İ Z L İ

506 sayılı Kanunun geçici 8.maddesi (1186 sayılı Kanunun 20.maddesi ile değişik), tescil olundukları tarihten önceki 10 takvim yılı içinde "Sigorta kapsamına girebilecek mahiyetteki "işlerde en az 2000 gün çalışmış olan sigortalılara 5 yıl sigortalılık süresini tamamladıkları ve bu süre içinde her yıl için ortalama en az 200 günlük sigorta primi ödedikleri takdirde yaşlılık aylığı hakkını tanımaktadır. Aylık yaş haddinden sonra veya buna yakın yaşlarda sigortaya giren bir çok kimselerin bu hükümlerden yararlandıkları görülmektedir. Ayrıca 1186 sayılı Kanunun 3.maddesi, sigortalılara sigortaya bağlı olmaksızın çalıştıkları en çok 10 yıllık sürenin bu sürenin başındaki kazançları üzerinden hesaplanacak bir miktar prim ödemek yoluyla, normal prim ödenen sigortalılık sürelerine eklenmesi hakkını vermektedir. Bu hükmün de, bir hayli yüksek olabilecek mali portesinin hesaplanması çok zordur. Gerçekten, daha 1970 yılında bu şekilde borçlanılan primler 25 milyon 709 bin lirayı bulmuştur. (Bunun bir kısmı ilerideki yıllarda ödenecektir. Kanun bu primlerin taksitle ödenmesine olanak sağlamaktadır.)

Bu durumda, sözü edilen hükümlerin mali sonuçları hakkında bir fikir edinebilmek için çeşitli alternatiflerin kabul edilmesinden başka yapılabilecek bir şey yoktur. Bu alternatiflerin ikisi aşırı uçları, üçüncüsü de bu uçlar arasında aracı bir durumu temsil etmektedir.

A. 15 yılı dolduramayan bütün sigortalılar yukarıda yazılı hükümlerden yararlanacaklardır.

B. 15 yılı dolduramayan sigortalılardan hiç birisi aylığa hak kazanamayacaklardır.

C. 40 yaşından sonra tescil edilen erkek sigortalılarla 35 yaşından sonra tescil edilen kadın sigortalıların yalnız % 25 i yukarıda yazılı hükümlerden yararlanmak suretiyle aylığa hak kazanacaklar ve geri kalanların da %10 u yaşlılık aylığı için gerekli şartları yerine getiremeyeceklerdir. Aylığa hak kazanılmadığında da bilindiği gibi, toptan ödemeye hak kazanılmaktadır.

32- Bu üç alternatif için ve iki ayrı hipoteze göre, yalnız malullük ve yaşlılık aylıklarını karşılayabilecek prim oranları hesaplanmış, aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur. ./..

G İ Z L İ

	Alternatif A	Alternatif B	Alternatif C
Birinci hipotez	% 32,4	% 29,7	% 30,5
İkinci hipotez	% 22,0	% 20,4	% 21,5

Bu sonuçlar, prim oranlarını tam olarak göstermeseler bile bu oranların büyüklüğü hakkında fikir verebilir. Hakiki prim oranı, birinci hipotez C alternatifine karşılık olan orana çok yakın olabilir. Ancak şurasını tekrar hatırlatalım ki, yukarıdaki oranlar sadece malûllük ve yaşlılık aylıkları için hesaplanmıştır. Ve ölüm aylıkları dahil olmak üzere bütün aylıkları karşılayacak olan prim oranı yukarıdakilerden önemli ölçüde yüksek olacaktır. Ayrıca, aylık asgari hadlerin ilâve toplamının da hesaba katılması gerekir. Gerçekten, çok defa aylığın hesabına esas olan yıllık kazanç ortalamasından daha yüksek olabilen asgari aylıklar, 25 yıllık prim ödeme halinde hak kazanılacak normal yaşlılık veya malûllük aylığı oranı olan %70 in daima üstünde olacaktır. (25 Ağustos 1971 tarihinde ödenmekte olan 47.858 yaşlılık aylığından 23.089 u (%48,2) ve 17.003 malûllük aylığından 12.288 i (%72,8) i Ekim 1971 den itibaren uygulanacak olan asgari sınır 6480 liranın altında idi.)

Hesaba katılmasına olanak bulunmayan daha başka noktalar da vardır. Örneğin ilerideki primlerin peşin değerleri hesaplanırken, tescil tarihinden tehlikenin gerçekleştiği tarihe kadar sigortalılık süresi boyunca her yıl için düzenli olarak prim ödeneceği kabul edilmiştir, halbuki gerçekte durum her zaman böyle değildir. Yine örneğin, 1800 gün prim ödedikten sonra sigortaya bağlı bir işten ayrılan sigortalı, aradan çok uzun zaman geçtikten sonra malûl kaldığında yine %70 oranında malûllük aylığı hakkı devam etmektedir. Fakat yapılan hesap ve tahminlerin asıl amacı, sürekli bir aktüeryel denge sağlayabilmek üzere ve ortalama prim metoduna göre tam bir prim oranının hesaplanması değildir. Kaldı ki, ekonomik ve sosyal durumun değişimlerine devamlı uydurulmak zorunda olan Sosyal Sigortalarda bu metod değerini kaybetmektedir.

Bu hesap ve tahminler, bir müddet sonra giderlerin gelirleri aşacağını ve bir kaç yıl içinde prim oranlarının artırılmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmek için yapılmıştır.

G İ Z L İ

33- Bu etüdde malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının mali durumunun incelenmesi ve gelecekteki gelişmelerin hesaplanması için iki ayrı teknik kullanılmıştır. Bunlardan biri nisbî maliyetlerle bu maliyetleri etkileyen faktörlerin incelenmesi, diğeri ise olağan aktüaryel formüllerdir. Bu iki ayrı metodun uygulanması ile elde edilen sonuçlar bir birini doğrulamaktadır. Varılan sonuç, giderlerdeki artış ritminin gelecek yıllarda daha hızlanacağı ve primlerle fonların getireceği nemalardan meydana gelen toplam gelirlerin artış ritminden daha yüksek olacaktır.

Dolayısıyla, prim oranının önümüzdeki yıllarda ayarlanması düşünülecektir. İlk prim ayarlaması giderlerin gelirleri aşması muhtemel olan yıldan hiç olmazsa bir yıl önce yapılmalıdır. Aksi takdirde masrafları karşılayabilmek için fonlardan harcamak zorunluğu doğacaktır. Bu fonların büyük kısmının uzun vadeli konulara yatırılmış olması nedeni ile bunların paraya çevrilmesinde zorluklarla karşılaşılacaktır. Kaldı ki fonların harcanması ancak palyatif bir tedbir olacak, bu fonlar eridikten sonra mali dengenin yeniden kurulabilmesi için daha ağır problemlerle karşı karşıya kalınacaktır.

Sık sık prim artırma yoluna gidilmemesi ve yapılacak artırımların çok büyük ölçüde olmaması için bunun yukarıdaki 19.maddede belirtilen kademelendirilmiş prim oranına uygun bir şekilde ayarlanması öngörülmelidir.

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının mali ve aktüaryel bakımından etüdü, giderlerin hızla artmasının, kısmen de bu günkü kanunun bazı hükümlerinin sebep olduğunu göstermektedir. Bu masraf artışını yavaşlatabilmek maksadıyla (Ek-B) de bazı telkinlerde bulunulmuştur.

G İ Z L İ

V- MALULLÜK-YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARININ EKONOMİK
ŞARTLARDAKİ GELİŞMELERE NYARLAMAK

Sosyal güvenliğin başlıca amacı, sigortalıların aktif hayattan çalışamaz duruma geçtikleri zaman yaşama standartlarının çok fazla düşmemesi için, makûl ölçüde bir geçim olanağını teminat altına alınmasıdır.

Harb sonrası devresinde hemen hemen her ülkede, bir ülkeden ötekine ve yıldan yıla değişik ölçülerde de olsa, hayat pahalılığı artmış ve halen de artmakta devam etmektedir. Bu nedenle, sosyal güvenlik yardımlarının, özellikle aylıkların satın alma gücünü koruyabilmesi için bu yardımların milli ekonominin olanakları ölçüsünde zaman zaman ayarlanması gerekmektedir.

Muhtelif ülkelerdeki uygulamalar birbirinden farklıdır. Bazı ülkeler, aylığın hakiki değerini koruyabilmek üzere, aylıkların hayat pahalılığına göre ayarlanmasını öngörmüşler, diğer bazı ülkelerde ise, çalışan işçilerle aylık almakta olanların hayat düzeyleri arasındaki oranı koruyabilmek amacıyla, aylıkları genel ücret seviyelerindeki değişmelere göre ayarlama yoluna gitmişlerdir. Bazen de milli mevzuat aylıkların ayarlanmasını, sigorta kuruluşlarının mali olanaklarının ve genel ekonomik durumun buna elverişli olması şartına bağlanmıştır.

Aylıkların ayarlanmasında uygulanan metodlar da başka başkadır. Bazı ülkelerde bu ayarlama "ad hoc" yani, mevzuatın, Kanun yapıcısının uygun gördüğü zaman ve biçimde değiştirilmesi yoluyla yapılır. Diğer bir çok ülkelerde ise ayarlamamanın göstergeleri mevzuatın içinde belirtmek yoluyla, bu ayarlamamanın otomatik veya yarı otomatik olarak yapılması kabul edilmiştir; yani aylıkların hangi koşullarla ayarlanacağı ve bu ayarlamamanın prosedürü saptanmak yoluyla, aylıklar sistematik veya periyodik olarak ayarlanır.

Türk Sosyal Sigortalarında aylıkların ayarlanması "ad hoc" tedbirlerle, yani esas Kanunun değiştirilmesi yoluyla yapılagelmiştir. Son olarak 1186 sayılı Kanun, gerek ödenmekte olan aylıklara gerekse yeni bağlanacak aylıkların hesabını meydana getiren yıllık kazançlara uygulanacak olan katsayıları saptamış ve bu katsayılar bu güne kadar değişmemiştir. Aynı Kanun, Malullük veya Yaşlılık aylığının asgari yıllık tutarı ile prime esas günlük kazançların asgari sınırı arasında

G İ Z L İ

da bir bağlantı kurmuştur. Buna göre, aylığın yıllık tutarı günlük kazanç asgari sınırının 360 katına eşit olmaktadır.

Türkiyede, son yıllarda, genel ücret seviyesinde ve hayat pahalılığında hissolunur artışlar meydana gelmiştir. Sigortalıların ücret seviyelerindeki artışlar prime esas günlük kazanç ortalamalarından hareketle görülebilir. Kurumun istatistik yıllığından elde edilen bilgiler şöyledir:

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Prime esas günlük kazançların yıllık ortalamaları	23,43	25,83	28,27	32,13	-
Eylül ayında prime esas günlük kazanç ortalamaları	23,47	26,84	28,32	32,31	25,32

(NOT: 1969 yılında 1968 e nazaran görülen artış, kısmen prime esas günlük kazanç asgari ve azami sınırlarının 1969 Mart'ından itibaren yükseltilmesinden ileri gelmiştir. Asgari had 8 liradan 12 liraya, azami had ise 100 liradan 120 liraya çıkarılmıştır. Mevcut istatistik veriler bu faktörün etkisini rakam olarak oranlamaya olanak vermemektedir.)

Hayat pahalılığındaki artışlar, Devlet İstatistik Enstitüsünce derlenen çeşitli istihkak fiyatları indekslerinin izlenmesi ile anlaşılabilir. Bu indekslerin prime esas günlük kazanç ortalamasındaki yükselişle karşılaştırılmasını kolaylaştırmak için 1966 yılına ait değerler 100 kabul edilmek yoluyla bütün indeksler aynı tabana oturtulmuştur. Böylece, ücret seviyesindeki gelişmeler hayat pahalılığına ait çeşitli indekslerle kolayca karşılaştırılabilecektir:

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Prime esas kazançlar yıllık ortalama	100	110,2	120,7	137,1	-
Eylül ortalaması	100	114,2	120,2	137,7	150,5

G İ Z L İ

İSTİHLAK FİYATLARI İNDEKSLERİ

Ankara	A 100	106,3	110,7	116,9	130,7
Ankara	B 100	106,7	107,1	113,3	121,3
İstanbul	A 100	114,1	121,1	126,9	137,0
İstanbul	B 100	106,1	110,5	116,0	126,7

(NOT: Ankara ve İstanbul için A indeksleri Ticaret Bakanlığınca hazırlanan indekslere; Ankara B indeksi Devlet İstatistik Enstitüsünce, İstanbul B indeksi ise İstanbul Ticaret Odasınca hazırlanan indekslere karşılık olmaktadır.)

Devlet İstatistik Enstitüsünce 4 şehir için hazırlanan ve Enstitünün aylık bülteninde (1977-VIII) yayınlanan aşağıdaki perakende fiyat indekslerinden de anlaşılacağı gibi, hayat pahalılığı artışı 1971 de daha da hızlanmıştır:

<u>Yıllık ortalama indeksler</u>				<u>Aylık indeksler</u>			
Şehirler	1968	1969	1970	Ocak 1971	Nisan 971	Haziran 971	Temmuz 71
Adana	100	105,1	113,3	118,8	132,1	136,2	129,9
Ankara	100	106,5	115,1	123,4	128,0	129,7	132,2
İstanbul	100	108,0	115,3	124,3	130,2	132,3	-
İzmir	100	106,9	115,0	123,6	131,0	140,7	141,5

Aylık asgari tutarı, 1186 sayılı Kanunla 1 Ekim 1971 den başlayarak yükseltilmiştir. 1 Mart 1969 da 4320 lira olarak saptanan yıllık tutar 6480 liraya çıkarılmış, yani %50 artırılmıştır. Bu artış, ücret ortalamalarında ve hayat pahalılığı indekslerinde 1 Mart 1969 dan 1 Ekim 1971 e kadar kaydedilen yükselişten daha fazladır.

Bütün diğer aylıklar ise aynen bırakılmıştır. Her ne kadar aylık asgari hadleri diğer aylıklardan daha fazla üzerinde durmağa değer olsa da, bütün aylık sahiplerinin de hayat pahalılığındaki artışın bütün sonuçlarının etkisine uğramış bulunduklarını ve yalnız aylık asgari hadleri üzerinde bir ayarlama yapmanın adilâne bir hareket olmadığını unutmamak gerekir.

Aylık ayarlamaları, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında aylıkların hakiki değerlerini koruyabilmek için zorunlu olmakla beraber, bu ayarlamalar mali bakımdan ciddi sorunlar ortaya kor. Bu itibarla, ./..

G İ Z L İ

günlük ihtiyaç ve baskılarla, üzerinde düşünülmemiş "ad hoc" tasarruflara meydan verilmemesi ve sosyal düşüncelerle ekonomik realiter arasında dengeli bir sentezin yaratılması lâzımdır. Bu itibarla, aylıkların hangi şartlar altında ayarlanacağını ve bu ayarlamaların yapılmasında izlenecek prosedürü belirten hükümlerin mevzuata ilâve edilmesi gereklidir.

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm sigortalarından yapılan yardımlar ücretlere bağlı olduğundan, bu sigortanın mali dengesi aşağıdaki iki faktörün gelişmesine göre belirtilir;

- a) Aylık almakta olanlar sayısı ile prim ödeyenler sayısı arasındaki oran,
- b) Ortalama aylık tutarı ile prime esas kazanç ortalaması arasındaki oran,

Türkiye Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm sigortalarının mali plânı, ayrıca, biriken fonların (teknik karşılıkların) yatırımından elde edilen gelirleri de öngörmektedir. Bu gelirler, giderlerin prim gelirlerini aşması halinde dahi yıllık gelir-gider dengesini- hiç olmazsa belli bir süre için- devam ettirebilir. Bununla beraber, mali denge bakımından; yukarıda yazılı iki oranın rolü kesindir ve aylık ayarlamalarında bu faktörlerin dikkate alınması gerekir.

Aylıklar sayısı ile prim ödeyenler sayısı arasındaki oran, bir taraftan, prim ödeyen sigortalılar ve aylıklılar gruplarının demografik bakımdan gelişmesini yansıtır; öte taraftan, mevzuatta aylığa hak kazanma şartlarına ilişkin hükümlerin portesini gösterir. Ayrıca, prim ödeyenler sayısı iş piyasasındaki değişmelere bağlıdır. Her halde, bu oran uzun yıllar boyunca yükselmekte devam edecektir. Ancak, aylık sayısında beklenen normal artış 1969 da yapılan Kanun değişikliği ile hissolunur derecede yükselmiştir. Aylıklı sayısındaki çok hızlı artış temposunu hafifletecek tedbirler alınmadığı takdirde sigortalının mali durumu, yakın bir gelecekte, aylıkların ayarlanması çok zor hatta imkânsız olacak derecede kötüleşebilecektir.

Aylık tutarları genel ücret seviyesindeki artışa paralel olarak artırıldığı takdirde, ortalama aylık tutarı ile prime esas kazançlar ortalaması arasındaki oran uzunca bir süre için kararlı kalabilir. Bu duruma, gerek ödenmekte olan aylıkların ayarlanmasında, gerekse yeni bağlanacak aylıkların hesabında nazara alınan eski yıl kazançlarının

G İ Z L İ

revalorize edilmesinde kullanılacak katsayıları saptarken günlük kazanç ortalamalarındaki artışın üstüne çıkılmaması şartıyla ulaşılabılır. Her aylık ayarlaması sırasında, 78.maddede belirtilen prime esas kazançların asgari ve azami sınırlarında yeniden saptanması, ayrıca, 1186 sayılı Kanundaki aylık asgari sınırı ile günlük kazanç asgari sınırı arasındaki otomatik bağlantı hükmünün de kaldırılması gerekir.

Genel ücret seviyesindeki gelişmeler, Kanunun 79.maddesi gereğince işverenler tarafından Kuruma verilen prim bildirgelerinden yararlanarak Kurumca hazırlanan ortalama günlük kazanç istatistiklerinden elde edilebilir. Prim bildirgelerinin Kuruma verilmesindeki gecikmeler nedeniyle bu istatistikler aylarca sonra kurulmaktadır. Elde olan en son bilgiler 1970 Eylül ayına ait olmak üzere 1971 Haziran'ında elde edilmiştir. Aradaki fasılanın yakın gelecekte kısaltılabileceği de umulamaz. Yıllık ortalamalardaki değişmelerin karşılaştırılması dilenir. Ancak, yıllık ortalamaların Eylül ayı ortalamalarıyla karşılaştırılmasından (yukarıdaki tabloya bakınız) anlaşılacağı üzere bu iki seri arasında da yakın bir korrelasyon bulunduğundan, yıllık ortalamalar yerine Eylül ortalamalarının kullanılması da mümkündür. Mesela 1972 ortalamalarına doğru 1971 Eylül ayına ait ortalama günlük kazanç tutarı elde edilmiş olacak, bu suretle 1970 yılına nazaran 1971 yılındaki ücret artışının hesaplanması mümkün olacaktır. Bu gösterge 1973 yılında yapılabilecek bir aylık ayarlaması için bir hareket noktası olacaktır. Böylece, aylık ayarlamalarının ücret değişmelerini belli bir aralıkla arkadan izlemesi hem zorunlu olduğu gibi bunun böyle olması bazı bakımlardan isteye uygun ve faydalıdır.

Ayarlama katsayılarının yukarıda anlatılan göstergelere dayanması istenilen bir şeydir. Bununla beraber, bu katsayıların hayat pahalılığı indekslerini hissedilir derecede aşp aşmadığını da araştırılması ve -daha önemli olarak- yapılması düşünülen aylık ayarlamasının sigortanın mali dengesi üzerinde yapacağı etkinin, gelecek yıllara ait gelir ve gider tahminleri yapılmak yoluyla, dikkatle incelenmesi gerekir.

Sonuç olarak, aylıkların ekonomik şartlardaki gelişmelere uydurulmasına ilişkin hükümlerin mevzuata eklenmesi ve bu hükümlerin katı olmaması, aksine yetkili makamların, sosyal ihtiyaçlarla sigortanın ve milli ekonominin olanaklarını uyandıracak biçimde en uygun kararı verebilmelerine olanak verecek esneklikte olması gerekir.

Başka bir deyişle "ad hoc ayarlama" metodundan "sistematik ayarlama" metoduna geçilmesi gerekir. Bu maksatla Kanunda yer alacak hükümler, misal mahiyetinde olmak üzere, bu raporun ekinde formüle edilmiştir.

G İ Z L İ

AYLIKLARIN EKONOMİK ŞARTLARIN GELİŞMESİNE GÖRE AYARLANMASI
(MEVZUAT)

Madde A

1) Hayat pahalılığındaki değişmeler nedeniyle genel ücret seviyesinde meydana gelen değişmeler halinde, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından bağlanan aylıklarla işkazalarıyla Meslek Hastalıkları sigortasından bağlanan daimi işgöremezlik ve ölüm gelirleri hakiki değerlerini korumak amacıyla ayarlanır.

2) Bu ayarlama, aylık tutarının hesabına esas olan yıllık kazançların revalorize edilmesi için Kanun ekindeki katsayılarla, 506 sayılı Kanunun 78. maddesinde saptanan prime esas günlük kazançların en az ve en yüksek sınırlarına da uygulanır.

Madde B

1) Kurumun Müdürler Kurulu, Genel Müdürün öneri üzerine, aylık ayarlamaları hakkındaki tekliflerini her yıl en geç 30 Eylül tarihine kadar gerekçeli bir raporla (Bakanlığa) verir.

2) Rapor, prime esas günlük kazançların son yıllar içindeki seyri- ni gösteren istatistikî bilgilerle Devlet İstatistik Enstitüsüne hazırlanan perakende fiyat indekslerini ve üç yıllık gelir ve gider tahminlerini de kapsar.

3) Rapora göre, yapılacak ayarlama, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının ve iş kazalarıyla Meslek Hastalıkları Sigortasının mali dengesini bozacak ise, Müdürler Kurulu aşağıdaki önerileri yapar.

- 1) Mali Denge ile bağdaşan bir ayarlama yapılması, veya
- 11) 506 sayılı Kanunun 73.maddesinde saptanan prim oranlarının ayarlanması, veya,
- 111) Yukarıda yazılı iki tedbirin uygun bir bileşimi,

Madde C

1) Yukarıdaki A maddesinde öngörülen aylık ayarlamasının nasıl yapılacağı, Bakanlar Kurulu Kararı ile belirtilir. Bu ayarlama, Kararın yayınlandığı tarihi takip eden üç aylık dönemin birinci gününden itibaren yürürlüğe girer.

./..

G İ Z L İ

2) Birinci alternatif: Bakanlar Kurulu, gerekirse prim oranlarını da saptar.

İkinci alternatif: Bakanlar Kurulu Kararına göre, yapılacak aylık ayarlaması prim oranlarının da yükseltilmesini gerektirdiği takdirde, Kararname tasarısı, onaylanmak üzere Büyük Millet Meclisine verilir. Bu halde, Kararname, Meclisçe onaylandığı tarihi takip eden üç aylık dönemin birinci gününden itibaren yürürlüğe girer.

Geçici Madde: 1) 1 Ocak 1971 tarihinden önce ödenmeye başlanmış olan Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından bağlanmış aylıklarla işkazalarıyla Meslek Hastalıkları Sigortasından bağlanmış daimi işgöremezlik ve ölüm gelirleri bu Kanunun yürürlük tarihini takip eden üç aylık dönemin ilk gününden itibaren yüzdeoranında artırılır. Bu hükümler, 506 sayılı Kanunun 96.maddesi (1186 sayılı Kanunun 15.maddesiyle değişik) ne göre hesaplanmış olan aylıklar hakkında uygulanmaz.

2) Bu Kanunun yürürlük tarihini takip eden üç aylık dönemin ilk gününden itibaren ödenmeye başlanacak olan malûllük, Yaşlılık ve ölüm aylıkları ile işkazalarıyla meslek hastalıkları sigortası daimi işgöremezlik ve ölüm gelirlerinin hesabına esas olan kazançlar, bu Kanun ekinde gösterilen kat sayılarla çarpılmak suretiyle revalorize edilir.

1969 tarih 1186 sayılı Kanunla getirilmiş olan, primin hesabına esas günlük kazanç asgari sınırı ile aylık tutarı asgari sınırı arasındaki bağlantının da terk edilmesi gerekir. Bir yandan, ileride bütün aylıkların adilane bir biçimde artırılması dilenir. Öte yandan, ileride sigortanın mali dengesi, prime esas kazançların aylık ayarlamalarına oranla daha fazla artırılmasını zorunlu kılabilir. Bu amaçla, Kanunun 96.maddesindeki "78.maddede öngörülen günlük kazanç asgari haddinin 360 katından daha az olamaz" deyişi "6480 liradan daha az olamaz" biçimde olması gerekecektir.

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm aylıkları ile işkazası veya meslek hastalığı sonucu daimi işgöremezlik ve ölüm geliri tutarının hesabına esas olan kazançların revalorize edilmesinde kullanılacak katsayılar;

Kazanç yılı

Katsayı

1950 ve daha eski yıllar

6,23

1951

6,12

1952

5,47

./..

G İ Z L İ

1953	5,14
1954	4,48
1955	3,94
1956	3,39
1957	2,95
1958	2,62
1959	2,08
1960	1,97
1961	1,86
1962	1,75
1963	1,63
1964	1,54
1965	1,45
1966	1,36
1967	1,27
1968	1,18
1969	1,09

MALULLÜK, YAŞLILIK VE ÖLÜM SİGORTALARINDA YAPILACAK REFORM
HAKKINDA ÖNERİLER

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının mali ve aktüaryel bakımlardan analizi 1969 yılından beri masraflarda görülen çok hızlı yükselme ritminin önümüzdeki yıllarda da yalnız devam etmekle kalmayacağını, hatta çok daha hızlanacağını göstermektedir. Öyle ki, bu günkü Kanunda öngörülen gelirler bu masrafları karşılamaya yetmeyecektir. Bugün yürürlükte olan Kanun değiştirilmediğinde, gelirlerinde çok fazla artırılması, özellikle, prim oranının mühim ölçüde yükseltilmesi zorunlu olacaktır. Malûllük, Yaşlılık ve ölüm Sigortaları giderlerinin git gide artması tabii bir haldir ve her durumda bu artışın beklenmesi gerekir, ne var ki masrafların, sigortanın esas amacı ile ilgili olmaksızın ölçüsüz bir biçimde artacak olması önemlidir. Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının amacı, faal oldukları devrede sigortaya tabii bir işte çalışarak geçimlerini sağlayan işçilerin ihtiyarlık veya malûllük durumlarında kendilerine, öldükleri zaman da aile fertlerine akla yakın ölçüde aylıklar bağlanmasının güven altına alınmasıdır. Masrafların bu biçimde ölçüsüz olarak artışını hafifletmek için mevcut sistemin süratle ve zamanında düzeltilmesi zorunludur. Yapılacak düzeltmelerin geciktirilmesi durumu daha kötüleştirecek ve sonunda daha ağır ve daha zor karışmaları gerektirecektir.

G İ Z L İ

Aşağıda önerilen tedbirler, bugünkü mevzuatın yeni baştan ve temelinden değiştirilmesi niteliğinde değildir. Mübağalı bir biçimde uygun şartlarla aylık bağlanmasına hak kazandıran bazı hükümlerin, sonuç itibariyle yine işçiler ve tüketiciler tarafından karşılanacak olan mali külfetini hafifletmek üzere asgari tedbirlerin alınması söz konusudur.

1) 506 Sayılı Kanunun geçici 8.maddesinde öngörülen (1186 Sayılı Kanunun 20.maddesiyle değişken) eski hizmet belgelerinin verilmesi için oldukça yakın bir limit tarihin saptanmasına (tercihan 31 Mart veya 30 Haziran 1972) mutlak surette gereklidir. Ayrıca, 1186 Sayılı Kanunun geçici 3.maddesinde öngörülen borçlanma istekleri için de bir limit saptanmalıdır.

2) 506 Sayılı Kanunun 108.maddesinde Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları için tanımlanan "Sigortalılık süresi" yerine en az 120 günlük "Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi ödenmiş olan bir takvim yılı bir sigortalılık yılı olarak kabul edilir" biçiminde bir "Sigorta yılı" tanımının kabul edilmesi,

3) 506 Sayılı Kanunun 1186 sayılı Kanunla değiştirilen 60 maddesinin A bölümünün (a) bendindeki hiç bir asgari yaş şartı aranmaksızın yaşlılık aylığı hakkını tanıyan hükmün kaldırılması,

4) Aylığa hak kazanmak için 1964 tarih ve 506 sayılı Kanunda saptanmış olan erkekler için 60, kadınlar için 55 yaş sınırlarına yeniden dönülmesi,

5) Aylığa hak kazanmak için 60. maddenin C bölümünde öngörülen hafifletilmiş şartlar korunmalıdır (erkekler için yaş sınırı 60 a yükseltildiği takdirde maddedeki 50 yaş 55 e çıkarılmak yoluyla), ancak madenciler hakkında bu hükümlerin uygulanabilmesi için, sigortalının maden işletmelerindeki hizmetinin en az 15 sigorta yılı olması şartına bağlanmalıdır.

6) Malûllük aylığı, en az üç yılı malûllük halinin meydana geldiği takvim yılından önce gelen beş yıl içinde olmak şartıyla, en az 5 sigorta yılını doldurmuş olan sigortalılara bağlanmalıdır.

7) Yaşlılık aylığı için tespit edilen yaş sınırını (erkeklerde 60, kadınlarda 55) ulaşmış olan sigortalıların malûllük aylığı isteğinde bulunamayacakları ve bu yaştan sonra ancak yaşlılık aylığı bağlanabileceği Kanunda öngörülmelidir.

G İ Z L İ

8) Aktif sigortalının ölümünde hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için, sigortalının ölüm tarihinde Malûllük sigortasında öngörülen şartların yerine getirilmiş olması veya, sigortalı 60 (kadınlarda 55)= yaşından sonra ölmüş ise, en az 15 sigorta yılını doldurmuş olması şartı aranmalıdır.

9) 61. maddenin son fıkrasında öngörülen, 55 (kadınlarda 50) yaşından sonraki her yaş için aylık oranının yüzdebir yükseltilmesi, 25 sigorta yılından fazla olan her sigorta yılı için kabul edilmelidir.

10) 61. maddenin dördüncü fıkrasında öngörülen her yıl için %0,5 oranındaki indirim, 25 sigorta yılından noksan olan her yıl için % 1 e (tercihan % 2 ye) yükseltilmelidir.

11) Malûllük veya Yaşlılık aylığının en az tutarının, aylığın hesabına esas olan ortalama yıllık kazançtan daha fazla olamayacağını belirten bir hüküm getirilmelidir.

Not:

Yukarıdaki tedbirlerin kabul edilmesi, diğer bazı hükümlerin de değiştirilmesini gerektirecektir. Meselâ, aylık tutarının hesabına esas olan ortalama yıllık kazanç, son 5 yıl içinde en yüksek kazançlı üç yılın ortalaması olarak tanımlanmalıdır.

TABLO NO: 1

Yıllar	1966 Giderler	1967 (1000 TL.)	1968	1969	1970
Sağlık Yard.Kurum Tes. de	206.289	255.526	292.144	361.658	483.773
Sağlık Yard.Hariçte	41.753	51.370	66.165	84.309	95.256
Analık Maktu Yard.	10.265	8.917	9.606	10.334	9.245
Seyahat Masrafları	7.518	8.286	10.534	10.562	14.353
Ödenekler: Hastalık	94.208	108.967	127.693	154.938	173.924
Analık	5.605	6.338	7.686	9.851	10.589
Emzirme	18.655	21.240	23.415	25.948	26.099
Yardımlar Toplamı	384.292	460.643	537.242	659.601	813.420
Yönetim Giderleri	24.745	31.249	37.670	50.276	75.284
Diğer Giderler	16.303	18.284	23.373	27.520	35.340
Giderler Toplamı	425.340	510.176	598.284	737.397	924.050

Giderlerin prime esas kazançlar toplamına oranları %

Sağlık Yard.Kur. Tes.de	2,70 %	2,86 %	2,72 %	2,88 %	3,33 %
Hariçte	0,55 %	0,57 %	0,62 %	0,67 %	0,66 %
Analık Maktu Yard.	0,13 %	0,10 %	0,09 %	0,08 %	0,06 %
Seyahat Masrafları	0,10 %	0,09 %	0,00 %	0,10 %	0,10 %
Ödenekler: Hastalık	1,23 %	1,22 %	1,19 %	1,23 %	1,20 %
Analık	0,07 %	0,07 %	0,07 %	0,08 %	0,07 %
Emzirme	0,24 %	0,24 %	0,22 %	0,21 %	0,18 %
Yardımlar Toplamı	5,02 %	5,15 %	5,01 %	5,25 %	5,60 %
Yönetim Giderleri	0,32 %	0,35 %	0,35 %	0,40 %	0,52 %
Diğer Giderler	0,21 %	0,20 %	0,22 %	0,22 %	0,24 %
Giderler Toplamı	5,56 %	5,70 %	5,58 %	5,87 %	6,37 %

Hastalık Sigortası: Tedavi Hizmetlerinden yararlanma

Yıllar	1968	1969	1970
Ortalama sigortalı sayısı	1.134.485	1.167.611	1.215.395
" " " Aile fertleri için ted.hakkına sahip olanlar	544.210	649.593	722.977
Yatakta tedavi gün sayısı:Sig.	1.606.566	1.676.976	1.662.697
Eşler	105.534	127.799	158.364
Çocuklar	72.974	98.203	124.689
Ayakta tedavi sayısı:Sigorta.	6.694.851	7.472.648	7.796.281
Eşler	610.535	855.709	981.788
Çocuklar	706.479	937.294	1.142.102
100 sigortalıya göre tekerrür nisbeti			
Yatakta tedavi gün sayısı:Sig.lar	142	144	137
Eşler	19	20	22
Çocuklar	13	15	17
Ayakta tedavi sayısı:Sigortalılar	590	640	641
Eşler	112	132	136
Çocuklar	130	144	158

Not: Eş ve çocuklar için tekerrür nisbeti aile fertleri için tedavi hakkına sahip 100 sigortalıya göre hesaplanmıştır.

İşkazalariyle Meslek Hastalıkları Sigortası Giderleri 1966-1970

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Masraflar (bin TL.)					
Sağlık Yard.Kurum Tes.de	14.785	17.677	18.300	22.462	23.000
Sağ.Yard. Hariçte	3.928	4.130	4.179	2.098	1.707
Geçici İşgöremezlik Ödenegi	20.891	25.557	31.179	38.032	41.158
Daimi İşgöremez.Gel.	11.229	15.367	19.127	23.372	39.268
Ölüm Gelirleri	14.234	16.386	19.022	23.016	39.875
Cenaze Yardımları	133	135	154	211	196
İşgüvenliği Giderleri	2.287	3.628	4.874	5.785	7.998
Yardımlar Toplamı	67.487	82.880	96.035	114.976	153.202
Yönetim Giderleri	7.086	8.168	9.701	12.159	17.568
Diğer Giderler	1.830	2.245	2.734	3.014	3.777
Giderler Toplamı	76.403	93.293	109.270	130.149	174.547

Giderlerin prime esas kazançlar toplamına oranı(+)

Sağlık Yard.Sağlık Tes. de	0,19 %	0,20 %	0,17 %	0,18 %	0,16 %
Sağlık Yard.Hariçte	0,05 %	0,05 %	0,04 %	0,02 %	0,01 %
Geç.İşgöremezlik Öde.	0,27 %	0,29 %	0,29 %	0,30 %	0,28 %
Daimi İşgöremezlik Gel.	0,15 %	0,17 %	0,18 %	0,19 %	0,27 %
Ölüm Gelirleri	0,19 %	0,18 %	0,18 %	0,18 %	0,27 %
Cenaze Yardımları	0,00 %	0,00%	0,00 %	0,00 %	0,00 %
İşgüvenliği Giderleri	0,02 %	0,04 %	0,05 %	0,05 %	0,06 %
Yardımlar Toplamı	0,88 %	0,93 %	0,90 %	0,92 %	0,06 %
Yönetim Giderleri	0,09 %	0,09 %	0,09 %	0,10 %	0,12 %
Diğer Giderler	0,02 %	0,03 %	0,03 %	0,02 %	0,03 %
Giderler Toplamı	1,00 %	1,04 %	1,02 %	0,04 %	1,20 %

(+) SSK. 1970 İstatistik yılı Tablo No: 4 (1970 rakamları geçici tahmini)

İşkazalariyle Meslek Hastalıkları Sigortası

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970 (1)
	Vak'a sayıları (mutlak sayılar)				
Toplam işkazaları	111.014	122.443	135.841	147.727	144.483
Toplam Meslek Hast.	1.085	2.477	2.411	2.387	923
İhbar olunan Vak'a	112.099	124.920	138.252	150.114	145.406
Bunlardan:					
İşkazası sonucu daimi işgöremezlik	1.748	2.107	2.341	2.715	2.480
Meslek Hast. " "	1.116	2.478	2.360	2.146	778
İşgöremezlik derecesi %10 ve daha fazla	1.764	3.076	2.845	2.214	1.391
Ölümler (2) işkazası sebebiyle	539	495	602	628	679
Mes.Hast.sebebiyle	130	109	122	132	114
	Prim ödenen gün sayısı (1000 olarak)				
	362.541	346.336	379.427	390.699	410.914
	Bir Milyon güne düşen tekerrür oranları				
Toplam İşkazaları	340	354	358	378	352
Toplam meslek Hast.	3,3	7,2	6,4	6,1	2,2
İhbar olunan vak'a top.	343	361	364	384	354
Bunlardan:					
İşkazası sonucu daimi işgöremezlik	5,4	6,1	6,2	6,9	6,0
Meslek Hast. " "	3,4	7,1	6,2	5,5	1,9
İşgör.derec.%10 ve daha faz.	5,4	8,9	7,5	5,7	3,4
Ölümler (2)İşkz.sebebiyle	1,65	1,43	1,59	1,61	1,65
" Mes.Hast. "	0,40	0,31	0,32	0,34	0,27

(1) Geçici rakamlar

(2) geçici veya daimi işgöremezlik safhasında iken ölümler dahil

Not: 1966-1968 yıllarında daimi işgöremezlik ve ölüm vak'a sayıları, ihbar olunan meslek hastalıkları sayılarını aşmaktadır. Daimi işgöremezlik hali hastalığın ihbar edildiği yılı takip eden yıl içinde meydana çıkmış olabilir.

SSK.

Karşılıklar ve bilânço aktiflerinin nema oranı

(Mutlak rakamlar 1000 TL.)

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Brüt nema 1)	261.182	286.044	358.631	460.084	573.828
Tenzil Edile. Mas. lar: İşçi Mesken- leri 2)	1.780	2.447	3.307	3.390	4.680
G.menkul işl.gider- leri 3)	18.137	19.759	22.906	25.694	30.308
Safi nema	241.265	263.838	332.418	431.000	538.810
Yılbaşındaki karşılıklar	3.988.192	4900.928	6016.238	7422.103	9371.950
Yıl sonundaki karşılıklar	4.900.928	6016.238	7422.103	9371.950	11028.177
Karşılıklara göre nema oranı	5,6 %	5,0 %	5,1 %	5,3 %	5,4 %
Yılbaşındaki aktif	4.139.627	5099.810	6283.890	7905.671	9831.912
Yıl sonundaki aktif	5.099.810	6283.890	7905.671	9831.912	11703.691
Aktiflere göre nema oranı	5,4 %	4,8 %	4,8 %	5,0 %	5,1 %

1) Yıllık Raporlar : Gelirler, II, III, IV ve V bölümler

2) Yıllık raporlar : Giderler, IV bölüm

3) Yıllık raporlar : Giderler, III bölüm

Ortalama nema : $= \frac{21}{K_0 + K_1 - I}$ 1 Safi nemayı gösterir

Yardım yapılan vak'alar : 1966 - 1970

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
Aktif sigortalılara ait vak'a sayısı					
Malûllük Aylık	2481	2400	2934	3002	3220
Yaşlılık Aylık	2794	2239	4084	4399	18.997
" Toptan ödeme	3769	2928	3489	3914	7.238
Ölüm 1)Hak.Sah. Aylık	1593	1576	1857	2673	2698
Toptan ödeme	1287	1312	1694	2046	1781
Evlenme 2) Toptan ödeme	-	224	6032	4132	3237
Ort.prim ödeyenl. sayısı	967.422	1.048.315	1.134.485	1.167.611	1.215.385

1000 Sigortalıya göre brüt tekerrür oranı

Malûllük Aylık	2,56	2,29	2,59	2,74	2,65
Yaşlılık aylığı	2,89	2,14	3,60	3,77	15,63
" toptan ödeme	3,90	2,79	3,08	3,35	5,96
Ölüm 1)hak.sah. aylık	1,65	1,50	1,64	2,29	2,22
Toptan ödeme	1,33	1,25	1,49	1,75	1,47
Evlenme 2) Toptan ödeme	-	0,21	5,32	3,54	2,66

Malûllük ve Yaşlılık aylığı almakta olanlar

Ölüm 1)Hak.Sah.aylık	1027	1177	1390	1537	2024
vak'a sayısı					
Aylık almakta olanlar sa.	16747	20260	24.774	35.580	46.231

1000 Aylıklıya göre brüt tekerrür oranı

Ölüm 1) Hak.Sah.Aylık	61,3	38,1	56,1	43,2	43,8
-----------------------	------	------	------	------	------

- NOTLAR:** 1) Yalnız hak sahiplerine aylık bağlanan veya, aktif iken ölümünde, toptan ödeme yapılan ölüm vakaları
- 2) Sigortalı kadının evlenmesi halinde primlerin yarısının ödenmesi, 1965 Martında yürürlükten kaldırılmış, 17 Temmuz 1967 tarih, 877 No.lu kanunla yeniden yürürlüğe girmiştir.
- 3) 1969 dan itibaren, D.D.Y. ve Askeri Fabrikalar Sandıklarının lâğvı üzerine Kuruma devrolunan aylıklı sayıları dahil

8 Ocak 1972

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU BİLDİRİSİ

Türk-İş Yönetim Kurulu, 5-7 Ocak 1972 günleri yaptığı olağanüstü toplantısı sonunda bir bildiri yayınlayarak, ele aldığı konular üzerindeki görüş ve kararlarını kamuoyuna duyurmuştur.

Türk-İş Yönetim Kurulu bildirisi şöyledir:

"Türk-İş Yönetim Kurulu, 5-7 Ocak 1972 günleri İstanbul'da Tek Gıda-İş Sendikası Genel Merkezinde yaptığı olağanüstü toplantısında: gündemindeki konuları, özellikle hükümet tarafından alınacağı açıklanan ekonomik tedbirler ve yeni toplu sözleşme döneminde izlenecek kesin politika görüşülmüştür.

Türk-İş Yönetim Kurulu, yurdumuzun içinde bulunduğu ekonomik durum üzerindeki çalışmalarını büyük bir titizlikle yürütmüş ve gittikçe artan hayat pahalılığının, işçilerle dar ve sabit gelirli vatandaşların tahammülünü aşan bir seviyeye çıktığını, alınması düşünülen yeni tedbirlerin bugünkü siyasal ve ekonomik ortam içinde vatandaşın dayanma gücünü sıfıra indireceğini tesbit etmiştir.

Türk-İş, yıllardan beri yaptığı ciddi çalışmalar sonucu, yurttaşlarımızın karşı karşıya bulunduğu önemli sorunların en tesirli şekilde çözümlenmesinde, yetkilileri uyarmış ve bu görevini yaparken yurt menfaatlerini herşeyin üstünde görmüştür. Bir kısım kuruluşlar gibi, olayları ve hükümetlerin almayı tasarladığı tedbirleri kendi çıkarı açısından değerlendirmeden daima kaçınmış ve bu nedenledir ki, kararlarında isabetsizliğe uğramamıştır.

Şimdi hükümet büyük bir sorumlulukla karşı karşıya bulunmaktadır. 35 milyon insanın kaderi ile ilgili kararların alınmasında sadece iş çevrelerinin güvenini kazanma yerine, geniş halk topluluklarına, onların benimseyip güven duyabileceği bir politika izleyeceğini ilân etmelidir. Tüm vatandaşların huzur ve refaha kavuşmasının kaçınılmaz şartı budur. İş çevrelerinin hükümete güven duyması, bu ortamın yaratılması için kâfi değildir, bu destek, hükümetlerin yaşaması için yeterli görülmemelidir.

Türk-İş Yönetim Kurulu, yurdumuzu buhrana sürükleme istidadı gösteren ekonomik bunalımın ciddi tedbirlerle ortadan kalkabileceğini

görüşünü benimserken, bu tedbirlerin, işçilerle dar ve sabit gelirli vatandaşlar dışında, yani ekonomik gücü olan vatandaşların kârlarından fedakârlık yapmaları ile başarı kazanacağını açıklanmasını kararlaştırmıştır.

TOPLU SÖZLEŞME POLİTİKASI

1972 yılı, Türk İşçi Hareketi bakımından büyük bir önem kazanmaktadır. Türk-İş'e bağlı çeşitli kuruluşlar yeni bir toplu sözleşme dönemine girmekte ve toplam 300 bin işçi, hayat pahalılığının yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesini ümitle beklemektedir. Yönetim Kurulu, bu konu üzerinde, hiçbir tereddüde yer vermeyecek bir görüşle şu kesin kararı almıştır:

Toplu sözleşme görüşmelerinde sendikaların yaptığı çalışmalar, Türk-İş'te kurulacak bir komite tarafından değerlendirilecek, kesin şeklini aldıktan sonra görüşme masasına oturulacaktır.

Sendika taleplerinin alt ve üst sınırı tesbit edilerek görüşmelere başlanacak, sosyal yardımlarda yeknesaklık sağlanacaktır.

Toplu sözleşme görüşmelerinde işçi haklarından en ufak bir fedakârlık yapılmayacaktır.

Fiyatlar, dar gelirliilerin sabırlarını taşıracak hale gelmiştir. Tüccaret Bakanlığı Konjonktör Dairesi istatistiklerine göre 1970 ortalama endeks sayısı 148.3 iken, bu sayı 1971 Kasım ayında 198.8'e yükselmiştir. Yedi aylık dönem için yüzde 20.6 fiyat artışı bugüne kadar görülmemiş bir rakamdır. Yüksek dereceli memurlar dışında bu fiyat yükselmeleri, ne normal terfiler, ne de toplu sözleşme zamları ile karşılanamamakta, esasen geçim zorluğu çeken dar gelirli işçi, köylü, memur ve işsizler, çaresiz bırakılmaktadırlar.

Özel sektörün endişe ve telaşını giderici demeçler verilirken, asıl haksızlığa uğratılan, yaşama mücadelesinden gayri bir şey düşünemez hale gelmiş bulunan dar ve sabit gelirliilerin önlerine yeni engeller çıkarılmaktadır. Bütün bunlara ilâve olarak, işçilerin geçimlerine yetmeyen ücretleri ağızlarda sakız olmağa devam etmektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, toplu sözleşmelerle alınan zamlar fiyat yükselişlerini takip edememekte, iki veya üç yıl süreli olarak imzalanan toplu sözleşmelerle ücretlere ancak yedi aylık fiyat artışları kadar zam sağlanabilmektedir. Buna karşılık, bir yandan bir yılda yüzde 35 artan fiyatlar, öte yandan her gün bir yenisi eklenen vergiler, işçinin ekmeğini katıksız bırakmaktadır. /..

Türk-İş Yönetim Kurulu, Türk İşçi Hareketinin, toplu sözleşme düzeninden bu yana, Anayasanın kendisine tanıdığı hakları savunmada gösterdiği basiretli tutumun aynı heyecan içinde devamına karar verirken, bir takım emrivakilerle işçi ve sendikal hakların sınırlandırılması çabalarına da müsamaha ve müsaade edilmeyeceğinin yetkililere ve kamuoyuna duruyurulmasını yararlı görmüştür.

VERGİLER

Tasarruf bonusu yerine getirilmek istenen ve yüzde 8'de ısrar edileceği bildirilen Mali Denge Vergisi, ve bunun gibi geçici ve ismi ile ters düşen uygulamalar, dar gelirli geniş halk topluluklarının sabrını taşıracaktır. Yatırımların finansmanı için çıkarılmış bulunan tasarruf bonoları, bu defa cari harcamalar yüzünden pahalı olarak nitelenen bütçenin açığının kapanması amacına yönelmiş ve Mali Denge Vergisi şeklinde dejenere edilmeğe çalışılmıştır.

Bütçe denkleştirmesinde imkânları aşan harcamaların, vergisini tam ödeyen işçi, memur gibi dar ve sabit gelirli vatandaşların sırtına yüklemekle yönetim kendisinden bekleneni yapamamanın acizliği içine düşmüş olmaktadır.

Geliri ortalama 46.213 lira olan serbest meslek erbabı 3710 lira vergi öderken, yılda 9443 lira kazanan işçi ve memurlar 2000 lira vergi ödemektedirler. Bu derece aşırı bir vergi adaletsizliğinin üzerine bir yenisini eklemek, emeğini en ucuz satan işçinin ücretini dahi çok gören zihniyetin yeni bir örneğidir.

Odalar Birliği Başkanının, Hükümetin yeni dış ticaret politikası hakkındaki övgüsünden, dış ticaret vurgununun devam edeceği anlaşılmaktadır. Dış ticaret vurgununun tek başına çözümü dahi, bütçe açığını yeni vergilere gerek kalmadan kapatabilecek kadar önemlidir.

Vergi kaçakçılığını önleyecek, sosyal adaleti sağlayacak vergi reformundan hiç söz edilmemekte, dar gelirliye yüklenen eski uygulamaya devam edilmektedir.

Türk İşçi Hareketi, sosyal adalete aykırı, ekonomik sorunlara hiçbir köklü çözüm getirmeyen, günlük hesaplarla yürütüme son verilmesini istemektedir.

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLERİMİZİN SORUNLARI

Son yıllarda Türk ekonomisinin kaderi yurt dışında çalışan işçilerimizin gönderdiği dövizlere bağlanmıştır. Türk ekonomisine bu kadar büyük katkısı olan işçilerimiz ne yızak ki, kaderleri ile başbaşa bırakılmış ve en basit sorunlarının çözümü dahi bir sisteme bağlanamamıştır. Döviz gelirlerimizin büyük bir kısmını yurt dışındaki işçilerimizin sağladığı bir gerçektir. Buna rağmen, ihracatçılara, ihracat yolu ile getirdikleri döviz için prim ve teşvik tedbirleri uygulanırken, devamlı uyarılarımıza rağmen yurt dışındaki işçilerimiz bu imkânlardan yararlanırlmamakta ve teşvik tedbirleri yurt dışındaki işçilerimize de uygulandığı takdirde, gönderecekleri dövizlerin muayyen bir oranı bir fonda toplanarak, sorunlarının çözümü için geniş imkânlar sağlanması mümkündür.

Yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarını çözümü, bayram ve yılbaşı mesajlarındaki temennileri aşarak uygulama alanına konulmalıdır.

Bu arada, özel sektör temsilcilerinin yurt dışından gönderilen dövizlere göz diktiklerini görmekteyiz. Bu dövizleri kendi çıkarlarına kullanmak için bazı tertipler peşinde olduklarını özel sektör yetkililerinin verdikleri demeçlerden öğreniyoruz. Büyük ızdırıp ve fedakârlıklar sonucu işçilerimiz tarafından ülkemize gönderilen dövizlerin çıkarıcı çevreler yararına kullanılmasına fırsat ve müsaade etmeyeceğiz.

ÇALIŞMA BAKANLIĞI BÜTÇESİ

Son yıllar içinde gerek hükümetler, gerekse işveren çevreleri, çalışma barışından ve çalışma hayatının dengeli bir şekilde gelişmesinden söz etmektedirler. Ancak, Çalışma Bakanlığının gerek kuruluşu, gerekse bütçesi, yıllar öncesindeki seviyesinde bırakılmıştır. 1972 yılında, çalışma hayatının bir çok sorunları bir yana, yarım milyonu aşkın yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarını çözümlemeye, orta büyüklükteki bir sendikanın bütçesi kadar Çalışma Bakanlığı bütçesi ile karşılaması beklenemez, bu düşüncede olanlar kendilerini hayal işine kaptırmışlardır.

Gerek yurt içindeki, gerekse yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarını çözümlemeye ilk şart, Çalışma Bakanlığı bütçesinin bu dönemde, bu sorunları çözümleyecek bir seviyeye getirilmesi ile mümkündür."

18 Şubat 1972

HALİL TUNÇ'UN
DEMECİ

Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç bir demeç vererek, Odalar Birliği Başkanı Raif Onger'in bazı iddialarını cevaplandırmıştır

Halil Tunç'un demeci şöyledir:

"Madenlerin devletleştirilmesi yolunda ciddi girişimlerde bulunulması dileğimizin bazı çevrelerde ürküntü yarattığı telâşlı bir takım demeçler ve geçersiz savunmalardan anlaşılmaktadır.

Madenlerin işletilmesinde hür teşebbüsün hayırlı katkıları olduğunu öne sürenler sadece kamuoyunu yanıltmaya değil, halkımızın çektiği ızdırapla da alaya kalkışıyorlar. Geçtiğimiz günlerde, soğuk, bir felâket halinde bütün yurttaşları çaresiz bıraktığı sırada, kamu sektörü yine eskiden olduğu gibi 175 liraya satarken, hür teşebbüs, fırsattan istifade etmiş ve kömürün tonunu 175 liradan 600 liraya çıkarmıştır. Bütün yurttaşların bildiği bu gerçeğe rağmen, Odalar Birliği Başkanı şimdi, bu karaborsacılığı, bu vurgunculuğu "hür teşebbüsün hayırlı katkısı" olarak niteleyebiliyor.

Kazanç ve kişisel çıkarların bu derece pervasız bir hâl alması toplumumuza da devletimize de yapılabilecek en büyük kötülüktür ve ne acıdır ki, kendisi "hür teşebbüs" olarak göstermeye kalkışan bir avuç kişi bu kötülüğün tam ortasında yer almış bulunmaktadır.

Türk-İş bütün organları ve üyeleriyle her zaman vergi adaletinden yana olmuştur. Türk-İş Yönetim Kurulu, işçi, memur ve küçük esnaf gibi dar gelirli, emekleriyle geçinen grupların vergi yükü altında boğulduğunu, bunlara yeni vergi getirilmesinin haksızlık olduğu görüşünü savunmuştur, savunmaya da devam edecektir.

Ama Türk-İş olarak, bütün organlarımız ve bütün üyelerimizle birlikte savunduğumuz birşey daha vardır: Çok kazanç da vergi vermemek için çeşitli oyunlara giren vergi kaçaklarıyla mücadele edilmesi.

Bir işçi, bir memur kadar bile vergi vermeyen ve kendini "hür teşebbüs mensubu" olarak tanıtanlardan kazançları oranında vergi alınması, hiçbir zaman peşini bırakmayacağımız, vazgeçilmez görüşümüzdür.

./..

Odalar Birliği yöneticileri, devletin bütün imkânlarını kendileri kullanmak, buna karşı devlete en az vergiyi vermek istemektedirler.

Türkiye karma ekonomi sistemini benimsememiştir ama, karma ekonomi devletin ve toplumumuzun olanaklarını yağma etmek, yurttaşı pahalılık yükü altında bırakıp, ezmek demek değildir.

Odalar Birliği yöneticileri, devletin "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" diyerek, kendilerine bütün sömürü olanaklarının kapılarını açacağını sanıyorlarsa, yanıldıklarını göreceklerdir. Türkiye, onların temsil ettiği ve bugüne kadar uyguladıkları anlayış yüzünden geri kalmıştır ama, 19'uncu yüzyılın ekonomi anlayışını da herşeyden önce 1961 Anayasası ile aşmıştır. Yurdumuzda kimse ve hiçbir grup, toplumun kaderi ile oynamak, elini halkın cebine uzatmak hakkına sahip değildir.

Halkımızın ızdıraplarıyla alay eden, kamuoyunu hiçe sayan Odalar Birliği Başkanını, hiç olmazsa Anayasaya saygı göstermeye çağırmak bir yurttaşlık görevi haline gelmiştir.

İKTİSADİ DEVLET TEŞEBBÜSLERİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Yurdumuzda en çok tartışma konusu olan ekonomik konulardan biri, hatta belki de birincisi, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin durumudur. İktisadi Devlet Teşebbüslerinin, kâr etmedikleri ya da yatırılan sermayeye oranla çok düşük kâr sağladıkları görüşü, yıllardır o kadar çok söylenegelmiştir ki, şu anda, en yetkiliden, sade vatandaşa kadar birçok kimse, bu görüşü doğru kabul etmekte, iktisadi devlet teşebbüslerine karşı peşin bir hüküm kafalarda yer etmiş bulunmaktadır.

Bu yaygın kanaatin, yıllardır sürdürülen bir propagandaya dayanmakta olduğu ne kadar gerçekse, haksızlığı da o kadar gerçektir.

İktisadi Devlet Teşekküllerini en fazla kötüleyenler ise, ne acıdır ki, bu kuruluşların çalışmalarını baltalayan onları verimini azaltıcı, kâr oranlarını düşürücü yollara yöreltenler olmuştur.

Bu tutumun başlıca nedenini, politik hayatımızdaki ekonomik tercihlerin mücadelesinde aramak gerekir. Ekonomik tercih olarak, devletçiliği ya da liberal ekonomiyi benimsediklerini iddia eden partiler, kendi görüşlerinin doğruluğunu ortaya koyabilmek için, ekonomimize zarar vermek pahasına dahi olsa, iktisadi devlet teşebbüslerini bir hedef tahtası hâline getirmekten çekinmemişlerdir. Oysa, aynı partiler uygulamada programlarının tamamen aksi yöntemlere de girişecek kadar tutarsız davranışlar içine de girmişlerdir.

Kurtuluş Savaşından sonra, modern Türkiye ile birlikte, ekonominin de yeni baştan yaratılmaya çalışıldığı sıralarda, Türkiye'ye en uygun model olarak saptanıp, bu yoldaki çalışmalarıyla, gerçekten büyük yararlar sağlayan iktisadi devlet teşebbüsleri, asıl amaçlarından uzaklaştırılmışlar ve çok partili hayatın, sömürü unsuru saydığı kuruluşlar hâline getirilmişlerdir.

Bu, ekonomimize yapılan en büyük kötülüklerden biri olmuştur. Çünkü, ne kadar aksi iddialar öne sürülürse sürülsün, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin Türk toplumuna ve Türk ekonomisine büyük yarar ve katkısı olmuştur.

İktisadi Devlet Teşebbüslerini, sadece, pür ekonomik kurallara göre kurulmuş birer teşebbüs olarak kabul etmeğe imkân yoktur. Kuruluşlarından bu yana geçen zaman içinde bu kuruluşlar, ekonomimize büyük katkıda bulundukları kadar, devletin gerçekleştirmesi gereken bir çok alt yapı hizmetlerini ve bu arada sosyal hizmetleri yapmak suretile, devletin büyük bir yükünü üzerliren almışlardır. Bu sebeple, bu kuruluşlar hakkında bir değerlendirme yaparken, ekonomik konuda yarattıkları değerler yanında, diğer faaliyetlerini de hesaba katmamız gerekecektir. Çürkü sosyal faaliyetlerin de bir maliyeti vardır ve bu maliyet sanıldığı kadar küçük de değildir. Şayet bir envanteri yapılsa, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin ekonomiye katkı dışında, sosyal hizmetleri maliyetinin en az, kuruluşlarından bu yana yarattıkları kaynakla eşit bir düzeyde olduğu görülebilir.

İktisadi Devlet Teşebbüsleri birçok çevrenin ısrarlı ve sistemli olarak öne sürdüğü gibi, ekonomimize "bir kambur" da olmamaktadır. Kuruluşlarından bu yana, devletin katkısı dokuz milyar liradan ibaretken, bu teşebbüslerin bugünkü varlığı yetmiş milyar liraya ulaşmıştır. 61 milyarlık kaynak yaratan bu teşebbüsler ayrıca, hazineye yılda, 3 milyar 253 milyon gibi, küçümsenmiyecek miktarda vergi vermektedirler.

Bu teşebbüslerin, ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına katkılarının yeterli seviyede olmadığı da muhakkaktır.

Bu teşebbüslerin daha verimli ve kâr sağlayacak şekilde çalışmalarını gereği açıkça ortadadır. Ancak bu gerçek, istisnasız her hükümet tarafından kabul edildiği ve çeşitli tedbirler alınmak istendiği halde, maalesef bugüne kadar "köklü tedbirlere" yönelinmemiş, sadece geçici ve mevzii kararlar ve uygulamayla vetinilmiştir.

Burada, bu teşebbüslerin bugüne kadar sövlenegelmiş sorunlarından ayrıntılı olarak bahsedecek değiliz. Çünkü, bunlar bu teşebbüslerin daha kuruluşundan beri söylenmeye başlanmış, tartışılmış, ancak tedbirleri alınmamış sorunlardır. Bu sebeple biz, bu teşebbüslerin sorunlarına kısaca değindikten sonra, alınması gereken ve bugünkü ekonomik sosyal ve hukuki gerçekler karşısında dahi uygulama yeteneği olan tedbir önerilerinde bulunmağa çalışacağız.

Ülkemizde İktisadi Devlet Teşebbüsleri 40 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu süre içinde, çeşitli zamanlarda yerli ve yabancı uzmanlarca bu teşebbüslerin sorunları ile ilgili olarak yapılan araştırmalar bir reorganizasyonun gerekli olduğu görüşünde birleşmiştir.

Özellikle, 1960 dan sonra yerli ve yabancı uzmanlarca yapılan çeşitli seviyedeki reorganizasyon araştırma ve çalışmalarında, teşebbüslerin ortak ve münferit problemlerinin çözümü için alınması gerekli tedbirler tesbit edilmiş bulunmaktadır. Yukarda da ifade ettiğimiz gibi, artık problemler ve çözümleri için düşünülecek alternatifler ve bunların değerleri bellidir. Önemli olan, bunlardan en uygun olanına karar vermek ve uygulamaya geçmektir.

Uygulamaya bir türlü geçilemediğini, bir örnekle belirtmek isteriz. 1964 yılında çıkan 440 Sayılı Kanunla kurulan Reorganizasyon Komitesince hazırlanan teşekküllere ait kanunlar halâ çıkmadığı gibi, 440 sayılı Kanunun gerekçesinde yer alan, "teşekküllerin her türlü dış müdahalelerden korunmasını" öngören hükümler de gereği şekilde uygulanmamıştır.

Uzun çalışmalar sonucu tesbit edilen sorunun çözümü için önerilen tedbir uygulanıp, sonucu alınmadan, yenisi düşünülmektedir. Bu şekilde bir istikrarsız tutumla, yıllar, inceleme ve tedbir tesbiti ile geçmekte fakat hiçbir ciddi uygulama görülmemektedir.

Artık İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yöneticileri de yönetilenleri de bu çalışmalarını tebessümle izlemekte, ve sonuç alınabileceğine inanmaktadırlar.

Yukarda belirttiğimiz gibi bugün problemler bellidir. Bunları ve tedbirlerini ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

POLİTİK MÜDAHALELER

İktisadi Devlet Teşebbüslerini olumsuz yönde etkileyen en büyük faktör politik müdahalelerdir. 3460 ve 440 sayılı kanunlarda teşekküller hukuki ve idari bağılılıklar bakımından esas itibariyle "muhtardır"; oysa uygulamada, bakanların ve politik organların (Parlamento üyeleri, parti teşkilâtları) teşekkülün iç işlerine karıştığı ve günlük kararları dahi etkilediği inkâr edilemeyecek bir gerçektir.

Bir Bakanın küçük bir memurun atamasına kadar, teşekkülün her işine karıştığı fiyat tesbitinde keza politik düşüncelerin hakim olduğu kamuoyuna dahi aksetmiş bulunmaktadır.

YÖNETİCİ DEĞİŞİKLİKLERİ

Üst kademe yöneticilerindeki devir hızı çok yüksektir. Ortalama olarak, bir genel müdürün 1- 1,5 yılda değiştirildiği bilinmektedir. Bazen bu süre, 2-3 aya inmektedir. Üst kademe yöneticisi geleceğinden emin değildir. Bu değişimler her defasında, aylarca süren bir sarsıntı meydana getirmekte, gidenin yaptığının, gelen tarafından beğenilmemesi, birbirini tamamlayan hamleleri olanaksız kılmakta, yönetmeliklerin dışında daima varolan ve en üst kademedeki yöneticinin tutumuyla ayarlanan bir personel politikası ve çalışma metodlarının uygulanması mümkün olmamaktadır.

İşin asıl üzücü ve zararlı yönü, Genel Müdürlerin alınmasının ciddi bir sebebe değil hissiyata, dedikoduya veya politik görüşlere dayanmakta oluşudur. Bu ise, her alanda istikrarsızlığı doğurmakta, dolayısıyla verim sarsıntı geçirmektedir. Bundan başka, en ufak sebeplerle dahi genel müdür değişikliğinin mümkün olması, kendine güveni olmayan elemanların, gerçek durumlarının anlaşılmasında için değişikliği teşvik edici her türlü faaliyete girişmelerine sebep olmakta, teşekküllerde, arkası gelmeyen dedikodu, nifak, hizipleşme vücut bulmaktadır. Bu istikrarsızlık günlük kararlara dahi politikanın girmesini kolaylaştırmaktadır.

Verimli ekonominin gelişmesini önleyici, bundan daha zehirli bir hava düşünülemez. Bu itibarla da bu teşekküllerin en kötü şekilde çalışması için ne yapılması gerektiği araştırılrsa, sık sık genel müdür değiştirmekten daha iyi bir yol bulunamaz.

Teşekküllerde yöneticilerin sık sık değiştirilmesini belgeleyen iki uygulamayı örnek olarak vermeyi uygun bulduk.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Genel Müdürleri

1- Kâzım Taşkent	6.7.1935 - 19.7.1944	108 ay 13 gün
2- Suphi Ergon	19.7.1944- 17.3.1948	55 ay 28 gün
3- Tarık Ozil	17.3.1948- 4.3.1949	11 ay 17 gün
4- Nüzhet Tekül	6.6.1949 - 26.4.1951	22 ay 20 gün
5- Baha Tekant	26.4.1951- 13.7.1958	86 ay 17 gün
6- Cihat Şener	13.7.1958- 14.9.1960	26 ay 1 gün
7- Orhan Üçok	22.9.1960- 10.2.1961	4 ay 18 gün
8- Fahrettin Mutluay	10.2.1961-10.10.1966	68 ay
9- Prof.Hasan Fehmi Yazıcı	17.3.1967-6.11.1969	31 ay 19 gün
10- Kadir Suyabakan (Vekâleten)	27.12.1969-12.2.1970	1 ay 15 gün
11- Hasan Ergeçen	12.2.1970- 17.6.1971	16 ay 5 gün
12- Avni Silay	17.6.1971	./..

Etibank Genel Müdürleri

İlhami Nafiz Pamir	1935 - 1939	4 yıl
Reşit Osman Gencer	1939 - 1942	3 yıl
Kemal Türkömer	1942 - 1944	2 yıl
Ferit Nazmi Gürman	1944 - 1951	7 yıl
Hikmet Rauf Sarper	1951 - 1951	1 yıldan az
Cemil Gökçen	1951 - 1953	2 yıl
Cevdet Aydınelli	1953 - 1957	4 yıl
Emin İplikçi	1957 - 1958	1 yıl
İhsan Topaloğlu	1958 - 1959	1 yıl
Burhan Ulutan	1959 - 1960	1 yıl
İhsan Mocan	1961 - 1962	1 yıl
Nafiz Özsoy	1962 - 1964	2 yıl
Rasim Kurşuncu	1964 - 1965	1 yıl
Tahsin Yalabuk	1965 - 1965	1 yıldan az
Suphi Yavaşca	1965 - 1967	2 yıl
Münir Z. Tanyeloğlu	1968 - 1971	3 yıl
Berkkem	1971	

İktisadi Devlet Teşebbüslerine dolaylı ve dolaysız müdahaleleri gidermek için yönetici kadronun uzun süreli sözleşmelerle çalıştırılması ve tarafsız bir komite (örneğin, Plânlama Müsteşarı, Maliye Müsteşarı, Personel Dairesi Başkanı, Denetleme Kurulu Başkanı ve ilgili bakanlık müsteşarından kurulan) tarafından bazı objektif ölçülere göre tesbit edilecek adaylar arasından, hükümetçe seçilmesi yoluna gidilmesi şarttır.

Bu arada önemli olan diğer bir konu da 1964 yılında 440 Sayılı Kanunla kurulan Reorganizasyon Komitesince hazırlanan Teşekküllere ait kanunların bir an önce çıkarılması gereğidir.

PERSONEL POLİTİKASININ OLMAYIŞI

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin personel politikasında görülen aksaklıkları ve bu teşebbüslereki personel sayısını tartışıp, çözüm yollarını araştırırken, öncelikle bazı tanımlamaların yapılması gereklidir.

Bu teşebbüslerin ciddi sayılabilecek bir personel politikaları bugüne kadar saptanmamıştır.

Personel politikası, izlenmesi kabul edilen yolları ya da gayeleri gösterir, yani amaçları belirtir. Böyle bir amaç güdülemediği için, bu

teşebbüslerin personel politikası, bugüne kadar, haklı ya da haksız tenkitlere uğramış; bazı durumlarda, işin esası bilinmediği için, bu teşebbüslerin istenileni verememesi kadrolarının şişkinliğine bağlanmıştır. Personel politikasının temel bir rehber olabilmesi için, önce tedbir, düşünce ve devamlı bir dikkat, sonra da yüksek yönetimin ona uyması gereklidir.

Pek az istisnaları dışında, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin bu anlamda bir personel politikası yoktur.

Pek tabii her idarenin kendisine özgü bir politikasının bulunduğu söylenebilir; fakat, bu politikalar ekseriya derinlemesine bir araştırma ve düşünce mahsulü değildir. Başka politika alternatifleri dikkate alınmadan saptanmış clup, ağırlık verilmiş olan noktalar hatalıdır. Saptanan politikalarda, teşebbüslerarası koordinasyon sağlanamadığı gibi, kopukluklar da vardır.

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin çoğunda, personel politikası, kanun ne istemişse odur. Çeşitli personel yönetmeliklerini incelediğimizde görmekteyiz ki, personel politikasına ilişkin, ama usulle ilgili bulunmayan kısımlar kelime kelime kanunun tekrar etmektedir. Teşebbüslerde personel politikası hiçbir zaman bunun ötesine geçememektedir.

Bu müesseselerin personel meseleleri ile ilgili olarak, kanunlarımız iki özellik göstermektedir: Önce müsaadeci ve olumlu olmaktan çok, kayıtlayıcı bir unsurdur. ikincisi, personel idaresi ile ilgili olarak, kayıtlayıcı çok ayrıntıya inmektedir.

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin personel politikasını, personel idaresi konularını, bir personel işleri yetkilisi ile tartışırken, ilk dikkati çeken, personel dairesinin, uygun personelin işe alınıp, alınmadığı, onların gereken şekilde intibaklarının yapılıp yapılmadığı ve ilk haftalarda işlerinde başarıyla olup olmadıkları hususları ile ilgilenme yerine, müracaat ve iş formlarının usule uygun doldurulmaları o formların birçok kere imzalanmaları ve intizamla dosyalara yerleştirilmeleri ile meşgul olmayı yeterli saydığıdır. Zaten yetkililer bu gerçeği açıkça kabul etmektedirler.

Personel politikasına gereken dikkatin gösterilmemesi; işgücü plânlaması, yönetici yetiştirme ve endüstri emniyeti gibi sahalarda bir takım kusurlu durumlara yol açmaktadır. Açık ve kesin bir politika

tesbit edilememiş olması, yapılan her türlü eğitim gayretlerini de baltalamaktadır. İşin kanuni yönüne ağırlık verilmesi ve günlük problemleri çözme ile meşgul olunması sebebi ile teşekküllerin amaçlarının gerçekleştirilmesinde personel idaresinin tesirli bir araç olarak kullanılması ihmale uğramıştır.

KADRO ŞİŞKİNLİKLERİ

İktisadi Devlet Teşebbüslerindeki kadro şişkinleri konusu ise ayrı bir önem taşımaktadır. Şayet, İktisadi Devlet Teşebbüslerinde söylendiği gibi ihtiyaçtan fazla işçi ve memur çalıştırılıyorsa, bu fazlalığı, toptan bir tasfiyeye gidilmeden, bir-iki sene gibi kısa bir süre içinde, alınacak kesin kararlarla normal seviyeye indirilmesi pek alâ mümkündür.

Aşağıda vereceğimiz bir iki örnek bu görüşün doğruluğunu açıkça göstermektedir.

20 Kamu Teşebbüs veya Müessesesinde 1970 yılında işten ayrılmalar ve nedenleri

Ayrılış nedeni	İşçi sayısı	% oranı (yüzde)
Kendi isteği	8.041	%37.02
İşten çıkarma	2.299	10.58
Askerlik	1.717	7.90
Geçici iş	1.386	6.33
Sağlık ve ölüm	1027	4.73
Dışarıya gitme	460	2.12
Memur statüsüne geçme	117	0.54
Başka	6.674	30.73
Toplam	21.721	%100.00

Görülüyor ki bir yıl içerisinde, 20 kamu teşebbüs veya müessesesinde işten ayrılanların sayısı 21.721 gibi büyük bir rakama ulaşmaktadır. Eğer, bütün kamu iktisadi teşebbüslerinde işten ayrılanların sayısı hesap edilirse, bu rakam daha yükselecektir. Ancak, bir taraftan kamu iktisadi teşebbüslerinde işçilerin fazla olduğu iddia edilirken, bir yıl içinde 20 kamu teşebbüsünden çıkan 21.721 işçi yerine, aynı yıl içinde 22.164 işçi yeniden işe alınmıştır. Muhakkak ki, çıkanların bir kısmının yerine yeni işçi alınması müessesenin çalışabilmesi için zorunludur. Ama hiçbir zaman, 21.721 işçinin çıktığı teşebbüslerde,

22.164 kişinin yeniden alınmasını zorunlu kılacak bir durum yoktur. Yeniden işe alınmalarda işin gereğinden çok, politik düşünceler hakim olmakta ve çoğunlukla parlamento üyeleriyle parti teşkilâtı yöneticilerinin baskıları yüzünden kamu iktisadi teşebbüslerinin kadroları her gün biraz daha şişirilmektedir. Politikacıların, kamu iktisadi teşebbüslerine etkileri ortadan kaldırılır, hükümet kesin bir tutumla, zorunlu haller dışında çıkanların yerine yeniden işçi alınmaması konusunda bir prensip kararına varır ve kamu iktisadi teşebbüslerine gerekli talimatı verirse, çok kısa bir sürede iktisadi devlet teşebbüslerinde işçi sayısı normal seviyesine inecektir.

İŞGÜCÜNÜN EĞİTİMİ SORUNU

Bu arada bir husus dikkatten kaçmamalıdır. Ayrılan işçilerin %37,2 si kendi isteği ile işten çıkmıştır. Bu işçiler, çoğunlukla, eğitilmiş ve iktisadi devlet teşebbüslerinde kendilerine verilen ücreti yeterli görmeyen kimselerdir. Bunları özel sektör daha yüksek ücret vermek suretiyle çalıştırmaktadır. Ancak bunların iktisadi devlet teşebbüslerinde çalışırken eğitilmeleri bu teşebbüslere büyük mali külfetler yüklemiştir. Özel sektör hiçbir mali külfete katlanmadan, eğitilmiş bu işçileri almakta, kâr ve verimini artırma yolunu bulmaktadır.

Sırası gelmişken bir gerçək açıkça ortaya konmalı ve bunun da tedbirleri alınmalıdır. Dünyada, gerek özel sektör, gerekse kamu sektörü eğitimine büyük önem vermekte ve bu uğurda milyonlar harcamaktadır. Bizde ise, bu gereği yalnız kamu sektörü kısmen de olsa, yerine getirmekte, eğitim için milyonlar harcamaktadır. Daha açık bir ifade ile, kamu sektörü, gerek sevk ve idare kademesindeki personelin eğitiminde, gerekse işçi eğitiminde bir okul görevi yapmakta, bunun için milyonlar sarfetmekte, özel sektör ise, devlete ya da kamu iktisadi teşebbüslerine bir kuruş ödemedi, eğitiminde milyonlar harcanan bu insanları alıp, kendi yararına kullanmaktadır. Artık kesinlikle bu soruna bir çözüm yolu bulunmalı, özel sektör bu nimetlerden yararlanabilmek için, ya devlete munzam bir eğitim vergisi ya da iktisadi devlet teşebbüslerinden aldığı işçiye karşı iktisadi devlet teşebbüslerine bir ödeme yapması formülü aranıp mutlaka uygulama alanına konmalıdır.

VERİMSİZ İŞTİRAKLER VE

ÖZEL TEŞEBBÜSE KATKI

İktisadi Devlet Teşebbüslerini verimli bir hale getirmenin yolu tutarlı bir personel politikasının uygulanması, Genel Müdürlerin sık

sık değiştirilmemesi, kadro şişkinliklerinin giderilmesi kadar, bu teşebbüslerin, yönetimi tamamen özel sektör elinde olan iştiraklerinin gözden geçirilmesi, teşebbüslere büyük yük yükleyen, yarattığı değerleri büyük ölçüde sömüren bu uygulamaya son verilmesi de önem taşımaktadır.

İktisadi Devlet Teşebbüsleri bazen, rantabl ve rasyonel olmayan kuruluşlara katılmaya zorlanmış, kendi mali yapısı zor durumda olan, sabit ve işletme masraflarını faiz yükü ve borçla sağlayan bir teşekküle hatta kâr sağlaması muhtemel olmayan bir kuruluşa sermaye kaydurulmuştur.

Örneğin Sümerbank, genel olarak bu tip iştiraklere, 688.049.900.- TL. koymuş ve bunlardan ancak % 2,57 oranında kâr sağlayabilmiştir. Buna göre, Sümerbank 1970 yılında, bu çeşit iştiraklere yatırdığı 688.049.900 TL. karşılığında 17.186.189 TL. kâr elde etmiş, buna mukabil, kendisi,aldığı kredilerin karşılığı olarak, 115.132.151,39 TL. faiz ve komisyon ödemiştir.

Aslında, bu iştiraklerin kâr etmediği söylenemez. Ancağ, yönetim özel kişilerin elinde olduğu için, yönetim ücretleri ve diğer yönetici masrafları çok işişkin tutulmak suretiyle kârdan kaçırmalar yapılmaktadır.

Bazı durumlarda, sembolik de olsa kâr sağlanması halinde bile, bu kâr, kamu iktisadi teşebbüslerine intikal etmemektedir.

Ayrıca Sümerbank'ın sermayesinin yarısından fazlası özel sektöre ait olan aşağıdaki iştirakleri 1970 yılını da zararlar kapatmıştır:

- Türkiye Dağcılar Bankası A.ř.
- BASF
- Mensucat Boyaları A.ř.
- Seramik Ham Madde San. ve Tic. A.ř.
- Soda Sanayii Anonim şirketi
- Madeni İnşaat İşleri T.A.ř.
- Kömür İşletmeleri A.ř.
- Gima

Bir başka örnek olarak Etibank'ı vermek mümkündür. Etibank'ın 286.029.000 TL. ile katıldığı, yine sermayesinin yarısından fazlası özel sektöre ait olan aşağıdaki iştirakleri de 1970 de zarar etmiştir.

- Anadolu Mermer ve Granit San. A.Ş.
- Asbest Madencilik San. A.Ş.
- Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş.
- Krom İşletmeleri A.Ş. (tasfiye halinde)
- Sanayi Madenleri A.Ş.
- Türkiye Bağcılar Bankası A.Ş.
- Türkiye Kredi Bankası A.Ş. (tasfiye halinde)

Etibank'ın 1970 de Yüksek Denetleme Kurulu denetimine tabi olmayan iştiraklerinden aldığı, sadece 59.500.-TL. dir.

Görülüyor ki, sadece iki iktisadi devlet teşebbüsünün özel sektöre mali katkısı bir milyar liraya yaklaşmaktadır. Eğer tüm iktisadi devlet teşebbüslerinin iştirakleri yoluyla özel sektöre mali katkısını dikkate alırsak özel sektörün kamu kuruluşlarından ne denli yararlandığı ortaya çıkacak, bu arada, iktisadi devlet teşebbüslerinin istendiği ölçüde bir kaynak yaratamama sebeplerinin nedenlerinden en önemlisi de bilinmiş olacaktır.

Bu sorunun bugüne kadar açıkça tartışılmaması ve iştiraklerin iktisadi devlet teşebbüslerine yüklediği büyük külfetin ortaya atılmasının başlıca nedenlerinden biri de iktisadi devlet teşebbüslerinin yüksek yönetim kademesinde bulunan kişilerin, iştirak ettiği müesseselerde, yönetim kurulu başkanı ya da yönetim kurulu üyesi olarak bulunmalarıdır. Örneğin, Sümerbank'ın Genel Müdürü, Genel Müdür Muavinleri, Yönetim Kurulu üyeleri hatta bazı şube müdürleri, Sümerbank'ın iştirak ettiği özel sektör kuruluşlarının bir çoklarında Yönetim Kurulu Başkanı, yönetim kurulu üyesi ya da muhakip olarak görev almışlardır.

Bu uygulamaya kesinlikle son verilerek, kamu sektörünün özel sektöre katkısı durdurulmalı, ayrıca bugüne kadar sermaye olarak verilmiş paralar süratle tahsil edilmelidir.

BANKALARA VERİLEN TAVİZ

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin istenilen varlığı yaratamamasının diğer bir sebebi de her türlü ekonomik kurallar çiğnenerek, bazı bankalara taviz verilmesinde aranmalıdır.

Örneğin, Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinin hissedarları üç bankadır. Hisseler, aşağıdaki şekilde dağıtılmıştır:

33 1/3 % Sümerbank (ortalama)

33 1/3 % T.C. Ziraat Bankası (ortalama)

33 1/3 % T.C. İş Bankası (ortalama)

Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nin kuruluş kanununa bir madde konarak hükümet bütün hissedarlara her yıl genel masraf ve üretim üzerinden aşağı yukarı %10 gibi bir kârı garantilemiştir. Bu kâr veya hisse tam yüzde hesabına dayanmadığı gibi, her sene de aynı değildir. Üretim üzerinden hesabedilmekte olan hissenin hesaplanış formülü oldukça karışıktır ve çok değişmektedir. Fakat, bu kâr, müessesenin durumu ne olursa olsun, yani bir önceki yıl zarar da edilmiş olsa, mutlaka ödenmektedir.

İktisadi faaliyete katılan her kişi ya da teşekkül peşinen iktisadi faaliyetin risklerini de göze almalıdır. Ekonomik kurallara göre, bir teşekkülün, hisse senedi ile katıldığı başka bir teşekkülden, zarar olmasına rağmen, üretim değeri üzerinden bir pay almağa hakkı yoktur. Bu uygulama Şeker Şirketinde olduğu gibi, birçok kamu iktisadi teşebbüslerinde de vardır.

Bu uygulamaya kesinlikle son verilmeli, iktisadi devlet teşebbüsleri, zarar etmiş olmalarına rağmen, bazı bankalara, harağ verir gibi üretim üzerinden kâr aktarmamalıdır.

BAKANLIKLARA YAPILAN YARDIMLAR

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin istenilen kaynağı yaratmasını olumsuz yönde etkileyen diğer bir husus da, bu teşebbüslerin bağlı olduğu Bakanlıkların, bir kamu hizmeti olarak yapmaları gereken hizmetleri, bu teşebbüslere yaptırmak istemeleridir. Bir bakanlığın her türlü hizmetleri devlet bütçesine konan tahsisatla karşılanır. Bu, genel bir kuraldır. Ülkemizde ise, bazı bakanlıkların personelinden tutun da her türlü araç ve gereçleri, hatta hizmet otoları, e bakanlığa bağlı olan kuruluşlardan sağlanmaktadır. Bakanlıklardan bazıları, kendisine bağlı olan iktisadi devlet teşebbüslerinin binalarında oturmakta, bazı durumlarda hiç kira vermemekte, bazı durumlarda da sembolik kiralar ödemektedirler. Kamu iktisadi teşebbüslerinin, bakanlıklara yaptıkları bu tip katkının maliyeti küçümsenmiyecek bir seviyededir. Bu tutumdan da vazgeçilmeli, Bakanlıkların yaptıkları her türlü hizmetin karşılığı devlet bütçesine konmalıdır.

YÖNETİM MASRAFLARININ ŞİŞKİNLİĞİ

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin diğer bir sorunu da yönetim masraflarının şişkinliğidir. Ayrıntıya girmeden bir örnek vermek bu görüşü doğrulayacaktır. Hemen hemen her iktisadi devlet teşebbüsünün yurdun birçok yerlerinde bir veya bir kaç kamp tesisleri bulunmaktadır. Bu kamplar bazı hallerde kamp olmaktan çıkmış, lüks birer sayfiye evi haline getirilmiştir.

Bütün iktisadi devlet teşebbüslerine ait kamplar bir merkezde birleştirilmeli ve eşit şartlar altında iktisadi devlet teşebbüslerinde çalışanların yararına sunulmalıdır.

Bu arada, iktisadi devlet teşebbüslerinin bir tutumu da bu tip kamp kuruluşlarına veya başka kuruluşlara doğrudan doğruya yatırım yapmadan, yan müesseseler ve kuruluşlara yardım etmek suretiyle, yapılan büyük masrafları kamufle etmeleridir. Örneğin bir iktisadi devlet teşebbüsü, direkt kamp tesisleri kurma yoluna gitmeden, bünyesi içinde teşekkül etmiş olan ya da sırf bu maksatla teşekkül ettirilen bir sandığa, yahut da kuruluşa geniş ölçüde yardım ederek bu tip hizmetleri yaptırmaktadır. Yardım ettiği bu kuruluşların hiçbir resmi yanı olmadığı için, çoğu zaman, bu tip hizmetlerin maliyeti de çok yüksek olmaktadır.

İTHALATTA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin diğer bir sorunu da, makine ve teçhizatın yenilenmesinde ve ham madde ithalâtında karşılaştıkları güçlüklerdir.

Dış ticaret sisteminin düzensizliği, iktisadi devlet teşebbüslerinde etkilemekte, zaman zaman kapasitenin uzun süre atıl kalmasına yol açmaktadır.

Bu aksaklıkların önlenebilmesi için, yurttan imâl edilmeyen makinelerin ithalinde prodüktivite hesaplarını yapacak, makineleri standardize edecek bir merkezi organ görevlendirilmeli ve ithalât doğrudan doğruya bu organ tarafından yapılmalıdır.

Bu suretle, kuruluşlarda sık sık görüldüğü üzere, araç ya da malzeme alımı için sık sık Avrupa, ya da dünya gezilerine çıkılması önlenmiş olacak, malzeme alımında çıkan yolsuzluk ya da yolsuzluk dedikoduları ortadan kalkacaktır.

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin sağladıkları kârlar, diğer bir iktisadi devlet teşebbüsünün zararını kapatmak için, ya da doğrudan doğruya, Maliye Bakanlığı tarafından hazineye alındığından, bu kuruluşlar ihtiyaçlarını karşılayacak ithalâtı yapabilmek için munzam ihtiyat ayıramamaktadırlar.

Bazı durumlarda, elinde para olmadığı, bazı durumlarda formalitelerin uzaması yüzünden, kuruluşlar ihtiyaçları ne kadar acil olursa olsun, ithal ettikleri makine ya da ham maddeler için aylarca beklemek zorunda kalmakta, bu durum işlerin geniş ölçüde aksamasına yol açmaktadır.

Bu aksaklığın önlenmesi için, merkezi organ tarafından süratle ithal edilecek malzemenin, gümrüklerde de formaliteler yüzünden bekletilmesi önlenmeli, gümrüğe gelen malzeme, ilgili kuruluş tarafından derhal çekilebilmeli, gümrük, vergi ve diğer harçları sonradan dekont etmelidir.

Bu arada bir görüş olarak, iktisadi devlet teşebbüsleri için ithal edilecek malzemenin gümrük vergisinden muaf tutulması da incelenebilir.

İktisadi Devlet Teşebbüslerindeki atıl kapasite de önemli bir diğer aksaklıktır.

Ham madde ve malzeme akışı, vasıflı eleman, yeterli talep ve pazar sağlanması, yeterli işletme sermayesi, yatırımlar arasında denge sağlanması konularında kesin tedbirler alınmalıdır.

Bu arada önemle değinilecek bir husus da teşekkül yönetim kurullarında ve müessese idare komitelerinde bulunan işçi üyenin fonksiyonudur. Şimdiye kadarki uygulama, bu üyelerin, teşekkülü kısmen de olsa, politik müdahalelerden korumakta faydalı olduklarını göstermiştir. Diğer bir deyimle; bu müessesenin (işçinin yönetime katılması) daha kuvvetlendirilip yaygın bir hale getirilmesi, İktisadi Devlet Teşebbüslerine hayatîyet verecek ve bu teşebbüslerin gelişmesine olumsuz yönde etki yapan politik müdahaleleri önleyecektir.

Kaldı ki, işçinin yönetime katılmasının verimliliğin artmasına büyük katkıda bulunduğu artık ileri ülkelerce saptanmış ve bu uygulama kamu kuruluşlarını da aşarak özel sektör tarafından dahi benimsenmeğe başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinden başlamak üzere, İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda bu uygulamanın örneklerini bugünkü

ekonomik düzeyleriyle göstermektedirler. Hatta birçok ekonomistler, Alman ekonomik mucizesini, işçi-işveren ilişkilerine, Almanyadaki sendikaların tutum ve davranışlarına ve nihayet işçinin yönetime katılmasına bağlamaktadırlar.

Batı ülkelerince denenmiş ve çok başarılı sonuçlar alınmış bu uygulamanın ülkemizde hızla gerçekleştirilip, yaygınlaştırılması İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yatırım kaynağı yaratma yönündeki gelişmesine büyük katkıda bulunacaktır.

KAMU HİZMETİ

Kamuoyuna yanlış aksettirilen, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin büyük zararlarla faaliyetlerine devam ettiği konusuna da değinmek gerekli olmaktadır.

İktisadi Devlet Teşebbüslerinin bazılarının zarar ettiği, bazılarının da yeterince kâr edemediği doğrudur. Bunun nedenleri yukarda izah ettiğimiz problemler olmakla birlikte, bir de başka yönü vardır. İktisadi Devlet Teşebbüslerinden bazıları, görevleri bakımından tamamen kamu hizmeti yapmaktadırlar. Kamu hizmetlerinde ise, kârlılıktan çok, hizmetin gereği gibi yapılabilmesi önemlidir. Örneğin PTT, hatta çağımızda Demiryolu hizmetleri bir kamu hizmeti niteliğindedir. Bu teşebbüslerden kâr beklemek ya da bu teşebbüsleri ekonomiye yük olarak göstermek insafsızlıkların en büyüğüdür. Bu gibi iktisadi kamu teşebbüsleri hariç tutulursa, diğer kamu kuruluşlarının söylendiği gibi, ekonomiye yük değil, aksine ekonominin hızlanmasını sağlayan büyük birer etken oldukları ortaya çıkacaktır.

PIYASAYI DÜZENLEME

Ayrıca, bazı kamu kuruluşları ülkemizin ekonomik ve sosyal gerçekleri karşısında, ekonomik kuralların imkân vermediği bir çalışma tarzını benimsemek mecburiyetinde kalmışlardır. Siyasal iktidarlar, bazı durumlarda piyasayı düzenleyebilmek için bu teşebbüslerin mali ve satış politikalarına müdahale ederek, onları, kârlı bir teşebbüs olmak için her türlü olanağa sahipken, her sene milyonlarca lira zarar eden birer teşebbüs haline getirmişlerdir. Bazı çevreler teşebbüslerin bu hale düşmesindeki gerçek sebebi kasıtlı olarak görmezlikten gelerek, kamuoyuna bu teşebbüsleri zarar eden ve devlete yük olan birer teşebbüs olarak gösterme gayreti içine girmişlerdir. Örneğin, Azot Sanayii bu çeşit teşekküllerin en tipik örneğini teşkil etmektedir. Dünyanın hiçbir ülkesinde sınai bir kuruluş, üretim ve satışı arttığı oranda zarar etmemektedir. Oysa, Azot Sanayii ne kadar çok üretim ve ne kadar satış

yaparsa, zarar oranı o kadar yükselir. İlk bakışta garip görünen bu duruma rağmen, aslında, bu teşebbüs zarar eden bir kuruluş değildir. Hükümetin, tarım ve gübre politikasının tabii bir gereği olarak, maliyet altı satış yapma zorunluğu ile müesseseyi karşı karşıya bırakması sonucunda böyle bir durum ortaya çıkmaktadır.

Bu durum, Devlet Demiryolları için de başka bir biçimde aynı şekilde sonuçlanmaktadır. Devlet Demiryolları bugün birçok manulleri ya da birçok kişi veya grupları tarife altı bir ücretle taşımak zorunda bırakılmaktadır. Bunun yanında karayolları taşımacılığının vergilendirilmesi de gerçekleşmediğine göre, Devlet Demiryollarının böyle bir rekabet karşısında velinde olmayan sebeplerle tarife altı taşımalar sonucu geldiği bugünkü durum olağan karşılanmalıdır.

Örneğini verdiğimiz iki teşekkül dışında, diğer teşekküllerin maliyet ve satış fiyatlarında da muhtar olmadıkları bir gerçektir.

Hukuki statü farklarına rağmen bu kuruluşların hepsi birer fiyat düzenleme fonksiyonu yapmaktadır. Toprak Mahsulleri Ofisi buğday; Şeker Şirketi şeker pancarı; Tarım Satış Kooperatifleri fındık, üzüm ve pamuk; Tekel ise tütün fiyatlarına karışmaktadır. Görüldüğü gibi, fiyat düzenleme fonksiyonları yanında, mali yardım enişeleri ağır basmış ve fiyat politikası ile bazı üretici zümrelerin çıkarları korunmuş, bunun bedeli de açık finansman ile karşılanmıştır. Başka bir ifade şekliyle, piyasa fiyatlarının üstünde tesbit edilen destek fiyatlarla alım, ya normal fiyatlardan satışla zarar doğmuş veya normal üstü fiyatlarda stokların elde kalmasına sebep olmuştur. Rekabetin büyük ölçüde geçerli olduğu piyasalara mal üreten iktisadi devlet teşebbüslerinin fiyatları etkileme imkânları çok azdır. Bu işletmeler fiyat tesbit eden değil, fiyat kabullenen birimlerdir. Tesbiti önemli olan değişken de fiyat değil, üretim miktarıdır. Serbest rekabet piyasasında, satışlar, değişen maliyetleri karşıladığı sürece, zarar edilse bile kaynakların en iyi şekilde kullanılması bakımından üretime devam etmek gerekebilir. Tekel durumundaki kamu işletmelerinde ise, fiyat ve üretimi birlikte ayarlamak zorunluğu vardır. Bunlarda fiyat politikası seçilen hedefe göre değişecektir.

Sonuç olarak, bu tip müdahalelere maruz kalan iktisadi devlet teşebbüslerinin gerçekten kaynak yaratması isteniyorsa, bu tip müdahalelerden kurtarılması gerekir. Başka bir ifade ile, iktisadi devlet teşekküllerinin fiyat politikasını ne tedbirli tüccarın, ne de politikacının eline bırakmak, fakat kamu işletmelerinin gayelerine en uygun

yolu izlemek gereği vardır. Bu yapılmadığı takdirde, bu tip kamu iktisadi teşebbüslerinden, "kaynak yaratmıyor" gerekçesiyle şikâyetçi olmak, gerçekleri görmemek, ya da kasıtlı olarak, kamu iktisadi teşebbüsleri hakkında olumsuz propagandaya katılmak demektir.

ÜCRETLER VE VERİM ARTIŞI

Bu arada, kamuoyuna yanlış aksettirilen bir hususa da değinmek gerekecektir,

Zaman zaman, bazı teşekkül yöneticileri ve hatta bakanlıklar yetkililerine, toplu sözleşmelerin, teşebbüslerin faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği öne sürülmektedir. Rakamlara dayanmayan bu iddialar, bir çeşit "mazeret"olmanın ötesinde hiçbir değer taşımamaktadır.

Aslında ücretlerin düşük olduğu ve işçiye, insan haysiyetine yakışır bir geçim seviyesi sağlayabilmek gayreti içinde bulunulması gereği bir tarafa, normal ücretle istihdam politikasının, işçilerin verimliliğini, dolayısıyla teşebbüsün kârlılığını olumlu yönde etkileyeceği açık bir gerçektir.

Verimliliği (örneğin, işçi ücret birimine isabet eden üretim ya da satış tutarını veya miktarını) arttırmanın, işçiye verilen ücreti sınırlama dışında başka yolları da olduğu açıktır. Nitekim, Milli Prodüktivite Merkezi tarafından yapılan bazı araştırmalar, ücretlerin nisbeten düşük olduğu özel sektörle; iktisadi devlet teşebbüsleri arasındaki verimlilik karşılaştırmasında, iktisadi teşebbüslerin, fazla gibi görünen ücretlerin yanı sıra, daha verimli olduklarını da ortaya koymaktadır.

Kaldı ki, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin yaptığı bir araştırma, yurdumuzda verim artış hızının ücret artışından yüksek olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaya göre, 1960 da ücret ve üretim 100 sayılırsa; 1964 te ücret 110,7'ye, net üretim ise, 118,1'e; 1969 da ücret 142'ye net üretim ise, 163'l'e çıkmıştır.

İktisadi Devlet Teşebbüslerinde verim artışı, özel sektörden daha fazladır.

Yıl	Toplam reel üretim	Reel ücret	İstanbul'un en büyük 55 firmasında üretim artışı
1966	100	100	100
1968	122,5	110	103
1970	132,4	122	108

Toplam üretim, ücretlerden daha hızlı artmakta, ama, ücretlerin düşük olduğu özel sektörde, verim artışı, iktisadi devlet teşekkülündeki rindekinden daha yavaş olmaktadır.

Bunun nedenini, İktisadi Devlet Teşekküllerindeki işçinin her bakımdan daha iyi hayat şartlarında yaşayıp, çalışmasında aramak gerekir.

Yurdumuzda fiyatların teşekkülü ile ilgili olarak öne sürülen iddiaların başında, ücretlerin fiyat artışına yol açtığı gelmektedir. Bu hiçbir bilimsel veriye dayanmayan iddianın üzerinde de yeri gelmişken biraz olsun durmak faydalıdır.

Ücret, tek başına fiyatın teşekkülünde etken olmamakta, fiyatları emek dışı girdiler etkilemektedir.

Emek dışı girdiler, ham madde, sermaye, teçhizat, talep, gibi unsurlardır. Bunlar fiyatın teşekkülünde doğrudan doğruya etken olmaktadır. Ücret ise, fiyatı ancak, verimden daha hızlı artarsa etkiler. Yurdumuzda, içinde bulunduğumuz dönemde, devalüasyon, ithal edilen ham madde ve teçhizatın fiyatlarını artırmış, enerji pahalılaşmış, emisyon hacmindeki artış, talebi fazlalaştırmış, piyasada sermaye azalmıştır. Buna karşı verim artmış; ancak verim artışı, tek başına diğer faktörlerin etkisini ortadan kaldıramıyacağı için fiyatlar da yükselmiştir. Ücret ise, verimden daha yavaş arttığından, fiyatları olumlu yönde etkilemiş, ama diğer etkenlerin yüksekliği yüzünden, tesirsiz kalmıştır.

Bu vakıa, ücret artışlarının fiyat artışına yol açtığı iddiasının geçersizliğini ortaya koymaktadır.

İŞÇİ ÜCRETLERİ

Geniş ve sistemli kampanyaya rağmen, iktisadi devlet teşebbüslerinde ücret ortalamasının bugünkü hayat şartları karşısında bir asgari ücret seviyesinde dahi olmadığı bir gerçektir. Son günlerde yapılan zincirleme zamlarla fiyatların yükselmesi yüzünden, hayat pahalılığının günlük yükü altında ezilen işçinin durumu ile alay edermesine, dikkatleri başka yöne çekmek için fiyat artışlarının sebebi olarak işçi ücretleri artışlarını göstermek büyük bir haksızlıktır.

Bugün ülkemizde sigortalı işçilerin ortalama ücretleri, brüt olarak 1000 TL. dolaylarındadır. Eğer, bir süre önce milletvekili

maaşları tartışılırken, yapıldığını gördüğümüz gibi, brüt ücretler, net ücret şeklinde ifade edilmek istenirse, işçinin eline bugün ortalama 750 lira net ücret geçmektedir. Bu ücrete erişebilmek, yine ortalama 20 yıllık bir hizmet sonucu mümkün olabilmektedir.

İşçilerimiz ortalama 5 nüfuslu bir aileyi 750 lira ile geçindirmek gibi, mucize sayılabilecek yükün altında her geçen gün biraz daha ezilmektedir.

1969'dan bu yana, fiyat hareketlerindeki yükseliş, geçmiş yıllara oranla çok daha hızlı olmuş, hatta reel ücretler 1970 yılında düşme kaydetmiştir. 1970 yılı ortalama işçi ücreti 34, geçinme indeksi 225,8, reel ortalama sigortalı ücreti 15,06, yıllık artış 3,46 dır.

Fiyat istikrarını sağlamak, gelir dağılımını düzeltmek için en etkili tedbir olan satış fiyatlarının ve kâr hadlerinin kontrolü yerine, aslında fedakârlık yapma olanağına sahip olamamış işçiden fedakârlık istenmektedir. Ücretlerin fiyatları etkilediği ülkelerde, hem ücretler Türkiyedekinin 6-7 mislidir ve hem de işçilerin çalışan nüfusa oranı %70-80 civarındadır. Türkiyede ise, çalışan nüfus içerisinde bütün sanayi işçileri 1/13 oranındadır.

GELİR DAĞILIMI ADALETSİZLİĞİ

Bugüne kadar gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilemediği aksine aynı oranda devam ettiğini belgelemek için aşağıdaki rakamlara bir göz atmak yetecektir.

Reel ortalama sigortalı ücretleri

1963	-	17.91	-	100.0
1964	-	19.34	-	108.0
1965	-	20.03	-	112.1
1966	-	20.73	-	115.7
1967	-	21.42	-	119.6
1968	-	22.47	-	125.5
1969	-	24.21	-	135.2
1970	-	23.82	-	133.0

	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
1963	8.0	12.1	15.7	19.6	25.5	35.2	33.0
1964		3.8	7.2	10.7	16.2	25.2	23.2
1965			3.2	6.7	11.9	20.6	18.6
1966				3.3	8.4	16.8	14.9
1967					4.9	13.0	11.2
1968						7.7	6.0
1969							-1.6

SOSYAL SİGORTALAR KURUMUNUN KATKISI

Bütün bunların yanısıra, iktisadi devlet teşebbüslerinin son yıllardaki yatırımlarından üçte birinin temelinde işçilerin Sosyal Sigortalar Kurumuna ödediği primler yatmaktadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu, bugüne kadar, Devlet Yatırım Bankasının %6-6,5 faizli tahvillerinden 6.090.000.000 liralık almak zorunda kalmıştır. Devlet Yatırım Bankası, bu parayı, %10-10,5 faizle iktisadi devlet teşebbüslerine vermiştir. Devletin İktisadi Devlet Teşebbüslerine yaptığı yatırım 9 milyar lira olduğuna göre, Sosyal Sigortalar Kurumunun bu kuruluşlara katkısı, devlet yatırımının %67,66 sı kadardır. Devlet Yatırım Bankasının Sosyal Sigortalar Kurumuna ödediği %6-6,5 faizle, iktisadi devlet teşebbüslerinden aldığı %10,5 faiz arasındaki fark Yatırım Bankasının kârı olmaktadır.

SONUÇ

Yukardanberi belirttiğimiz sorunlar ve önerilen çözüm yollarının ışığında, alınması gerekli tedbirleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Bugüne kadar yapılan İktisadi Devlet Teşebbüsleri reorganizasyon çalışmaları kesin sonuca bağlanmalıdır.

2- İktisadi Devlet Teşebbüslerinin yüksek seviyedeki yöneticilerinin atanmalarında, objektif kriterler uygulanmalı, atamalar teknik bir seviyede kurulacak komisyonun verdiği adaylar arasından yapılmalıdır. Yöneticilerin devir hızını azaltmak için, bunlara iş güvenliği sağlamak amacıyla 3 yıldan aşağı olmamak üzere mukavele ile çalıştırma yoluna gidilmelidir.

3- İktisadi Devlet Teşebbüslerine politikacıların (parlamentarler ve parti teşkilâtları) müdahaleleri kesinlikle önlenmelidir.

4- İktisadi Devlet Teşebbüslerinin personel politikasında genel-lik ve çağımızın personel idaresi anlayışına uygun bir düzenleme yapılarak, kesin ilkeler saptanmalıdır.

5- İktisadi Devlet Teşekküllerindeki kadro fazlalıkları, işten ayrılanların yerine, büyük bir zorunluk olmadıkça, personel alınmaması ile asgariye indirilmelidir.

6- İktisadi Devlet Teşekküllerinin özel sektöre yatırımlarına iştiraki büyük kaynak israfına yol açmaktadır. Bu kesinlikle önlenmelidir.

7- İktisadi Devlet Teşekküllerine iştirak eden bankalara ekonomik kurallar dışında taviz verilmemelidir. Bankalara kâr veya zarar halinde ve belirli oranda kâr verilmesi yerine, payı oranında kâr ve zararlara katılmaları sağlanmalıdır.

8- İktisadi Devlet Teşekküllerinin, bağlı oldukları bakanlıklara verdikleri personel, araç, gereç ve her türlü yardıma son verilmeli, bakanlıkların bu hizmetleri devlet bütçesinden sağlanmalıdır.

9- İktisadi Devlet Teşekküllerinin ithal edecekleri malzeme için kurulacak merkezi bir organın kararı ile ithalâtı doğrudan yapmaları ve gümrük formalitelerinin basitleştirilmesi sağlanmalıdır. Gümrük vergileri para ödeme yerine, dekont sistemi ile bir esasa bağlanmalıdır.

10- İşçinin yönetime katılmasından daha geniş ölçüde yararlanılmalıdır.

11- Bütün İktisadi Devlet Teşekküllerini kapsayan maliyet, satış ve tarifeleri bu teşebbüslerin kârlılıklarını artırıcı yönde genel bir sisteme bağlanarak muhasebe sistemleri yeknesak hâle getirilmelidir.

12- İktisadi Devlet Teşekküllerinin iştigal konularını ve sermayelerini yeniden düzenleyen kanunlar süratle çıkarılmalıdır.

KÖKLÜ BİR DEĞİŞİM GEREKİYOR

Ekonomik alanda, gelişmiş ülkelerin ulaştığı noktada yıllarca, hatta bazı bölümlerde yüzyıllarca geriyiz. Her alanda üretimin düşüklüğü davalarımızın çözülmemesinde en başta gelen sebeptir. Gelişme tempomuz, özellikle milli gelirin artışı, istenen düzeyde olmadığından, bugünkü gidiş devam ederse, ulusumuzun özlediği ve hak ettiği refah seviyesine ulaşması için daha nice kuşakların yoksulluğa ve

acılara katlanması gerekecektir.

Gözden uzak tutulması gereken nokta, ekonomik ve sosyal hedeflere varabilmenin ancak, Türkiye'nin her alanda produktivitesini arttırmakla mümkün olabileceğidir. Produktiviteyi arttırmak sadece bir miktar yeni makine getirip bunları kullanmakla sağlanamaz.

Üretimin gücünün arttırılabilmesi, makinalarla birlikte, çalışma metodlarının, ekonomik hayatı düzenleyen metodların, eğitim ve yönetimin tamamen yeni baştan gözden geçirilip, toplumun değişen şartlarına göre değiştirilmesine bağlıdır.

Türkiye, toplumca benimsediğimiz ve Anayasamızın tanımladığı demokratik rejim içinde, kendisi için belirlediği sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak üzere hızla ilerleyecekse, ekonomik ve sosyal metodlar, işlemler, tutumlar ve değer ölçülerinde büyük ve kapsamı geniş değişiklikler yapılması şarttır.

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLER SORUNU VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

Az gelişmiş ülkelerde görülen nüfus artışı, milli gelir dağılımındaki adaletsizliği çoğaltır. kişi başına düşen milli gelirin azalmasına yol açarken, bu çeşit ülkelerin en büyük sorunu olan işsizlik ve gizli işsizliği de yaygınlaştırmaktadır. Bu ülkelerde, bir yandan nüfus artışını yavaşlatmak için çaba gösterilirken, öbür yandan da milli gelirin, hem nüfus artışını, hem de kalkınmayı gerçekleştirecek bir hızla yükselmesi gereği ortaya çıkmıştır. Ancak, nüfus artışı kolay kolay önlenemediği için, milli gelir, kalkınmayı gerçekleştirecek yerde, artan nüfusa gitmektedir.

Bu durum, yeni yatırımları, dolayısıyla iş alanları açılmasını önlemekte ve artan işgücü işsiz kalmaktadır. Devlet, işsizliği önleyebilmek amacıyla, kamu sektöründe imkânları da zorlayarak, gereksiz bir istihdam olanağı yaratmaya çalışmakta ve bu defa da sektörü zarar etmekte, tarımda görülen gizli işsizlik sanayide de yaygınlaşmaya başlamaktadır.

Geri kalmış ekonomilerin büyük derdi de bu olmaktadır.

Buna karşı, gelişmiş ülkelerde, tamamen tersi bir problem görülmekte, sanayileşme hızı nüfus artışından fazla olduğu için, ortaya işgücü talebinin karşılanamaması çıkmaktadır.

Bu, gelişmiş ekonomilerle geri kalmış ekonomilerin büyük çelişkisidir. Ancak bu çelişki, Avrupada işgücü arzı ile talebi arasında bir ilişki kurulmasına yol açmış ve gelişmiş ekonomiler, işgücü taleplerini, geri kalmış ekonomilerden karşılamaya başlamışlardır.

TÜRKİYEİNİN İŞGÜCÜ DURUMU

Az gelişmiş bir ekonomide sahip olan ülkemizde, yurt dışına işçi gönderilmesi bu şekilde başlamıştır.

Önceleri, sadece işsiz sayısını azaltmak amacı taşıyan yurt dışına işçi sevki, sonraları, on yılda 140 misli artan döviz transferleriyle bir "nimet" olarak kabul edilmeve başlamıştır.

Bu "nimet"ten, mümkün olan en azı vererek, azami ölçüde yararlanabilme arzusu ve yurt dışına gitmek için sırada bekleyen yüzbinlerin

varlığı. on yıllık dönemde. içte ve dışta Devlete bu konuda yüklenmesi gereken temel görevleri unutturmuş ne dış ülkelerdeki işçilerimizin sorunlarıyla, ne de içerde her geçen gün kritikleşen "işsizlik" problemiyle gereğince ilgilenilmistir

Böylece, 1972 Türkiyesinde. her 100 vatandaştan 6'sının "işsiz". her 50 vatandaştan birinin yurt dışında çalışmak zorunda olduğu bir ortama ulaşılmıştır

1972 yılında 16 milyon kişi olarak tahmin edilen "işgücü arzı", 1982 de 21 milyon; 1992 yılında ise 26 milyon bulacaktır. Bu, önümüzdeki 20 yıl içinde on milyon aşkın insana yeniden iş bulmak veya varolan iş alanı sayısını üçte iki oranında arttırmak gereği demektir.

Bu tablo. sorunun. "Türkiyede iktisadi bir mucize olmadıkça ve Batı Avrupa ülkelerinde ekonomik bir kriz meydana gelmedikçe. Türkiye ile bu ülkeler emek arz ve talebi yönünden birbirlerine olan bağılılıklarını devam ettireceklerdir" anlayışıyla artık çözümlenemeyeceğinin işareti olmalıdır. Devlete bu alanda. içte ve dışta düşen ödevler vardır ve maalesef. bu ödevlerin gereğince yerine getirilmediği. günümüzün acı gerçeğidir.

1972 Ocak ayı itibarıyla Almanya'daki Türk işçilerinin sayısı 447.900'ü bulmuş ve bu suretle. bu ülkedeki yabancı işçi sayısında Türkiye birinciliği elde etmiştir.

Yurt dışındaki işçilerimizin Türk ekonomisine katkıları ise. tahminlerin üstüne çıkarak gelişmekte ve ekonomimizin adeta "can kurtaran simidi" olmaktadır.

Son dört yılın aylık ortalama işçi dövizleri şöyle bir gelişme göstermiştir:

Yıl	Yıllık ortalama işçi döviz (Dolar)
1968	8.943 000
1969	11.717 000
1970	22.760 000
1971	38.953 000

Buna göre, işçilerimizin gönderdiği dövizler 1968 den 1971'in Ekim ayına kadar geçen dört yıllık süre içinde %435 oranında artmış bulunmaktadır. Aynı süre ihracat gelirimizdeki artış ise, % 9 dur.

1971 yılı ilk 9 ayı içinde döviz girdilerimizin 43,8'ini işçi dövizleri, 50,2'sini ihracat gelirleri, 5,8'ini de turizm gelirleri teşkil etmiştir.

Bir başka hesaba, 1971'in ilk 9 ayı içinde işçilerin gönderdikleri dövizler, ihracattan elde edilen dövizin %87,1'i kadardır. Önümüzdeki yıllarda, işçi dövizinin ihracat dövizini aşması sağlanacak bir olay sayılmamalıdır.

Bu gerçeğe rağmen, vurdur döviz sağladığı gerekçesi ile ihracatçıya prim, vergi indirimi gibi çeşitli olanaklar sağlayan Devlet, yurt dışında çalışmakta olan işçilerimize övü dışında pek birşey vermemiştir. Emek ihracının 1960-1961 dönemindeki mütevazı temposunun, sekiz yıl içinde 14 misli artması bile, bu işçilere ilgi gösterilmesi gerektiği konusunda ilgililer için yeter bir uyarı olmamıştır.

Geçirdiğimiz on yıllık dönemde işçilerimizle ilgili sorunlar nazari bir kadro içinde ve çoğu, sırf ilmi bir merak açısından ele alınmış, pratik gereklerin üzerinde durulmamıştır. Sorunlar, akıl almaz bir genişlik içinde ihmal edilmiştir. Yararlar üzerinde durulmuş, "vara" lar görmezlikten gelinmiştir. "İşçilerimize birer döviz makinesi nazariyle bakılıyor" sözü bu anlayışın bir mahsulüdür.

Bu dönemin dikkati çekici en büyük gelişmelerinden bir diğeri, yurt dışında "döviz makineleri"nden söz edildiği günlerde, döviz sağlama fonksiyonunu, en kazançlı şekilde yurt içinde yürüten küçük bir grup vatandaşın "ihracat primi" gibi imkânlardan yararlanarak, yaşama şartlarını olağanüstü bir şekilde geliştirmiş olmasıdır. Üstelik, bu grup, Devlet'in yurt içinde sağlayabildiği olanaklardan da azami derecede faydalanmıştır.

SIRA BEKLEYEN YURTTAŞLAR

Yurt dışındaki işçilerimizin sorunları el sürülmeden dururken, işçi gönderme konusu da bir başka problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yurdumuzda iş bulamayan, ya da düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalan işçiler için, yurt dışına gitmek, bir kurtuluş ümidinin gerçekleşmesi demek olmaktadır. Bu nedenle, 1 120 836 yurttaş

vurt dışına gitmek için sıraya girmis beklemektedir. Bir başka ifadeyle, her 31 kişiden biri vurt dışına gitmek için sıradadır. Bu vurttaşların tümünün birden vurt dışına gitmesinin olanak dışı olduğu bilinmektedir. Oysa, onlar her an sıralarının geleceği ümidiyle, sabırsızlık içinde bulunmakta, dolavısıyla huzursuz olmaktadırlar. Kövlerde oturan vurttaşlar, sıralarının gelin gelmediğini anlamak için ikide bir şehirlere inmekte, gereksiz masraflar yapmakta ve bunlardan bir çoğu, şebekelerin eline düşmekte, ellerinde avuçlarında bulunanı satarak, dışarı gidebilmek için bu dolandırıcılara para vermekte ve kaçak işçi olarak vurt dışına gidenler de verisan olmaktadırlar. Alman vavın organları bu çeşit işçilere "köle işçiler" adını takmışlardır.

Yurt dışına gidecek işçi kavdının durdurulması için Türk-İs'in villarece önce yaptığı önerinin kabul edilmemiş olması, 1 120.836 vurttaşımızı, tedirgin etmiş bir çeşit gizli ıssız varmıştır.

ASIRI AKIMLARIN FAALİYETİ

Yurt dışına gitme konusunda memleketimizde bu çeşit huzursuzluklar sürerken, vurt dışındaki işçiler arasında da bambaşka nedenlerle huzursuzluk yaygınlaşmaktadır. Yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarına biraz aşağıda değinilecektir, ancak bu arada hemen belirtilmesinde yarar bulunan bir husus, asırı akımların dışardaki işçilerimiz arasında, yoğun bir propaganda faaliyetinde bulunmakta olduğudur. Bu durum şu anda işçilerimizin önemli huzursuzluk kaynaklarından birini teşkil ederken, ilersı için devletin temel sorunlarından biri haline gelecektir.

Avrupada iyi bir örgütlenme içinde çeşitli ülkelerden de maddi ve manevi destek görerek çalışmakta olan asırı sol, dışardaki öğrencilerimizden sonra, işçilerimiz arasında girdiği yoğun propaganda ile kendine büyük bir güç varatacak nitindedir. Bu, gizli ve da açık örgütlerin hesapladıkları sudur: Yurt dışında bulunan 500 binden fazla Türk işçisi, açık ve da kanalı olarak varılan propagandanın etkisinde kalırsa, vurda dönüşlerinde bunlardan mükemmel bir propaganda aracı olarak yararlanmak, işçinin kövle ilişkisi olduğu için, bu volle köve sızmak mümkün olacaktır. İkinci ve en önemlisi, bu işçilerin hiç olmazsa, belli orandaki işçinin, propagandanın etkisinde kalması, Türkiyede bir "gizli ordu" nun nüvesinin atılmış olması demektir. 16-17 Haziran olayları hatırlanacak olursa, durumun ne kadar büyük bir ciddiyet taşıdığı kolavca anlaşılabacaktır.

Bu gerçeğe rağmen, devletimizin, propagandaya karşı etkili bir

mücadele yapmakta olduğunu sövlemek de imkânsızdır. Hatta, devletin giriştiği karşı propagandanın büsbütün tersine işlediği de zaman zaman görülmektedir. O halde yapılması gereken, yıkıcı propagandayı bambaşka bir yöntemle etkisiz kılmaktadır.

SORUNLAR

Yurt dışındaki işçi sorunlarını şu üç bölüm altında toplamak mümkündür:

- 1) İşçilerimizin yurt dışına gönderilmesi sırasında ortaya çıkan sorunlar,
- 2) İşçilerimizin yurt dışında bulundukları sırada ortaya çıkan sorunlar,
- 3) İşçilerimizin vurda dönüş sorunları.

İşçilerimizin yurt dışına gönderilmesi sırasında ortaya çıkan sorunlar daha çok "idari sorunlar"dır. Gönderilecek işçilerin niteliğinden, gönderen merciin çalışma düzeninde karşılaşılan aksaklıklara kadar, çok yönlü bir nitelik taşıyan bu sorun üzerinde çok şey söylenilmiş, somut önerilerde bulunulmuştur. Ne var ki, problemler ağırlığını halâ muhafaza etmektedir.

İşçilerimizin yurt dışında bulundukları sırada ortaya çıkan sorunlar, problemin temelini teşkil etmektedir

Gerçekte bu sorun iki yönlüdür. Bunlardan ilki, devlet'in yurt dışında çalışan vurttaşlara karşı yapmakla yükümlü bulunduğu ödevlere ilgilidir. İkincisi ise işçilerimize çalıştıkları ülkelerin "neler sağladığının" ve istismar edilmelerinin "ne ölçüde önlenemediğinin" tesbiti konusudur.

Devletimizin sağlavabildiklerinin veterli olmadığı bugün herkes tarafından bilinmektedir. Bunun temel nedeni, resmi organlar arasında yıllardır mevcut olan irtibatsızlık ve her merciin, diğerinden habersiz olarak, problemin bir ucundan tutuyor görünmesidir. Sorunlar, şimdiye kadar, hiç bir zaman bir bütün olarak düşünülmemiş, plânlanmamış, ele alınmamıştır. En az vererek, mümkün olan en çoğu alma çareleri üzerinde durulmuştur. Bu açıdan, işçilerimize karşı davranışta, âdeta kaçınılmaz bir şekilde, dış ülkelerle aynı paralele gelinmiştir.

İşçilerimize, çalıştıkları ülkelerin "neler sağladığı" ve istis-

mar edilmelerinin "ne ölçüde önlenemediği" sorusuna. vurdumuzda. işçi sorunlarıyla ilgili çevreler dışında cevap aranmadığı bilinmektedir

Bu konuda. Türk-İş'in Alman İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile yaptığı ikili anlaşma ve yine Türk-İş'in Almanya'da açtığı büronun olumlu etkileri görülmüş ancak. sorunun büyüklüğü ve geniş bir teşkilatlanmaya ihtivaç duyulması. Türk-İş'in çalışmasını dahi yeterli kılmamıştır.

Batı Avrupa ülkelerinde bugün, küçük fakat etkili gruplar. "büyük güç" olarak isimlendirdikleri işçiyi ihracının ekonomik ve sosyal sonuçlarını incelemektedirler. Ülkelerinde çalışan işçilerin içinde bulundukları şartları. tarafsız olarak ve tamamıyla insani açıdan değerlendirmeye uğraşan bu grupların "gerçekte. kim kime yardım ediyor" sorusuna verdiği cevaplar. ülkemiz bakımından da düşündürücü olmalıdır. Örneğin Almanya'da. yaygınlaşan "halkımız. refahının önemli bir kısmını. yabancı işçilerin vetersiz çalışma şartlarıyla satın aldı" sözündeki gerçek vayı. son derece geniş bir kesim tarafından kabul edilmektedir. Diğer Batı Avrupa Ülkeleri için de durum pek farklı değildir

YURDA DÖNÜŞTE

İşçilerimizin yurda dönmeve başlamaları halinde ne yapılacağı konusunda ise ciddi hiçbir çalışmanın yapılmadığı bilinmektedir. On yıl süre ile işçi gönderme ve dış ülkelerde çalışma sırasında karşılaşılan sorunları ve alma şeklini öğrenilamadığımız ortada iken, dönüş ihtimali ile ilgili tutarlı çalışmalar yapıldığını öne sürmek mümkün değildir. Sadece kâğıt üstünde değer taşıyan birkaç projeye bakarak, dönüş halinin düşünülmekte olduğunu öne sürmek ancak hayale dayanan bir değerlendirme kabul edilebilir.

Üç ana bölümde toplanabilen sorunlar hakkındaki görüşlerimizi açıkladıktan sonra. süratle yapılmak gerekenler üzerinde durmak yararlı olacaktır.

YAPILMASI GEREKEN

Herseyden önce yapılması gereken iş. yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarını takin ve halledecek. bürokratik olmayan. dinamik. merkezi bir teşkilât kurmaktır.

Bu merkezi teşkilâtın en önemli niteliği "icrai kararlar" verebilmesi olmalıdır.

Bu teşkilât tüzel kişiliğe sahip idari ve mali özerkliği bulunan bir kurul şeklinde meydana getirilebilir ve Başbakan'a bağlı olabilir.

Kurulda, Çalışma, Maliye, Dışişleri, İçişleri, Milli Eğitim, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları ve birçok işçiyi temsil eden işçi Konfederasyonu temsilcileri doğrudan doğruya diğer bazı bakanlıklar ihtiyaca göre ve icrai kararlar verebilme yetkisi açısından, dolaylı olarak temsil edilmelidir. Aynı şekilde, çeşitli ihtisas kurumları da, kurul çalışmalarının yürütümünde istisari bir rol oynayabilirler.

Kurul, özellikle, sarf yetkisi ve bunun denetimi bakımından, bürokratik olmaman ve süratle karar alarak, uygulamaya imkân veren özel hükümlerle takviye edilmelidir.

Yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarının ciddi bir şekilde ele alınabilmesi, konunun herşeyden önce, bir Bakanlık içi sorun olarak düşünülmemesini gerektirmektedir.

SONUÇ OLARAK

Sonuç olarak, yurt dışında çalışmakta olan işçilerimizin sayısında 1960 yılından itibaren devamlı artış kavdedilmesine rağmen, işçilerimizin problemlerinin hallinde büyük bir gelişme gösterilememiş. İşin başlangıcından beri devam edezelen dağınıklıktan kurtarılıp, problem bir plâna bağlanamamıştır. Tarihimizde ilk defa, kültür ve eğitim imkânları sınırlı kalmamış bu kadar çok sayıda insanın batı toplumunu ve kültürü ile temasa geçmesinin farklı bir kitleden koparak, yabancı bir toplumun değişik yaşama şartlarına uymak zorunda kalmasının birçok problemler doğuracağını kabul etmekle beraber, bunların giderilemeyecek kadar büyük problemler olmadığını da kabul etmek gerekir.

Bugüne kadar, yurt dışındaki işçilerimizin problemlerini verinde incelemek ve gerekli tedbirleri almak ve da alınmasını teklif etmek üzere savılamıyacak kadar çok hevetler Avrupa'ya gitmiştir. Bu hevetler, başta Çalışma Bakanları olmak üzere, Plânlama Teşkilâtı uzmanları, milletvekilleri, siyasi parti liderleri ve değişik kanallardan gönderilen hevetlerdir. Bu hevetlerin dönüşlerinde, işçilerimizin problemlerini basın aracılığıyla kamuoyuna intikal ettirmekten ileri bir faydaları olduğu iddia edilemez. Çalışma Bakanlığı arşivleri incelemeyen terkedilmiş olan bu raporlarla doludur.

Bundan böyle yapılacak iş, hevet gönderme yerine, hevetlerin verdiği raporlar üzerinde ciddi bir çalışmaya girerek, alınacak ted-

birlerin derhal uygulanması olmalıdır Bugüne kadar. yurt dışındaki işçilerle ilgilenmede işçilerimizin ekonomik hayatımıza yaptıkları katkı öncelik kazanmıştır Bu yoldan işsizliği azaltma yönünde etkisi. döviz portföyümüzde ferahlık yaratması, mesleki eğitim imkânı sağlaması toplum kalkınması ve köv liderlerinin yetiştirilmesi gibi vurdun ekonomik ve sosyal gelişmesine katkılarını ötesinde ilgi görmeyen yurt dışındaki işçilerimizin, kendi problemleriyle ilgilendirilmesinin zamanı geçmektedir.

Bu görüşler çerçevesinde hazırlanan "kurul statüsüne" ilişkin çalışma ve kararname örneği ilisiktir.

Bu kurulun bir an önce kurulması sorunun çözümünde savılamıyacak kada çok faydalar sağlayacaktır

K A R A R N A M E

Yurt dışında çalışan Türk işçilerinin sorunlarını çözümlmek, sosyal, ekonomik, kültürel ihtiyaçlarını karşılamak, Türkiye'de ve çalıştıkları ülkelerdeki sorunlarına ilişkin uygulamaların basitleştirilmesi, şüatlandırılması ve aksamadan yürütülmesi ile ilgili tedbirler almak ve yurda kesin dönüşlerinde, işçilerin geleceklerini güvenliğe kavuşturucu, yurdun ekonomik ve sosyal kosullarına entegre ettirici çalışmalar yapmak ve bu amaçlara yönelen bütün çalışmalarını koordine etmek üzere, Çalışma Bakanının Başkanlığında, Maliye, Dışişleri, İçişleri, Milli Eğitim, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarıyla en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu yetkililerinin katılacakları bir "YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLERİN SORUNLARINI ÇÖZÜMLEME KURULU"nun kurulması, Bakanlar Kurulunca tarihinde kararlaştırılmıştır

Bakanlar Kurulu

Cumhurbaşkanı

S T A T Ü

"YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLERİN SORUNLARINI ÇÖZÜMLEME KURULU"

MADDE 1- Kurulus Amacı:

Yurt dışında çalışan Türk işçilerinin sorunlarını çözümlmek, sosyal, ekonomik, kültürel ihtiyaçlarını karşılamak, Türkiye'de ve çalıştıkları ülkelerdeki sorunları ile ilgili uygulamaların basitleştirilmesi, süratlendirilmesi ve aksamadan yürütülmesini sağlayacak tedbirleri almak. vürda kesin dönüşlerinde işçilerin geleceklerini güven altına alıcı ve ülkemizin ekonomik ve sosyal koşullarına entegre ettirici tedbirler üzerinde araştırmalar yapmak ve tümüyle bu amaçlara yönelen çalışmalarını koordine etmek amacıyla, tüzel kişiliği, idari ve mali özerkliği bulunmak ve Başbakan'a bağılı olmak üzere "Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu" kurulmuştur

MADDE 2- Görev:

Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu'nun görevleri şunlardır:

- (a) Dış ülkelerdeki iş nıvasasını izlemek.
- (b) Yurt dışına işçi gönderilmesinde takip edilecek milli politikanın tesbitinde Hükümete yardımcı olmak.
- (c) İşçilerimizin yurt dışına gönderilmesi sırasında ortaya çıkan sorunları tesbit ile uygulamaları basitleştirici, süratlendirici ve aksamadan yürütümünü sağlayıcı tedbirleri almak.
- (d) İşçilerimizin yurt dışında bulundukları sırada ortaya çıkan sorunların çözümüne temel olacak prensip ve yolları tesbit ve koordine etmek, Hükümete ve ilgili Kurumlara tavsiyelerde bulunmak.
- (e) Yurt dışında çalışan işçilerimizin ekonomik, sosyal, kültürel sorunlarının çözümüne ilişkin tedbirleri almak, yürütümünü sağlamak ve bu vönde, yerli ve yabancı kurumlar ve kişilerle bağlantı kurmak, işbirliği yapmak.
- (f) Dış ülkelerde, işçi sorunlarının çözümünü kolaylaştırmak, hizmetli işçinin avağına götürebilmek amacıyla, gerekirse, Teşkilât kurmak, misavirlikler tesis etmek, bu vönde mevcut çalışmalarını koordine etmek.

(g) Yurda kesin dönüşlerinde işçilerimizin geleceklerini güven altına alıcı ve ülkemizin ekonomik ve sosyal koşullarına işçileri entegre ettirici tedbirler üzerinde araştırmalar yapmak. bu yönde izlenecek milli politikanın tesbitinde Hükümete yardımcı olmak.

(h) Çalışmalarıyla ilgili alanlarda yavınlar yapmak veya bu gibi yavınları desteklemek. konferanslar. kurslar. seminerler tertip etmek veya ettirmek.

(ı) Birinci maddede belirtilen amacın gerçekleştirilmesi ve görevlerin yerine getirilmesi ile ilgili her türlü faaliyetlerde bulunmak

MADDE 3- Kurulus:

Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu aşağıdaki organ ve kuruluşlardan meydana gelir:

Çözümleme Komitesi

Danışma Komitesi

Genel Sekreterlik

Çalışma ve Araştırma Grupları Enstitüler ve başka müesseseler

MADDE 4- Çözümleme Komitesi:

(a) Kurulus:

Çözümleme Komitesi 10 üye ve Genel Sekreterden meydana gelir Üyelerden ikisi Çalışma Bakanlığından. biri Plânlamadan. her bakanlıktan birer üye olmak üzere. beş'i. Maliye. Dışişleri. İçişleri. Milli Eğitim. Gümrük ve Tekel Bakanlıklarından. ikisi de. vurdumuzda en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonundan seçilir

Bakanlık temsilcileri birinci sınıf memurlar arasından seçilir

Komite. kendi üyeleri arasından iki yıl için bir "Başkan" ve bir "Başkan Vekili" seçer Başkan ve Başkanvekilinin görev ve yetkileri yönetmelikle belirtilir

(b) Seçim usulü:

Çözümleme Komitesinin "bakanlıklar temsilcisi" üyeleri. ilgili Bakanlıkların göstereceği üçer aday arasından Başbakan tarafından seçilir.

Çözümleme Komitesi'nin vurdumuzda en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonunun temsilcisi üyeleri de. bu nitelikteki Konfederasyon

İcra Kurulunun göstereceği üç aday arasından Başbakan tarafından seçilir

Çözümleme Komitesi üyesi seçimleri. Başbakan ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan bir kararname ile (15) gün içinde onavlanır.

(c) Üyelik süresi:

Çözümleme Komitesi üyelik süresi iki yıldır. Açılacak üyelikler, seçimlerindeki usule göre doldurulur. Süresi biten veniden seçilebilir. İstifa veya ölüm gibi sebeplerle boşalan üyelikler için de yukardaki esaslara göre yeni üye seçilir. ancak bu suretle seçilen üye, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

(d) Görevleri:

1- Kurulun çalışma ilkelerini tesbit etmek ve çalışma ve programlarını hazırlamak.

2- Çalışma ve Araştırma Grupları, enstitüler ve başka kurullar kurmak, müşavirlikler ihdas etmek ve seçmek.

3- Çalışma ve Araştırma Gruplarının yürütme komiteleri üyelerini, seçmek.

4- Çözümleme Komitesi içinden veya dışından Genel Sekreteri, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçerek inha etmek.

5- Kurul'un ve Kurul'a bağlı organların çalışmalarını izlemek ve bunların teklifini kabul etmek.

6- Kurul'un ikinci maddede belirtilen görevlerini aksi belirtilmeyen hallerde yürütmek veya bu vönde Genel Sekreterliğe vetki vermek.

MADDE 5- Danışma Komitesi:

(a) Kurulun Şekli:

Danışma Komitesi üveleri aşağıdaki şekilde tesbit edilir:

Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım, Köv İşleri, Sanayi, Teknoloji, Ulaştırma, Turizm ve Tanıtma, Tarım, İmar ve İskân Bakanlıklarından birer üye.

Devlet Plânlama Teşkilâtından dört üye.

./

Üniversitelerden üç üye.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumundan iki üye,

Sosyal Sigortalar Kurumundan iki üye,

İş ve İşçi Bulma Kurumundan iki üye,

En çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonunun Yönetim Kurulundan iki üye.

Ticaret ve Sanayi Odaları Birliğinden bir üye.

Çözümleme Komitesi, ihtivaca göre yeni üyelikler ihdas edebilir.

Çözümleme Komitesi, üveleri Danışma Komitesine katılır fakat oy kullanamazlar.

Danışma Komitesi üyeliklerinin süresi iki yıldır

Danışma Komitesi üvelerinin nitelikleri ve seçimleri yönetmelikle düzenlenir.

(b) Görevleri:

1) Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu'nun çalışma ilkeleri hakkında tavsiyelerde bulunmak,

2) Faaliyet raporu, bütçe ve çalışma programları hakkında mütalâa vermek.

(c) Çalışma Sekli:

Danışma Komitesi yılda en az iki defa, Çözümleme Komitesince tesbit edilen tarihlerde toplanır. Toplantılara Çözümleme Komitesi Başkanı Başkanlık eder

MADDE 6- Genel Sekreterlik:

(a) Kuruluş:

Genel Sekreterlik, genel sekreter ile gerekli personelden meydana gelir.

Genel Sekreterlik personeli, Genel Sekreter tarafından atanır

(b) Genel Sekreterliğin görevleri:

Genel Sekreterlik, Çözümleme Komitesince verilen kararların uygulanması için gerekli tedbirleri alır

Çözümleme Komitesince yetki verilmesi halinde, Kurul'un çalışmalarını sağlayacak her türlü yönetmelik tasarılarını hazırlar.

Çözümleme Komitesince tesbit edilen esaslar ve iş programı çerçevesinde, bütçe hazırlıklarını yapar.

Programların ve bütçenin uygulanmasında Çözümleme Komitesine bilgi verir.

Çözümleme Komitesi ile Kurulun diğer kuruluşları arasında bağlantı kurar

(c) Genel Sekreter:

Genel Sekreter, Çözümleme Komitesinin inhası üzerine Başbakan ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan kararname ile atanır

Genel Sekreter, Çözümleme Komitesi üveleri arasından seçilmişse, boşalan üyelik 4 üncü maddenin (b) bendine göre doldurulur

Genel Sekreter, Kurulun her türlü yönetim hizmetlerinin ve ihtiyaçlarının görülmesinden sorumludur.

Genel Sekreterin görev ve yetkilerinin nasıl kullanılacağı yönetmelikle düzenlenir

MADDE 8- Çalışma ve Araştırma Grupları, Enstitüler ve Diğer

Kurumlar:

Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu, (1) inci Maddedeki amacının tahakkuku ve (2) nci Maddede sıralanan görevlerin ifası için, gerekli gördüğü çalışma ve araştırma grupları ile enstitüler ve diğer kurumları kurar ve içine alır.

Araştırma ve Çalışma Grupları enstitüler ve diğer kurumlar Çözümleme Komitesi tarafından kurulur

Çalışma ve Araştırma Grupları, enstitüler ve diğer kurullar hazırlanacak yönetmeliklere göre çalışırlar

MADDE 9- Mali Hükümler:

Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulunun gelir kaynağı,

Bu gelirlerden hesap yılı sonuna kadar harcanamayan paralar Kurulun ertesi yılki gelir hesabına aktarılır

MADDE 10- Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu, 1050-2490 ve 440 sayılı kanunlarla bunların ek ve tadilleri ve aksine

açık hüküm konmadıkça bu kanunların verilerine geçecek kanunlara ve SAYIŞTAY'ın vize ve denetimine bağlı değildir

Arttırma eksiltme ve ihale işleriyle hesan ve sarf işlerinin ne volda yürütüleceği ve müsbet evrakın şekil ve çeşitleri bir vönetme-likle tesbit olunur

MADDE 11- Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulunun hesapları Başbakanlıkça iki yıl için atanacak üç denetçiden mevdana gelen bir denetçiler heyeti tarafından denetlenir. Denetçiler, yüksek öğrenim görmüş ve Devlet muhasebesi ile sınai ve ticari kurumlar muhasebesini bilen ve bu kanunun kendilerine yüklediği görevleri hakkıyla başarmaya yeterli kimseler arasından seçilirler. Denetçilere verilecek ücret, her yıl Başbakanlıkça belirtilir. Denetçiler, Kurulun gelir ve giderlerini ilgilendiren işlemleri inceler. Bunların ortaya konmuş esaslara uyup, uymadığını denetler. Denetçiler her yıl sonunda bir rapor düzenleyip bir örneğini Başbakana ve bir örneğini de Çözümleme Komitesine verirler.

MADDE 12- Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulunun hesap yılı mali yıldır. Kurul, her hesap yılından en az üç ay önce gelecek yıl içinde yapacağı işlerin programına ve masraflarına karşılık olmak üzere genel bütçeden verilmesi gereken tutarı Başbakan'a bildirir.

Çözümleme Komitesi her yıl bir "çalışma raporu" hazırlar ve bunu Başbakan'a verir.

Denetçiler Raporu ile Çözümleme Komitesi Raporu ve yıllık blânco, Başbakanlık tarafından üç'ü Yüksek Murakabe Heyetince, biri Sayıştayca ve biri Malive Bakanlığınca seçilecek bes kişilik bir kurula tevdi olunur. Bu Kurulca hesapların ve bilânçonun onaylanması, Çözümleme Komitesi ve Genel Sekreterin ibrası demektir.

MADDE 13- Yurt Dışındaki İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu'nun görevlerinin yerine getirilmesi için Kurulun.

Her türlü araç, eşya, ve taşıt araçları, Türkiye'ye sokulmasında her çeşit ithalat sınırlamalarının dışında bırakıldığı gibi, Giriş Gümrük Vergisi ile özel idare ve beledivelere ait her türlü vergi, resim, harç ve zamlardan, belediye navından, sundurma, antreno ve ardiye ücretleriyle Rıhtım Resminden ve Türkiye Cumhuriyeti Demiryolları ve Limanlar İşletme Genel Müdürlüğünce alınan rıhtım ücretinden

ve ithal esnasında alınan diğer bütün vergi, resim, harç ve ücretlerden:

Her türlü tesislerin yapımı ve işletilmesinde kullanılacak Elektrik ve Havagazı İstihsal Vergisinden ve Belediye Resminden,

İhaleleri, ilânları, her çeşit sözleşmeleri ve başka evrak ve belgeleri Devlet'e ve beledivelere ait her türlü resim ve harçlardan muaftır.

MADDE 14- Dokuzuncu maddede belirtilen gelirler, Gelir ve Kurumlar vergileri ile bu vergiler yerine kaim olacak diğer vergilerden. Kurul'un her türlü tesis, bina ve arazisi, bina ve arazi vergilerinden muaftır.

Çeşitli Hükümler

MADDE 15- Yurt Dışında Çalışan İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulunun Genel Sekreteri, danışmanları, araştırmacıları ve her türlü personeli özel hukuk hükümlerine bağlı olup, bu kimseler hakkında Devlet Personel Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Kurul, yurt içinde veya dışında, ihtivaca uygun kuruluş ve kadro statülerinin düzenlenmesinde serbesttir.

MADDE 16- Çözümleme Komitesi ile Danışma Komitesi üyelerine verilecek huzur hakları Çözümleme Komitesinin teklifi ile Basbakan tarafından onavlanır.

MADDE 17- Yurt Dışında Çalışan İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu, anlaşmalı araştırmacı ve danışman kullanabilir. Daimi veya anlaşmalı araştırmacı ve danışmanlar yabancılar arasından da seçilebilir.

Anlaşmalı araştırmacılar ve danışmanlar üniversiteler, mensupları arasından da seçilebilir. Bu takdirde, bunların esas görevlerine ait bütün haklar saklı kalır ve her türlü tazminatlarına hake gelmez.

Kullanılma volları ve anlaşmalarına göre verilecek ücretler Çözümleme Komitesince tesbit edilir.

MADDE 18- Yurt Dışında Çalışan İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kuruluna ait mallar Devlet malı hükmündedir. Bunları çalanlar, ih-ti-

lâs edenler, zimmetine geçirenler ve her ne voldan olursa olsun kötüve kullananlar hakkında Devlet mallarına karşı işlenen bu çeşit suçlara ait ceza kovuşturması yapılır.

MADDE 19- Yurt Dışında Çalışan İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulu, görevlerinin yürütümünde ve araştırma ve inceleme konuları için gerekli gördüğü bilgileri her türlü kamu idare ve kurumlarından doğrudan doğruya istemeye yetkilidir Kendilerinden bilgi istenen her türlü kamu idare ve kurumları bu bilgileri mümkün olan en kısa süre içinde vermekle vükümlüdürler Bu voldan sağlanan bilgilerden sır mahiyetinde olanların gizliliğine riayet edilir.

GEÇİCİ MADDE 1- Dördüncü Madde gereğince Çözümleme Komitesi, bu kararnamenin yavımı tarihinden itibaren en geç (30) gün içinde seçilir.

GEÇİCİ MADDE 2- Bu Kararnamede sözü edilen vönetmelikler, Çözümleme Komitesi seçiminin onaylanmasından itibaren en geç (3) ay içerisinde hazırlanır

GEÇİCİ MADDE 3- Bu kararnamede vazılı selirlerin sağlanmasına kadar vanılacak giderler için emrinde butunan fonundan lira, faizsiz olarak kullanmak üzere Yurt Dışında Çalışan İşçilerin Sorunlarını Çözümleme Kurulunun emrine verilir

KONUT SORUNU VE ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

Bugün az gelişmiş ülkelerde olduğu kadar, gelişmiş ülkelerde de en önemli meselelerden biri sayılan konut sorununun çözümü, devletlerin başta gelen konularından biridir.

Sorunun çözümü için geçerli yöntemleri bulabilmek, herşeyden önce sorunu yaratan nedenleri doğru teşhis etmekle ve bu etkenlerin gelişme eğilimlerini doğru saptamakla mümkün olabilecektir.

Bu yüzden, sorunu yaratan nedenlere kısaca da olsa bir göz atmak, doğru sonuca ulaşabilmenin başlıca koşuludur.

EKONOMİLERİN SAVAŞI

Yeryüzünde bir yandan soğuk savaşlar sürdürülür, bir yandan ordular bütün güçleriyle sıcak savaşlara karşı hazırlanırken, öbür yandan da ekonomilerin savaşı bütün şiddetiyle devam etmektedir.

Denilebilir ki, ekonomilerin kıyasıya mücadele ve yarışı, çağımıza damgasını vurmuştur. Ancak bu damga, bazı ülkeler için hızla gelişme yolunda vize yerine geçerken, bazı ülkelerin geri kalmışlığını onaylamaktadır.

Bu mücadele, ülkelerin, politik bakımından olduğu kadar, ekonomik bakımdan da kamplara bölünmesine; askeri ittifaklar kadar, ekonomik ittifakların da gelişmesine yol açmış, bunun sonucunda da, en parlak dönemini yaşamaya başlayan kapitalizm, sınırları aşma, hakimiyet alanını genişletmek için bütün olanaklarını seferber etmiştir.

Gelişmiş ekonomilerin başarı sırrını sanayileşmede arayıp bulan az gelişmiş ülkeler, bir yandan kendisine yeni alanlar arayan uluslararası kapitalizmin "yabancı sermaye" adı verilen yatırımlarının etkisiyle, öbür yandan da kendi ulusal kaynaklarını tam olarak değerlendirebilmek için sanayileşmeye yönelmişlerdir.

Dünyanın her yerinde ve her dönemde olduğu gibi, sanayileşme, beraberinde yepyeni sorunlar getirmeye, zaten varolan sorunları ise, büsbütün artmaya başlamıştır.

Sanayiın yerleşmesinde göz önüne aldığı ulaşım ve enerji olanakları gibi unsurların, özellikle az gelişmiş ülkelerde, büyük kentlerin ./..

dolaylarında bulunması. sinai kuruluşların buralarda yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

Bu suretle ekonomi, kurtuluş umudunu kırlarda aramaktan vazgeçip, kentlere yönelirken, insanlar da iş bulma umutlarının kendilerini sürüklediği büyük şehirlere akın etmeye başlamışlardır.

Bu durum, bütün dünyada ana hatlarıyla birbirine benzeyen sorunların doğmasına yol açmıştır. Ancak sorunlar, ayrıntılarında, ülkelerin ve ülke insanların yapılarına göre özellik taşımaktadırlar. Bu nedenle, bir ülkede herhangi bir sorunun çözümü için yeterli olan yöntemin bir başka ülkede hiçbir işe yaramadığı da görülmektedir.

SOSYAL DEVLETİN GELİŞMESİ

Sanayileşmeye paralel olarak büyüyen sosyal sorunlar, çağımız devletini, bütün ağıllığıyla, sosyal meselelere eğilmek zorunda bırakmış, kapitalizmle komünizmin soğuk savaşla desteklenen kıyasıya mücadelesi, komünist olmayan bütün ülkelerde, sınıf çatışmasını önlemek için sınıflar arasında bir dengenin sağlanmasını rejimin ihtiyacı haline getirmiştir. Oysa, kapitalizmin hakim olduğu bir sanayileşmenin, tabiatı icabı, sınıflaşmayı ve sınıflar arasındaki dengesizliği, büsbütün artırdığı da bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır.

Üstelik, sorunların daha da büyük olduğu az gelişmiş ülkelerde, zaten mevcut olan dengesizliğin bu yolla daha da artması, bu çeşit ülkeleri daima, sınıf çatışmasının eşiğinde, tehlikeli noktada tutmuştur.

Bu durum, devletin köklü tedbirler almasını zorunlu kılmış ve "sosyal devlet" anlayışı az gelişmiş ülkelerde büsbütün önem kazanmıştır.

Dünyanın gelişmiş ya da az gelişmiş bütün ülkelerinde var olan konut sorunu, daima, devletlerin büyük problemlerinden birisi olagelmıştır. Ancak, sanayileşme sürecine yeni yeni girmeye başlayan, önceleri, ekonomisinin bütün ağırlığını tarıma dayamış olduğu için, halkının büyük çoğunluğu kırsal yerleşme düzeyinde bulunan ülkelerde, endüstrinin işgücü isteğini karşılamak için kentlere doğru başlayan beklenmedik hızdaki akın, konut sorununu birdenbire ön plâna itmiştir. Ancak, ekonomik olanakları zaten kısıtlı olan az gelişmiş ülkeler, sorunun çözümlenmesi için çok büyük yatırımlara ihtiyaç duyulduğunu acı acı görmüşler ve bu konuda varılan çalışmaların doğal bir sonuç olarak varattığı inşaat sanayinin, ülke ekonomisine vararı, haklı olarak

ciddi bir tartışma konusu olarak ön plâna geçince, sorunun çözümü, hükümet edenlerin anlayışına göre, kimi zaman gerive itilmiş, kimi zaman da öne alınmıştır. Bu durum meselevi büsbütün karmaşık hale getirmiş ve genel olarak "plân" a umut bağlamış olan az gelişmiş ülkelerde plânları da altüst eder bir nitelik kazanmıştır.

Yurdumuzda da böyle olmuştur.

Konut sorunu ana hatlarıyla, bütün dünyada ve özellikle az gelişmiş ülkelerde karşılaşılan bir problem olarak karşımıza çıkmakla birlikte, ülkemiz ve halkımızın çeşitli özellikleri, meselevi ve hallini kendimize özgü bir model olarak ele almayı zorunlu kılmaktadır.

EKONOMİNİN İHTİYACI

Konut ihtiyacının önemini, sadece sosyal ihtiyaç yönünden ele almak ve soruna bu bakış açısının ışığında çözüm aramak - ki genel olarak böyle yapılmaktadır -. bizi yanlış sonuçlara götürecektir.

Sorun herşeyden önce ekonominin bir ihtiyacı olarak görülmelidir.

Köylerden kentlere doğru hızla artan akın, kentleri başıboş yağılma merkezleri haline getirince, buraların zaten bozuk olan ekonomik düzeni de büsbütün sarsılmış ve ekonomik ilişkilerdeki bozukluk, ulusal kaynak israfını hızla artırmıştır.

Özellikle az gelişmiş ülkelerin büyük sorunu olan, verim düşüklüğünün önlenmesi, üretimin artırılması yolunda yapılan araştırmalar, hep belli çerçeve içinde kalmakta, örneğin, üretkenliğin yükselmesi için, işgücünün eğitilmesi, işgücünün iyi beslenmesi gibi çözüm yolları önerilmektedir. En az bütün bunlar kadar önemli olan bir başka unsur ise, işgücünün konut sorununun çözülmesidir. Bütün altyapı hizmetlerinden vaksun bir gecekondu tek odasına, ailesinin altı üyesiyle birlikte sığmaya çalışan, doğal ihtiyaçlarını karşılamak olanağını güçlüklerle elde eden, her sabah çamurla mücadele ederek en az bir kilometre yol yürüyüp kendisini işine götüreceği araca ulaşan bir işçinin verimi, en iyi şekilde beslense de, en iyi işgücü eğitimi yöntemleriyle yetiştirilmiş de olsa, kolay kolay artırılamaz.

Buna göre, verim artışını sağlama yöntemleri araştırılırken, "konut sorununun çözülmesi gereği" de altı kalın bir şekilde çizilerek, mutlaka dikkate alınmalıdır.

Üstelik, bu sorunla yeterince ilgilenilmeyişi yüzünden ekonominin karşılaştığı kayıp, sorunun çözümü için harcanacak olandan az değildir. Örneği, Sağmalcılar'da altyapı hizmetlerinin eksikliği yüzünden karşılaşılan kolera salgınının ekonomimize verdiği zarar, en az bu bölgenin altyapı hizmetlerinin gerçekleşmesi için sarfedilmesi gereken kadardır.

DOĞAL ÖZELLİKLER VE KONUT SORUNU

Sorunu, ülkemizin doğal bir özelliği bakımından da ayrı bir önemle ele almak gereği vardır.

Bilindiği gibi, ülkemiz, deprem kuşağı üzerinde bulunmakta ve zaman zaman karşılaşılan deprem felâketleri maddi ve manevi büyük kayıplara yol açmaktadır. Karşılaşılan felâketlerin büyüklüğü, konut yapımının başıboş bırakılmış, devletin bu konuyla ilgilenmeyi gerekse-memiş olmasından ileri gelmektedir. Her depremden sonra ise, konuyla ilgilenilmekte ama maalesef, ileri, deprem felâketine uğramış il ya da ilçenin dışına taşmamakta ve depremin aolsa ile birlikte hızını da kaybetmektedir. Konunun bu açıdan da ele alınması, herhangi bir doğal felâketle karşılaşılmaması ile uğranılacak ekonomik kaybı besinen önle-vecektir.

Sorunun çözümünü bireyler açısından zorlaştıran ve ciddiyetle ele alınmadığı için, çeşitli kayıplara yol açan bir diğer etken de ülkemizin iklim özelliğidir. En yüksek ve en düşük ısı arasındaki farkın çok büyük olması yüzünden, basit yöntemlerle yapılmış konutlarda (özellikle gecekondularda) mevsimlerin getirdiği ısı farkı, hastalıklara yol açmakta ve bu, işçinin verimini düşürücü etkisi de hesaba katılınca, büyük bir ekonomik kayba sebep olmaktadır. Buna ilâveten, inşaında, soğuğa karşı yeterli korunma tedbirleri alınmayan konutlar, yakacak tüketiminin yükselmesine yol açmakta ve çok soğuk geçen kış ayları, ülkemizi vevyeni sorunlarla karşılaştırmaktadır (örneğin, 1972 kışında karşılaşılan yakacak sıkıntısı). Bu etkenin önemini belirtmek için, gecekonduların yoğun bulunduğu üç ilimizin, en yüksek ve en düşük sıcaklıkları arasındaki farkı kaydetmek yerinde olacaktır.

<u>İl</u>	<u>En yüksek ısı</u>	<u>En düşük ısı</u>	<u>Fark</u>
İstanbul	40.5°	-16.1°	56.7°
Ankara	40°	-24.9°	64.9°
İzmir	42.7°	- 8.4°	53.1°

SORUNUN SOSYAL YÖNÜ

Sosyal yönü ise, konunun önemini büsbütün artırmakta. soruna bir an önce eğilinmesini gerektirecek tehlikeleri de kapsadığı için Devlete dana büyük bir yükümlülük getirmektedir.

Konunun sosyal yönünde, halkımızın ve aile yapımızın özelliği dikkati çekmektedir.

Türk ailesi genellikle kalabalık bir ailedir. Ailede çok sayıda çocuktan başka, genel olarak, eşlerin yakınları da beraber bulunmaktadır. Bunun ekonomik nedeni, özellikle köylünün, diğer sosyal güvenlik olanaklarının yanı sıra, ihtiyarlık sigortasından da yoksun olmasıdır. Bu yüzden ihtiyarlayıp, iş yapma olanağını kaybeden köylü, ekonomik bakımdan büsbütün güçsüzleşmekte ve mutlaka birisinin yanına sığınmak zorunda kalmaktadır. Kadınlar, buna ilâveten, toplum yaşantısında mutlaka bir erkeğin desteğine ihtivaç duvacak şekilde yetiştirilmiş oldukları için yalnız kalamamaktadırlar. Bu erkek, kocanın ölümünden sonra oğul veya damat olmaktadır. Aile ilişkilerinin kuvvetli olduğu toplumumuzda, bakılmaya muhtaç, ana, baba ve kardeşler aileyi kalabalıklaştırmaktadır. Bu, özellikle köyün gerçeğidir. Gecekondu semtlerinde oturanların tamamı köyden geldiği için, bu sosyal gerçek, gecekondu semtlerindeki ailelerin kalabalıklığının nedenini ortaya koymaktadır. Çoğunlukla bir ya da iki odalı olan gecekondu ailelerinin kalabalıklığı, en doğal ihtivaçların bile karşılanmasını güçleştirmekte, bu durum, bunalıma varan huzursuzluklara yol açmaktadır.

Yapılan istatistiklere göre, İstanbulda, gecekondu ailelerinde bir odaya altı kişi düşmektedir.

Altı kişinin bir odada barınmasının yarattığı sosyal sorunları dikkate almamak, yetkililerin yapabilecekleri en büyük hata olacaktır.

PSİKOLOJİK ETKEN

Bunun yanı sıra, psikolojik etkeni de hesaba katmak yararlı olacaktır.

"Başı sokacak bir ev" deyimivle sembolleşen konut sahibi olmak duygusu, her ailenin hayal aleminde en önemli köşeyi işgal eder. Bir konut sahibi olmak, insan kafasında en geçerli sosyal güvenlik tedbirinden daha etkili bir güvenlik unsurudur. kendine güvenmenin gelecek endişesinden kurtulmanın, huzur içinde çalışmanın başlıca varatıcısıdır.

Bir zamanlar geçerli olmuş. "işçinin zincirinden başka kaybedecek şeyi yok" sloganı, bugün artık gelişmiş ülkelerde hatıra dahi gelmemektedir. Çağımızın sosyal devleti, işçinin kaybedecek şeyleri olmasını sağlamayı, sadece sosyal devlet olmaktan doğan bir görevi yerine getirmek için değil, demokratik rejimi sağlamlaştırmak için de gerekli sayıyor. "Mülkiyet hakkı"nın kutsal sayıldığı rejimlerde, halkın çok büyük çoğunluğunu teşkil eden, emekleriyle geçinenlerin, mülkiyet hakkına saygıyı, sadece kendilerinin de mülkiyetten nasiplerini almaları hâlinde duyacakları çok iyi biliniyor artık. Ve bu olanağın sağlanması, en büyük güvenlik tedbirinden daha geçerli bir tedbir sayılıyor.

"Bir yuvaya kavuşmuş" insan, evsiz barksız bir kişi gibi, olayların önünde sürüklenmez, oradan oraya savrulmaz: demir atmış bir gemi gibi, dalgalar ne kadar şiddetli olursa olsun, kendini güven içinde duyar. Demiri etrafında yalpalayan gemi gibi, o da yalpalayabilir, ama hep aynı yerdedir, bilinmez maceralara sürüklenmez.

Yurttaş iş sahibi, işçi de yuva sahibi olunca, yurttan özlenen düzenlilik kendiliğinden sağlanır: çünkü, yuva sahibi kendi kaderini yurdunun kaderiyle birleştirmiştir.

Herşeyin sadece devletin elinde olduğu ülkeler dahi, bu gerçeğin ışığında hareket etmek zorunluluğunu duydukları için, bir konut sahibi olma olanağını işçiye sağlamayı planlarına almışlardır.

Konut sahibi olmak, yurt dışında çalışan işçilerimiz bakımından da önem taşımaktadır. Onları, bir konut sahibi yapmamız halinde, herşeyleri ile yurda bağlayacak, en küskün şekilde Türkiyeden ayrılmış olanları dahi ekonomimize en fazla katkıda bulunacak düzeye ulaştırmak mümkün olacaktır.

BAZI GERÇEKLER

Hergün yeniden, binlerce kişiyi çarkları arasında vutmaya hazırlanan büyük kentlerimizde, sınırları gittikçe artan gecekonduların mahzun ve titrek ışıkları ile, dev vapıllı lüks binaların ışıltısı, büyük uçurumu gözler önüne sermekte, sosyal bunalımların habercisi olmaktadır.

Yapılan araştırmalardan anlaşıldığına göre, Ankara'da nüfusun %60 dan fazlası, İstanbul'da %50'ye yakını ve İzmir'de de %35'i gecekondu-larda oturmaktadır.

İstanbulda 42 664 aile tek odada oturmaktadır 125 994 ailenin konutunda banyo, 38 397 ailenin konutunda da mutfak yoktur. Yine İstanbulda, 84.145 ailenin evinde su, 27 877 ailenin evinde elektrik bulunmamaktadır

Ankaradaki konutların %40'ında su, %15'inde elektrik bulunmamaktadır. Konutların %35'inde mutfak, %49'unda banyo yoktur. Yine başkentte, konutların %30'unda helâ müsterektir.

İşçilerin ise %70'i gecekondualarda oturmakta. dolayısıyla, her zaman ve her konuda olduğu gibi en büyük sıkıntıyı yine işçiler çekmektedir.

KONUT EKSİĞİMİZ

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, geri kalmış ülkelerin, konut sorununu çözümleyebilmeleri için, her yıl, her bin kişi için en az on konut yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu oran, gelişmiş ülkelerde bin kişiye altı konut şeklinde tavsiye edilmektedir. Bu tavsiyenin tutulması halinde, nüfusu 35 milyon olan bir ülkede her yıl yaklaşık olarak 350 bin konut yapılması gerekmektedir

Bu hesaba göre, vurdumuzda 1963-1967 yılları arasında yapılması gereken (Birleşmiş Milletler Teşkilâtının tavsiyesi) ile yapılan konut sayıları şöyledir:

Yıl	Yapılması gereken	Yapılan	Eksik
1963	296 550	31 179	265 371
1964	303.940	33 381	270 559
1965	311.510	41 509	270 001
1966	319.280	45 203	274 077
1967	327 240	47.695	279.545
Toplam	1.558.520	198.967	1.359.553
Ortalama yıllık	311.704	39.793	271.910

Buna göre, 1963 ile 1967 yılları arasında yapılan konut sayısı, yapılması gerekenden toplam olarak 1.359.553 eksiktir. Bir başka ifade şekliyle, vurdumuzun konut ihtivacı yılda ortalama 271.910 eksiğiyle karşılanmakta ve bunun sonucu olarak da her geçen yıl açık biraz daha büyümektedir.

Bu Birleşmiş Milletler Teşkilâtının vattığı tavsiyeye dayanan hesaptır

Bir de Devlet Plânlama Teşkilâtının rakamlarına göre konut sorununun durumuna bir göz atmak yararlı olacaktır

Bugün yaklaşık olarak toplam yatırımlarımızın %20 si. bir başka ifade şekliyle. gayri safi milli hasılamızın %4'ü konut yatırımlarına ayrılmaktadır. Bu miktar aynı zamanda. toplam yapı yatırımlarının %33'ü oranındadır

Bu oranın para olarak değeri de 1968 yılında 3.632 milyar. 1969 yılında ise. 4.175 milyar liradır. Bu ölçüde bir paranın ayrılmış olmasına rağmen. konut açığımız da kapanmak bir yana. gittikçe büyümektedir. Devlet Plânlama Teşkilâtının hesabına göre. 1967-1970 yılları arasında konut ihtiyacımızın ancak %37,5'i karşılanabilmiştir. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının önerisi dikkate alınacak olursa. açık daha da büyüktür. Bu durumda izlenen politikanın açığı kapatacağını düşünmek mümkün değildir. hatta açığımızın gittikçe büyüyen bir hızla artacağı da ortadadır. Çünkü. gayri safi milli hasıladan konut yatırımlarına ayrılacak pay daha yüksek bir orana çıkamavacağından. konut yapımına ayrılan para. ancak gayri safi milli hasılanın artışıyla çoğalabilecektir. Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan hesaplara göre ise. gayri safi milli hasılanın artış hızı Birinci Bes Yıllık Plân döneminde. yılda ancak %3,94 olabilmıştır. Oysa yine Devlet Plânlama Teşkilâtının rakamlarına göre. aynı dönemdeki konut ihtiyacımızın büyüme hızı %6,6'dır. Sadece bu nedenle bile. her yıl yeniden doğan konut ihtiyacının %40'ı karşılanamamaktadır

Bütün bu hesaplar. en iyimser tahminlerle dahi. önümüzdeki iki plân dönemi sonunda. gecekondualarda yaşayan nüfusun en az 8,5 milyon daha artacağını ortaya koymaktadır

Şu anda gecekondualarda yaşamakta olanları da hesaba katarak. 1980 lerde toplam nüfusumuzun dörtte birine yakın kısmı gecekondualarda yaşayacak demektir ki. bu ihtimal dahi Devleti derhal harekete geçmek zorunda bırakacak kadar ağırlık taşımaktadır

KONUT YATIRIMLARI VE EKONOMİ

Bu durumda. karşımıza kalkınma çabaları ve konut yatırımlarına ağırlık verilmesinin ekonomiye yapacağı etki sorunu çıkmaktadır. Nitekim. Devlet Plânlama Teşkilâtı ve diğer ilgili kuruluşlar konut yatırımlarının "ölü yatırımlar" olduğunu öne sürerek. bu yatırımların alevhinde bulunmakta önlenmesini istemektedirler

Bu, dar bir açıdan ele alındığı taktirde, doğru sayılabilecek görüştür. Ama bir de ekonominin temel varısı ve ülke ekonomisine damgasını vuran özellik vardır.

Arsa spekülasyonu ve inşaat sektörünün temel ekonomik faaliyet niteliği kazanması, az gelişmişliğin tipik örneğidir. Karmaşık bir teknoloji gerektirmediği için, az gelişmiş ülkelerde, inşaat sektörü, özel sermayeler için cazip yatırım alanları olmaktadır. Bu nedenle de, yapı sektörü diğer sektörlerden daha büyük bir hızla gelişme eğilimi göstermekte, dolayısıyla, buna bağlı yan sanayi kolları da birdenbire ekonomik yapı içinde geniş bir yer kaplamaya başlamaktadır.

Ekonomik yapı içinde bu kadar bir yer kaplayan yapı sektöründe, ne sebeple olursa olsun, meydana çıkan durgunluk bütün ekonomik faaliyeti etkileyen bir krize yol açmaktadır.

Bu, az gelişmiş ülkelerin hepsinde de geçerli olan kuraldır.

1970 yılında çıkarılan finansman kanunlarının getirdiği vergiler, inşaat sektöründe durgunluğa sebep olmuş ve bu durgunluk ekonomimizi de etkilemiş, krize sürüklemiştir.

Bu olay da göstermektedir ki, konut yapımının engellenmesi, ekonomik ve sosyal havatı büyük bir krize sürükleyecektir. Yapılması gereken, ülke gerçeklerini de dikkate alarak, lüks konut yatırımlarını önlerken, sosyal konut yapımını özendirici tedbirlerin alınmasıdır. Bu şekilde, hem inşaat sektöründe, dolayısıyla ekonomide durgunluk ve krizler önlenmiş olacak, hem de sosyal bir sorunun çözümü için adım atılmış olacaktır.

1000 İŞÇİDEN DÖRDÜ

Bu tedbirleri araştırmadan önce de, şu andaki konut sahibi olme koşullarına kısaca bakmak yararlıdır

Konut, kısa sürede toplu para gerektiren yatırım türüdür. Oysa, hayatlarını emekleriyle kazananların bu ölçüde bir yatırıma yönelmeleri mümkün değildir. Bu durum göz önüne alındığı için, yurdumuzda konut kredisi müessesesi kurulmuştur. Başlıca konut kredisi veren iki kuruluş da Emlâk ve Kredi Bankası ile Sosyal Sigortalar Kurumudur. Ancak bu kuruluşların verdikleri kredi dahi soruna köklü bir çözüm getirebilme olanağından yoksundur. Örneğin, 1 Nisan 1962'den 1971 yılına kadar geçen dokuz yıl içinde, Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından, Emlâk Kredi Bankası aracılığıyla açılan kredilerle yapılan ve

doğrudan doğruya Sosyal Sigortalar Kurumunca inşa ettirilip, dağıtılan konut toplamı 49 197'dir. 1 313 500 sigortalı işçi olduğuna göre, konut sahibi olma olanağına, dokuz yılda, her yüz işçide, 3,7 işçi kavuşabilmiştir. Bu tempoda hareket edilmesi halinde, işçi sayısının hiç artmaması şartıyla bütün işçilerin bir eve kavuşabilmesi için 240 yıl gibi mantık dışı bir süre geçmesi gerektiği görülecektir. Bu durumda işçilerin büyük çoğunluğunun bugünkü şartlarda bir ev sahibi olmaları bir havaldır; her yıl sadece, 1000 işçiden 4'ü ev sahibi olabilmek mutluluğuna erişecektir.

Bu gerçeğin ışığında, sistemi veniden gözden geçirme gereği kaçınılmaz bir hal almıştır.

KOOPERATİFÇİLİĞİMİZ

Bunun dışında, kredi mekanizmasının işleyiş tarzı yüzünden, toplu konut yapımına ağırlık verecek geniş kapsamlı kuruluşlar doğmamış. konut politikasının amaçlarına uygun olmayan, "yapıp satma" sistemi ortaya çıkmıştır. Oysa, konunun çözümü için en uygun yolun, ya konut kredisi veren kurumlar tarafından ekonomik nitelikte toplu konutlar yapmak ve kredili olarak ihtiyaç sahiplerine vermek ve da konut kooperatiflerinin geliştirilmesi için gereken tedbirleri almak olduğu Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından da kabul edilmektedir.

Ancak bu tedbirlerin hiçbirisi bugüne kadar gerçekleşmemiştir.

Özellikle, konut sorununun çözümünde büyük yükü taşımak durumunda olan kooperatifler her bakımdan büyük güçlüklerle karşı karşıya bulunmakta ve bu yüzden de kooperatifler aracılığıyla konut inşa edilmesi yöntemi ülkemizde hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Oysa, bu sistemin ne kadar geçerli olduğu, Türk-İş'in öncülüğünde Ankara'da kurulan 3500 konutluk kooperatifin bütün güçlüklerle rağmen aldığı sonuçla görülmüştür. Türk-İş, aynı kooperatifin devamı olarak 4500 konutluk yeni bir site kurulması teşebbüsüne geçmiştir. Ancak, sorunun büyüklüğü yanında Türk-İş'in girişimi, ister istemez mevzii bir teşebbüs olarak kalmaktadır.

1961 Anayasasının açık emrine rağmen, kooperatifleşme, halâ bir devlet politikası hâline gelmemiştir.

1969 yılında yürürlüğe giren Kooperatifler Kanunu da yetersiz kaldığı, ilkel bir takım tedbirlerle yetindiği için Kooperatifçiliğin gelişmesine yardımcı olamamıştır.

Bu durum, Türkiyede villardanberi uygulanan kooperatifçilik yönteminin aksaklıkları yüzünden halkın kooperatiflere karşı duyduğu haklı tereddütün halâ sürmesi sonucunu doğurmaktadır

Ard niyetli kişilerin elindeki bazı kooperatifler, etkili bir kendi kendini denetim sisteminden voksun bulunuşları, devlet denetiminden de uzak kalmaları yüzünden zaman zaman büyük ölçüde volsuzluk kaynağı haline gelmişlerdir.

Nitekim, geçtiğimiz aylar içinde Hükümet şu bildiriyi yayınlayarak vatandaşları uyarmak gereğini duymuştur:

"Son zamanlarda bir takım ard düşünceli kişilerce kurulan bazı kooperatiflerinin yöneticileri, kendilerini bazı Bakanlıklara ve kamu kuruluşlarına yakın kişiler olarak tanıtmak suretiyle, özellikle kooperatiflerine sözde bazı seçkin bölgelerden arsa ve bazı kuruluşlarlar kredi sağlanmış gibi görünerek, halkımızın konut edinme konusundaki arzularından yararlanmak ve kooperatiflerine ortak kaydetmek görüntüsü altında kendilerine aşırı ve haksız çıkarlar sağlamaktadırlar.

Bu gibiler hakkında yasalarımıza göre, gerekli kovuşturmalara başlanılmıştır. Ancak vatandaşlarımızın herhangi bir yapı kooperatiflerine üye olurken, öncelikle aşağıdaki koşulları göz önünde bulundurmaları, kendi öz çıkarları gereği olarak görülmektedir.

1- Kurulan bütün kooperatifler kanunların verdiği yetki, hak ve zorunluluklarla meydana gelmekte olup, bunlara karşı herhangi bir Bakanlığın ve Kamu Kuruluşunun özel bir tutum içinde bulunmamasının kesin olarak bilinmesi.

2- Bir kooperatifin tüzel kişiliğini kazanabilmesi ve da yasalara uygun bir niteliğe kavuşabilmesi için 1163 sayılı Kooperatifler Yasasının 7 maddesi gereğince, Ticaret Sicili Memurluğuna tescil ettirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan vatandaşlarımızın herhangi bir kooperatife üye olmadan önce, kooperatif yöneticilerinden tüzel kişiliğini kanıtlıyan Türkiye Ticaret Sicili Gazetesindeki kuruluş ilânını ve ana sözleşmesini isteyip okumaları,

3- Kendilerine para yatırılmak üzere bir banka hesap numarasının verilmiş olması halinde, bu hesap numarasının ilgili kooperatife ait olup olmadığını titizlikle araştırmaları,

- 4- Doğrudan doğruya kooperatife yapılan ödemelere karşı alınacak olan senet veya makbuzların, kooperatifin en az iki yetkilisince imzalanmış olmasına özellikle dikkat etmeleri,
- 5- Sosyal Sigortalar Yasası kapsamındaki işçilerin, Sosyal Sigortalar Kurumundan kooperatif yolu ile konut kredisi alabilmeleri, ancak kooperatifin, adı geçen kurumca habırlanmış ana sözleşmeye göre kurulmuş olmasına bağlı olduğundan, Sigortalı vatandaşlarımızın böyle bir kooperatife girmeden önce, Kurumun bölgesel şubelerinden kooperatifin durumunu ve niteliğini öğrenmeleri,
- 6- Sigortalı olmayan memur veya serbest meslek statüsündeki diğer vatandaşlarımızın da, sözkonusu kooperatiflere kredi verecek olan kuruluşlardan gerekli incelemeleri yapmaları,

Önemle duyurulur."

Yasa ve yönetmeliklerle, kredi veren kuruluşların kooperatifleri geçici ve kısa süreli kuruluşlar olarak yorumlamaları da bu çeşit, sahte kooperatiflerin doğmasının bir etkenidir. Nitekim, vasalar, halâ kooperatifleri birer ticari kuruluş olarak kabul etmekte ve bu sosyal kuruluşların üyelerine "ortak" demektedir.

Kooperatifçiliğin gelişmesi için, herşeyden önce bunları sosyal hizmet gören kuruluşları olarak saymak ve mevzuatta da bu yönde değişiklikler yapmak gerekir.

Günümüzde taşımakta olduğu önem ve amacının anlamıyla kooperatifler, ne bir ticari faaliyet veri, ne de kooperatif yöneticileri ticaret erbabıdır.

Soruna bu gözle bakılmadığı sürece, vurdumuzda kooperatifçiliğin genişleyip, yaygınlaşması mümkün olmayacak ve kooperatiflere karşı, halkımızda giderek artan bir tereddüt, bir kuşku doğacaktır. Bu, sadece konut kooperatifleri açısından değil, ekonomimizin bütün öbür faaliyetleri açısından da ileride giderilmesi mümkün olmayacak sakıncalar doğurabilecek bir sonuçtur.

Kooperatiflerin, konut ve arsa spekülasyonu yapan müteahhitlerle avni çizgide düşünüldükleri, özellikle vergi kanunlarından anlaşılmaktadır. Arsa ve konut spekülasyonunu önlemek için getirilmiş vergi kanunları karşısında, havatı boyunca başını sokacağı bir ev sahibi olmayı hayal etmiş bir işçi ile durmadan konut yapıp satarak büyük

kazançlar sağlayan müeahhit esit savılmaktadır.

Spekülatif davranışları önlemenin bir yolu vergilendirme ise, en az bunun kadar geçerli bir volu da, kooperatifçiliğin geliştirilmesidir

Kooperatiflerin karsılaştıkları bu zorluklar vüzünden, konut yapımında, vapılan konutların sadece %5'i kooperatifler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ovsa, bu oran derhal artırılmadığı takdirde, konut sorununun çözümlenebileceği havai dahi edilmemelidir.

SORUNUN ÇÖZÜMÜNÜ ENGELLEYEN DİĞER ETKENLER

Konut sorununun çözümünde karsılaşılan öbür etkenler ve ana hatlarıyla önerdiğiniz çözüm vollarını şövlece sıralavabiliriz.

- Konut kredisi mevzuatı ve buna ilişkin çeşitli vönetmeliklerde, konutların yoğun verleşme bölgelerinde olması göz önünde tutulmuş, hükümler bu doğrultuda santanmıştır

Bu koşulun varattığı en büyük güçlük, olanakları sınırlı kooperatiflerin arsa bulmaları olmaktadır. Uygulamada edinilen tecrübe ve Devlet Plânlama Teşkilâtının görüşü de, sorunun çözümü için toplu konut yapımına önem verilmesi gerektiği volundadır. Ovsa, verleşme bölgelerinde toplu konut yapımı için arsa bulmak çok zor olduğu gibi, bu tutum, arsa spekülâsvonunu teşvik edici niteliktedir. Buna karşı, kentlerden ve çalışma merkezlerinden çok uzakta, ulaşım olanaklarının kısıtlı olduğu yerlerde kurulacak toplu konutların da vararsız olacağı ortadadır. Bu durumda, sehirden belli uzaklıkta veni işçi merkezleri kurulmasının plânlanması ve spekülâtif fiyat artışlarının önüne geçmek için, bu arazinin kamulaştırılması, istek sahibi kooperatiflere, hazine tarafından satılması büyük yararlar sağlavacaktır. Bu durum, hem arsa spekülâsvonunu önlevecak, hem de kooperatiflerin arsa alımında karsılaştıkları volsuzluk va da volsuzluk sövlentilerini önlevecaktır

Konut yapımında karsılaşılan bir diğer güçlük, alt vapı hizmetlerinin sağlanmasında görölmektedir. Beledivelerin çeşitli nedenlerle işi çok ağırdan almaları, gereksiz zaman kavbına vol açmakta ve bu da ekonomive gereksiz vere zarar vermektedir. Zaten, formalitelerin uzaması, işlerin sürüncemede bırakılması vüzünden ekonomimizin uğradığı kavbın tesbiti vapılse, karsımıza çıkacak gerçek, hem yürekler acısı, hem de vüz kızartıcı olacaktır

Bu bakımdan, işçi verleşme bölgeleri olarak tesbit edilen yerlerin alt yapı hizmetleri, sadece belediyelere bırakılmamalı, devlet de bu hizmetlerin yapılmasına yardımcı olmalıdır. Zaten bu hizmetlerden birçoğu Anayasa ile devlete görev olarak verilmiştir. Arsalar, kooperatiflere, ancak alt yapı hizmetleri tamamlandıktan sonra tahsis edilmelidir. Bu durum, şehircilik anlayışı ve plânlamasına da uygun düşecektir.

Bu arada belirtilmesi gereken bir başka nokta da alt yapı hizmetlerinde belediyelerin tutumudur. Belediyeler, alt yapı hizmetlerinin yapımı için gerekli parayı kooperatiflerden peşin olarak tahsil etmekte, sonra da yıllarca, hizmeti yapmamaktadırlar. Öyle ki, yapımı bittiği halde bu hizmetlerin yapılmayışından dolayı avlarca boş bekletilen konutlar vardır.

- Münferit konut inşaatı ve da az sayıda konut inşaatını hedef alan kooperatifler, gereksiz vere zaman ve güç kaybına sebep oldukları için, bunların birleştirilip, toplu konut yapımına yönelmeleri için, özendirici (vergi indirimi alt yapı hizmetleri yapımında kolaylıklar gibi) tedbirler alınmalıdır.

Belediye sınırları dışında yapılacak toplu konutların belediye formalite ve harçları dışında bırakılması, bu çeşit özendirme tedbirlerinin en önemlisi olacak ve aynı zamanda, işleri çabuklaştıracak gibi, mali külfeti de azaltmış olacaktır.

Mevzuat bakımından yapılan incelemelerde, konut için de, büyük kooperatifler için de tek dosya açılıp, aynı işlemler yapılmaktadır. Bu durumda, bu çeşit formalitelerin birim konut başına düşen külfeti, toplu konut yapımını hedef almış kooperatiflerde çok düşük olmaktadır. Bu da toplu konut yapımının avrı bir tercih sebebi sayılmalıdır.

Ayrıca, ısıtma sorunu, toplu konutlarda merkezi ısıtma sistemi sayesinde daha kolay, ucuz ve az tüketimle sağlanabilmektedir.

Büyük verleşme üniteleri plânlanarak, toplu konutların vanvana gelmesiyle kurulacak, büyük verleşme alanlarında, üst yapı hizmetlerinin sağlanması da daha kolay olabilecektir.

- Kooperatifleşme ve konut yapımında karşılaşılan bir gerçeğin, açıkça belirtilmesinde de yarar vardır. Gerçekler bir türlü açık söylenemediği, üstü kapalı olarak ihsas edilmeve çalışıldığı için çareleri de bulunamamaktadır

Yolsuzluk ve rüşvet, bugün alabildiğine artmış, açıkça yapılıp olağan işler haline gelmiştir. Rüşvet alabilmek amacıyla, işler kasıtlı olarak uzatılmakta, formaliteler arasında boğulmakta ve bazen en haklı dilekleri bile, rüşvet verilmemesi halinde reddedilmektedir.

Bu durum, münferit olmaktan çıkıp, devletin temel sorunlarından biri haline gelmiştir. Unutulmamalıdır ki, bir devletin temelini sadece aşırı akımlar değil, bu çeşit rüşvet ve yolsuzluklar da sarsar ve Türkiyede bu sarsıntının bulunduğunu inkâr etmek de mümkün değildir.

Rüşvet ve yolsuzluk, toplumumuzun, büyük şikâyet konusu olan ortak bir derdi haline gelmiştir.

- Sosyal Sigortalar Kurumunca verilen krediler, belirli bir seviyede dondurulmalı, niyasa koşullarına uyacak şekilde seval tutulmalıdır. İşçive, sadece arsa ve ilk masraflar yükü bırakılmamalıdır.

Sosyal Sigortalar Kurumunun işi çabuklaştıracak, gerekli formalite yüklerini hafifletirecek vönde tedbirler alması da ayrıca önemli şartlardan biridir. Sosyal Sigortalar Kurumunun alacağı bu çeşit tedbirlerin, herhangi bir vasalet değişikliği gerektirmemesi, sadece talimatname ya da prensip kararlarıyla çözümlenecek nitelikte olması, bu kanunun derhal uygulama alanına konulmasını, sağlayabilir.

- Yukardanberi belirtildiği üzere, konut çözümünde en önemli unsur, toplu konut yapımının sağlanması olacaktır.

Sorunun çözümü için en az toplu konut yapımı kadar önemli bir diğer etken de inşaatların, ucuz, süratli ve belirli bir kalitenin üstünde yapılabilmesidir. Oysa, bugünkü koşullar altında, ne ucuzluğu, ne sürati sağlamak, ne de kaliteyi veterince denetim altında tutmak olanağı vardır.

Bu durumda yapılabilecek tek sev, toplu konut inşaatı ile birlikte, prefabrik sisteme dönülmesinin de sağlanmasıdır. Gelişmiş ülkelerin, konut sorununu çözümlenebilmek için tek çare olarak saptayıp, geliştirdikleri prefabrik sistemin ekonomide tek olumsuz etkisi, istihdam hacminde varatacağı kısıntıdır. Ancak, prefabrik sistemin sağlayacağı ucuzluk sonucunda elde edilecek kâr, yeni yatırımlara yöneleceği için yeni istihdam olanağı varatabilecektir. ./.

Kaldı ki prefabrik inşaata yönelinmesi halinde, bu defa inşaat sayısı artacağı için, istihdam bakımından yine de fazla bir sorunla karşılaşılacaktır.

Yurdumuzda prefabrik sistem devimi, yanlış bir anlamıyla, baraka tipi konutlar görünümü yaratmaktadır. Oysa, kastettiğimiz, yüksek konut tiplerinde uygulanan sistemdir.

Konfederasyonumuzun denetimi altında yapılan toplu konutların inşaat sırasında, kesinlikle sandık ki, mevcut geleneksel sistemi, prefabriğe sisteme dönüştürmeden, konut sorununun çözümü yolunda ufak bir olumlu gelişme kavdedilmesi olanağı dahi yoktur.

Bir diğer önemli etken de prefabriğe sistemin tercihi için etken olmaktadır. Geleneksel sistemde uğradığımız kereste kavbı, ormanlarımız için simdiden bir tehlike olmaya yüz tutmuştur. Konut yapımının hızlanması hâlinde, ağaç kavbı giderek büyüyecek ve doğal olarak fiyatlar da yükselecektir. İnşaat sırasında, kereste kullanılmasına ihtiyaç hissettirmeyen prefabrik sistemin bu özelliği dahi, başlıbaşına bir tercih sebebi sayılmalıdır.

Bu sistemde kullanılan teknik yöntemler binanın ızılasyonunu daha etkili bir biçimde sağladığı için, ısı farkının yüksek olduğu ülkemizde, vakit tüketiminde de tasarrufa yol açacağı için, konutların kullanılmasından sonraki dönemde de devamlı olarak masrafları az olacaktır.

Konut sorununun çözümünde, işin bu teknik yönlerinin de incelenere prefabriğe sistemin gelişin, mümkün mertebe geniş olarak uygulanmasını sağlayacak özendirme tedbirlerinin alınması çok önemli bir adım teşkil edecektir.

SONUÇ

Sonuç olarak, konut sorunu yurdumuz için sosyal yönden olduğu kadar, ekonomik yönden de hayati bir önem taşımadığını, ekonominin sanayiye yönelmesi sonucunda, köyden kentlere doğru hızla gelişen akının sorunu bütünü ağırlaştırdığını tekrarlamak isteriz.

Sorun, devletin bir an önce ele almasını gerektirecek kadar büyüktür ve geciktirilen her gün, çözümünü de güçleştirmektedir.

Rakamlar. bugünkü tempoda hareket edilmesi halinde konut açığı-
nın gittikçe büyüyeceği ve 1980 lerin başında. nüfusumuzun dörtte
birinin gecekondularda oturmak zorunda kalacağını ortaya koymaktadır.

Sorunun başlıca çözüm yolu. toplu konut yapımını sağlamak üzere,
kooperatifleşmeyi özendirici tedbirler almak, kooperatifler kanununda
yapılan değişikliklere rağmen. halâ veterli olmayan mevzuatı hızla
düzeltmektir.

Bunun vanısıra, formalitelerin ağırlığı, volsuzluk ve rüşvet
baskısının etkili ve gerekirse sert tedbirlerle önlenmesi sağlanma-
lıdır.

Konut kredisi müessesesi düzeltilmeli. bu konuda görülen işi
ağırlaştırıcı formaliteler hafifletilmelidir.

Devlet. toplu yerleşme verleri tesbit etmeli. buraları kamulaş-
tırıp. alt yapı hizmetlerini gerçekleştirdikten sonra kooperatiflere
satmalıdır.

Konut inşaatlarında prefabrike sisteme gidilmesini ~~özendirici~~
tedbirler yapılmalı. vergilendirmede. sosval konut ile lüks konut
arasındaki çizgi. sosval konut lehine derinleştirilmelidir.

Bütün bu tedbirlerin alınmasıyladır ki. konut sorunumuz. teh-
likeli gelişme hızını kaybedebilecektir.

T Ü R K - İ Ş
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
Sayı: 72/515-29

Ankara: 15 Mart 1972

T E Ş K İ L A T A

Bilindiği gibi "Madencilik Reformu Kanun Tasarısı", T.B.M.M. Enerji Komisyonunda görüşülmeye başlanmış bulunmaktadır.

Bir örneği ilişikte olan, tasarı hakkındaki "TÜRK-İŞ görüşü" ilgili komisyona intikal ettirilmiştir.

Bilginizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

Seyfi Demirsoy
Genel Başkan

Halil Tunç
Genel Sekreter

Eki: 1

MADENCİLİK REFORMU KANUN TASARISI
HAKKINDA

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU (TÜRK-İŞ)
GÖRÜŞÜ ÖZETİ

Bir ülke toprakları altındaki yeraltı servetleri, o ülkenin başarıya ulaşması için çalıştığı ekonomisinin önemli bir unsur ve bölümünü teşkil eder ve etmelidir. Madenlerini akılcı bir yolla işleten ve bu sayede ekonomisine önemli şekilde katkılarda bulunan ülkelere örnek bulmak zor değildir. Aynı şeyin yurdumuzda da yapılması gerekir ve arzu edilirken, konu uzun yıllar ihmal edilmiş ve madenlerimiz bir kısmı yabancılar insafına terkedilirken, diğer kısmı da arzu edilen şekilde işletilmemiştir. Bu görüşten hareketle, zaman zaman ve ısrarla bu gerçeği ilgililer ve kamuoyuna açıklamaya çalışmışsakta ilgilileri ikna etmemiz mümkün olamamıştır. Bu bakımdan uzun yıllar savunduğumuz fikrin halen tasarı halinde olan Madencilik Reformu Kanunu ile gerçekleşmekte olduğunu görmek bizleri ziyadesiyle memnun etmektedir.

GÖRÜŞÜMÜZ

1. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan topraklar altındaki tabii servetler ve kaynaklar yurt ekonomisindeki öneminden dolayı Anayasa çerçevesi içine alınmıştır. İlgili 130.maddeye göre tabii kaynaklar ve servetler Devletin hüküm ve tasarrufundadır. Bu servet ve kaynaklar özel mülkiyet konusu yapılamazlar ve Devlet dışındaki özel ve tüzel kişilere ancak arama ve işletme hakkı verilebilir. Bu da ancak kanunun açık hükmü ile mümkündür.

Şimdiye kadar olan uygulama göstermiştir ki, yeraltı servetleri gereği şekilde ve ülke yararına uygun olarak işletilememiştir. Bu sebeptendir ki madenlerimizin gayri milli hasıladaki oranı %1,5 u geçememiş ve dış ticaret rejimimizde de maden ithalatımız ihracatımızdan çok olmuştur.

Halen yürürlükte bulunan Maden Kanunu, madenlerin arama ve işletilmesi hususunda Devlet sektörü kadar özel sektöre de imkânlar sağlamaktadır. Özel sektör ise yapısı icabı olarak önce kendi çıkarlarını düşüneceğinden madenlerin kaynağı alınmakta, geri kalan kısmı ise uyumaya terkedilmektedir. Bu ise ülke yararlarının önemli derecede zarar görmesinde müncer olmaktadır.

./..

Bu bakımdan özel sektöre maden arama ve işletme izni verirken titiz davranmak gerekir.

Stratejik maden olarak kabul edilen bor tuzları ve maden kömürleri Devlet sektörü tarafından aranmalı ve işletilmelidir. Sınırları kanunda belirtilmek üzere önemsiz maden kömürlerinin özel sektör tarafından işletilmesine izin verilebilir.

Daha önce verilen arama ve işletme haklarının tekrar alınması asla bir Devletleştirmek veya kamulaştırma olayı değildir. Zira mülkiyet zaten devlete aittir.

2. Yurdumuzdaki madenler halen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı Maden Dairesi tarafından yürütülmektedir. Bu dairenin teşkilât kanunu ve elinde yeteri kadar elemanı yoktur. Bu ise madencilik işlerinin gereği gibi yürütülmesi ve kontroluna mani olmaktadır. Bu bakımdan bir teşkilât kanununa sahip ve daha geniş kadro ile çalışacak Maden İşleri Genel Müdürlüğünün kurulması uygundur.

3. Tasarının işletme imtiyazı ile ilgili 63. maddesinde, imtiyaz süresinin 25 yıl olacağı ve sayılan hususların bulunması halinde bu sürenin 15 yıl daha uzatılabileceği belirtilmektedir. Daha önce bundan uzun süreler için verilmiş hakların saklı kalması, kazanılmış haklara riayetin bir sonucu olması bakımından uygundur. Ancak toplam 40 yıldan fazla imtiyaz mümkün olmadığına göre, 40 yıl bir madeni işletme kamu sektörü bu sürenin sonunda milyonlar, belki de milyarlar harcadığı madeni bırakacak mıdır? Devam edecekse bu nasıl olacaktır? Bu soruya cevap verebilmek için maddeye bir fıkra eklenmelidir.

4. Devletçe işletilecek Madenler başlığını taşıyan Ek 5.Maddede, II. fıkra ile önemsiz maden kömürlerinin Devlet sektörü dışındaki gerçek ve tüzel kişilere de işlettirebileceği belirtilmiştir. Önemli önemsiz maden kömürü ayırımının şahıslara bırakılması mahzurlar doğurabilir. Bu bakımdan bu ayırımın kanunda bir fıkra ile sağlanması uygun olur.

5. Maden kömüründe özel sektörün yaptığı yatırım miktarı azdır. Bu sektör yapısı icabı az parayla çok iş ve dolayısıyla çok kâr yoluna sapmaktadırlar. Bu sebeptendir ki bir yatırımın gerektirdiği bütün hususlar yerine getirilmemekte, bundan ise Türk işçisi ve Sanayii zarar görmektedir. Özel sektöre arama ve işletme hakkı verilirken titiz davranmak ve kontrol yapmak yurt çıkarlarına uygun düşer.

Komisyonumuza başarılar dileriz.

MADENCİLİK REFORMU KANUN TASARISI
HAKKINDA
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
GÖRÜŞÜ

Türkiyede en büyük işçi teşekkülü olarak yıllardan beri bir fikri savunuyor ve bu fikri zaman zaman ilgililer ve kamu oyuna duyurmağa çalışıyorduk. Bize göre yurt ekonomisinin temelini teşkil etmesi gereken yeraltı servetlerimizin yurt çıkarlarına uygun şekilde işletilmiyor ve kalkınma sancıları içinde kıvranan bir ülke, büyük bir kaynaktan mahrum bırakılıyordu. Bu durum, uzun süre böyle devam edemezdi ve etmemeliydi.

Bu bakımdan yurt çapında girişilen reform hareketleri içine madencilik konusunun da alınması için bütün gücümüzü ortaya koyduk. Adı geçen "Madencilik Reformu Maden Kanunu Tasarısının" hazırlanıp Meclise sunulması bizleri ziyadesiyle memnun etmiştir. Temennimiz odur ki, bu tasarı üzerinde Meclis Enerji Komisyonu ve Genel Kurulunda da hassasiyetle durulsun ve konu ile yakından ilgisi bulunan kimselerin uzun süredenberi özlemini çektiği bir "Reform Kanunu" ortaya konabilsin.

GÖRÜŞÜMÜZ

1. Tabii servetler ve kaynakları konusu, yurt ekonomisinde arzettiği önem dolayısıyla Anayasa çerçevesi içine alınmıştır. Konu ile ilgili 130. maddede şöyle denmektedir.

"Tabii servetler ve kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır."

Maddede açıkça görüleceği üzere, tabii servetler ve kaynakları devletin hüküm ve tasarrufundadır. Ayrıca bunların aranması ve işletilmesi de devlete aittir. Konunun esası böylece belirtildikten sonra, bu tabii servet ve kaynaklarının arama ve işletme haklarının devlet-özel teşebbüs veya sadece özel teşebbüs tarafından kullanılması ancak bu hususta çıkarılacak kanunun açık şekilde izin vermesi ile mümkündür. Türkiyede şimdiye kadar tutulan yol da bu olmuş ve 3 Mart 1954 de çıkarılan Maden Kanunu ve 11 Temmuz 1963 de çıkarılan ek kanunla madenlerimizin kimler tarafından, nasıl işletileceği belir-

tilmiştir. Anoak, aradan geçen süre göstermiştir ki, madenlerimizin, eldeki mevzuat hükümlerine göre aranması ve işletilmesi hiçte yurt çıkarlarına uygun düşmemektedir. Yine bu sebeple görülmüştür ki, madenciliğimizin gayri safi milli hasıladaki oranı %1.5 tan ileri gide-memiş ve dış ticaret rejimimizde, maden ihracatımız daima ithalâtı-mızdan az olmuştur.

Şüphesiz bu durum, bu fakir milletin alın yazısı değildi ve uzun süre böyle devam edemezdi. Bir şeyler yapmak, bu dar çemberi kırmak gerekiyordu. Hatta bazı çevreler karşı çıksa bile.

İşte Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hazırlanıp Meclis Enerji Komisyonunda görüşülmeğe başlanan "Madencilik Reformu Kanun Tasarısı" ile sağlanmak istenen şey de budur.

6308 sayılı Maden Kanunu ve bunu değiştiren 271 sayılı Kanun hükümlerine göre Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki madenlerin arama ve işletilmesini Türk özel ve tüzel kişileri yapabildiği gibi, yabancılar da yapabiliyordu. Bir yabancının ise Türkiye Cumhuriyetin-den önce kendi çıkarlarını düşündüğü geçirilen acı tecrübe ile ortaya çıkmıştı. Üstelik yarını değilde bu günü düşünen yabancı, bu günkü kazancını daha da artırabilmek için işlettiğini söylediği madenin yer yüzüne en yakın kaynağını alıyor, diğer tarafını ise orada bırakıyordu. Yahut ta madeni buluyor ve dünya maden fiat konjonktüründe düşmeyi önlemek için bulduğu madeni çıkarmıyordu. İlgililer tarafından sorulduğunda da, yapılan sondajlarda madene raslanmadığını veya çok az madene rastlandığını ileri sürüyordu. Bunun açık örneği boraks-ta görülmüştü. Uzun yıllar Türkiyede sahnelenen oyun buydu. Şüphesiz bu komediye daha fazla izin verilemezdi. Madenlerin arama ve işletil-mesini yabancılardan alıp, Türk özel ve tüzel kişilerine vermek gere-kiyordu. Hatta bunlardan stratejik mahiyet arzeden boraks ve linyitin kamu tüzel kişileri tarafından işletilmesi de yurt çıkarları bakımın-dan şarttı. Anoak, önemsiz linyit yataklarının Devlet dışındaki kişi-ler tarafından işletilmesine izin verilebilirdi.

Bu hususlar böylece ortaya konulduktan sonra, mesele yukarda adını ettiğimiz 6309 ve 271 sayılı Kanunlarla daha önce Türk ve ya-bancı özel ve tüzel kişilere verilen maden arama ve işletme izinleri-nin nasıl alınacağı hususuna geliyor ve dayanıyordu. Çözüm yolu ise o kadar karışık değildi. Mademki Devlet arama ve işletme iznini bir kanunla vermişti, öyleyse başka bir kanunla alabilirdi. Böyle bir kanunla sağlanmak istenen şey, özel ve tüzel kişiler elindeki ./..

madenlerin devletleştirilmesi veya Anayasanın 38. maddesinde belirtilen kamulaştırma olayı değildi. Zira yukarıda belirttiğimiz gibi tabii servetler ve kaynaklar zaten devletin hüküm ve tasarrufundadır. Özel mülkiyet konusu yapılamaz. Mülkiyet devlette bulunduğuna göre, kanunla yapılacak işlem bir devletleştirme veya kamulaştırma olmayıp, sadece önce verilen arama ve işletme hakkının geri alınmasıdır.

2. Şimdiye kadar ve halen Türkiyedeki madencilik konularını Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı bulunan Maden Dairesi yürütmektedir. Bu dairenin teşkilât ve elindeki elemanların yetersiz bulunması sebebi ile lâayık ile yürütülmemekte idi. Bu eksikliğin anlaşılması dolayısıyla ki, madencilik işlerinin daha geniş bir teşkilâtı öngören Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmesi uygun olacaktır. Ayrıca Maden Dairesinin maden işlerini tam olarak yürütememesi yanında, bir teşkilât kanununundan yoksun bulunması sebebi ile yetkilerini de tam olarak kullanamamakta idi. Şöyle ki, Maden Kanununun 95. maddesinde belirtilen ve "Bir maddede arzın ve ... işletmenin emniyetinin veya işçinin sağlığının ve hayatının tehlikeye maruz kalmasını önlemek maksadıyla madende alınan tedbirlerin ihlâl edilmesi halinde ... cezalandırılacağı, ihtar rağmen tekrarlandığı takdirde hakkının iptal veya işletme hakkının feshedileceği" şeklinde ifade edilen iptal ve fesih yetkisi kullanılamamakta ve bunun sonucu olarak ta kanun hükmü bir şey ifade etmemekte idi. Bunu bilen işverenler ise, işçinin sağlığı ve hayatına önem vermemekte ve her yıl vukua gelen iş kazaları ise devamlı olarak büyük bir yekûn tutmakta idi. Bir bilgi vermesi bakımından, maden işkolunda üç yılda vukua gelen işkazaları ve tesbit edilen meslek hastalıklarını sıralamayı faydalı buluyoruz.

<u>1 9 6 0</u>	<u>İş kazası</u>	<u>Meslek hastalığı</u>	<u>Daimi işgöremezlik</u>	<u>Ölüm</u>
Kömür Madenciliği	13 637	2 388	2 973	185
Kömürden gayri madenler	2 721	12	57	31
Taş, kil, kum ocakları	856	-	34	18
Diğer maddelerin istihracı	475	5	17	4
TOPLAM	17 689	2 405	3 081	238

1969

Kömür Madenciliği	12 929	2 350	2 831	219
Kömürden gayri madenler	2 856	20	78	28
Taş, kil, kum ocakları	894	642	36	18
Diğer maddelerin istihracı	695	-	15	3
T O P L A M....	17 374	2 370	2 960	268

1970

Kömür Madenciliği	12 026	881	1 123	214
Kömürden gayri madenler	3 060	21	68	31
Taş, kil, kum ocakları	848	1	28	24
Diğer maddelerin istihracı	788	2	12	7
T O P L A M....	16 722	905	1 231	276

Görüldüğü üzere, maden işkolunda vukua gelen iş kazası, meslek hastalığı, daimi işgöremezlik ve ölüm sayısı çok kabarıktır. İşte kanunla kurulan ve çok daha geniş kadro ve yetkilerle çalışacak olan Maden İşleri Genel Müdürlüğü kurulması ile ilgili hususu uygun buluyor ve kanunu bu bakımdan da destekliyoruz. Bir teşkilât kanununa sahip ve tam yetki ile çalışacak olan bu Genel Müdürlüğün 95. maddeyi tam olarak uygulayacağından emin bulunuyoruz. ./..

Ayrıca İş Kanunu ve bu kanuna göre çıkarılan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğüne göre işyerlerini teftişe yetkili bulunan Çalışma Bakanlığı İş Güvenliği Müfettişleri de bu teşkilâta yardımcı olacaktır.

Sonucun madencilik sektörü ve tüm Türk sanayii için hayırlı olacağını umuyoruz.

3. Tasarının işletme imtiyazı ile ilgili 63. maddesinde, imtiyaz süresinin 25 yıl olacağı, ancak imtiyaz süresinin bitmesinden iki yıl önce talep edilmesi, maden sahasında işlenecek miktarda rezervin bulunması veya yeni gelişmeler sağlanması gibi sebeplerin varlığı halinde, kanunun yazılı usuller dairesinde en çok 15 yıl daha uzatılabileceği belirtilmektedir.

Herşeyden önce 40-99 yıl arasında değişen imtiyaz süresinin azaltılması uygun olmuştur. Kanunun yürürlüğe girmesinden önce daha uzun sürelerle verilmiş bulunan maden imtiyazlarına ait hakların süre bakımından saklı tutulması ise, kazanılmış haklara riayet prensibinin korunması manasına gelir. Yalnız burada akla gelen bir sorunun cevabını açıkça verebilmek gerekir. Şöyleki; maden işletme imtiyazı alabilecek tüzel kişiler arasında özel hukuk tüzel kişileri bulunacağı gibi, kamu hukuku tüzel kişileri de bulunmaktadır. İşletme imtiyazı 25 yıl için verileceği ve bu süre en çok 15 yıl uzatılabileceğine göre, toplam 40 yıl sonunda işletme imtiyazı süresi dolacak demektir. Bu 40 yılın sonunda maden sahasında işlenecek miktarda rezerv bulunması halinde aynı madeni 40 yıl süreyle işletmiş bulunan kamu hukuku tüzel kişisi madenden elini çekecek midir? Çekmiyecekse bu madenin işletme imtiyazı aynı tüzel kişiye nasıl verilebilecektir? Bu soruya açıkça cevap bulabilmek için maddeye bir fıkra eklenmesi uygun olur diye düşünmekteyiz.

Bu arada madde ile gerekçesi arasındaki rakam farkına da dikkati çekmek istiyoruz. Maddede işletme imtiyazı hakkının 25 yıl için verilebileceği, bunun maddede yazılı sebeplerle en çok 15 yıl daha uzatılarak toplam 40 yıllı geçilemeyeceği belirtildiği halde, gerekçede maden işletme imtiyazları yürürlük süresinin 30 yıllı aşmaması esası getirilmiş denmektedir. Zannederiz gerekçenin yazılışında hata yapılmış ve 40 yerine 30 denmiştir. Durum bu merkezde ise hatayı düzeltmek mesele değil, aksi takdirde madde üzerinde tekrar durmak gerekecektir.

4. Devletçe işletilecek Madenler başlığını taşıyan ek 5.maddede maden kömürü ve hortumları için özel hüküm getirilmekte ve bunların aranması ve işletilmesinin, sermayesinin tamamı Devlete ait kamu iktisadi kuruluşları ile gelirleri genel bütçeden karşılanan ve kanunla kurulmuş bulunan kuruluşlara ayrıldığı belirtilmektedir.

Ancak II, fıkırada bu kuruluşların nicelik ve nitelik bakımından kendileri tarafından işletilmelerinde lüzum ve zaruret bulunmayan ÖNEMSİZ maden kömürü yataklarını, 13,62 ve 64 maddelerde yazılı kılınan diğer gerçek veya tüzel kişilere de işlettirebilecekleri belirtilmektedir.

Bütün madenler içinde maden kömürü ve bor tuzlarının özel önemlerinden dolayı ayrı bir işleme tabi tutulmaları ve bunlardan bor tuzlarının tamamen maden kömürünün de büyük bir oranda Devlet tarafından işletilmesinin öngörülmesi, madde üzerinde biraz daha durmayı gerektirmektedir.

Bor tuzları için ileri sürülen fikir ve getirilen madde kesin hüküm ifade ettiği halde, maden kömürü için aynı şey yapılmamıştır. Önemsiz maden kömürlerinin Devlet dışındaki diğer gerçek veya tüzel kişilere işlettirilmesinde bir mahzur görmüyoruz. Yalnız önemli-önemsiz maden kömürü ayırımı nasıl yapılacaktır? Bu ayırımı yapacak olan yetkililer tarafından bugün önemli sayılan bir maden kömürü yatağının yarın önemsiz sayılması veya şahısların değişmesi ile bu gün önemsiz sayılan maden kömürü yatakları yarın önemli sayılabilir. Ayırımı böyle şahısların takdirine bırakmak yerine, konudan anlayan teknik kimselere komisyonunuz tarafından yaptırılacak etüd sonucunda, maddeye hangi nitelik ve nicelikteki maden kömürlerinin önemli, hangilerinin önemsiz sayılacağı hususunda bir fıkra eklenmesi, takdir hakkının kötüye kullanılmasını önlemek bakımından faydalı olacaktır.

5. Bu arada Türkiyedeki maden kömürünün işletilmesi ve üretimi hakkında komisyonunuza kısa bir bilgi vermeyi faydalı buluyoruz.

Maden kömürü deyince aklımıza taş kömürü ve linyit gelir. Bu ikisi birlikte maden kömürünü teşkil ederler.

Bu an için taş kömürü sadece Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu tarafından üretilmektedir. Adı geçen Kurumun 1969 daki satılabilir taş kömürü üretimi 4.684.000 tondur.

Linyit ise hem kamu sektörü, hem de özel sektör tarafından üretilmektedir. Kamu sektörünü temsil eden Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunun 1969 daki linyit üretimi 3.753.000 tondur. Aynı yıldaki kurum sermayesi 750 milyondur. Bu rakamlar 1969 yılına aittir ve aradan geçen sürede rakamlarda artışlar kaydedildiği tahmin edilebilir.

Özel sektörün linyit üretimine gelince; aynı yılda bu sektör tarafından üretilen linyit miktarı 1.942.000 tondur. Bu meblâğ tahminen kamu sektörünün %40 kadarına tekabül etmektedir. Özel sektörün taahhüt ettikleri toplam sermaye 1969 da 18.725.000 TL'dir.

Bu rakamlar Devlet Plânlama Teşkilâtı Kömür Özel İhtisas Komisyonu Raporundan alınmıştır.

Her iki sektör için rakamları böylece sıraladıktan sonra, bu iki sektörün linyit üretiminde uygun gördükleri usuller üzerinde de biraz durmak istiyoruz.

Bilindiği gibi kamu sektörü temsilcisi Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu bir Devlet kuruluşudur ve bu kuruluş için herhangi bir gerçek şahıs menfaati söz konusu değildir. Tek hedef Devletin menfaatidir. Böyle olunca bu kurum linyit üretiminde sadece Devletin menfaati neyi gerektiriyorsa ona göre hareket eder. Devlet menfaati düşüncesi bazı hallerde linyitin satış fiyatından daha fazla bir maliyetle bile üretimi gerektirebilir. Zira ekonomik ve kârlı olmasa bile, bulunan ve bir kısmı işletilen linyitin kenar ve köşelerde kalan yatak artıklarını bile yer yüzüne çıkarıp vatandaşa sunmayı, Devlet ve Millet menfaatine bulur.

Buna karşılık özel sektör, yapısı icabı olarak ancak ekonomik ve kârlı bulduğu linyit yataklarına el atar ve bu arada en çok kâr getirecek damar bölümlerini yeryüzüne çıkarır, diğer kısımlarını yeraltında uyumağa terkeder. En güzel benzetmesi ile madenin kaymağını alır, diğer kısımlarını bırakır. Özel sektör görüş açısından bu düşünce tarzı normal gözükebilirse de, Devlet ve Millet menfaati söz konusu olunca böyle bir görüş açısı normal kabul edilemez. Yeraltı servetlerinin garçur edilmesi, gelişme sancılarını çeken Türkiye için affedilmez bir hareket tarzıdır.

./...

Özetle demek istiyoruz ki, maden kömüründe, kanunun 13,62 ve 64 maddelerde yetkili kılınan kamu sektörü dışındaki gerçek ve tüzel kişilere önemsiz yatakların işletilmesine izin verilirken, önemli-önemsiz ayırımının takdiri şahıslara bırakılmamalı, kanunda bir fıkra ile belli hale getirilmelidir.

Ayrıca yukarıda verilen rakamlarda açıkça görüleceği üzere özel sektörün sermaye durumu hiçte parlak değildir. Kamu sektörünün ayırdığı 750 milyon liraya karşılık, özel sektör ancak 18.725.000 lira ayırabilmektedir. Bu sermaye yetersizliği dolayısıyla ki, özel sektör imkânsızlıklar içinde kıvranmakta ve yatırımın gerektirdiği icapları yerine getirememektedir. İşçi sağlığı ve iş emniyetinin gereği gibi sağlanamaması buna bir örnek teşkil edebilir. Özel sektör işçi sağlığı ve iş emniyeti için harcanacak parayı fuzuli bulmakta, neticede ise Türk işçisi ve dolayısıyla Türk sanayii zarar görmektedir.

Bu bakımdan özel sektöre verilecek maden kömürü imtiyazlarında biraz daha titiz davranmak iyi olacaktır.

Bizimle yakından ilgili bulunduğu muhakkak bulunan ve Türk kamu oyunun da sabırsızlıkla beklediği Madencilik Reformu Kanununun hazırlanmasında bize de görüşümüzü bildirmesi fırsatını veren Sayın Komisyonunuza teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

REZERV DURUMU

<u>YERİ</u>	<u>CİNSİ</u>	<u>REZERV MİKTARI TON</u>
Amasra-Zonguldak	Taşkömürü	117 000 000
Ağaçlı-İstanbul	Linyit	10 680 000
Yalova-İstanbul	"	1 500 000
Ayvacak-Balıkesir	"	80 000
Sebepli-Balıkesir	"	570 000
Arabıncık-Kırşehir	"	60 000
Ahmetpaşa-Tekirdağ	"	1 000 000
Balkaya-Erzurum	"	1 100 000
Horasan-Erzurum	"	3 000 000
Beyşehir-Konya	"	80 200 000
Çırpılar-Çanakkale	"	250 000
Yenice-Çanakkale	"	5 000 000
Çan-Çanakkale	"	58 220 000
Çeltek-Amasya	"	2 200 000
Amasya	"	2 000 000
Beyşehir-Konya	"	80 000 000
Değirmensaz-Kütahya	"	1 000 000
Sungurlu-Çorum	"	7 000 000
Dodurga-Çorum	"	30 000 000
Mecitözü-Çorum	"	600 000
Emirşah-Bayat-Çorum	"	1 500 000
Alpagut-Dodurga-Çorum	"	22 000 000
Deliktaş-Erzincan	"	50 000
Dadağı-Nevşehir	"	330 000
Demirhanlı-Edirne	"	11 700 000
Devecikonağı-Bursa	"	11 800 000
Gemerek-Sivas	"	130 000
Hasköy-Gerenez-Aydın	"	310 000
Koyupınar-Bolu	"	1 350 000
Salıpazarı-Kayaaltı-Mengen-Bolu	"	20 500 000
Kırıkkale-Tekirdağ	"	100 000
Kayadibi-Karaisali-Adana	"	800 000
Havza-Samsun	"	40.000 000
Boyabat-Sinop	"	1 000 000
Alakilise-Milas-Muğla	"	2 000 000
Kemaliye-Erzincan	"	5 000 000
Kayıbuçuk-Ankara	"	300 000
Kızılcahamam-Ankara	"	5 800 000

<u>YERİ</u>	<u>CİNSİ</u>	<u>REZERV MİKTARI TON</u>
Koçhisar-Ankara	Linyit	5 000 000
Karaburçak-Edirne	"	15 000
Kükürtlü-Erzurum	"	220 000
Merkeşler-Bolu	"	12 000 000
Tosya-Kastamonu	"	3 000 000
Namrun-İçel	"	410 000
Ovacık-Çorum	"	1 407 000
Burmu-Orhaneli-Bursa	"	10 000 000
Soğukpınar-Bursa	"	1 700 000
Saçmalıpınar-Bolu	"	1 000 000
Umurlu-Aydın	"	10 000 000
Söke-Aydın	"	2 000 000
Söğüt-Bilecik	"	60 000
Halifan-Karlıova-Bingöl	"	6 000 000
Soma-Manisa	"	148 000 000
Seyitömer-Kütahya	"	163 000 000
Saray-Tekirdağ	"	40 000 000
Tunçbilek-Kütahya	"	258 000 000
Domaniç-Kütahya	"	54 000 000
Gediz-Kütahya	"	11 500 000
Uzunköprü-Harmanlı-Edirne	"	11 500 000
Yarıkkaya-Isparta	"	1 800 000
Sütkana-Erzurum	"	800 000
Karahan-Erzurum	"	6 000 000
Malkara-Tekirdağ	"	13 000 000
Kavacık-Balıkesir	"	17 000 000
Sorgun-Yozgat	"	9 600 000
Artova-Tokat	"	3 000 000
Şahminas-Van	"	260 000
Elbistan-Maraş	"	3200 000 000
Ercis-Van	"	3 500 000

DOĞUNUN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Bir ülkenin ekonomik yönden farklılıklar arzeden bölgelere sahip olması, dünyanın her yerinde olağan karşılanmaktadır. Ancak, gelişmiş ülkelerde devlet, bölgeler arasındaki farklılıkları ortadan kaldıracak, hiç değilse, azaltacak tedbirleri alırken: farklılıkların bir uçurum halini aldığı az gelişmiş ülkelerde, çeşitli nedenlerle bu tedbirler alınmamakta ve bunun sonucu olarak bir bölge kalkınırken, diğer bölge ya gerilemekte, hiç değilse aynı durumda kalmaktadır.

Bölgeler arası farklılıkların ortadan kalkmasına engel olan en büyük faktör, özel sektörün yatırımlarını gelişmiş bölgelerde yapmayı tercih etmesidir. Bu çeşit yatırımlar, gelişmiş bölgelerin ekonomik bakımdan güçlenmesini sağlarken, işgücünün de geri kalmış bölgelerden, gelişmiş bölgelere akmasına sebep olmaktadır. Bu durumda, devletin etkili tedbirler alması gerekmektedir. Bunun en güzel örneği, Amerika'nın Tenesse vadisi uygulaması olmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin en geri kalmış bölgesi olan Tenesse vadisine özel sektör hiçbir yatırım yapmamıştır. Ancak sendikalar ve basının bu konuda hükümet üzerinde devamlı etki yapması sonucu, devlet burada yoğun bir yatırım çalışmasına girişmiş ve bölge, Amerikanın en gelişmiş bölgelerinden biri haline gelmiştir.

GELİŞMİŞ VE GELİŞMEMİS BÖLGE KAVRAMI

Gelişmiş bir bölge, mübadele ekonomisinin hakim olduğu, şehirleşme derecesi yüksek olan, kendisine yeter durumdaki küçük yerleşme yerlerinden değil, hareketlilik ve işbölümü derecesi yüksek yerleşme yerlerinden kurulu olan, tarımda toplam nüfusun beşte biri veya daha küçük bir oranın çalıştığı, asıl nüfusu sanayide çalışan bir bölgedir.

Az gelişmiş bir bölge ise, tüketim için üretim yapan, ekonomisi kendine yeter, geleneksel özelliklerin hakim bulunduğu, yaşama düzeyi düşük, fakir bölgedir.

Bir bölgenin gelişmiş olmasında fiziki ve coğrafi şartlar, tarihi rastlantılar devlet müdahalelerinin bir bölgeyi çekici merkez haline getirmesi gibi faktörler rol oynar. Gelişmiş bir veya birden çok böl-

genin bulunması ise, başka bölgelerin gelişmesini engelleyebilir. Bu engellemede üstün rekabet şartları, öbür bölgelerin, vasıflı ve genç işgücünü, sermayesini çekmesi gibi nedenler başlıca rolü oynar. Bu gibi durumlarda gelişmemiş bölgenin kavbı, gelişmiş bölgenin kazancından daha fazladır.

Ancak, gelişmiş bir bölgenin varlığı, gelişmemiş bir bölgenin gelişmesini kolaylaştırıcı da olabilir. geri kalmış bölgenin ürettiği bir mala karşı isteği arttırabilir. bu bölgede yatırım yapılmasına yol açabilir. Geri kalmış bölgedeki gizli işsizleri çekerek, gerive kalan nüfusun tüketim ve hayat seviyesinin yükselmesine imkân vedebilir. Ancak bu etkilerin görülebilmesi için, geri kalmış olan bölgenin gelişmiş bölgede talebedilen bir mal üretmesi ve bu malın gelişmiş bölgede rekabet edebilmesi gereklidir.

YURDUMUZDA DURUM

Yurdumuzda, az gelişmiş ülkelerin ortak özelliklerinden biri olan, bölgeler arasında uçurum derecesine varan farklılıklar, yurdumuzun "Doğu" "Batı" diye ikive ayrılmasına sebep olmuştur.

Doğu Anadolu Bölgesinin, diğer bölgelerdeki illerle ortak özellikleri vardır: ancak, bu bölgenin toplumsal, kültürel ve ekonomik yönden kendine özgü bir çok özelliklerinin bulunması, "Doğu Anadolu" diye bir bölgenin varlığını ortaya çıkarmıştır. Türkiye bir doğu sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Ve bunun nedeni ekonomiktir.

Toplumumuz, yakın yıllara gelinceye kadar ekonomik kavramlar etrafında düşünmeğe alışık olmadığı için, özellikle toplumsal ve kültürel unsurlara daha büyük bir dikkat göstermiş, sorunun asıl kaynağı olan ekonomik unsurlar ele alınmamıştır. Alt yapı denilen ekonomik yapının, toplumsal örgütlenme, kültürel ve etnik yapı konularından öne alınması, asıl önemli olan unsura gereken dikkatin verilmesi için vailmiş çağrı sayılabilir. Ekonomik yapı kavrandığı takdirde teşhisi kolay olan toplumsal, kültürel ve etnik sorunların bugüne kadar neden süregeldikleri kolavca anlaşılabilir.

YURDUMUZDA ÜÇ BÖLGE VARDIR

Devlet Plânlama Teşkilâtı vantiği bir araştırma sonucu illeri "gelişmiş", "varı gelişmiş ve "az gelişmiş" olarak üç bölüme avırmıştır.
./..

Devlet Plânlama Teşkilâtınca yapılan sosyo-ekonomik gelişme çalışmalarına göre illerin gelişmişlik göstergelerine göre sıralanışları ve aldıkları endeks değerleri şöyledir:

GELİŞMİŞ BÖLGE	ENDEKS DEĞERİ
Ankara	207
İçel	197
İzmir	197
Kocaeli	186
Eskişehir	155
Sakarya	153
Bursa	153
Adana	125
Elâzığ	124
Konya	124
Aydın	121
Bolu	113
Zonguldak	112
Balıkesir	112
Amasya	107
Kayseri	107
Çanakkale	105
Kütahya	105
Manisa	105
Grup Ortalaması	137
YARI GELİŞMİŞ BÖLGE	ENDEKS DEĞERİ
Tekirdağ	103
Burdur	102
Hatay	102
Kırklareli	99
İsparta	99
Edirne	98
Gaziantep	96
Denizli	95
Bilecik	94
Samsun	94
Trabzon	93
Muğla	90
Artvin	87
Antalya	87
Afyonkarahisar	86

Giresun	84
Rize	83
Malatya	83
Uşak	82
Tokat	82
Erzurum	81
Ordu	80
Grup Ortalaması	90

<u>AZ GELİŞMİŞ BÖLGE</u>	<u>ENDEKS DEĞERİ</u>
Niğde	79
Kastamonu	79
Nevşehir	78
Erzincan	76
Siirt	75
Çorum	75
Ağrı	73
Sivas	72
Çankırı	71
Sinop	70
Maraş	70
Diğer	70
Bitlis	69
Tunceli	66
Kırşehir	66
Kars	66
Yozgat	59
Gümüşhane	57
Mardin	57
Muş	55
Urfa	55
Van	54
Grup Ortalaması	68

Bu sıralanışa göre az gelişmiş illerimizden büyük bir çoğunluğu Doğu Anadolu bölgesinde bulunmaktadır.

Doğu Anadolu'nun ekonomik varısının unsurları incelendiğinde. nüsun yerleşme şekilleri, ulaştırma, üretim çalışmaları üzerinde durma gerekir. Bu arada eğitim ve sağlık hizmetleri de ele alınmalıdır.

Ekonomik faaliyet üzerinde etkili olan faktörlerin başında tabiat şartları gelir. Tabiat şartlarını (coğrafi mevkii, büyüklük arazi ve şekilleri ve yüksekliği, yer üstü ve yer altı servetleri, ulaşım imkânları) ve iklim şartları (özellikle ısı ve yağışlar) olarak mütalâa etmek gerekir. Bunlara tabiat örtüsü de eklenebilir.

DOĞU ANADOLU'NUN ŞARTLARI

Yer şartları bakımından Kuzeydoğu ve Güneydoğu-Anadolu birbirinden önemli şekilde farklılıklar gösterir. Kuzeydoğu Anadolu Türkiyenin en yüksek ve en dağlık bölgesidir. Ortalama yükseklik bu bölgede hemen hemen 2000 metredir. Güneydoğu Anadolu'da ise, İç Anadolu'dakini hatırlatmayla düzlükleri çukur bir çanak görüntüsünde olan ve geniş düz arazi-ye içine alan Diyarbakır havzası, alçalarak Suriye çölüne kavuşan Urfa yaylaları yer almaktadır.

Yer şartları bakımından bölgenin öbür bölgelere göre durumu hakkında bir fikir vermek için ortalama bölge yüksekliklerini karşılaştırebiliriz:

Bölge	Ortalama Yükseklik (metre)
Marmara	117
Ege	121
Akdeniz	274
Karadeniz	386
İç Anadolu	1045
Güneydoğu Anadolu	959
Doğu Anadolu	1413

İç Anadolu Bölgesi yüksek bir plâto olmakla birlikte, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi ulaştırmayı önleyici engebeliklerle dolu değildir.

İKLİM ŞARTLARI

Tabiat şartlarında olduğu gibi, iklim konusunda da Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu birbirinden bazı farklarla ayrılır.

Yükseklik ve yer şartları dolayısıyla Kuzeydoğunda kışlar daha soğuk, yağışlar daha fazladır. En soğuk ay ortalaması -1,5 C. ile -13 C arasında olup, en düşük sıcaklık Malatyada -22 C, Vanda -26,5 C,

Karsta -39,6 C ve Karakösede -43,2 C olabilmektedir. Yazlar ise genellikle gündüzden sıcak, geceler ise serin geçer Yağışlar Kuzeydoğu Anadolu'da genellikle İçanadoludakinden fazladır

Günevdoğu Anadolu'nun iklimi ise, şiddetli kara iklimidir. Ancak daha alçak ve daha güneyde kaldığı için kışlar biraz daha az serttir. En soğuk ayın ortalama sıcaklığı 2 C ile 4 C arasındadır En soğuk ay ise Urfada -12,5 C ve. Diyarbakırda -24 C ve düşebilmektedir. Yazlar ise çok sıcaktır Örneğin, Diyarbakırda kaydedilen en yüksek sıcaklık 46,2 C olabilmektedir Yağışlar yüzey şekillerinin basık olduğu orta kısımlarda m^2 ye 50 cm. yi bulmaz. Güneve doğru daha azalır Bütün Doğu Anadolu'nun öbür bölgelerinden daha kurak bir iklime sahip olduğu görülmektedir.

Öteki 50 ilin yıllık yağış ortalaması 100 kabul edilirse, Doğu Anadolu için bu rakam 73,3 dür.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kuzeydoğu Anadolu'da arazinin yüksekliği orman yetişmesine elvermemekte, çukur ovalar ise step karakterine sahip bulunmaktadır Dağlık ve yüksek yerler otlaklarla kaplı olup bütün bölgenin hemen hemen üçte ikisini kapsamaktadır. Ekim arazisi hem azdır, hem de Muş, Elâzığ, Malatya, Erzinçan, Erzurum ve Iğdır ovaları dışında dağınık, küçük parçalar halindedir.

Günevdoğu Anadolu ise bitki örtüsü bakımından İçanadoluyu andırır

N Ü F U S

Türkiye arazisinin %25 ini kapsayan bu 17 ilde 1960 da 4.487.390 kişi, yani Türkiye nüfusunun %17 si yaşamaktadır. Bu rakam bölgede nüfus yoğunluğunun düşük olduğunu anlatmaktadır Gerçekten 1960 yılında Türkiye ortalamasında Km^2 başına 36 kişi düşerken, Doğu Anadolu'da 24 kişi düşmekte idi. Bu düşük yoğunluk işgücünde de görülmektedir. Öteki bölgelerde ekili araziye Km^2 başına 19,6 kişi düşerken, Doğu Anadolu'da 10,4 kişi düşmektedir Bölgede nüfusun öbür bölgelerden daha yüksek bir artış hızı gösterdiği gözönünde tutulacak olursa, yoğunluk düşüklüğünün, bölge dışına bir nüfus göçü oluşuyla açıklanabileceği ortaya çıkar

Gerçekten de büyük şehirlerimizdeki verli olmayan nüfusun %10,7 si Doğu illerinde doğmuş olan kimselerdir. Bunların varıya yakın kısmı İstanbul'da %24,7 si Ankarada %12,5 i Gaziantep gibi şehirlerde bulunmaktadır.

Doğu Anadolu bölgesinin hem Türkiye'nin öbür bölgelerinden kopmuş, hem de kendi içinden parçalanmış oluşunun açık belirtilerinden biri, buradaki nüfusun yerleşme şeklidir. Gerçekten nüfus çok küçük yerleşme yerlerine (vani köylere) sınırlanmış bir durumdadır. Örneğin Güney Anadolu Bölgesindeki köylerin %55 i, nüfusu 400 ün altında, %38 i 400-1000, %7 si de 1000 in üstünde olan köylere dir. Nüfusun %17,2 si şehirlerde yaşamakta, geri kalan kısmı ise, (kasabalarda yaşayan küçük bir kesim hariç) köylerde bulunmaktadır. 1950 ve gelinceye kadar, Doğu'nun, nüfusu 50.000 den çok olan tek şehri Erzurumdu. Bugün buna, Malatya, Urfa, Diyarbakır ve Elâzığ katılmış bulunuyor. Halen Erzurum, Malatya, Urfa ve Diyarbakır 100.000 in üstünde, Elâzığ ve Kars'ta 80.000 nüfusu barındıran şehirlerdir. Ancak Kars ve Erzurum dışında, bölgedeki bütün büyük şehirlerin Güneydoğu Anadolu'da kaldığı ve birbirinin etrafında kümelendikleri görülmektedir.

ULAŞTIRMA DURUMU

Doğu Anadolu'da ulaştırma imkânları çok sınırlıdır. 1962 yılında bütün Türkiye'de 59.611 kilometre devlet ve il yolu vardı. Bunun 15.277 kilometresi yani %25,9 u Doğu Anadolu'da bulunmakta idi. Fakat bu yolların çoğu her mevsim yararlanılabilecek nitelikte değildir. 1 Numaralı tablo bölgenin yol durumunu Türkiye genel toplamı ile ve öbür bölgelerle karşılaştırmalı olarak göstermektedir.

Tabloda görüldüğü gibi devlet yollarının %6,7 si, il yollarının da %25,1 i, Doğu Anadolu'da bulunmaktadır ki, bu rakamlar Bölgenin yol bakımından nisbeten elverişli bir durumda olduğu izlenimi vermektedir. Ancak her mevsim geçit vermeyen devlet yollarının Doğu Anadolu'daki oranı, öteki bölgelerdekisinin iki katına yakındır. Bundan daha önemlisi bölgeyi kendi içinde bölünmüşlükten kurtaracak olan il yollarının durumudur. Bölgede bu yolların her mevsim geçit vereni %34,8, hava durumuna bağlı olanları ise %65,2 oranındadır. Oysa öbür bölgelerdeki il yollarının %65,6 sı her mevsim ulaştırmaya elverişli bulunmaktadır.

Doğu Anadolu'da ulaştırma, tabii şartlardan çok etkilenmektedir. Bu açıdan, Güneydoğu Anadolu yolları Kuzeydoğu'ya nazaran daha elverişli bir durum arzeder. Bölgedeki başlıca karayolu damarları şunlardır:

Karsta -39,6 C ve Karakösede -43,2 C olabilmektedir. Yazlar ise genellikle gündüzden sıcak, geceler ise serin geçer Yağışlar Kuzeydoğu Anadolu da genellikle İçanadoludakinden fazladır

Günevdoğu Anadolunun iklimi ise. siddetli kara iklimidir. Ancak daha alçak ve daha güneyde kaldığı için kışlar biraz daha az serttir. En soğuk ayın ortalama sıcaklığı 2 C ile 4 C arasındadır En soğuk gün ise Urfada -12,5 C ve. Divarbakırda -24 C ve düşebilmektedir. Yazlar ise çok sıcaktır Örneğin, Divarbakırda kaydedilen en yüksek sıcaklık 46,2 C olabilmektedir Yağışlar yüzey şekillerinin basık olduğu orta kısımlarda m^2 ye 50 cm. vi bulmaz. Güneve doğru daha azalır Bütün Doğu Anadolunun öbür bölgelerinden daha kurak bir iklime sahip olduğu görülmektedir.

Öteki 50 ilin yıllık yağış ortalaması 100 kabul edilirse, Doğu Anadolu için bu rakam 73,3 dür.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kuzeydoğu Anadolu da arazinin yüksekliği orman yetişmesine elvermemekte, çukur ovalar ise step karakterine sahip bulunmaktadır Dağlık ve yüksek yerler otlaklarla kaplı olup bütün bölgenin hemen hemen üçte ikisini kapsamaktadır. Ekim arazisi hem azdır, hem de Muş, Elâzığ, Malatya, Erzurum, Erzurum ve Iğdır ovaları dışında dağınık, küçük parçalar halindedir.

Günevdoğu Anadolu ise bitki örtüsü bakımından İçanadoluyu andırır.

N Ü F U S

Türkiye arazisinin %25 ini kapsayan bu 17 ilde 1960 da 4.487.390 kişi, yani Türkiye nüfusunun %17 si yaşamaktadır. Bu rakam bölgede nüfus yoğunluğunun düşük olduğunu anlatmaktadır Gerçekten 1960 yılında Türkiye ortalamasında Km^2 başına 36 kişi düşerken, Doğu Anadolu da 24 kişi düşmekte idi. Bu düşük yoğunluk işgücünde de görülmektedir. Öteki bölgelerde ekili araziye Km^2 başına 19,6 kişi düşerken, Doğu Anadolu da 10,4 kişi düşmektedir Bölgede nüfusun öbür bölgelerden daha yüksek bir artış hızı gösterdiği gözönünde tutulacak olursa, yoğunluk düşüklüğünün, bölge dışına bir nüfus göçü oluşuyla açıklanabileceği ortaya çıkar

Gerçekten de büyük şehirlerimizdeki verli olmayan nüfusun %10,7 si Doğu illerinde doğmuş olan kimselerdir. Bunların varıya yakın kısmı İstanbul'da %24,7 si Ankarada %12,5 i Gaziantep gibi şehirlerde bulunmaktadır.

Doğu Anadolu bölgesinin hem Türkiye'nin öbür bölgelerinden konmuş, hem de kendi içinden parçalanmış oluşunun açık belirtilerinden biri, buradaki nüfusun verleşme şeklidir. Gerçekten nüfus çok küçük verleşme yerlerine (vahi köylere) serpilmiş bir durumdadır. Örneğin Güney Anadolu Bölgesindeki köylerin %55 i. nüfusu 400 ün altında. %38 i 400-1000. %7 si de 1000 in üstünde olan köylere. Nüfusun %17,2 si şehirlerde yaşamakta, geri kalan kısmı ise, (kasabalarda yaşayan küçük bir kesim hariç) köylerde bulunmaktadır. 1950 ve gelinceye kadar, Doğu'nun, nüfusu 50.000 den çok olan tek şehri Erzurumdu. Bugün buna, Malatya, Urfa, Diyarbakır ve Elâzığ katılmış bulunuyor. Halen Erzurum, Malatya, Urfa ve Diyarbakır 100.000 in üstünde, Elâzığ ve Kars'ta 80.000 nüfusu barındıran şehirlerdir. Ancak Kars ve Erzurum dışında, bölgedeki bütün büyük şehirlerin Güneydoğu Anadolu'da kaldığı ve birbirinin etrafında kümелendikleri görülmektedir.

ULAŞTIRMA DURUMU

Doğu Anadolu'da ulaştırma imkânları çok sınırlıdır. 1962 yılında bütün Türkiye'de 59.611 kilometre devlet ve il yolu vardı. Bunun 15.277 kilometresi yani %25,9 u Doğu Anadolu'da bulunmakta idi. Fakat bu yolların çoğu her mevsim yararlanabilecek nitelikte değildir. 1 Numaralı tablo bölgenin yol durumunu Türkiye genel toplamı ile ve öbür bölgelerle karşılaştırmalı olarak göstermektedir.

Tabloda görüldüğü gibi devlet yollarının %6,7 si, il yollarının da %25,1 i, Doğu Anadolu'da bulunmaktadır ki, bu rakamlar Bölgenin yol bakımından nisbeten elverişli bir durumda olduğu izlenimi vermektedir. Ancak her mevsim geçit vermeyen devlet yollarının Doğu Anadolu'daki oranı, öteki bölgelerdekisinin iki katına yakındır. Bundan daha önemlisi bölgeyi kendi içinde bölünmüşlükten kurtaracak olan il yollarının durumudur. Bölgede bu yolların her mevsim geçit vereni %34,8, hava durumuna bağlı olanları ise %65,2 oranındadır. Oysa öbür bölgelerdeki il yollarının %65,6 sı her mevsim ulaştırmaya elverişli bulunmaktadır.

Doğu Anadolu'da ulaştırma, tabii şartlardan çok etkilenmektedir. Bu açıdan, Güneydoğu Anadolu yolları Kuzeydoğu'ya nazaran daha elverişli bir durum arzeder. Bölgedeki başlıca karavolu damarları şunlardır:

Doğu-Batı yönünde

1. Sivas-Erzincan-Erzurum-Ağrı-Doğu Beyazıt Karayolu: Doğuyu Orta Anadoluya bağlayan fakat her mevsim geçit vermeyen bir yol.

2. Malatya-Elâzığ-Bingöl-Muş Karayolu: Hububat ve hayvan bakımından zengin bölgeleri bağlayan bir yol.

3. Gaziantep-Mardin-Hakkâri Karayolu: Bu yol da Güneydoğu Anadolunun başlıca şehirlerini birbirine bağlar.

1. Kars-Ağrı-Van-Hakkâri Karayolu: Her mevsim geçit veren nitelikte değildir

2. Erzincan-Tunceli-Elâzığ-Malatya-Gaziantep Karayolu:

3. Mardin-Divarbakır-Bingöl-Erzurum-Artvin Karayolu: Bu da her mevsim geçit veren bir yol değildir.

Kuzey-Güney Yönünde:

Büyük ulaşım düğüm noktaları Erzurum, Elâzığ, Malatya ve Divarbakır çevreleridir. Bölgenin başlıca şehirleri de buralarda yer almıştır.

Demiryollarına gelince: 1963 de Türkiyedeki demiryolları 7911 km. olup bunun 2067 kilometresi yani %20 si Doğu Anadoluda bulunmaktaydı. Bölgenin en önemli demiryolu hatları şunlardır:

Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars hattı

Malatya-Elâzığ-Tatvan hattı

Malatya-Divarbakır-Kurtalan hattı

Gaziantep-Nusaybin hattı

Hava ulaştırmasının da, hem sefer sayısı hem de yolcu sayısı itibarıyla %10 u Doğu bölgesine gitmektedir

Taşıt araçları olarak Türkiyedeki toplam otobüslerin %9.4 ü, kamyonların %9.9 u, otomobillerin de %4.5 i 1960 da Doğu Anadoluda bulunuyordu. Bu taşıt araçlarının sayısı bölgede 8 818 (Türkiye toplamı 114.208) olup 509 kişive bir araç düşmektedir. Türkiyenin öbür bölgelerinde ise 220 kişive bir motorlu taşıt aracı düşmektedir

Bölgenin ulaştırma durumu hakkında asıl önemli olan husus Bölge nüfusunun 4/5 ini barındıran köylerin durumudur. Ana yollar, ilçe mer-

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

kezi ne ve en yakın pazara uzaklıklara ve haberleşme araçlarından faydalanma durumları bakımından bölge köyleri, diğer bölge köyleri ile karşılaştırıldığında son derece venidir (Tablo 2)

TABLO (1)
DEVLET YOLLARI (km)

	Her Mevsim Geçit veren	%	Havaya bağlı olan	%	Toplam Devlet Yolu	%
Türkiye Toplamı	23 991	89 4	2 539	10 6	26 530	100
Doğu Anadolu	5 595	85 9	991	14 1	6 986	26
Diğer Bölgeler	18 396	92 3	1 548	7 7	19 944	73

İL YOLLARI (km.)

	Her Mevsim Geçit veren	%	Havaya bağlı olan	%	Toplam İl Yolu	%
Türkiye Toplamı	19 028	47 6	14 053	42 4	33 081	100
Doğu Anadolu	2.886	34 8	5.405	65 2	8 291	25 7
Öbür Bölgeler	16 142	65 6	8 648	34 4	24 790	79 4

TABLO (2)

MERKEZLERE UZAKLIKLARI VE HABERLEŞME OLANAKLARI BAKIMINDAN KÖYLER

	Ege Bölgesi	Marmara Bölgesi	Akdeniz Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Doğu Bölgesi
I-Anavaldan 20 Km den uzak olan köyler (%)	8	6	9	14	28	28
II-İlçe Merkezine uzaklığı 4 saatten çok olan köyler(%)	15	38	30	33	28	30
III-Pazara yakın olan köyler (%)	68	72	47	54	55,5	72
IV-Kitle haberleşme araçlarından yüksek ölçüde faydalanan köyler (%)	48	41	30	32	40	27
V-Coğrafi hareketliliği yüksek olan köyler (%)	38	55	57	36	37	27
VI-Telefonu olan köyler	39	57	79	36	78	27

Ü R E T İ M

Doğu Anadolu Bölgesinde hakim ekonomik çalışma tarım, tarımın da hayvancılık dalıdır. Bölgede sanayi, sınırlı bir ölçüdeki istihraç sanayiidir (Bakır, krom ve petrol). İmalât ise çok düşük bir gelişme göstermiştir.

Tarım:

Bölgede faal nüfusun %90 ı tarım alanında, %4 ü imalâtta, (küçük el sanatları dahil) %5 i de ticaret ve hizmetlerde çalışmaktadır. Bu rakamlar bölgenin bir tarım bölgesi olduğunu göstermektedir.

Tarım üretimi hayvancılık ve tahıl etrafında dönmektedir. Tarım nüfusunun %70 i hayvancılık varur. 1962 de Türkiyedeki toplam büyük ve küçük baş hayvanların %26 sı Doğu Anadolu Bölgesinde idi. Bölgenin pazarlama konusu olan etin %50 si doğudan gelmektedir. Bunun dışındaki tarım ürünleri geniş ölçüde bölge içinde tüketilir. Bölgede tüketim merkezlerinin gelişmemiş olması pazarlama ve ulaştırma imkânlarının elverişsizliği, bölge tarımına da kanalı ekonominin özelliklerini vermektedir: pazar için değil tüketim için üretim.

Tahıl bölgede üretilen hakim toprak ürünü olduğu halde, bölge nüfusunu beslemeğe belki ancak yetecek kadardır. Bunun dışında tek önemli ürün şeker fabrikaları sayesinde gelişen pancardır. Ancak bu ürünlerin hektar başına verimi Türkiye ortalamasının altındadır.

Bir defa çok engebeli varısı dolavısıvla, bölgede ekiliş elverişli toprağın yüzölçümü kapladığı sahaya göre çok düşüktür. İklim kuraktır. Tarımda sulama yoktur. Ne Dicle ne de Fırat'tan bugüne kadar bu amaçla yararlanılabilmıştır. Sulama Keban projesi ile sağlanabilecektir.

Doğal şartlar açık havada çalışabilir gün sayısını azaltmakta, bölgede mevsimlik işsizliğe yol açmaktadır.

Ulaştırma ve pazarlama imkânlarının elverişsizliği ve şeker pancarı dışındaki bölge tarımı ürünlerinin fiyatlarının mevsimden iyi veya kötü ürün yıllarına göre çok şiddetli inis ve çıkışlar varmasına yol açmaktadır.

Bölgede sermaye çok kıttır. Örnek olarak gübre kullanan çiftçi oranının en düşük olduğu bölge burası ve özellikle güneydoğu kesimidir. Bölgede 1000 tarımsal nüfusa 1.4 traktör düşmektedir. Bu oran öbür
./...

bölgelerde ortalama 5,1 dir. Bu durumların sonucu olarak bölge tarımında verim çok düşüktür. Hektar başına kıymet verimi öbür bölgeler oranlaması 100 kabul edilirse Doğu Anadoluda 51.4 dır.

Bölgede sık sık tarımsal hastalık salgınları ve siddetli toprak kaybı (erozyon) olavı görülmektedir.

Bölge, Türkiye'nin öbür kesimlerine ihracatta bulunmadığı gibi, yabancı piyasalardan da vaksun durumdadır. Oysa bir vandan Rusya ve İran, öte vandan Irak ve Suriye ile olan bağları ona doğrudan dış ticaret imkânına sahip bir bölge niteliğini vermektedir. Ancak bu imkân değeri lendirilmemektedir. Yalnız bölgede çok sık görülen kaçakçılık şekli altında bu imkân kullanılmaktadır. Toprak mülkiyetinin temerküz etmiş olması sonucu topraksız köylü oranının yüksekliği bölgenin başlıca bir özelliğidir. Örneğin Türkiyedeki 1000 dekardan büyük tarım işletmelerinin 1/3 ü bu bölgede bulunmaktadır (1134 işletme). Bunun da 2/3 ü Urfada ve Diyarbakırda toplanmıştır. Geri kalan illerde ise, büyük işletmelerin oranını veren veriler bile yoktur.

Bu özellikleri taşıyan bir tarımın, sanayileşmesinin ilk gereği olan sermaye birikimi görevini yerine getirmesi mümkün değildir. Yine de 1000 dekardan büyük işletmenin bulunmadığı Bitlis, Bingöl, Artvin ve Malatyada varı mal sahipleri dahil topraksızların toprak sahiplerine oranının çok yüksek olduğunu görüyoruz. Türkiye ortalaması %17 olduğu haldi bu rakam

Kars, Artvin ve Mardinde	% 11-30
Tunceli, Bingöl, Maraş, Elâzığ,	
Van ve Hakkâride	% 31-49
Urfa, Diyarbakır, Siirt, Ağrı	
ve Bitliste	% 50-86 dır.

Sanayi:

Türkiyede İş Kanununa tabi toplam işyerlerinin ancak % 6,8 i Doğu Anadolu bölgesinde bulunmaktadır. Ayrıca bölge içinde büyük gelişme farklılığının bulunduğu şu rakamla açıkça görülmektedir: İşyeri sayısı bakımından Malatya 444 ile bölge maksimumunu Hakkâri ise 17 işyeri ile bölge minimumunu temsil etmektedirler.

Bölgedeki işyeri içinde devlet sektörünün özel sektöre nazaran çok daha yüksek bir oran teşkil ettiğini görüyoruz. Türkiyedeki toplam devlet sektörü işyerlerinin % 14.5 i Doğu Anadoluda bulunduğu halde, özel sektör işyerlerinin sadece % 5.7 si bu bölgede bulunmaktadır.

Avrıca bu bölgedeki toplam işverlerinin iller itibarıyla dağılışı da Doğu Anadolu da çok dengesizdir. Bölgedeki toplam devlet işverlerinin %60 ı, özel işverlerinin ise %84.8 i Malatya, Elâzığ, Diyarbakır, Urfa, Erzurum ve Karsta toplanmış bulunuyor.

Bölgenin genel sanayileşme oranını göstermek üzere imalat ve inşaat sanayiinde çalışan nüfusu belirtebiliriz. Doğu Anadolu da çalışan faal nüfusun %47 si, büyük kısmı Elâzığ, Malatya, Siirt ve Artvindeki maden ve petrol istihraç sanayii olmak üzere sinai işverlerinde çalışmaktadır. Bu, Türkiyenin öbür bölgeler ortalamasının varısının altındadır. Bir ülke veya bölgeyi kalkındıracak asıl sanayi in istihraç değil, imalat sanayii olduğu göz önünde tutulursa, Doğu Anadolu Bölgesinin sinai gelişmemişliği daha iyi belirir.

Yukardaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, bölgede sanayinin gelişmemiş olması ve istihraç sanayii ile bölge için üretim yapan imalat sanayiine inhisar etmesi büyük üretim merkezlerinden uzak oluşun bir sonucudur. Temel hizmet ve yatırımların eksikliği, sanayide üretim unsurları, verim ilişkilerini elverişsiz yönde etkilemektedir. Bu yüzden bölgenin öbür bölgelerle sinai yatırımı yapması söz konusu olamaz. Bunu yapacak olan devlettir.

KREDİLER

Bölgede açılan kredilerin hacmi düşük olup, başlıca türü hayvan kredisidir. Fakat çok düşük bir hacimdedir. Hayvan başına ortalama bir lira düştüğü tahmin edilmektedir.

Bu arada ekonomik faaliyetlerle yakından ilgili olan bankacılığın da bölgede gelişmemiş olduğu görülmektedir. Bölgedeki banka şubesi sayısı ve mevduatı Türkiye ortalamasının çok altındadır. Türkiye Bankalar Birliğinin raporuna göre, 1961 yılı sonunda bankalardaki ticari ve ticari olmayan mevduat toplamının %85.3 ü Marmara, Ege ve İç Anadolu Bankalarında toplanmıştır. Yalnız Marmara Bölgesi banka mevduatının %40 ına sahiptir.

GELİR DAĞILIMI

Bölgenin ekonomik durumuyla ilgili olarak gelir bölüşümünün de çok kötü ve adaletsiz olduğunu belirtmek gerekir. Tarım dışında faaliyette alanı olmaması, işgücünün fiyatını düşürmekte, toprak mülkiyetinin te-merküz etmesi de toprak sahiplerini işgücü satınalmada bir nevi tekel

sahibi kılmaktadır (özellikle makineli tarıma geçilen verlerde).

Sonuç olarak özellikle topraksız köylülerin kişi başına ortalama katma değerin çok altında kalan bir gelir seviyesinde yaşadıklarını kabul etmek gerekir.

Öte yandan sanayide yüksek bir katma değere sahip dört ildeki gelişme, bölgenin gelişme seviyesi ile ilgili olmadığı gibi, bölgenin gelişmesini de önemli şekilde etkilediği sövlenemez. Çünkü bu değerlerin ücret olarak ödenen küçük kısmı Etibank ve petrol şirketine gitmektedir. Bu kurumların da bölgede başka bir büyük yatırımları bulunmadığını göre bölgede yaratılan değer bölge dışına aktarılıyor demektir.

BÖLGELER ARASI FARK BÜYÜYOR

Bölgenin bu elverişsiz durumu zaman içinde hafiflemekte mi, voksaa ağırlaşmakta mı?

Bir defa büyük tüketim merkezlerine (yani esas itibarıyla şehir- lere) yakın olmayan, gelir elâstikiveti yüksek bir mal (yani gelirin artmasıyla birlikte artan ölçüde talep edilen bir mal) üretmeyen, ulaştırma, haberleşme kolaylıklarına sahip olmayan bir bölge gelişme gösteremez. Çünkü böyle bir bölgede hem sermayenin, hem de işgücünün verimi düşüktür.

Sanayi sektöründe çalışan nüfustaki artışa bakarak bir bölgenin gelişme hızını göstermek mümkündür. 1935-1960 yılları arasında Doğu Anadolu bölgesindeki faal sanayii nüfusunun artış hızı yılda ortalama %14 olmuştur. Buna karşılık tarım sektörüne dahil faal nüfusun artış oranı Doğu Anadoluda yılda ortalama %2,36 öteki bölgelerde ise %1,77 olmuştur.

Bölgede tarımsal nüfusun artışının öbür bölgelerdekinden daha hızlı olduğunu va da sanayii nüfusundaki artışın öbür bölgelerdekinden dana düşük olduğunu görüyoruz. İşverlerine uzaklık, eğitim imkânların azlığı, v.s. tarım nüfusunun öbür sektörlerle transfer edilmesini güç- leştirmektedir. Bölgede doğum oranının Türkiye ortalamasının üstünde olması da bu durumu ağırlaştıran bir husustur.

Sonuç olarak sanayileşme hızının düşük, tarım nüfusunun ise vük= artışı, zaman içinde bölgenin gelir seviyesinde önemli bir artış olm= dığını göstermektedir. Birleşmiş Milletler Avrupa İktisat Komisyonun=

1955 yılı raporuna göre de. Türkiye'nin zengin ve fakir bölgeleri arasındaki farkın artmakta olduğu görülmektedir. Esasen bölge kendi haline bırakılınca bu farkın artması tabiidir.

E Ğ İ T İ M

Öbür bölgelerde okurvazar nüfus oranı 100 kabul edilirse, 1962 yılında Doğu Anadolu'da bu oranın 52 olduğu görülür.

1963 yılında Türkiyedeki toplam okulların %16.6 sı, toplam öğretmenlerin %9.8 i, toplam öğrencilerin de %11.7 si. Doğu Anadolu bölgesinde bulunuyordu. Karşılaştırmayı daha belirli yapabilmek için Birinci Beş Yıllık Planın verdiği aşağıdaki rakamlara bakmak uygun olacaktır.

İllerde her onbin nüfusa düşen ilkokul öğrenci sayısı şöyledir:

İsparta	11 5
İzmir	10 7
Bursa	10.1
Ordu	7 2
Bingöl	6.1
Bitlis	5.4
Muş	4.7
Ağrı	4.6
Hakkâri	1 4

Ayrıca öğretmen kurumlarının kalite ve başarı derecesi bakımından da Doğu Anadolu bölgesinin mağdur durumda bulunduğu görülmektedir. Üniversite giriş sınavlarında öğrencileri en düşük başarıyı gösteren 21 liseden 14 tanesi Doğu Anadolu bölgesindedir. Öğrencileri en yüksek başarıyı gösteren 19 liseden hiç biri bu bölgede değildir.

Bölge köylerinde çoğunlukla okul yoktur. Olduğu yerde de gerçek eğitim ihtiyacına cevap vermekten ve temel sorunu çözmekten uzaktır. Köylü nüfusunun okur vazarlığı bakımından özellikle Güneydoğu Anadolu en geri kalmış bölgedir. Nüfusun %40 ı ve daha çoğu okur vazar olan köyler Ege ve Marmara Bölgesi köylerinin. %46 sı Akdeniz Bölgesi köylerinin. %15 i Karadenizin. %19 u Kuzeydoğu Anadolu'nun. %38 i İç Anadolu'nun'dur Güneydoğu Anadolu köylerinin ise %5 i'dir.

Köylü nüfusun okur vazar olan oranı Ege Bölgesinde %34. Akdeniz Bölgesinde %26. Karadeniz Bölgesinde %27. Orta Anadolu'da %30 a yakın

Kuzey Doğu Anadolu'da %26, Güneydoğu Anadolu'da ise %12 dir. Okur yazar nüfus oranı bakımından hiçbir Doğu İl'i Türkiye ortalaması olan %40 ı aşamamaktadır.

S A Ğ L I K

Bu bölgede sağlık hizmetleri de geri bir durum göstermektedir. 1965 de Türkiye'deki toplam hastahanelerin %18 i, toplam hastahane yatağı sayısının %15 i, toplam hekim sayısının %6.3 ü, toplam hemşire sayısının %11.8 i, toplam ebelerin %20.4 ü Doğu Anadolu bölgesinde bulunmaktadır. Bu konuda bir karşılaştırma yapmak gerekirse batı bölgeleri ile büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Örneğin, Hekim yönünden Türkiye ortalamasına göre 2964 kişiye bir doktor düşerken, Doğu Anadolu'da 9214 kişiye bir doktor, hemşirelerde Türkiye ortalaması 6932, Doğu Doğu Anadolu bölgesinde 11050 dir. Ancak ebe oranı doğu bölgesinde Türkiye ortalamasının üstüne çıkmaktadır. Hekim ve hemşire sayısı bakımından ise çok elverişsiz bir durumda olduğu açıktır. Bölge endemik hastalıkların sık görüldüğü bir verdir. Örneğin, cüzzam hastalığının en sık görüldüğü ~~ver~~ Doğu Anadolu Bölgesi'dir. Planlı döneme girildikten sonra 1963 de sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ve bu işe geri kalmış bölgelerden başlanması kararlaştırılmış, buralar için özel tedbirler alınmıştır. Bunların başında sağlık ocakları gelmektedir. Bu programın uygulanmasına Muş, Van, Hakkâri, Bingöl, Kars, Ağrı, Erzincan, Erzurum, Diyarbakır illerinde başlanmıştır. Buralara personel bulunması için de teşvik edici özel tedbirler öngörülmüştür. Buna rağmen varılanların ihtivaçları karşılamaya yeterli olduğu söylenemez. Nitekim raporumuz vazıldığı sırada, bunlardan çoğu hekim ve diğer sağlık personeli bulunmadığı için görev yapamaz duruma gelmiştir.

VAADLERLE YAŞAYIP, VAADLERLE ÖLMEK

Doğuda yılların değiştiremediği korkunç tablo budur. Ve bu tablo karşısında irkilmeden, tehlike çanlarına kulak tıkayarak oturmak, özel sektörün kârına sağlanacak garanti oranında kalkınma beklemek, vaadlerle yaşamak, vaadlerle ölmek de aynı derecede korkunçtur.

Bütün bu rakamların, bu acı görünümlerin ortaya koyduğu bir gerçek vardır.

Doğu Bölgemiz vurdumuzun vüzvilları bovu unutulmuş ihmal edilmiş bölgesidir. Doğu sadece devlete vermekle yükümlü sayılmış. ama onun en ufak bir dilekte bulunması bile hoş karşılanmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde doğudan alınmış. İmparatorluğa bağlılıklarının pekiştirilmesi için, şu anda sınırlarımızın dışında bulunan evaletlerin geliştirilmesine harcanmıştır. Ama bu politika, gün gelmiş iflâs etmiştir. Doğunun ödediği ile imar edilen evaletler ilk fırsatta İmparatorluğa ihanet etmiş, va da ona sırt çevirmişlerdir.

Doğu, vergi vermiş, asker vermiş, inançlarını vermiş, sadakatini vermiş ama karşılığında hiçbir sev alamamıştır.

Acıdır ama Cumhuriyet döneminde de böyle olmuştur. Yine Doğu vermiştir, ama çok az almıştır.

20'inci yüzyılın ikinci varısının ortasına doğru, Cumhuriyetimizin 50'inci yaşından bir yıl önce İkinci Beş Yıllık Plân Döneminin sonunda Doğuyu halâ, devlet memurivetinde bir sürgün mahalli olarak görüyoruz. Mecburi hizmet yükümlüleri doğu korkusuyla halâ tir tir titrivorlar. Bunları inkâr etmeye imkân yoktur.

DOĞU'YA NE GÖTÜREBİLDİK

Doğuda asayişsizlikten sıkâvet edivoruz. Ama Doğuya huzuru sağlayabilmek için komendodan baska bir şey veremivoruz. Asayişsizliğin temelinde ekonomik sıkıntıların vattığını görmezlikten gelivoruz. Anayasa haklarından bahsedivoruz: "eğitim" diyoruz, "sağlık" diyoruz ve nihayet "sosyal adalet" diyoruz. Ama bunları Doğuya veremivoruz.

Doğuda kaç tane fabrika bacası tüttürebildik? Doğuda kaç kişiye "işte sana çalışabileceğin, insanca vasamana elverişli ücret alabileceğin bir fabrika" deyip, çağdaş uygarlığın ne demek olduğunu gösterebildik?

Sınırları mavinlavyıp, kaçakçılık önlenir sandık. Kaçakçılığın altında ekonomik nedenler vattığını, çalışacak bir iş bulamayan insanın, kaçakcılığı bir meslek olarak seçmek zorunda kalacağını düşündük mü?

Zaman zaman yabancı basında çıkan Kürdistan haritalarına isvan edip, Barzani sorununa bir güvenlik meselesi olarak bakarken, Doğuda Türkçe bilmevenlerin savısını azaltmak için ne yaptık?

Asker istedik, vergi istedik, ov istedik.

Seçimler arefesinde. adavaların ov istemek için bazı kövlere giderken vanlarında tercüman götürdüğünü vazan gazeteleri hen bilivorus. Bu haberleri okumaktan baska ne vantık

Bu sorulara cevap beklemivorus Çünkü. villardır. bu çeşit soruların aldığı cevaplar ortadadır. Ve biz bu cevaplarla da kendimizi kandırmadık mı? İstanbul büyük sehirdir etrafı sıra sıra fabrikalarla çevrilir, İstanbul Boğazına muhtesem bir köprü yapılacaktır. Yapılsın.

DOĞUYA EL UZATMAK

Ama Doğuya da el uzatmak lâzımdır.

Hem o kadar lâzımdır ki, en az Boğaz Köprüsü kadar lâzımdır. İzmit-İstanbul yoluna kurulacak bir fabrikanın ihtiyaç duyduğu kadar lâzımdır. Doğuya devlet elinin uzanması. Doğuya uzanan el avuçlarında komando değil, vergi tahsildarı değil, yatırım götürülmelidir.

Doğu bütün hâş madde kaynakları ve bütün işgücüyle, yatırımların susuzluğu içinde bu eli beklemektedir.

İŞÇİ HAREKETİNİ DOĞUYLA İLGİLENDİREN SEBEP

Türk İşçi Hareketini Doğuyla ilgilendiren sebeplerden en önemlisi, 24 maddede gerçek ifadesini bulan, Türk Sendikacılık Halerekitinin felsefesi olmuştur Bu felsefede orta çağ kalıntısı bir düzenle mücadele vardır. Bu felsefede ezilmiş, vıkılmış insanların dertlerine yakınlık vardır, bu dertleri dert edinme vardır Bu felsefede konutsuz, volsuz, susuz, elektriksiz, okulsuz, beslenme ve sağlık imkânlarından alabil-diğine voksun insanların ızdırantıdan kurtulması, asgari ölçüde bu medeni imkânlara kavuşmasının mücadelesi vardır.

Türk İşçi Hareketi Doğu'nun sorunlarının bu ilkelerin uygulanmasıyla, çözümleneceği inancındadır. Ne var ki, bu ilkelerin sadece raporlarda ver alması sorunların çözümü için veterli değildir. Bu ilkelerin uygulanabilmesi, onları geniş topluluklara benimsetmek ve toplulukları bu ilkeler etrafında toplamakla mümkündür

Bunlar teorik bir ifade olmaktan öte, halkımızın çok büyük bir kısmının yaşantısına değıştirebilecek ve en önemlisi uygulama kabiliyeti olan ilkelere dir.

Sağlık alanında, eğitim konusunda kamu hizmetlerinde, yatırımlarda, kısacası topyekûn kalkınma çalışmalarında görülen bölgelerarası adaletsizlik bu ilkelere de en belirgin şekilde ifade edilmektedir

İşçi Hareketi, ızdırabını çektiği bu adaletsizliğin farkında olmayan, va da bilmezlikten gelenleri uvarmak, acı da olsa gerçeklerin açıklanmasını, görölmesini ve çareler aranmasını istemek, Doğu davasını topluma maletmek için Doğu'nun sorunlarına eğilmektedir

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

21 Mart 1972

Sayı: 72/572-29

15 Mart 1972 gününden itibaren TBMM. 35 No.lu Geçici Komisyonunda görüşülmesine başlanan "Sermaye Piyasasının Tanzim ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" ile ilgili Konfederasyonumuz görüşü ekte-
dir.

Adı geçen komisyona yazılı olarak bildirilen görüşümüz hakkında bilginizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

Seyfi Demirsoy
Genel Başkan

Halil Tunç
Genel Sekreter

"Sermaye Piyasasının Tanzim ve Teşviki
-Hakkında Kanun Tasarısı" hakkında
Türk-İş'in görüşü

Memleketimizde gelişmiş bir sermaye piyasasının mevcut olmaması ve yatırım bankacılığımızın yeterli kaynaklara sahip bulunmaması nedenleriyle küçük halk tasarruflarını değerlendirerek bunları gerekli yatırımlara kanalize etmek, işçi hareketinin de ötedenberi savunduğu görüşlerinden biridir.

Ancak ülkemiz imkânlarından en çok yararlanan, milli gelirden en yüksek pay alan belli bir zümrenin imkânları daha da artırılırken işçinin sosyal güvenlik fonları da bu gibi kişilere aktarılmak istenmektedir. İşçiler hiçbir zaman yatırımlara karşı olmadıkları gibi ülke kalkınmasına ve istihdam sorununa katkıda bulunan yatırımların artırılması için her türlü çabanın gösterilmesini ilkeleri içine almıştır. Ancak işçilerin kendi paralarıyla bir takım kişilerin zengin edilmesi ve kendi güvenliklerinin tehlikeye düşürülmesine de karşı çıkmaları en tabii haklarıdır. Esasen Sosyal Sigortalar Kurumu fonlarının bir kısmı kamu yatırımlarına tahsis edilmiştir. Bu defa da özel sektör yatırımlarının işçinin sosyal güvenliği için ayırdığı paradan desteklenmesini İşçi Hareketi olarak kabul etmeye imkân yoktur.

Memleketimizdeki sermaye piyasasının yetersizliği ve milli gelirin düşüklüğü, ülkemizdeki büyük bir kitlenin, başta işsizlik olmak üzere halli gereken çeşitli problemlerinin çözümlenmesini güçleştirmektedir. Türkiye'deki işsizleri ve çalışmakta olan işçileri direkt olarak ilgilendiren en önemli meselelerden biri olan yatırımlar ve sermaye piyasasının tanzim, teşvik ve denetlenmesinde, çalışanların da temsili, demokrasi anlayışının en basit gereğidir. Batı ülkelerinde hemen hemen en küçük işletmelere kadar işçiye söz hakkı verilen çağımızda, memleket ekonomisiyle menfaatleri çok yakın ilişkili bulunan işçi kitlelerinin, özellikle halka açık ve en az 1 milyon liralık başlangıç sermayesi ile kurulan anonim ortaklıkların denetlenmesi ile görevli komisyonda hükümet ve özel sektör temsilcileri ile birlikte temsil edilmesi şarttır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle "sermaye piyasasının tanzim ve teşviki hakkında kanun tasarısı" nın 29 ve 56. maddelerinin değiştirilmesi kanaatimizce şarttır.

1- Sermaye Piyasasının Denetleme Komisyona üye sayısını 8 e çıkararak üretime bedeni ile katkıda bulunanların da temsil edilmesini sağlamak üzere tasarının 29.maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmelidir:

"Madde 29- Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonu aşağıdaki yazılı Bakanlık ve kuruluşlarca teklif ve Bakanlar Kurulu kararla tayin edilen 8 üyeden kurulur. Komisyon Maliye Bakanlığına bağlı olup kararlarında bağımsızdır.

Komisyon üyeleri, Maliye Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve T.C. Merkez Bankasının kendi teşkilâtlarından, menkûl, kıymetler ve kambiyo borsaları, bankalar birliği, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin ise kendi teşkilâtlarından veya hariçten seçilerek teklif edilirler.

Komisyon başkanı, Maliye Bakanlığınca teklif ve Bakanlar Kurulunca tayin edilen üyedir.

Komisyon Başkanının görev süresi 6, diğer üyelerin 4 yıldır. Üyelerin yarısı her iki yılda bir yenilenir. İlk yenileme ad çekimi suretile yapılır.

Başkan ve üyelerin görev süreleri sonunda yeniden tayinleri caizdir.

Komisyon Başkan ve işçi üye hariç diğer üyeliklerinde görevlendirileceklerin iktisat, maliye, muhasebe ve işletmecilik veya hukuk (özellikle ortaklıklar hukuku) dallarından birinde yüksek tahsil görmüş, ihtisas ve tecrübe sahibi olmaları şarttır.

Başkan ve üyeler, komisyon dışında resmi veya özel herhangi bir görev alamazlar, ticaretle uğraşamazlar ve bankalar ve şirketlerde hissedar olamazlar, hayır, eğitim ve sosyal amaçlı dernek ve vakıflardaki görevler ile kâr amacı gütmeyen kooperatiflerdeki görevler bu hükmün dışındadır.

Komisyon en az 5 (veya 6) üyenin hazır bulunmasıyla toplanır ve adi çoğunlukla karar verir, oyların eşit olarak bölünmesi halinde, başkanın oyu 2 sayılır. Başkanın katılmadığı toplantılara Adalet Bakanlığı temsilcisi başkanlık eder."

./...

İşçi temsilcisinde yüksek tahsil şartının aranması, komisyonda işçilerin gerçek anlamıyla temsil edilmelerini sağlamak bakımından sakıncalı görülmüştür. Aynı sebeptendir ki, Anayasamızın 72.maddesi Cumhurbaşkanlığı kontenjanından seçilerek senatörler, 264 sayılı Kanunun 7. Ek maddesi çalışma ateşeliklerinde görevli işçi sendika uzmanları ve 440 sayılı Kanunun 8. maddesindeki iktisadi devlet teşekküllerinin yönetim kurullarındaki işçi üyeleri için yüksek tahsil şartı aranmamıştır.

II- 56. maddeye gelince; 4792 sayılı İşçi sigortalara Kurumu Kanununun 344 sayılı Kanunla muaddel 20.maddesinin "d" bendinin değiştirilmesi kanımızca hatalıdır.

Şöyleki, yeni hükümde sanayi sektörüne verilecek işletme kredisinin esasları itfa süresi hariç, tüzüğe bırakılmıştır. Hükme göre taksitler, faiz, asgari had, gayri menkul ipoteginin hangi oranda değerinin esas alınacağı tüzükte tesbit edilecektir. Fonların güvenliği için tediye ve tahsilin kanunda belirtilmesinde yarar vardır. Bu hususların tüzüğe bırakılması uygulamada aksaklıklar yaratacak niteliktedir.

Diğer taraftan 56. madde, işletme kredisi olarak yapılacak ikrazatın, Bakanlar Kurulunca tesbit olunacak banka ve bankalara mevduatta bulunularak yapılmasını öngörmektedir. Bu hükme göre Bakanlar Kurulunun tesbit edeceği herhangi bir banka, sosyal sigorta işletme kredisi fonunu ikraz edebilecektir. Bu bankanın ikrazatta bulunabilmesi için piyasayı ne derece yakından tanıdığı, gerekli araştırmayı yapıp yapamayacağı ve ikrazatta bulunacağı firmanın işkolunda gerekli ihtisasa sahip olup olmayacağı şüphelidir. O halde banka veya bankaların iyi bir seçim sonucunda tesbit edilmesi gerekmektedir.

56. maddenin kabulü ile kredi tavanı değişecek, iştirakler yükseldikçe bu meblâğın karşılığı olan %10 lar da yükselecektir. İşletme Kredisine bir tavan tesbit etmek zorunluğu vardır. Sosyal Sigortalar Kurumu sigorta dalları karşılığı, 1970 yılında 2 milyar 361 milyon lira civarındadır. Yeni hükmün uygulanmasına göre, işletme kredisi, karşılıklar ortalaması 2 milyar kabul edilirse, 200 milyon olacaktır. Bu meblağ sigortalı, sayısının yükselmesi ile, artacak olan kuruma intikal eden prim meblâğına paralel olarak çoğalacaktır. 50 milyon işletme kredisinin, 100 milyona ve daha yukarı çıkması işletmelerin sıhhatli olmasına engel olacağı gibi, tahsil edilemeyecek borçları ve takibata uğrayan firma sayısını da artıracaktır. ./..

Bir de bu işlemler birkaç banka aracılığı ile yapılırsa, kredi işlemleri oldukça karışık bir durum alacaktır.

Kurumun halen %7 faiz ve 1 yıl vade ile verdiği krediler, piyasaya göre çok kolay şartlarla verilmekte sayılabilir. Buna rağmen bugünkü müeyyideler, işletme kredisinden faydalanan firmalar borçlarını muntazaman taksitlerle ödemeye sevkedememektedir.

Kanunda yer alan gayrimenkul ipoteginin %35 değerinin ikraz edilen krediyi karşılama şartı, uygulamada bir takım firmaları etkilemektedir. Bu hususun 56.maddede olması Kurum aleyhine işleyebilir.

Diğer taraftan, muaddel 20 nci maddede yer alan, Kurum lehine tesis edilen ipoteklerin paraya çevrilmesinde uygulanacak esasın 52 nci maddede işletme kredisi için yer almayıp, sadece işçi meskenleri için belirtilmesi ilgi çekicidir. İşletme kredisi taksitleri ödenmediği takdirde bu paranın ne şekilde tahsil edileceği şüphelidir. Eğer tüzükte belirtilecekse, niçin işçi meskenleri ile ilgili hususun yer alıp işletme kredisi ile ilgili hususların tüzükle belirtileceğini anlamak güçtür.

Yukarda açıklandığı üzere Sosyal Sigortalar Kurumunca verilecek işletme kredisinin kanunla bağlayıcı olması gereklidir.

Bu durumda 56 ncı maddenin Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun muaddel 20 nci maddesinde farklı olarak kabul edilmesi bahis konusu olamaz.

56 ncı maddenin aşağıdaki şekilde düzenlenmesi, gerek Kurum fonlarını korumak, gerekse kanunla bağlayıcılığı sağlamak yönünden isabetli olacaktır.

"Madde 56- 4792 sayılı İşçi Sigortalar Kurumu Kanununun 344 sayılı kanunla muaddel 20. maddesinin "d" bendi ile müteakip fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

d) Sanayi Sektöründe işletme kredisi olarak kullanılmak üzere birinci derecede gayri menkul ipotegi karşılığında ve gayri menkul değerinin en çok %35 ine kadar ancak gayri menkul üzerinde birinci derecede ipotekler tesis edilmiş ise mevcut ipotekler toplamı gayri menkul değerinin en çok %35 i kadar, en çok 5 yıl vade ile irazda bulunmak.

Özel sektöre ait sanayi finanse etmek üzere kurulan ve kurulacak Kalkınma ve Yatırım Bankaları tarafından çıkarılan ve en az Devlet Tahvili kadar faiz getiren 5 ilâ 10 yıl vadeli tahvillere yatırmak ./.

suretiyle işletilebilir.

Bu karşılıkların en çok %25 i (ç) fıkrasında ve %10 u da (d) fıkrasında yazılı olan konulara yatırılabilir. Şu kadar ki "d" fıkrasına göre verilecek kredi 50 (veya 100 milyonu aşmamak üzere bir başka meblâğ tesbit edilebilir) milyon Türk lirasını aşamaz.

"d" fıkrasında derpiş edilen ikrazat düzenlenecek tüzükteki hükümlere ve Bakanlar Kurulunca faaliyet ve kapasite bakımından yeterliliği tesbit olunacak banka ve bankalara mevduatta bulunmak suretiyle yapılır.

Bir müesseseye verilecek kredi miktarı hiç bir şekilde 100.000 TL. den az olamaz, hiç bir şekilde fon toplamının %10 unu aşamaz.

Yukardaki a,b,c,ç,d fıkralarındaki hususlara tahsis edilecek miktar 440 sayılı Kanunun 15 nci maddesi gereğince hazırlanan finansman her yıl tesbit edilir.

"ç" ve "d" fıkrasında belirtilen yatırımlara karşı kurum lehine tesis edilen ipoteklerin paraya çevrilmesinde 4947 sayılı Kanunun 15-25 nci maddeleri hükümleri uygulanır ve 5188 sayılı kanuna göre sigortalılara mesken yapımına tahsis olunan arsalar, kurumun ipotekli alacakları için satılabilir."

Sosyal Sigortalar Kurumu, işletme kredisini halen Sümerbank aracılığıyla vermektedir.

Sümerbank, kredi verilecek işletmelerin kapasitelerini, stok durumunu, mali durumunu ve piyasadaki muamele hacmini tesbit hizmetleri karşılığında %7 faizin %1 ini almaktadır. Bu durumda sigorta %6 faiz almaktadır. Bu banka ayrıca, temerrüde düşen işletmelerle ilgili muameleleri takipten ötürü %10 temerrüt faizinin %10 unu almaktadır.

Sümerbank mevcut bankaların içinde faaliyet ve piyasaya hakim olma bakımından en önde gelen bankadır.

Kredi alacak işletmeler büyük bir ihtimalle kendi iş yaptığı alanlarda olmaktadır. Ayrıca Sümerbank yeterli müfettişleri sayesinde işletmeleri kontrol edebilmektedir.

Normal faizden ve temerrüt faizinden hisse almak kârlı bir iş addedileceği için bütün bankalar kredi verme işini uhdelerine almak isteyebilirler. Temennimiz Bakanlar Kurulunun yetkili bankayı seçerken işi yapma kabiliyetini esas almasıdır."

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

Sayı: 72/175

31 Ocak 1972

T E Ş K İ L A T A

Bir süredenberi Konfederasyonumuz tarafından yayınlanmakta olan AKŞAM GAZETESİ Türkiye Gazeteciler ve Basın Sanayii İşçileri Sendikası (BASIN-İŞ) na devredilmiş bulunmaktadır.

Türk İşçi Hareketi, ulusça hızla kalkınma savaşımızdaki sorumluluğunu ve görevini müdrik olarak, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlardaki görüş ve düşüncelerin, çalışma hayatımızla ve işçilerimizle, ilgili sorunların kamuoyuna tarafsız bir şekilde yansıtılmasının kaçınılmaz görev olduğuna da inanmakta ve bu inançla "AKŞAM" Gazetesi'nin güçlü bir yayın organı haline getirilmesinin Türk Sendikacılığına büyük yararlar sağlayacağı görüşünü taşımaktadır.

Türk ulusunun ortaklaşa ülküsü ve sönmeyen ışığı olan Atatürkçülüğe, özgür parlamenter düzene yürekten bağlı Türk İşçi Hareketi: ülkemizin kalkınması ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmesi için gerekli gördüğü 24 ilkesinin halkımıza benimsetilmesi, işçilerimizin bu ilkeler doğrultusunda geniş bilgi ve kültüre sahip kılınması amacıyla olgunlaştırmak ve geliştirmek kararında olduğu AKŞAM GAZETESİ'ni ulusumuzun ve değerli Türk işçisinin hizmetine sokarken, hür sendikacılığın değerli temsilcileri olan sizlerden de yardım ve destek göreceğinden emin olmanın kıvançını duymaktadır.

İşçilerin önderliğinde doğacak ve halkla özdeşecek ulusal kalkınma savaşımızda başarılı mücadelelerin verilmesi, hepimizin ortaklaşa gayretiyle mümkün olacaktır. Ortak amaç ve doğrultularımızın kamuoyuna yansıtılmasının yegâne aracısı görevini yapacak olan AKŞAM GAZETESİ'nin sendikanıza bağlı değerli işçiler tarafından sürekli olarak okunmasının sağlanması: hem Hürriyet düzeni içinde hiçbir ideoloji ve dogmaya sapılmamasını, hem de işçilerimizin kültürel yönden geliştirilmesini geniş ölçüde temin edecektir.

Bu bakımdan, uygun görüldüğü takdirde ekte sunulan metnin çoğaltılarak işçilerimize dağıtılması, sendikanız üyesi olan değerli işçilerimize AKŞAM GAZETESİ'ni izlemeleri için telkinde bulunulması: Türk İşçi Hareketinin güçlü bir yayın organına sahip kılınması yolundaki çalışmalarımıza büyük katkılarda bulunacaktır.

Gerekenin yapılmasını rica eder, başarılar dileriz.

Saygılarımızla.

Halil Tunç
Genel Sekreter

Ethem Ezgü
Teşkilatlanma Sekreteri

Sayın Üyelerimiz,

Bir süredenberi Konfederasyonumuz tarafından yayınlanmakta olan AKŞAM GAZETESİ, yine kuruluşumuza bağlı Türkiye Gazeteciler ve Basın Sanayii İşçileri Sendikasına devredilmiş bulunmaktadır.

Bütün çalışanlara güvenli çalışma olanakları sağlamak, bütün insanların kişisel refah ve vakarını yardımcı olmak için Türk İşçi Hareketinin sürdürdüğü tarihsel çabaların, AKŞAM GAZETESİ, fikir ve basın hayatında destekleyecek: insan gücünün geliştirilmesi, çalışma standartları ve işçi-işveren ilişkileri üzerinde eğitici ve yapıcı yayınlarla bulunacağı gibi, çalışma ekonomisi alanında en belli başlı araştırma, bilgi toplama ve Türk işçilerini çalışma hayatındaki gelişmelerden haberdar etme vasıtası olarak da ulusumuza hizmet edecektir.

Yenilikleri ve değişiklikleri ile çalışanların haklarını savunmayı amaç edinen bir yayın organının niteliğini kazanmak amacıyla yönelen AKŞAM GAZETESİ, işçilerimizin ve ulusumuzun önemli ekonomik çalışma, gelişme ve değişikliklerden haberdar edecek, başka ülkelerdeki çalışma, iş ve işçi bulma, işsizlik, ücretler, fiatlar, iş kazası, işçi işveren ilişkileri, prodüktivite ve çalışma şartları üzerinde incelemeler yapacaktır.

Sayın İşçi Kardeşlerimiz,

Emeğini ulusal ekonomiye vermiş, yurt, ulus ve Atatürk sevgisini gönlüne perçinlemiş olan Türk işçisinin daima inandığı ve savunduğu Atatürk ilke ve devrimleri, demokratik parlamenter düzen, hukuk devleti ve sosyal adalet ilkesi AKŞAM GAZETESİ'nin de temel ilkeleri olacaktır.

Türk ulusunun ortak düşüncesi ve sönmeyen ışığı olan Atatürkçülüğü vazgeçilmez esas kabul eden AKŞAM GAZETESİ:

a) İnsan haklarına dayanan, ulusal, demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti anlayışında komünizm, faşizm, cehalet ve adaletsizlikle mücadele etmeyi temel amaç kabul ederek,

b) Atatürk ilke ve devrimlerinin ulusal hayatımızda vazgeçilmez yeri olduğuna yürekten inanarak,

c) Sınıf ayrılıklarını köruklevici çabalara ve sınıf çatışmalarına sürekli biçimde karşı çıkarak,

d) Türk işçisinin refah, mutluluk, huzur ve güvenliği için çalışmayı amaç edinen,

e) Ulusal kalkınma ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi yolunda mücadele etmeyi görev sayan yayın hayatına devam edecek ve bu temel ilkeler doğrultusunda Türk ulusuna Türk İşçi Hareketine hizmet etmekten daima gurur duyacaktır.

/..

Değerli üyelerimiz,

Özgürlük, barış refah ve sosval adalet yolunda sürdürülen büyük ve tarihsel savaşın başarıya ulaşması, bütün çalışanların huzura ve mutluluğa kavuşturulması, ancak güçlü ve hür bir sendikacılık sayesinde gerçekleştirilebilir. Ekonomi tarihine bakılınca, bur toplumun ancak beşeri işgücünü teşebbüs faktörünün yaratıcı gücü ile değerlendirilebildiği ölçüde geliştiği ve kalkındığı anlaşılır. Bu da ancak işçinin eğitilmesi ve bu sayede insan gücünün bilinçli, güçlü ve verimli bir duruma sokulması ile mümkündür. AKŞAM GAZETESİ, hangi yolda mücadele etmesi gerektiğinin yüksek bilincine varmış olan Türk işçilerini kültürel yönden daha çok gelişmelerine çağdaş işçi niteliğini kazanmış olmalarına yardım edecek ve Türk İşçi Hareketinin saptadığı ortak görüş, amaç ve doğrulukları gerek Türk, gerekse dünya kamuoyuna tam bir açık yüreklilikle yansıtmayı görev sayacaktır.

İnsan gücünü sadece maddi anlamda mekanik bir güç değil, aynı zamanda ekonomik, psikoloji, ahlâk, sosyoloji ve hukuk yönlerinden de bağlantılı olan kompleks bir kavram olduğu kabul edilirse, Türk işçisinin ve Türk İşçi Hareketinin sesini yansıtmak, işçilerimizi çalışma tekniği, verimlilik ve kültür bakımlarından istenilen niteliğe ulaştırmak görevlerini yüklenen AKŞAM GAZETESİ'nin önemi daha açık ve kesin biçimde anlaşılmış olacaktır.

Sürekli bir çalışma barışının sosyal güvenliğin ve refahın sağlanması, sosyal ve kültürel kalkınmanın gerçekleştirilmesi, işçilerle hür sendikalar arasında sürekli ilişkiler kurulması yolunda sürdürülen mücadelelerde basının ne kadar önemli rol oynadığının bilincine sahip olduklarından şüphe etmediğimiz Türk işçileri, seslerini ve güçlerini yansıtan kendi ön gazetelerini okuyacak, okutacak ve onu sürekli olarak izlemeyi bir ihtiyaç haline getirecektir.

Ulusal sorunlarımız, işçi işveren ilişkileri, ücretler, fiyatlar, prodüktivite, çalışma hayatı ve tüm ekonomik konularda sürekli olarak görüş ve düşüncelerini AKŞAM GAZETESİNDE kamuoyuna duyuracak olan Türk İşçi Hareketinin çok değerli liderleri Türk-İş Genel Başkanı SEYFİ DEMİRİSOY ve Türk-İş Genel Sekreteri HALİL TUNÇ ile birlikte bütün hür sendika liderlerinin yazı ve makaleleri AKŞAM GAZETESİNDE sürekli olarak yayınlanacaktır. Türk düşünce hayatını tarafsız bütün kalemlerine sütunlarının açık bulunduracak olan AKŞAM GAZETESİ, ulusumuza ve işçilerimize yararlı hizmetlerde bulunmanın, onların ilgi ve desteğine lâyık olmanın kıvancı ve gururu içinde daha çok güçleşecek, daha çok gelişecektir.

Atatürk devrimlerinin amacı olan batılı yaşama ve çalışma olanaklarının gerçekleştirilmesi, batılı dünya görüşünün egemen kılınması özgürlük, barış, refah ve mutluluk yolunda sürdürülen ezeli savaş başarıya ulaştırılması çalışmalarına katılmış bulunan AKŞAM GAZETESİ'nin Türk işçilerine hayırlı ve uğurlu olmasını diler, varlıklarını ve emeklerini ulusal ekonomimizin vazgeçilmez teminatı kabul ettiğimiz işçi kardeşlerimize yürekten sevgiler sunarız.

Saygılarımızla,

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

Sayı: 72/626-29

16 Mart 1972

T E Ş K İ L A T A

İlgi: 31 Ocak 1972 gün ve 72/175 sayılı genelgemize ek:

Bilindiği üzere bir süredenberi Konfederasyonumuz tarafından yayınlanmakta olan "AKŞAM" Gazetesi Türk-İş'e bağlı (Basın-İş) Sendikamıza devredilmiş bulunmaktadır.

Basın-İş Sendikamızca Türk-İş toplumunun temayül ve istekleri de dikkate alınarak "AKŞAM" gazetesinin aranan ve özlenen bir gazete olabilmesi için gerekli bütün tedbirler kademeli olarak alınmaktadır.

Yukarıda gün ve sayısı belirtilen genelgede detaylı olarak açıklanan hususların gerçekleştirilebilmesi; ülkemizin Atatürkçü bir görüşle çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış bir hale getirilebilmesi ve Türk-İş'in 24 ana ilkesinde anlamını bulan prensiplerinin büyük Milletimiz tarafından benimsenerek etkili bir biçimde uygulanabilmesi için güçlü bir yayın organına duyulan ihtiyaç bilinmektedir.

Basın-İş tarafından yayınlanmakta olan (AKŞAM) gazetesinin teşkilâtınız mensupları tarafından geniş çapta okunması; işçi arkadaşlarımızın gazeteye abone olmalarının temini için gerekli çalışmaların tezelden yapılmasını; sonucundan Basın-İş'e bilgi verilmesini önemle rica eder, başarılar dileriz.

Saygılarımızla,

Seyfi Demirsoy
Genel Başkan

Halil Tunç
Genel Sekreter